

**SURİYELİ GÖÇMEN SÖYLEMİ VE
2023 GENEL SEÇİMLERİ:TÜRK HABER
MEDYASININ X (TWITTER) PAYLAŞIMLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Doktora Tezi

Tamer ATAÇ

Eskişehir 2025

**SURİYELİ GÖÇMEN SÖYLEMİ VE 2023 GENEL SEÇİMLERİ: TÜRK
HABER MEDYASININ X (TWITTER) PAYLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Tamer ATAÇ

DOKTORA TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Nisan 2025

Eskişehir

*Bu tez çalışması Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi Koordinatörlüğü tarafından 2304E023 proje numarası ile desteklenmiştir*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tamer ATAÇ'ın "Suriyeli Göçmen Söylemi ve 2023 Genel Seçimleri: Türk Haber Medyasının X (Twitter) Paylaşımları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezi 11/04/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Basın ve Yayın Anabilim Dalında Basın ve Yayın Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

		<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY	
Üye	:	Prof. Dr. Özgül BİRSEN	
Üye	:	Prof. Dr. Ahmet Yalçın KAYA	
Üye	:	Doç. Dr. Tezcan ÖZKAN KUTLU	
Üye	:	Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK	

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

SURİYELİ GÖÇMEN SÖYLEMİ VE 2023 GENEL SEÇİMLERİ: TÜRK HABER MEDYASININ X (TWITTER) PAYLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tamer ATAÇ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Nisan 2025

Danışman: Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

Yurttaşlar toplumsal olayları haber medyası aracılığı ile takip eder. Bu doğrultuda haber medyası özellikle siyasal seçim dönemlerinde tıpkı antik Yunan kentlerindeki agoralar gibi toplumsal meselelerin tartışıldığı ve çözüm önerilerinin dile getirildiği kamusal alanlara dönüşür. Haber medyasının toplumsal tartışmalara yönelik değerlendirmeleri kamuoyunun oluşmasında önemli rol oynar. Türkiye örneğinde bu tartışma konularından biri de Suriyeli göçmenlerdir. Bu çalışmada Türkiye’de 2023 yılında gerçekleştirilen genel seçimler süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemi X platformu örnekleminde incelenmiştir. Türk haber medyasını temsilen belirlenen haber kuruluşlarından elde edilen haberler analiz edilmiştir. Sonuç olarak Türk haber medyasının Suriyeli göçmen sayısına yaptığı vurgu dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Suriyeli göçmen haberlerinin ağırlıklı olarak dengeli bir bakış açısıyla yapılandırıldığı görülmüştür. Kamu tarafından finanse edilen haber medyası Suriyeli göçmenler konusuna büyük ölçüde sessiz kalmıştır. Bu suskunluk haber medyasının kamusal işlevlerini ve habercilik reflekslerini tartışmaya açmıştır. Son kertede Türk haber medyasının içinde bulunduğu ekonomi politik ve ideolojik asimetrinin Suriyeli göçmen söyleminin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Haber ve söylem, Suriyeli göçmenler, 2023 genel seçimleri, X platformu, tematik içerik analizi, eleştirel söylem çözümlemesi

ABSTRACT

SYRIAN MIGRANT DISCOURSE AND 2023 GENERAL ELECTIONS: A STUDY ON TURKISH NEWS MEDIA'S X (TWITTER) POSTS

Tamer ATAÇ

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School, April 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Alaaddin Faruk PAKSOY

Citizens follow social events through the news media. Accordingly, especially during political election periods, news media transform into public spaces where social issues are discussed and solutions are proposed, just like the agoras in ancient Greek cities. News media's evaluations of social discussions play an important role in the formation of public opinion. In the case of Türkiye, one of these discussion topics is Syrian migrants. In this study, the Syrian migrant discourse of the Turkish news media during the general elections held in Türkiye in 2023 was analyzed in the X platform sample. The news obtained from news organizations representing the Turkish news media were analyzed. As a result, the Turkish news media's emphasis on the number of Syrian migrants was evaluated as remarkable. It was observed that Syrian migrant news was predominantly structured with a balanced perspective. The publicly financed news media has remained largely silent on the issue of Syrian migrants. This silence brought the public functions and journalistic reflexes of the news media into question. In the last instance, it was observed that the political economy and ideological asymmetry in the Turkish news media played a decisive role in shaping the Syrian migrant discourse.

Keywords: News and discourse, Syrian migrants, 2023 general elections, X platform, thematic content analysis, critical discourse analysis

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

Tamer ATAÇ

ÖN SÖZ

Üniversite hayatımın hemen her düzeyinde bana destek olan danışmanım sayın Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY ve tez izleme toplantılarında yorumlarıyla çalışmama katkıda bulunan sayın hocalarım Prof. Dr. Özgül BİRSEN ve Doç. Dr. Tezcan ÖZKAN KUTLU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca savunma jürisinde eleştirileri ile katkı sağlayan sayın hocalarım Prof. Dr. Ahmet Yalçın KAYA ve Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince manevi varlığı yegâne motivasyon kaynağım olan çok sevgili annem Neslihan ATAÇ ve özverisinden her zaman ilham aldığım çok sevgili babam Ayhan ATAÇ'ın hakkını ödeyebilmem mümkün değildir. Bu zamana dek sağladığınız maddi ve manevi tüm olanaklar için sonsuz teşekkür ederim. İyi ki vardınız. Sizi seviyorum. Son olarak her zaman yanımda olan sevgili teyzem Nesrin ARSLAN'a teşekkürü bir borç bilirim. İyi ki varsın.

11/04/2025

ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni'ne gerek yoktur.

.....

Tamer ATAÇ

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT ve DeepL üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri ve redaksiyon desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

Tamer ATAÇ

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvii
GÖRSELLER DİZİNİ	xviii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun.....	4
1.2. Amaç	5
1.3. Önem	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
2. ALANYAZIN	7
2.1. Göç: Tanımlar, Yaklaşımlar ve Nedenler	8
2.1.1. Göç nedir?	8
2.1.2. Disiplinlerarası bir kavram olarak: Göç	9

2.1.3. Göçün nedenleri.....	13
2.2. Hukuki Tanımlar: Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Geçici Koruma	14
2.2.1. Göçmen nedir?.....	16
2.2.2. Mülteci nedir?.....	16
2.2.3. Sığınmacı nedir?	17
2.2.4. Geçici koruma nedir?.....	18
2.3. Göç Türleri.....	18
2.3.1. İlkel göç	18
2.3.2. Zorunlu göç ve yönlendirilmiş göç.....	20
2.3.3. Serbest göç	21
2.3.4. Kitlel göç	22
2.4. Göç ve Türkiye: 2011 Yılı ve Sonrasına Genel Bir Bakış	22
2.4.1. Kitlel göçü karşılama: Açık kapı politikası	32
2.4.2. Geçici koruma politikası.....	35
2.4.3. AB'ye göçten bir önceki durak olarak Türkiye.....	38
2.4.4. Suriyeli göçmenlerin geleceğı ve vatandaşlık tartışmaları.....	46
2.4.5. Suriyeli göçmenlerin geleceğıne yönelik tartışmalar ve bir değerlendirme	49
2.4.6. Türk haber medyasında Suriyeli göçmenlerin temsili.....	50
2.4.6.1. <i>Suriyeli göçmenler ve Türk haber medyası: Suriyeli göçmenlerin bir portresi</i>	52
2.5. Medya Araştırmaları ve Yaklaşımlar	61
2.5.1. Enformasyon kaynağı olarak: Medya ve haber	61

2.5.2. İdeoloji, dil ve söylem üçgeninde: Haber.....	64
2.5.3. Haber ve nesnellik.....	70
2.5.4. Eleştirel paradigma ve dil.....	76
2.5.4.1. <i>Ekonomi politik yaklaşım</i>	81
2.5.4.2. <i>Kültürel çalışmalar</i>	85
2.5.4.3. <i>Yapısalcı yaklaşım</i>	94
2.6. Dil, Söylem ve Temsil: Analitik Bir Çerçeve	98
2.6.1. Dil, söylem ve temsil: Stuart Hall'ün yaklaşımı	99
2.6.1.1. <i>Dil, söylem, temsil ve anlam</i>	99
2.6.1.2. <i>Ferdinand de Saussure ve dil modeli: Dil ve söz</i>	106
2.6.1.3. <i>Dilbilim ve göstergebilim: Dilden kültüre geçiş</i>	109
2.6.1.4. <i>Söylem, güç/bilgi ve özne: Michel Foucault'nun katkısı</i>	112
2.6.2. Eleştirel söylem çözümlemesi	117
2.6.2.1. Söylem tarihsel yaklaşım: Ruth Wodak'ın yaklaşımı.....	123
3. YÖNTEM	126
3.1. Araştırma Modeli	126
3.2. Evren ve Örneklem.....	126
3.3. Verilerin Toplanması, Analizi ve Çözümlemesi	130
3.3.1. İçerik analizi ve tematik içerik analizi	133
3.3.1.1. <i>Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği</i>	137
3.3.2. Eleştirel söylem çözümlemesi: Söylem tarihsel yaklaşım ve söylem stratejileri	138
4. BULGULAR VE YORUM	145

4.1. İçerik Analizi	145
4.1.1. Haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik çıkan haberlerin haber kuruluşlarına göre dağılımı	146
4.1.2. Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik belirlenen anahtar kelimelere yer verme sıklığı	147
4.1.3. Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde olumlu, olumsuz ve dengeli haberlerin dağılımı.....	150
4.1.4. Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde tercih ettiği tema ve konuların dağılımı	156
4.1.4.1. <i>Göçmen sorunları teması</i>	158
4.1.4.2. <i>Sınır güvenliği teması</i>	162
4.1.4.3. <i>Göç politikası teması</i>	164
4.1.4.4. <i>Siyaset teması</i>	165
4.1.4.5. <i>Yardım teması</i>	168
4.1.4.6. <i>Seçim ile toplum ve göçmenler temaları</i>	170
4.2. Eleştirel Söylem Çözümlemesi	172
4.2.1. Adlandırma/atıf	173
4.2.1.1. <i>Suriyeliler göçmenler nereye ait?: “bizler”den mi, “onlar”dan mı?</i>	173
4.2.2. Yükleme/etiketleme	179
4.2.2.1. <i>“Kardeşlerimiz” olarak Suriyeli göçmenler</i>	180
4.2.2.2. <i>“Mülteci” ve “sığınmacı” olarak Suriyeli göçmenler</i>	182
4.2.2.3. <i>“Kaçak göçmen” ve “düzensiz göçmen” olarak Suriyeli göçmenler</i>	186

4.2.3. Münazara	190
4.2.4. Bakış açısı	194
4.2.4.1. <i>Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu, olumsuz ve dengeli haberler</i>	194
4.2.5. Hafifleştirme/yoğunlaştırma.....	200
4.2.5.1. <i>“Döndü, dönüyor, dönecek” üçgeninde Suriyeli göçmenler</i>	201
4.2.5.2. <i>“Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş” bağlamında Suriyeli göçmenler</i>	203
4.2.5.3. <i>“Mülteci ve sığınmacı deposu” olarak Türkiye</i>	207
4.2.5.4. <i>“Yük” olarak Suriyeli göçmenler</i>	210
4.2.5.5. <i>“Önce Türkiye”</i>	212
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	215
KAYNAKÇA	231
EKLER	
ÖZ GEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Disiplinlerarası göç kuramları	10
Tablo 2.2 Petersen'in ilkel göç kavramları	20
Tablo 2.3 Petersen'in göç türleri	20
Tablo 2.4 Petersen'in göçe etki eden güç, göç sınıfı ve göç türü sınıflandırması	22
Tablo 2.5 Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı	27
Tablo 3.1 2023 yılı itibarıyla Türk haber medyasında X platformu üzerinde en çok takipçi sayısına sahip olan haber kuruluşları	127
Tablo 3.2 Söylem stratejileri ve dilbilimsel araçlar	138-139
Tablo 4.1 Haberlerin haber kuruluşlarına göre nicel dağılımı	146
Tablo 4.2 Haber medyasının Suriyeli göçmenleri ifade etmek için kullandığı anahtar kelimeler	148
Tablo 4.3 Olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri	151
Tablo 4.4 Olumlu, olumsuz ve dengeli haber dağılımı	152
Tablo 4.5 Haber kuruluşlarının tutumları	154-155
Tablo 4.6 Haber kuruluşlarının başvurduğu temalar	157-158
Tablo 4.7 Göçmen sayıları konusunda yapılan bazı haberler	160

Tablo 4.8 Suriyeli göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler konusunda yapılan bazı haberler	161
Tablo 4.9 2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler konusunda yapılan bazı haberler	161-162
Tablo 4.10 Sınır güvenliği teması altında yapılan bazı haberler	163
Tablo 4.11 Göç politikası teması altında yapılan bazı haberler.....	165
Tablo 4.12 Siyaset teması altında yapılan bazı haberler.....	166-167
Tablo 4.13 Yardım teması altında en çok etkileşim alan haberler	169
Tablo 4.14 Seçim teması altında yapılan bazı haberler	171
Tablo 4.15 Toplum ve göçmenler teması altında yapılan bazı haberler.....	171-172
Tablo 4.16 Adlandırma stratejisi kapsamında “Bizler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	173-174
Tablo 4.17 Adlandırma stratejisi kapsamında “Onlar” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	177-178
Tablo 4.18 Yükleme stratejisi kapsamında “Kardeşlerimiz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	180-181
Tablo 4.19 Yükleme stratejisi kapsamında “Mülteci” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	182-183
Tablo 4.20 Yükleme stratejisi kapsamında “Sığınmacı” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	183-184

Tablo 4.21 Yükleme stratejisi kapsamında “Kaçak göçmen” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	186
Tablo 4.22 Yükleme stratejisi kapsamında “Düzensiz göçmen” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	188
Tablo 4.23 Münazara stratejisi kapsamında değerlendirilen haber çözümlemeleri...	190-192
Tablo 4.24 Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumlu” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	195-196
Tablo 4.25 Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumsuz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	196-197
Tablo 4.26 Bakış açısı stratejisi kapsamında “Dengeli” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	197-198
Tablo 4.27 Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Döndü, dönüyor, dönecek” üçgeninde Suriyeli göçmenler kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	201-202
Tablo 4.28 Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş bağlamında Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri.....	203-204
Tablo 4.29 Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Mülteci ve sığınmacı deposu olarak Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri	207-208

Tablo 4.30 Hafifletirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “‘Yük’ olarak

Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri 211

Tablo 4.31 Hafifletirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Önce Türkiye”

kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri.....212-213

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 Cumhuriyet tarihinde göç hareketlilikleri (1923-2001)	24
Şekil 2.2 Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenler	28
Şekil 2.3 Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin ilk 10 ile göre dağılımı	28
Şekil 2.4 Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelişi ve hukuki/ıdari süreçler 2011-2017	30
Şekil 4.1 Haberlerin olumlu, olumsuz ve dengeli dağılımı	153

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 4.1 H1 kodlu haber paylaşımı	175
Görsel 4.2 H2 kodlu haber paylaşımı	176
Görsel 4.3 H5 kodlu haber paylaşımı	179
Görsel 4.4 H6 kodlu haber paylaşımı	179
Görsel 4.5 H13 kodlu haber paylaşımı	185
Görsel 4.6 H18 kodlu haber paylaşımı	185
Görsel 4.7 H19 kodlu haber paylaşımı	187
Görsel 4.8 H23 kodlu haber paylaşımı	189
Görsel 4.9 H27 kodlu haber paylaşımı	193
Görsel 4.10 H28 kodlu haber paylaşımı	193
Görsel 4.11 H35 kodlu haber paylaşımı	199
Görsel 4.12 H41 kodlu haber paylaşımı	199
Görsel 4.13 H45 kodlu haber paylaşımı	200
Görsel 4.14 H57 kodlu haber paylaşımı	205
Görsel 4.15 H59 kodlu haber paylaşımı	208
Görsel 4.16 H63 kodlu haber paylaşımı	212
Görsel 4.17 H65 kodlu haber paylaşımı	213

KISALTMALAR DİZİNİ

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ED	: Eleştirel Dilbilim
ESÇ	: Eleştirel Söylem Çözümlemesi
FRONTEX	: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKA	: Geri Kabul Anlaşması
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STY	: Söylem Tarihsel Yaklaşım
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UN Women	: Birleşmiş Milletler Kadın
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WFP	: Dünya Gıda Programı

WHO : Dünya Sağlık Örgütü
X : X Platformu (Eski adı ile Twitter)

1. GİRİŞ

2011 yılında Suriye’deki iç savaş nedeniyle komşu ülkelere yönelen kitlesel ve düzensiz göç hareketi başta Türkiye olmak üzere Suriye’ye komşu ülkeleri yeni politikalar üretmeye itmiştir. Türkiye önce Suriye’deki çatışmaların kısa sürede sona ereceği yolunda bir öngörü ile Suriyeli göçmenler konusunda kapsamlı bir göç politikası izlemekten kaçınmıştır. Ancak çatışmaların artarak devam etmesi ve yakın gelecekte bitmeyeceğinin görülmesiyle birlikte çok geçmeden başta kabullenilen öngörülerin geçersiz olduğu anlaşılmıştır. Böylelikle Suriyelilere yönelik göç politikalarının hayata geçirilmesi konusunda geç kalınmıştır. Bu durum Suriyeli göçmenlerin topluma uyum süreçlerinde çarpık bir dizi görünümlere konu olmasıyla sonuçlanmıştır. Bu çarpıklıklar kendini; işsizlik, barınma sorunu, toplumsal ve kültürel çatışmalar gibi pek çok alanda göstermiştir.

Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenler başta Türkiye’nin Suriye sınırına yakın kentlerde varlık göstermiştir. Ancak göç hareketi iç savaşın sürmesi nedeniyle artmaya devam etmiş ve zamanla İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi sınırdan uzakta olan büyük kentlere yönelmiştir. Büyük kentlerdeki popülasyonlarının artmasıyla birlikte Suriyeli göçmenler toplumsal yaşam içinde daha fazla görünürlük kazanmaya başlamıştır. Bu durum zaman içerisinde Suriyeli göçmenlerin geleceği hakkındaki soruları da beraberinde getirmiş ve Suriyeli göçmenlere yönelik söylemler çeşitlilik kazanmaya başlamıştır. Bu söylemler dönemden döneme değişiklik göstermekle birlikte söylemlerin genel olarak Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasal durum, sosyoekonomik durum ve Suriyeli göçmenlerin geleceği çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Suriyeli göçmen söyleminin şekillenmesinde başta devlet yetkilileri, siyasiler, haber medyası ve kanaat önderleri belirleyici bir role sahip olmuştur. 2011 yılında devlet yetkilileri ve iktidar partisinin Suriyeli göçmen söyleminde; insani yaklaşım, tarihsel ve kültürel benzerlik temaları ile inanç dünyasına referanslar ön plana çıkmıştır. Bu söylemin yaygınlık kazanmasında siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen haber medyası işlevsel bir rol oynamıştır. Siyasal iktidara yakın haber medyası tarafından şekillendirilen söylem modeli, Suriyeli göçmenlerin toplumdaki varlığını kucaklayıcı ve kabullenici bir çizgide yapılandırılmıştır. Ancak buna rağmen izlenmesi gereken göç politikalarının geliştirilmesinde geç kalınması, Suriyeli göçmen sayısının hızla artmaya devam edişi ve hayata geçirilen göç politikalarının yetersizliği Suriyeli göçmen algısının olumsuz bir hal almasına neden olmuştur.

Sonuç olarak geç hayata geçirilen politikalar söylemin zaman içinde olumsuz bir yöne doğru evrilmesine engel olamamıştır. Bu durum Türkiye’de kötüye giden ekonomik durumu vurgulayan, Suriye iç savaşının sürmesi dolayısıyla düzensiz göçün devam ettiğine işaret eden ve siyasal iktidarın Suriyeli göçmenlere yönelik izlediği g politikalarına karşı çıkan eleştirel seslerin yükselmesine neden olmuştur. Bu sesler kendine siyasal iktidar karşıtı haber medyasında da yer bulmuştur. Nitekim siyasal iktidar karşıtı haber medyasında Suriyeli göçmenler sıklıkla yasadışı faaliyetler ile anılarak toplumsal ve kültürel açıdan uyumsuz bir çizgide sunulmuş ve bu durum göçmen karşıtı söylemin yükselmesiyle sonuçlanmıştır. Ekonomik gidişatın kötüleştiği dönemlerde göçmen söyleminin de sertleştiği görülmektedir. Teun Adrian van Dijk’a göre göçmen söylemi genellikle “yk” teması üzerine bina edilir (Göker ve Keskin, 2015, s. 236). “Mültecilerin barınmaları, temel ihtiyaçları ve kendilerine yapılan parasal yardımların topluma ciddi mali yükler getirdiği haber metinlerinde ve yapılan konuşmalarda sıklıkla dile getirilir” (Göker ve Keskin, 2015, s. 236). Bunun neticesinde Suriyeli göçmenler zaman içinde toplumsal ve ekonomik sorunların aktörlerinden biri olarak işaret edilmeye başlanır ve medyada çoğu zaman “günah keçisi” olarak formüle edilir (Göker ve Keskin, 2015, s. 230). “Durkheim tarafından formüle edilen ‘günah keçisi’ kavramı; yoksunluk, saldırganlık ve yansıtma sıralamasını kapsayan bir varsayıma dayanır. Yoksunluk, saldırganlık duyguları yaratır. Saldırganlık ise savunmasız günah keçilerine yönelir. Bu sırada uygulanan şiddet daha sonra olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilir ve doğrulanır” (Schnapper, 2005, s. 137).

Haber medyası haberlerinde sıklıkla temsillere yer verir. Temsiller; bir bütünün tamamını aktarmaz, ancak bütünün genel bir özetini ifade etme iddiası taşır. Temsillerin; nasıl, neye göre ve kimler tarafından yapılandırıldığı ise çoğu zaman belirsizdir. Bu nedenle temsiller öznel zetlemelerdir. znelliği nedeniyle temsiller aynı zamanda ideolojik açıdan işlevseldir ve arasallaşma potansiyeline sahiptir. Haber medyasının paylaştığı göçmen portreleri de temsillerden ibarettir. Göçmen portreleri; zihinlerdeki göçmen stereotiplerinin pekişmesine, kalıplaşmasına katkı sağlar. Kalıplaşan göçmen tiplerini; olumsuz yargılar ile birleşerek, göçmen nefreti ve/veya yabancı nefreti şeklinde kendini gösterebilir. Bu nefret; eylem, söylem ve ön yargı gibi farklı düzeylerde de gözlemlenebilir. Bu bağlamda haber medyasının göçmenleri sunuş biçimi; eylem, söylem ve n yargıların şekillenmesinde

işlevsel bir role sahiptir. Göçmenlerin medyadaki temsilleri, ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik tavır, tutum ve düşüncelerini etkilemesi açısından önemlidir. Göçle ilişkili medya temsilleri ve bu temsillerin gerçek yaşamda neden olduğu sonuçlar arasında nedensel bir ilişki vardır (Efe, 2015, s. 9). Efe (2015, s. 9) bu nedensel ilişkinin aşamalarını şöyle özetler:

- Medya, çeşitli nedenlerle göçmenlerin belirli temsillerini tercih eder.
- Medya, tercih ettiği temsiller ile göçmenleri mağdur ya da göç alan ülkeyi tehdit eden sorunlu topluluklar olarak değerlendirir.
- Medya seçtiği temsiller ile göç alan ülke toplumunun göçmenlere yönelik davranış ve tutumlarını etkiler.
- Medyanın tercih ettiği temsil biçimleri ve davranışlar güçlü grupların politikalarını tamamlar.

Düzensiz göçün devam etmesi ile birlikte toplumsal ve ekonomik hayatın bir parçası haline gelen Suriyeli göçmenler, Türkiye’de neredeyse her gün haber konusu olmaya başlamıştır (Göker ve Keskin, 2015, s. 230). Haber medyasında Suriyeli göçmenler söylem düzeyinde; kimi zaman çeşitli konularda toplumda meydana gelen olumsuz gelişmelerin mutlak sorumlusu, kimi zamansa toplumsal sağduyunun ve inanç değerlerinin manevi bir tezahürü olarak yapılandırılmıştır. Söylemin toplumsal olguları böylesine güçlü bir şekilde vurgulama ve/veya gizleme yetisine sahip olması, haber medyasının ideolojik duruşu ile eklemlenince söylem işlevsel olarak problemlili bir hal almaktadır. Dolayısıyla bu durumun nedenleri açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır. Göç gibi toplumsal olguların toplum için ne anlama geldiğini anlamının yollarından biri de haber incelemesidir. Haber, tarihsel bir karine niteliği taşır. Dolayısıyla haber metinleri, bir döneme ait sosyolojik durumu yansıtan en önemli dokümanlardan biridir. Toplumsal sorunlar ve toplumsal gerçekliğin kesişim noktası olarak haber, toplumun anlık bir portresi olarak kabul edilebilir. Öte yandan yapısal olarak haber; farklı dönemler, farklı gelişmeler, farklı metinler vb. ile de karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi mümkün kılan bir formdur. Bu yönüyle gazetecilik araştırmalarının bir parçası olarak haber; yalnızca iletişim bilimleri alanı ile sınırlı kalmayarak disiplinlerarası bir pencere de vaat etmektedir. Göçmenler konusunda medyanın tutumu kamuoyu oluşturmada oldukça önemlidir. Göçmenler hakkında olumlu mesajlar içeren gerek ulusal gerekse yerel yayınlar, ilerleyen zamanlarda izlenecek göçmen politikalarına katkı sağlar ve bu politikaların

etkinliğini belirler. Buradan hareketle özellikle medyada yer alan; dedikodular, şüpheler, yabancı düşmanlığı ve korku içerikli haber metnlerinin çözümlenmesinin gerekliliği kaçınılmazdır (Benoit ve Benoit, 2008, s. 45).

1.1 Sorun

Haber medyasını oluşturan yazılı, görsel veya işitsel metinler söylem aracılığı ile yapılandırılır. Siyasal seçim dönemlerinde haber medyasında yer verilen söylemler, seçim dışındaki dönemlere oranla daha uçlarda bir görünüm sergileme eğilimindedir. Bu eğilim hiç şüphesiz siyasetin etkisinden bağımsız düşünülemez. Nitekim seçim dönemlerinde siyasiler seçmenleri etkilemek için fazla iyimser veya kötümser uç söylem ve temsillere başvurabilmektedir. Haber medyası da bu durumdan üzerine düşen payı almaktadır.

Seçim dönemlerinde siyasiler ekonomi, sağlık, eğitim, göç vb. toplumsal konularda çeşitli önermelerde bulunur. Bu önermeler toplumla paylaşılmak üzere söylem düzeyinde yapılandırılır. Söylem haber medyası aracılığıyla toplumla paylaşılır ve böylelikle kamuoyu oluşturulması amaçlanır. Söylem, temsilin inşasında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki aynı olaya ait iki söylemden birine ait temsil toplum tarafından kabul görmesi için yapılandırılabilirken diğer temsil ötekileştirmek için yapılandırılabilir. Bu durum söylemin temsil ve önermelere meşruiyet kazandırma konusunda ne kadar sorunlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Suriyeli göçmen politikası Türk haber medyasında 2011 yılından beri en çok tartışılan toplumsal konulardan biri olmuştur. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin sıklıkla haber konusu olması, bu yöndeki söylemlerin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Haber medyası tarafından şekillendirilen bu söylemler toplumda göçmenlere yönelik algının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Özellikle seçimler bu algının uçlarda izlediği dönemlerdir ve seçim dönemlerinde geliştirilen söylemler sorunlu bir hal almaktadır. Bu bağlamda 2023 genel seçimleri süresince Türk haber medyasındaki Suriyeli göçmen söylemi de sorunlu bir görünüm sergilemektedir. Buradan hareketle “Türk haber medyası 2023 genel seçimleri süresince Suriyeli göçmen söylemini ne şekilde inşa etmiştir?” bu çalışmanın temel sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2 Amaç

Bu çalışma 2023 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen genel seçim süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemini X (eski adı ile Twitter) paylaşımları bağlamında incelemektedir. Siyasal seçim kampanyaları siyasal aktörlerin toplumsal sorunlara yönelik en somut çözüm önerilerini öne sürdüğü iletişim kampanyalarıdır. Dolayısıyla seçimlerde toplumdaki pek çok problemin sorumlularından biri olarak gösterilen göçmenler de önemli bir yere sahiptir. Kamusal bir misyona sahip olan haber medyası göç gibi toplumu yakından ilgilendiren meselelere karşı duyarlı bir duruş sergilemekle yükümlüdür. Hiç şüphesiz bu duruş haber medyasının ideolojik yapısından ayrı düşünülemez. Haber medyasının sergilediği bu ideolojik duruş toplumdaki göçmen algısının inşasında önemli bir role sahiptir. Buradan hareketle çalışma “seçim süresi boyunca Türk haber medyası Suriyeli göçmen söylemini ne şekilde inşa etmiştir?” sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında cevabı aranan sorular detaylı olarak beş başlık altında şöyle sıralanabilir:

- Suriyeli göçmen söylemi hangi temalar ve konular etrafında, nasıl yapılandırılmıştır?
- Suriyeli göçmenlere yönelik nasıl bir bakış açısı (olumlu, olumsuz ve dengeli) tercih edilmiştir?
- Suriyeli göçmen söylemi dilbilimsel olarak nasıl yapılandırılmıştır?
- Suriyeli göçmen söylemi nasıl bir meşrulaştırma işlevi görmüştür?
- Suriyeli göçmen söylemi, Suriyeli göçmenlere yönelik algıyı nasıl inşa etmektedir?

1.3 Önem

Söylem aynı olay için farklı anlamlar üretebilme kabiliyetine sahiptir. Anlamlardan biri herhangi bir tezi meşrulaştırmak diğeri ise ötekileştirmek üzere yapılandırılabilir. Bu durum söylemi etkili bir yeniden üretim aracı yapmaktadır. Söylemin yeniden üretim işlevine en sık başvurulanan dönemlerden biri siyasal seçim dönemleridir. Bu dönemlerde söylemin yeniden üretim rolünü en yoğun icra ettiği sahnelerden biri de haber medyasıdır. Siyasal seçim dönemlerinde haber medyasında yer verilen söylemler seçim dışı dönemlere kıyasla uç söylemler içerir. Bu söylemler hiç şüphesiz siyasiler tarafından seçmenlerin oy verme davranışını etkilemek ve kamuoyu oluşturmak amacıyla yapılandırılmaktadır. Siyasilerin geliştirdiği söylemler haber medyası aracılığı ile yurttaşlara iletilir. Böylelikle siyasal seçim

süresi boyunca haber medyasındaki dil ve söylem ideolojik bir mücadele alanına dönüşür. Bu mücadele kimi zaman çeşitli nedenlerle haber medyasının toplumsal meseleler üzerindeki kamusal sorumlulukları ile çelişkili bir görünüm sergilemesine ve haber medyasının siyasal iletişim faaliyeti yürütülen bir havza haline almasına neden olabilmektedir. Bu nedenle göçmenler gibi toplumsal meseleler üzerine inşa edilen medya söylemi eleştirel bir gözle incelenmeli ve tartışılmalıdır. Buradan hareketle bu çalışma 2023 yılındaki genel seçim dönemi süresince Türk haber medyasındaki Suriyeli göçmen söyleminin izini sürerek bu dönemin bir portresini oluşturma iddiasındadır. Çalışma kapsamında Suriyeli göçmen söylemine yönelik ortaya konulan güncel bulguların Suriyeli göçmen söyleminin geçmişten günümüze nasıl bir dönüşüm geçirdiğini anlamlandırmak üzere bir referans noktası oluşturacağı düşünülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Çalışmada 2023 Türkiye genel seçiminde, Türk haber medyasının haberlerde yer verdiği Suriyeli göçmen söylemi incelenmektedir. Bu kapsamda Türk haber medyasını örneklemek üzere X platformu üzerinden paylaşılan haberlere başvurulmuştur. Bu doğrultuda TRT Haber, Anadolu Ajansı (AA), NTV, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Cumhuriyet, BirGün, Yeniçağ, Sabah, A Haber, Yeni Şafak ve Yeni Akit haber kuruluşları örnekleme dahil edilmiştir. Bu haber kuruluşlarının yaptığı tüm haberler Yüksek Seçim Kurulu (YSK)’nın seçim tarihleri olarak belirlediği 18 Mart 2023 ve 1 Haziran 2023 tarihleri arasında MAXQDA ve NVivo yazılımları aracılığı ile toplanmıştır. Örneklem içerisinde Suriyeli göçmenleri saptamak için “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda 562 haber saptanmıştır. 562 haberden 165’i bağlam dışı olarak değerlendirilmiş ve sonuç olarak geriye kalan 397 haber çalışmanın örneklemini olarak kabul edilmiştir.

2. ALANYAZIN

Alanyazın başlığı tematik olarak sırasıyla “göç”, “medya”, “temsil ve söylem” alt başlıklarından oluşmaktadır. Göç alt başlığında öncelikle göç kavramına ilişkin temel tanımlar, disiplinlerarası yaklaşımlar ve göçün nedenleri üzerine bir giriş yapılmıştır. Ardından gerek medyada gerekse toplumda özellikle Suriyeli göçmenler için sıklıkla kullanılan göçmen, mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kavramlarının hukuki tanımları ve nitelikleri açıklanmıştır. Devamında Petersen’in göç türleri sıralanmıştır. Göç başlığı altındaki son alt başlık “Göç ve Türkiye: 2011 Yılı ve Sonrasına Genel Bir Bakış” olmuştur. İlgili başlık altında Türkiye’nin 2011 yılından Türkiye’deki 2023 genel seçimine kadar uzanan süreçte Suriye’nin kuzeyinden Türkiye’ye yönelen düzensiz ve kitlesel göçe yönelik izlemiş olduğu göç politikasına kronolojik bir doğrultuda yer verilmiştir. Alanyazın bölümünün ikinci büyük alt başlığı “Medya Araştırmaları ve Yaklaşımlar” şeklindedir. İlgili başlık altında bir medya metni olarak haberin ideolojik, dilsel ve söylemsel yapısı açıklanmıştır. Haber medyası sıklıkla “tarafsız” veya “nesnel” olma iddiası ile anılmaktadır. Bu iddia pek çok soruyu beraberinde getirmektedir. Bu sorulardan bazıları şöyle sıralanabilir: “Haberin yapılandırılmasında öne sürülen ‘nesnellik ölçütleri’ nasıl belirlenmektedir?”, “Haberde nesnellik mümkün müdür?”, “Haber ‘tarafsız’ olmak zorunda mıdır?”. Sıralanan bu sorular 20. yüzyılın başlarından bugüne değin iletişim bilimleri alanyazınında hâlâ tartışılmaya devam edilen sorulardır. Bu tartışmaların bir portresine “Haber ve nesnellik” alt başlığı altında yer verilmiştir. Devamında iletişim bilimleri disiplinindeki eleştirel paradigma ve dil arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Bu çalışma büyük ölçüde eleştirel paradigmadan beslenen bir dokuya sahiptir. Dolayısıyla bu alt başlık altında; dil, temsil ve söylem kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için ekonomi politik yaklaşım, kültürel çalışmalar ve yapısalcı yaklaşıma detaylı şekilde yer verilmiştir. Bir sonraki alt başlık ise şöyledir: “Dil, Söylem ve Temsil: Analitik Bir Çerçeve”. Bu alt başlık çatısı altında Stuart Hall’ün dil, söylem, temsil ve anlam anlayışı açıklanmıştır. Önce Hall’ün dil anlayışına değinilmiştir. Hall dili açıklarken, Saussure’ün yapısalcı dilbilim yaklaşımına başvurmuştur. Buradan hareketle Hall’ün dil anlayışı “Ferdinand de Saussure ve dil modeli: Dil ve söz” başlığı altında ele alınmıştır. Ardından “Dilbilim ve göstergebilim: Dilden kültüre geçiş” alt başlığı ile Hall’ün dilbilim ve göstergebilim arasında bir köprü kurarak bu köprüyü kültür ve temsil kavramları ile nasıl birbirine bağladığına yer verilmiştir. Son alt başlık “Söylem, güç/bilgi ve özne: Michel Foucault’nun

katkısı” şeklindedir. Bu alt başlık kapsamında Hall’ün yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşımın sınırlarında gezen söylem yaklaşımını yapılandırırken başvurduğu Michel Foucault’nun katkısına değinilmiştir. Alanyazın bölümünün son başlığı “Eleştirel söylem çözümlemesi” olmuştur. Bu başlık altında metinlerin söylemsel yapısını çözümlemek üzere geliştirilmiş, metodolojik bir yaklaşım olarak eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ)’nin tarihsel ve düşünsel çerçevesine yer verilmiştir. Ardından çalışma kapsamındaki verilerin çözümlenmesinde başvurulan ve Ruth Wodak’ın geliştiricisi olduğu eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımlarından biri olarak Söylem Tarihsel Yaklaşım (STY)’nin kısa tarihi ve felsefesine yer verilmiştir. Böylelikle alanyazın kapsamında ele alınan göç, medya, temsil ve söylem temaları tamamlanmıştır.

2.1 Göç: Tanımlar, Yaklaşımlar ve Nedenler

Bu başlık altında göç alanyazındaki çalışmalara yönelik temel kavramlar ve yaklaşımlara yer verilmiştir. Çok boyutlu bir kavram olarak göçün çeşitli disiplinler tarafından nasıl bir yaklaşım ile değerlendirildiği ve tanımlandığı açıklanmıştır. Ardından göçü doğuran nedenlere yer verilmiştir. Son kerte bu bölüm göç alanyazınında araştırma ve/veya okuma yapmak için temel bir giriş niteliğinde olup genel bir çerçeve oluşturmaktadır.

2.1.1 Göç nedir?

Göç veya diğer bir deyişle insan hareketliliği, insanlık tarihinin başından günümüze kadar toplumsal yaşamımızın önemli unsurlarından biri olmuştur (Deniz, 2014, s. 177). İnsanlar farklı sebeplerle doğdukları yeri terk ederek başka bir yerde yeni bir yaşam kurmaya çalışabilir. İnsanlık tarihi boyunca kutsal metinlerden anlaşmalara kadar pek çok tarihsel kayıta yaşanan zorluklar nedeniyle bulunduğu yerden uzaklaştırılan veya kendi kararıyla ayrılan insanlara rastlamak mümkündür (Bel, 2022, s. 8). Göç olgusu; demografik, ekonomik, toplumsal, kültürel, psikolojik, politik ve çevresel faktörler gibi birçok farklı nedenle ortaya çıkabilmektedir ve bu yanı sıra çok yönlü bir niteliğe sahiptir (Karpata ve Sönmez, 2003, s. 3; Yalçın, 2004; s. 3-4).

Kavramsal olarak göç, tarihsel ve aynı zamanda sosyolojik bir fenomen olarak kabul edilir. Nitekim göçten yalnızca kişiler değil, göç alan ve/veya göç veren toplumlar da etkilenir. Göç demografik yapıda değişime neden olmakla kalmayarak, toplumsal yapıda da

dönüşüme yol açabilir (Avcıoğlu, 2020, s. 77). Dünya genelinde insanların göç etme oranı her geçen gün hızla artmaktadır. Bu durum göçmenler ve göç alan ülkeler açısından birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Göçmenler taşındıkları yerde yaşama ve çalışma, toplumsal hayata uyum sağlama, dil bariyeri gibi konularda zorluklar yaşarken göç alan ülkeler de göçmenleri topluma uyumlandırma ve dilsel, kültürel ve ekonomik çatışmaları giderme gibi konularda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Göç, toplumları yakından ilgilendiren bir hareketliliklerdir. Göçün yarattığı etki ancak göçün toplumda neden olduğu değişim ve dönüşümün incelenmesi ile mümkündür. Göç çalışmaları özellikle de sosyal bilimler araştırmacıları için geniş ve kapsamlı bir araştırma alanı vaat etmektedir. Nitekim göç çalışmaları; “göç” ile “toplumsal değişkenler” kümelerinin kesişim kümesini kapsayan geniş bir çerçeveye işaret etmektedir. Sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, ekonomi, uluslararası ilişkiler, siyasal bilimler, iletişim bilimleri ve diğer ilgili disiplinler göçle ilgili konuları farklı bakış açılarından değerlendirirler (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 249). Göç alanında farklı disiplinlerden pek çok çalışmanın bulunması; göç kavramının ne denli çok boyutlu, karmaşık ve girift bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Yazan, 2014, s. 6).

2.1.2 Disiplinlerarası bir kavram olarak: Göç

Karmaşık bir kavram olarak göçü tek bir akademik yaklaşımla tanımlamak mümkün değildir (Cohen ve Sirkeci, 2021, s. 3). Bu nedenle göç üzerine mutlak bir tanım yapmaya çalışmak yerine; göç alanında çalışan disiplinlerin göçe olan yaklaşımlarını bir arada düşünmek ve bu yaklaşımlar üzerinden bir sentez oluşturmak göçün çok boyutlu yapısına daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Böylelikle göç kavramını açıklamaya çalışırken oluşması muhtemel anlam boşlukları ve buradan kaynaklanan kapsayıcılık sorununun da önüne geçilebilir. Brettell ve Hollifield (2014, s. 4), göç üzerine çalışan çeşitli disiplinlerden araştırmacıların farklı araştırma soruları ve farklı analiz seviyelerinde çalıştığını ifade etmiştir (Tablo 2.1). Göç üzerine yapılmış tanımları arttırmak mümkündür. Fakat göç üzerine yapılmış olan tanımlar genel olarak incelendiğinde, göçün bir yer değiştirme hareketi olduğu konusunda fikir birliği olduğu görülmektedir. Bu uzlaşımın bir adım ötesine geçildiğinde ise karşımıza göçü tanımlarken başvuru alan çeşitli vurgu farklılıkları çıkmaktadır. Pek çok tanımda insanları zorunlu veya gönüllü olarak göçe sevk eden bir nedenin varlığı

vurgulanmaktadır. Kimi tanımlarda ise göçe sebep olan ekonomik, toplumsal, siyasal vb. nedenlerin vurgulandığı görülmektedir. Tüm bu vurgu farklılıkları kavramsal olarak göçün, temelinde bir yer değiştirme faaliyeti olduğu fikrinde birleşmektedir.

Tablo 2.1

Disiplinlerarası göç kuramları (Brettell ve Hollifield, 2014, s. 4)

Disiplinler	Örnek araştırma soruları	Örnek analiz seviyeleri	Örnek hipotezler
Antropoloji	Göç, kültürel değişimi ve kültürel kimliği nasıl etkiler?	Bireyler, haneler, gruplar	Toplumsal ağlar kültürel farklılığın korunmasına yardımcı olur.
Demografi	Göçmen ve yerli nüfuslar zaman içinde nasıl daha uyumlu hale gelebilir?	Bireyler, göçmen grupları, etnik gruplar, yabancı uyruklu nüfus	Göçmenler önemli ölçüde bir dışlanma yaşadıklarında başarılı bir şekilde entegre olmayacaklardır.
Ekonomi	Göç eğilimini ve etkilerini ne açıklar?	Bireyler ve toplumlar	Göçmenlerin uyum süreci beşerî sermaye düzeyine göre değişir.
Coğrafya	Göçün sosyomekânsal kalıplarını ne açıklar?	Makro, orta ve mikro ölçekte bireyler, haneler ve gruplar	Uyum süreci etnik ağlara ve yerleşim modellerine bağlıdır.
Tarih	Bir fenomen (ör. göçün nedenleri, yapıları, süreçleri, sonuçları) veya bir ilişki zaman içinde nasıl değişti veya devam etmiştir?	Zamansal olarak (kıtsadan orta ve uzun vadeye) ve mekânsal olarak değişir	(Genellikle uygulanamazdır)
Hukuk	Yasa göçü nasıl etkiler?	Makro ve mikro politik ve yasal sistem	Haklar, göç için teşvik edici yapılar oluşturur.
Siyasal bilimler	Devletler göçü kontrol etmekte neden zorlanıyor?	Genellikle makro politik ve uluslararası sistem	Devletler genellikle göçmen yanlıları tarafından etki altına alınır.
Sosyoloji	Uyumlanma ve dışlamayı açıklayan nedir?	Makro ve mikro etnik gruplar ve toplumsal sınıf	Uyumlanma, sosyal ve beşerî sermayeye göre değişir.

Kaynak: Brettell ve Hollifield, 2014, s. 4.

Göç çalışmaları altında pek çok disiplinden araştırmacının farklı kollardan çalışmalar yürütmesi kimi zaman eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Brettell ve Hollifield (2014, s. 2), Douglas Massey'in göç çalışmaları alanındaki yaklaşımların fazlalığına yönelik eleştirilerini şöyle aktarır:

“Sosyal bilimciler göç çalışmalarına ortak bir paradigmadan değil, disiplinler, bölgeler ve ideolojiler arasında parçalanarak çeşitli rakip teorik bakış açılarından yaklaşıyorlar. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak; konuyla ilgili araştırma dar ve genellikle verimsiz olma eğiliminde olmaktadır. Göç araştırmacıları ancak; ortak teorileri, kavramları, araçları ve standartları kabul edebildiğinde kümülatif olarak bilgi üretmeye ve biriktirmeye başlayabilir.”

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olarak göç çalışmaları genellikle iktisatçıların, sosyologların, siyaset bilimcilerin, coğrafyacıların ve demografların konusu olmuştur (Yüce, 2003, s. 8). Ekonomistler göçün ekonomik nedenleriyle; coğrafyacılar ve demograflar ise göçün toplumları ve yerleşim alanlarını nasıl etkilediğiyle ilgilenirler. Tarihçiler göçü zaman içinde bir süreç şeklinde incelerler. Siyasal bilimler alanındaki araştırmacılar ise göçmenlerin siyasal katılımı gibi konularla ilgilenirler (Yüce, 2003, s. 8). Göç çalışmaları; sosyoloji, siyaset bilimi ve tarih gibi disiplinler ile multidisipliner bir çalışma alanına sahip olan iletişim bilimciler için de zengin bir araştırma alanı sunmaktadır. Göçmenlerin, göç hikayelerinin ve göçe dair tüm kavramların medya metinlerindeki temsilleri iletişim bilimleri alanındaki araştırmacılar için bir çalışma konusudur. Öyle ki; bir göçmenin karıştığı sokak kavgası haberinden devletin göçmenlere yönelik farkındalık kazandırmak üzere hazırladığı kamu spotlarına, bir göçmenin nasıl dünyaca ünlü bir kimseye dönüştüğünü konu alan bir filmde, sağlık bakanlığının göçmenler için hazırlamış olduğu halk sağlığı afişlerine varıncaya dek tüm medya üretimlerinin yapılandırılmasında izlenen süreçler iletişim bilimlerinin çalışma konusudur. Göç ve iletişim yalnızca iletişim bilimleri alanındaki araştırmacılar için değil aynı zamanda göç politikalarını uygulamaya çalışan devletler için de önemli bir yere sahiptir. Nitekim iletişim stratejisinden yoksun bir göç politikasının başarıya ulaşması mümkün değildir. İletişim, devletlerin yürüttüğü politikaların omurgasını oluşturur. Buradan hareketle hemen her alanda olduğu gibi göç alanında da etkili bir politika yürütmek için medya metinlerinin yapılandırılmasında izlenmesi gereken iletişim stratejilerinin belirlenmesi önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Göç kavramı tanımlanırken göçün; nedenleri (zorunlu ve gönüllü), amaçları (çalışma, sığınma vb.) ve yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere başvurulmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1686). Bu bağlamda göç çalışmaları çatısı altında yapılan araştırmalar incelendiğinde pek çok farklı göç tanımı olduğu görülmektedir. Bu durum; göç gibi dünyanın her yerinde farklı şekillerde meydana gelen ve bu duruma bağlı olarak farklı etkilere neden olan bir kavramın, evrensel olarak kapsayıcı tek bir tanım ile açıklanmasının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Göç üzerine yapılan tanımlar arasında çeşitli vurgu ve yaklaşım farklılıkları gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar, araştırmacının ve/veya disiplinin göçü hangi açıdan değerlendirdiği ile ilgilidir.

Göç, Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” olarak tanımlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göçü şöyle tanımlamıştır: “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.” (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 35-36). Arango'ya (2000, s. 285) göre göç, emek ve sermayenin eşit olmayan coğrafi dağılımından kaynaklanır. Göç, emek ve sermayenin coğrafi dağılımdaki tutarsızlığın bir neticesidir. İnsanlar fazla emeğin karşılığında ücretlerin düşük olduğu ülkelerden veya bölgelerden, ücretlerin yüksek olduğu ve emeğin daha az olduğu ülkelere gitme eğilimindedir. Bu nedenle göç, aktörün mevcut durumu ile hareketten beklenen net kazanç arasındaki karşılaştırmaya dayanan rasyonel bir eylemdir. Başol (1995, s. 209) göçü, “nüfusun belirli bir bölümünün çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden ayrılıp, başka bir yere yerleşmek amacıyla gitmesidir” şeklinde tanımlamıştır. Tümertekin ve Özgüç (1998, s. 307) ise göçü şöyle tanımlamıştır: Göç, “bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir”. Başka bir tanıma göre göç, açıkça tanımlanmış coğrafi birimler arasında bir kişinin olağan ikamet yerinin değiştirilmesini içeren bir coğrafi veya mekansal hareketlilik biçimidir (Gautam, 2006, s. 1). Türkiye Cumhuriyeti, göç kavramını 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmiştir. YUKK uyarınca göçün kapsamı şöyle ifade edilmiştir:

“Göç: yabancıların yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder”

YUKK kapsamında ifade olunan göç kavramı; toplumsal bir olgu olarak göçü tanımlamaktan öte, göçmenlerin Türkiye sınırları içerisinde sahip olduğu yasal statüyü ifade etmek üzere yapılmış hukuki bir çerçeve niteliğindedir.

2.1.3 Göçün nedenleri

Göç, yalnızca fiziksel bir hareket veya tekil bir karar değildir. Göç büyük ölçüde aile, topluluklar, bağlamsal faktörler ve bireylerin istekleri ile şekillenmektedir. Göçmenlerin, hane halkı ve yakın çevresi ile birlikte aldıkları göç kararı aynı zamanda bu kararların içine bulunan daha geniş bağlamlarla ilgilidir. Öte yandan göç, topluluk ve kaynakların yanı sıra özlemlere ve fırsatlara da bir yanıttır (Cohen ve Sirkeci, 2021, s. 1).

Toplumların tarihsel gelişimlerini değerlendirdiğimizde göçün toplumsal ve ekonomik değişimlerin bir sonucu olduğunu görürüz. Bu bağlamda göç bir sonuçtur. Bunun yanı sıra göçün kendisinin de toplumsal ve ekonomik değişime neden olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise göç, değişimin nedenlerinden birine dönüşür (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 250). Göç; ekonomik, toplumsal, kültürel veya psikolojik açılardan incelenebilir. Göç çalışmaları üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında göçün nedenleri dört ana başlık altında değerlendirilebilir (Güllüpinar, 2012, s. 56):

1. Bölgeler arası eşitsizlik,
2. Ülkelerarası farklı demografik özellikler,
3. Kapitalizmin neden olduğu dönemsel krizler,
4. Küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler.

Göçe neden olan etmenlerin başında çoğunlukla bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler gelmektedir. Ancak ekonomik eşitsizliklerin yanı sıra; siyasal, kültürel ve farklı alanlarda karşılaşılan fırsatlar ve çatışma ortamları da göç kararının alınmasında önemli role sahiptir (Sirkeci ve Erdoğan, 2012, s. 298). Tarih boyunca yapılan göçler incelendiğinde genel olarak göç, ekonomide eşit olmayan bir dağılımın sonucu olarak karşımıza çıkmakla

beraber aynı zamanda çevrenin ve devlet gibi çeşitli güç otoritelerin uyguladığı zorlamalar ve savaş gibi gelişmeler neticesinde de ortaya çıkabilmektedir (Kaygalak, 2009'dan aktaran Koçak ve Terzi, 2012, s. 165). Savaş gibi çatışma ortamları da küresel ölçekte göçe neden olan unsurlardan biridir. 11 Eylül Olayı, Irak'ın İşgali, Filistin, Libya ve diğer ülkelerde olan çatışmalar neticesinde göç alan ülkelerde meydana gelen münferit olaylar, göçe karşı genel olarak bir tavır oluşmasına neden olmuştur. Bu tavır yabancı düşmanlığı ile birleşerek uluslararası göç, “güvenlik” söyleminin hâkim olmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum kimi göç alan ülkelerde; ayrımcı politikalar izleyen, popülist ve aşırı sağ siyasal partilerin güç kazanmasına yol açmaktadır (Sirkeci ve Erdoğan, 2012, s. 298).

Göçmenler kendi arzularını avantajlar ve dezavantajlar dengesi ile her ne kadar optimize etseler bile, bazen toplumda çatışmalarla karşı karşıya kalırlar (Cohen ve Sirkeci, 2021, s. 2). Bu çatışmalardan biri de kendini göçmenlerin toplumda meydana gelen olumsuzlukların aktörlerinden biri olarak işaret edilmesi şeklinde gösterir. Castles ve Miller (2008, s. 21) bu durumu şöyle karakterize eder:

“Hükümet politikaları ne yönde olursa olsun, göç toplumun belli kesimlerinin sert tepkisini çeker. Göç sıklıkla çok boyutlu toplumsal değişim ve ekonomik yapılanma olarak da kendini gösterir. Halihazırda tahmin edilemez bir biçimde hayat koşulları değişmekte olan insanlar sıklıkla yeni gelenleri güvensizlik nedeni olarak algırlar. Gelişmiş ülkelerde yaygın olan algılardan birisi, fakir güneyden ve çalkantılı doğudan akan insan kitlelerinin kendi mesleklerini aldıkları, ev fiyatlarını yukarıya çektikleri ve sosyal hizmetlere aşırı yük getirdikleri yönündedir. Benzer biçimde, Malezya ve Güney Afrika gibi güneyin göçmen ülkelerinde, göçmenler, işsizliğin, hastalığın ve suçun nedeni olarak görülürler.”

Dolayısıyla göçmenlerin bir sorun olarak görülmesi yalnızca sosyoekonomik gerekçelerden değil, aynı zamanda göçmenlere yönelik belirsizliklerden beslenmektedir. Bu belirsizliklerden biri de göçmenlere ilişkin hukuki tanımlar üzerinedir.

2.2 Hukuki Tanımlar: Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Geçici Koruma

Kavramsal olarak göçmen, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bir “şemsiye terim” olarak ifade edilmektedir (International Organization for Migration, 2023)¹. Buradan hareketle BM göçmen kavramını farklı alt kategorileri de kapsayan geniş bir çatı kavram

¹ <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim tarihi: 13.04.2024)

olarak karakterize etmektedir. Bu bağlamda mülteci, sığınmacı ve geçici koruma statülerinin tamamı göçmen şemsiyesi altında değerlendirilebilir². Bu şemsiye altında yer alan her bir göç türü, nitelikleri yönünden birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Dolayısıyla göçün türünü tanımlamak ancak göçün şekli ve nedenleri gibi birtakım esaslar gözetilerek mümkün olabilmektedir. Göç türlerindeki bu farklılıklar çeşitli hukuki statüler doğurmaktadır.

Göçmen, mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kavramları; farklı sebepler dolayısıyla ülkelerini terk eden insanların deneyimlerini tanımlamak üzere kullanılmaktadır. Bu kavramlar arasındaki farkın anlaşılması her grubun yasal haklarının ve ihtiyaç duyduğu koruma ihtiyaçlarının anlaşılmasına katkı sağlar. Gruplar arasındaki farkların anlaşılması, toplum içinde her grubun koruma ihtiyaçları ve yasal haklarının farkına varılmasına katkıda bulunur. Bu farkındalık; toplumun göçmenleri kabul etmesi ve göçmenlerin toplumla karşılıklı olarak uyum sağlayabilmesi açısından önemlidir. Buradan hareketle göçmenlere yönelik toplumsal bilinç bina edilirken en başta tanımlar üzerinde uzlaşa sağlanması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi halde temel tanımlar üzerinde meydana gelen kavram karmaşaları ve oluşan anlam boşlukları toplumdaki göçmen nefretinin artmasına neden olabilir. Ayrıca bu durum göçmen nefretini yaygınlaştırmak üzere de araçsallaştırılabilir.

² Bu çalışma kapsamında Suriyelilerin nitelendirilmesinde BM'nin şemsiye bir kavram olarak ele aldığı göçmen tanımı esas alınmıştır. 2011 yılında meydana gelen iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen Suriyeliler Türkiye'de hukukun geçici koruma statüsü altında değerlendirilmektedir. BM'nin referans çerçevesi doğrultusunda çalışma kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelileri nitelemek için hukuki bir statüyü vurgulamaktan ziyade Suriyelilerin toplumsal konumunu daha iyi yansıtan ve daha kapsayıcı olduğu düşünülen "Suriyeli göçmenler" ifadesi tercih edilmiştir. Öte yandan 2011 yılında başlayan Suriyeli göç hareketliliğinin başından itibaren devlet ve medya aktörleri tarafından Suriyeliler için sıklıkla kullanılan "mülteci" ve "sığınmacı" kavramları Suriyelilerin hukuki nitelikleri ile örtüşmediği gerekçesiyle çalışma kapsamında tercih edilmemiştir. Bu bağlamda salt hukuki nitelemeler ile sınırlı bir kavramsal çerçeve oluşturmaktan kaçınarak, Suriyelilerin toplumsal varlığını daha çok vurgulayan söylemsel bir çerçeve oluşturulması amaçlanmıştır. Böylelikle Suriyelilerin yalnızca hukuki zeminde nitelenen veya "mülteci" ve "sığınmacı" gibi çeşitli politik bağlamlar içinde yoğunlaşmış ve ön yargılar içeren hukuki terimlerle sunulmasının ötesinde daha toplumsal bir bakış açısı tercih edilmiştir. Hiç şüphesiz "Suriyeli göçmen" tercihi bu çalışmada izlenen eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımının bir parçası olarak aynı zamanda bilinçli bir söylem pratiğidir. Buradan hareketle "Suriyeli göçmen" tercihi ile dil yalnızca çözümleme aşamasında başvuru analitik bir araç olmakla kalmayarak aynı zamanda Ruth Wodak'ın amaçladığı prognostik eleştiriyle uyumlu söylemsel bir eleştiri ve dönüşüm önerisi sunmaktadır.

2.2.1 Göçmen nedir?

Uluslararası düzeyde evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı yoktur (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 37). Ancak en genel hatlarıyla göçmen, bir ülkeden başka bir ülkeye taşınan kişi olarak kabul edilmektedir. Uluslararası hukukta göçmenlik tanımı; göçmenlerin yasal durumlarını ve haklarını belirleyen çeşitli uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar tarafından tanımlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğü (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 35-36) göç (*migration*) kavramını şöyle tanımlamaktadır:

“Göç, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesidir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.”

Göç Terimleri Sözlüğü (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 37), göçmen (*migrant*) kavramını şöyle tanımlamaktadır:

“Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar.”

Uluslararası Göç Örgütü, göçmen kavramını hukuki bir değerlendirmenin ötesinde bir yer değiştirme hareketi olarak karakterize etmekte ve göçmen ifadesini bir şemsiye terim olarak kullanmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma kapsamında da Türkiye’ye göç eden Suriyeliler için “Suriyeli göçmen” ifadesi tercih edilmiştir.

2.2.2 Mülteci nedir?

Mültecilerin hukuki statüsüne yönelik en temel başvuru kaynağı olan sözleşme, 1951 Mülteci Sözleşmesi veya diğer adıyla Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmedir. Bu sözleşme, 1948 yılında imzalanmış olunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi esaslarının gözetildiği ifade edilerek başlamaktadır. Dolayısıyla 1951 Mülteci Sözleşmesi; İnsan Hakları

Evrensel Bildirgesi kapsamındaki hukuki kabullerin ötesine geçen ve bu kabullere ve tanımlara derinlik kazandıran bir sözleşmedir. Mültecilik statü belirleme işlemi ardından verilen bir hukuki statüdür.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğü (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 65) mülteci (*refugee*) kavramını şöyle tanımlamaktadır:

“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişidir.”

Mültecilik başvuru esasına bağlı olarak yapılan değerlendirme neticesinde elde edilen hukuki bir statüdür. Dolayısıyla Türkiye'deki Suriyeli göçmenler bu bağlamda mülteci olarak değerlendirilememektedir.

2.2.3 Sığınmacı nedir?

Sığınmacı (*asylum seeker*) olma hakkının gereklerini düzenleyen en temel hukuki sözleşme, 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (United Nations, 1949) sığınmacı kabul edilmenin gereklerini şöyle tanımlanmaktadır:

Madde 14:

- 1) Herkesin, baskı ve kısıcılık karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkeler tarafından sığınık olarak kabul edilmesi hakkı vardır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğü (Uluslararası Göç Örgütü, 2013, s. 74) sığınmacı kavramını şöyle tanımlamaktadır:

“Sığınmacı; zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.”

Özetle sığınmacı, mülteci olmak üzere başvuruda bulunmuş olan ve başvurusu henüz sonuçlanmamış olan göçmenler olarak değerlendirilebilir.

2.2.4 Geçici koruma nedir?

Geçici koruma kavramı, 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) tarafından düzenlenmektedir. Bu yönetmelik, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 3. maddesine göre geçici koruma kavramı şöyle tanımlanmaktadır:

“Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade eder.”

Türkiye’deki Suriyeli göçmenler gerek tanım gerekse Türkiye’nin belirlediği kapsam neticesinde geçici koruma statüsü altında değerlendirilmektedir.

2.3 Göç Türleri

Bu başlık altında göç çalışmaları alanyazınında yer alan William Petersen’in göç türleri sınıflandırmasına yer verilmiştir. Petersen’in 1958 yılında yaptığı göç türleri sınıflandırması günümüzde toplumsal bir olgu olarak göçü açıklamak için yeterli olmasa bile bu sınıflandırma yakın dönemde geliştirilen göç kuramlarının omurgasını oluşturmaktadır.

2.3.1 İlkel göç

Tanımlanması gereken ilk göç sınıfı, ekolojik baskıdan kaynaklanan ilkel veya diğer bir deyiş ile primitif göçtür. İlkel göç insanın doğal güçlerle baş edememesiyle ilgili bir hareketi ifade eder. İnsanlar fiziksel çevredeki değişim sonucunda yaşamı güç kılan unsurlara iki şekilde yanıt verirler: mevcut teknolojiye bağlı olarak iyileştirici eylemler veya göç. Buradan hareketle primitif göç, daha dar bir anlamda ilkel insanlarla ilişkilendirilen bir göç eğilimidir. İlkel göçte rota, hem doğal hem de insan yapımı engellerle şekillenir. Örneğin; dağlar, nehirler yağış durumu (yağış fazlalığı veya yağış eksikliği) ve Çin Seddi gibi insanların inşa ettiği hareket alanını kısıtlayıcı fiziksel yapılar gibi. Göç edenler için nereye gittikleri konusu önemsizse, insanlar tıpkı bir sıvı gibi davranırlar ve en az dirençli hatlar boyunca göç ederler. Muhafazakâr göçmenler, yalnızca eski yaşam tarzlarına dönebilecekleri bir yer ararlar ve bu mümkün olduğunda ise memnun olurlar (Petersen, 1958, s. 259-260).

Petersen ilkel göçü, İngilizce dilinde *wandering* ve *ranging* kavramları ile iki başlık altında ele alır. Bu iki kavram her ne kadar Türkçe “gezmek” anlamına yakın bir anlama sahip olsalar da eş anlamlı değildirler. *Wandering* genellikle amaç gözetmeden yapılan gezintiyi ifade etmek için kullanılır. Örneğin şehir merkezinde gezinmek gibi. *Ranging* ise belirli bir menzilde yapılan hareketliliklerdir. Örneğin bir askeri birliğin askeri bölge sınırları içerisinde keşfe çıkması gibi. İnsanlar genellikle, yalnızca belirli aileler veya gruplar halinde değil, bir bütün olarak göç ederler. İngilizce *wandering* anlamına gelen bu harekette insanlar, kesin bir varış noktası olmadan yerlerinden ayrılırlar. Ekolojik baskının neden olduğu bu tür göçler halkların göçü (*wandering of people*) olarak tanımlanabilir. Öte yandan okyanus ve deniz gibi su üzerindeki amaçsız göç hareketleri de tıpkı halkların göçü ile benzer bir ilkel göç türüdür. Bu hareketler deniz göçü (*marine wanderings*) olarak adlandırılır. Yiyecek toplayan ve/veya avlanan ilkel insanlar, sadece çevrede mevcut olanlarla geçimini sağlayamaz. Gelişigüzel veya geleneksel yöntemlerle yaşadığı bölge üzerinde ileri geri hareket ederek daha geniş bir alana yayılırlar. Bu harekete toplama (*gathering*) denir (Petersen, 1958, s. 260). Sığır sahibi halkların benzer göç hareketlerine ise, Yunanca otlatmak anlamına gelen *nomad* yani göçebelik denir. Toplayıcılar ve göçebeler birlikte korucu (*ranger*) olarak adlandırılırlar. Korucuların yaşam tarzı olarak sürekli hareket halindedir ve yaşamlarını kültürel olarak da bu duruma uyarlamışlardır. Evleri geçicidir veya taşınabilir. Bu yaşam tarzını benimseyen göçebeler halihazırda hareket halinde oldukları için uzun mesafeler boyunca göç etmeleri daha olasıdır. Tarımsal bir nüfusun ilkel göçü, toprağın ürünü ile ondan geçinen insan sayısı arasında keskin bir eşitsizlik olduğunda gerçekleşir. Bu ancak ya kuraklık ya da çekirge saldırısı gibi aniden gelişen olaylar ile ya da sınırlı alana ve verimliliğe sahip topraklarda büyüyen nüfus baskısı ile olabilir. Bu tür bir nüfus baskısı tarafından göç etmeye teşvik edilen kişiler başka bir tarım alanı arayabilirler. Ancak modern çağda daha olağan varış yeri bir kasaba olmuştur. Bu göç muhafazakâr olmaktan çok yenilikçidir. Örneğin, Büyük Kıtılgı takip eden on yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen İrlandalı göçmenler, Homestead Yasasını ve toprağa yerleşmeye yönelik diğer teşvikleri kararlı bir şekilde görmezden geldiler. Ardından ezici bir oranda şehirlere taşındılar ve orada kaldılar. Böylesine yenilikçi bir hareket diyardan ayrılış (*flight from the land*) olarak adlandırılmaktadır (Petersen, 1958, s. 260). Petersen'in ilkel göç kavramı şu şekilde şematize edilebilir (Tablo 2.2):

Tablo 2.2*Petersen'in ilkel göç kavramları*

Primitif göç	Göç (<i>Wandering</i>)	Halkların göçü (<i>Wandering of people</i>)
		Deniz göçü (<i>Marine wandering</i>)
	Göç (<i>Ranging</i>)	Toplamak (<i>Gathering</i>)
		Göçebelik (<i>Nomadism</i>)
	Diyardan ayrılış (<i>flight from the land</i>)	

*Kaynak: Petersen, 1958, s. 261.***2.3.2 Zorunlu göç ve yönlendirilmiş göç**

İlkel göçlerde harekete geçiren etken ekolojik baskıysa, zorunlu göçlerde harekete geçirici etken, devlet ya da işlevsel olarak devlete eşdeğer bir toplumsal kurumdur. Bu göç türünü göçmenlerin karar verebilme haline göre ikiye ayırmak gerekir (Petersen, 1958, s. 261). Bunlar zorunlu göç (*forced migration*) ve yönlendirilmiş göç (*impelled migration*) şeklinde kategorize edilebilir. Zorunlu göç; insanların istekleri dışında ve genellikle çatışma, doğal afet veya ekonomik dış etkenlerden kaynaklanan hareketi ifade eder. Yönlendirilmiş göç insanların gönüllü olarak daha iyi fırsatlar gibi kişisel, ekonomik veya çeşitli nedenler dolayısıyla hareketini ifade eder. Zorunlu göç, insanların hareket etmeye zorlanmasıdır; yönlendirilmiş göç, insanların hareket etmeyi seçmesidir. Bunun yanı sıra anayurtlarını terk edenleri, sürgünü geçici gören ve geri dönebileceği düşünerek yurt dışında yaşayan göçmenler (*migrants*) ile yeni ülkeye kalıcı olarak yerleşmek isteyen mülteciler (*refugees*) olmak üzere iki sınıf ayırmak gerekir (Petersen, 1958, s. 262). Petersen bu göç türünü şöyle şematize eder (Tablo 2.3):

Tablo 2.3*Petersen'in göç türleri*

Göç türü	Yönlendirilmiş (Impelled)	Zorunlu (Forced)
Göçmenlerden kurtulmak için (muhafazakâr) (<i>conservative</i>)	Kaçış (<i>Flight</i>)	Yerinden etme (<i>Displacement</i>)
Göçmenlerin iş gücünü kullanmak (yenilikçi) (<i>innovating</i>)	Hamal ticareti (<i>Coolie trade</i>)	Köle ticareti (<i>Slave trade</i>)

Kaynak: Petersen, 1958, s. 261.

Kaçış (*flight*), insanlık tarihi boyunca önemli bir göç şekli olmuştur. Ne zaman ki daha güçlü bir halk yeni bir bölgeye taşınsa, bu hareket eski sakinlerin daha zayıf olanlarını harekete geçirebilir (Petersen, 1958, s. 261). Yerinden etme (*displacement*) kavramını anlamak için Nazi Almanyasının izlediği politikalar örnek verilebilir. Nazi Almanyası; Avrupa nüfus politikasının bir parçası olarak Yahudileri kamplara göndererek, işgal altındaki tüm ülkelerden zorla işçi ithal etmiştir. Bu zorlamadan sağ kurtulanlar yerinden edilmiş kişiler olarak adlandırılmıştır. Buradaki zorunlu hareketin kendisine ise yerinden edilme denilmektedir. Yerinden edilme, zaman içinde köle ticareti (*slave trade*) ile birleşir. Merkantilist dönemde Afrikalıların deniz aşırı sevkiyatı ile günümüzdeki endüstriyel ekonomide zorla çalıştırmanın kullanılmasından bazı açılardan farklı olsa da her iki tipi de tanımlayan kriterler aynıdır: güç kullanımı ve emek gücü arzı. Yönlendirilmiş göçün benzer bir formu kendini hamal ticareti (*coolie trade*) şeklinde gösterir. Hamal ticareti yoluyla yer değiştiren göçmenler, yalnızca önceden belirlenmiş sözleşme süresi boyunca resmi olarak bir yere bağlanırlar. Buradan hareketle köle ve hamal göçü arasındaki en önemli fark, birçok hamalın sözleşmenin sonunda anavatanlarına dönmesidir (Petersen, 1958, s. 262). Ancak bu durum köle ticareti sonucunda göç etmiş kimseler için çoğu zaman geçerli değildir.

2.3.3 Serbest göç

Şimdiye kadar ele alınan göç türlerinde göçmenlerin iradesi nispeten önemsiz bir faktör olmuştur. İlkel bir göç, temel fizyolojik ihtiyaçları karşılayacak araçların yokluğundan kaynaklanır ve zorunlu veya yönlendirilmiş göçte göçmenler büyük ölçüde pasiftir. Serbest göç (*free migration*) ise göçmenlerin iradesinin belirleyici olduğu bir göç türü olarak bu zaman kadar sıralanan göç türlerinden farklılaşmaktadır. Göç hesaplanması zor bir olgudur. Serbest göç üzerine Avrupa özelinde yapılan Lindberg'in çalışması (Lindberg, 1930) göstermektedir ki göçmenler; idealleriyle özellikle de siyasi gericilik döneminde Avrupa toplumundan yabancılaşarak motive olan maceraperestler veya entelektüeller olma eğilimdedirler. Bu göç, buzları kırmaya ve oldukça farklı sınıfları içeren daha sonraki göçün önünü açmaya yardımcı olan bir göçtür. Bu göçmenler göç ettikleri yerden geldikleri yere mektuplar yazmıştır. Bu göçmenler ilerleyen zamanlarda yeni ülkeye yerleştikten sonra, ailelerinin veya arkadaşlarının göçünü de finanse etmeye yardımcı olmuşlardır. Bu göçün önemi büyüklüğünde değil, verdiği itici güçte yatmaktadır.

2.3.4 Kitlesele göç

Bir önceki başlık altında ele alınan serbest göç nicel açıdan her zaman oldukça küçüktür. Çünkü yenilik veya gelişme aramaya güçlü bir şekilde motive olmuş bireylere sık rastlanmaz. Bu anlamda serbest göçe öncülük edenlerin en önemli özelliği, ıgır açmaları ve bazen bunu yapanların sayısının artmasıyla birlikte bu durumun geniş kitlelerce de benimsenmesidir. Böylelikle göç; bir tarz, yerleşmiş bir kalıp, bir kolektif davranış örneği haline gelir. İyi bir şekilde başladıktan sonra böyle bir hareketin büyümesi kısmen otomatik bir hal alır. Zamanla sayıları artar ve kitlesele bir hal alır. Bu göçe kitlesele göç (*mass migration*) denir (Petersen, 1958, s. 263). Petersen göçe etki eden güç, göç sınıfı ve göç türünü şöyle sınıflandırmıştır (Tablo 2.4):

Tablo 2.4

Petersen'in göçe etki eden güç, göç sınıfı ve göç türü sınıflandırması

İlişki	Göçe etki eden etmen, güç	Göç sınıfı	Göç türü	
			Muhafazakâr	Yenilikçi
Doğa ve insan	Ekolojik iticiler	İlkel göç	Göç (<i>Wandering</i>)	Diyardan ayrılış
			Göç (<i>Ranging</i>)	
Devlet (veya eşdeğeri) ve insan	Göç politikası	Zorunlu göç	Yerinden etme	Köle ticareti
		Yönlendirilmiş göç	Kaçış	Hamal ticareti
İnsan ve sahip olunan standartlar	Yüksek beklentiler	Serbest göç	Grup	Öncü
Kolektif davranış	Toplumsal iticiler	Kitlesele göç	Yerleşme	Kentleşme

Kaynak: Petersen, 1958, s. 266.

2.4 Göç ve Türkiye: 2011 Yılı ve Sonrasına Genel Bir Bakış

2020 yılı verilerine göre 3,6 milyon kişi ile dünyada en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke olarak Türkiye, göçün etkilerini en derinden hisseden ülkelerden biri olarak dikkat çekmektedir (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2022, s. 46). Türkiye dünyanın en büyük ikinci göç koridoru olarak gösterilmektedir (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2022, s. 2). Bunun bir

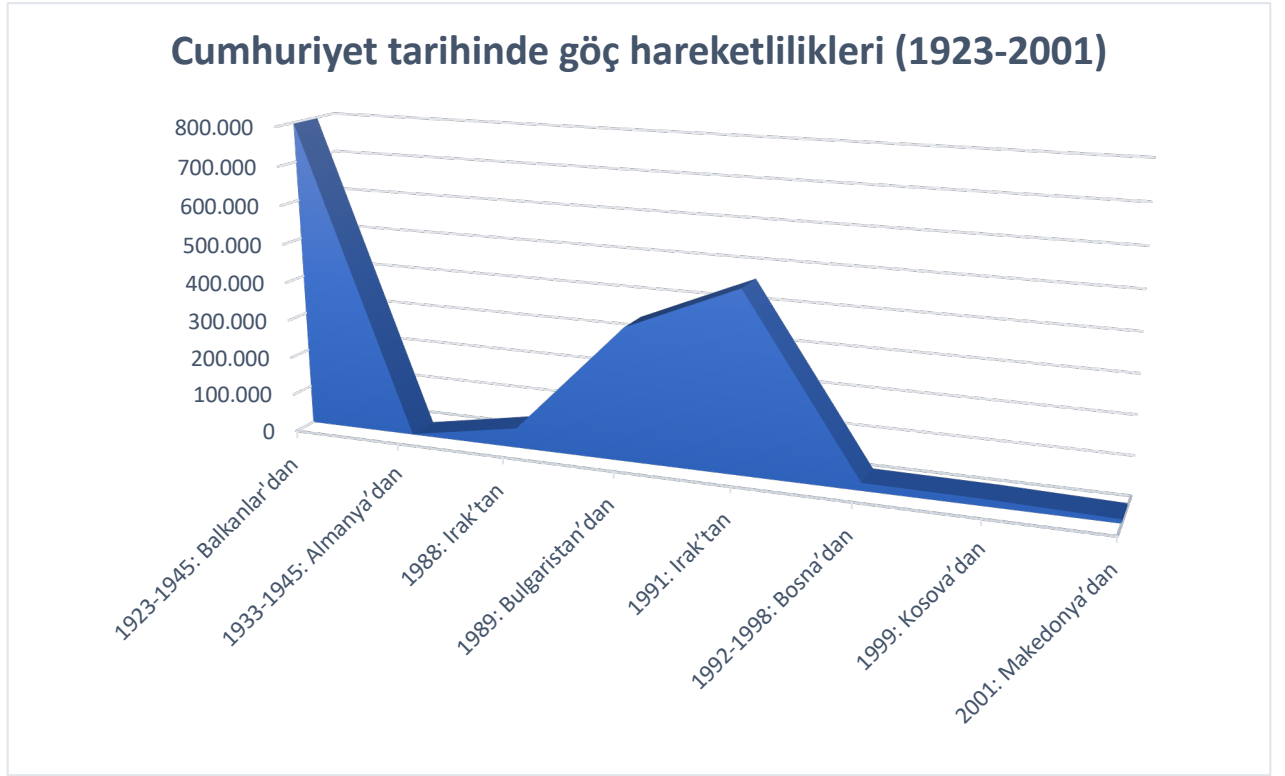
sonucu olarak Türkiye sadece göç alan bir ülke değil, aynı zamanda yakın coğrafyadaki göç hareketliliğini yöneten/yönlendiren önemli aktör ülkelerden biri konumundadır. Buradan hareketle Türkiye'nin izlediği göç politikası yalnız Türkiye ile sınırlı kalmamakta ve yakın coğrafyayı paylaşan diğer ülkelerin geleceğine de etki etmektedir. Bu etki kendini toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. pek çok alanda göstermektedir.

Türkiye'ye yönelen uluslararası göç hareketleri düzenli göç ve düzensiz göç başlıkları altında incelenebilir. Düzenli göç; iş bulmak veya eğitim almak amacıyla gelen, çalışma ve oturma izni olan kişi ve aile üyelerini ifade etmektedir. Düzensiz göç ise genellikle ülkeye girişin yasadışı yollar ile yapıldığı, kayıt dışı göç hareketini ifade etmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2009, s. 228). Bu göç hareketleri bireysel olabildiği gibi kitlesel ölçekte de kendini gösterebilmektedir. Yakın tarihte Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik öne çıkan başlıca kitlesel göç hareketleri (Şekil 2.1) kronolojik biçimde şöyle sıralanabilir (TBMM, 2018, s. 243):

- 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi,
- 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi,
- 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi,
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi.

Şekil 2.1

Cumhuriyet tarihinde göç hareketlilikleri (1923-2001)

Kaynak: TBMM, 2018, s. 243.

Dünya genelinde meydana gelen siyasal istikrarsızlıklar ve başta Orta Doğu bölgesinde yaşanan çatışmalar bölgede güvenlik kaygılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çatışmalardan biri de Arap coğrafyasında etkinlik gösteren ve “Arap Baharı” adı verilen toplumsal hareketlerdir. Libya, Mısır, Tunus ve yakın çevrede hâkim olan çatışma ortamı neticesinde bu hareketler kimi ülkelerde iç savaşa dönüşmüş ve dışarıdan diğer ülkelerin de müdahaleleri ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Çatışmalar neticesinde Arap coğrafyasında bir otorite boşluğu meydana gelmiş ve bu durum siyasal istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda “Arap Baharı” sonucunda iç savaşa sürüklenen ülkelerden biri de Suriye’dir. Suriye’deki iç savaş, Rusya ve İran gibi ülkelerin de bu iç savaşa dahil olmaları ile zaman içinde sorunlu bir hal almıştır (Ertan ve Ertan, 2017, s. 9)

Orta Doğu tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafyanın bir parçası olarak Suriye’ye vaat ettiği bolluk nedeniyle “Bereketli Hilal” adı verilmiştir. Suriye coğrafyası; M.Ö. 3500’lerde Sümer kent devletleri ile başlayarak ardından daha pek

çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Suriye, Doğu coğrafyasına ulaşım yolu üzerinde bulunan bir ülke olarak aynı zamanda stratejik ve ekonomik açıdan önemli bir ulaşım güzergahı üzerinde yer almaktadır. Öte yandan üç semavi dinin doğduğu coğrafyaya olan yakınlığı ile Suriye, zengin bir kültürel havzadan beslenmektedir. Bu nedenlerden dolayı Suriye geçmişten günümüze güç mücadelelerinin odağında olmuş ve pek çok çatışmaya sahne olmuştur (Yıldırım, 2016, s. 26).

17 Mart 2010 tarihinde Tunus'ta bir bilgisayar mühendisi olan 26 yaşındaki Muhammed Buazizi geçim sıkıntısından dolayı seyyar satıcılık yaparken zabıtarlar tarafından ürünlerine el konulmuştur. Yaşananların ardından Buazizi valilik binasının önüne giderek kendini ateşe vermiştir. Bu durum toplumda infiale neden olarak kısa sürede Tunus'ta bir halk hareketi halini almıştır. Hareket Tunus'ta başlamış ancak zamanla Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı çevreleyen Arap coğrafyasına genişleyerek otoriter rejimlere yönelik bir toplumsal harekete dönüşmüştür. Böylelikle Muhammed Buazizi'nin kendini ateşe vermesi ile başlayan bu hareket; Mısır, Libya, Cezayir, Suriye gibi çevre ülkelere de sıçrayarak kitlesel bir nitelik kazanmış, alanyazında ve medyada sıklıkla ifade edildiği haliyle "Arap Baharı" adı verilen kitlesel halk hareketinin başlamasına neden olmuştur (Memiş, 2015, s. 101). Tunus'ta başlayan halk hareketinin "bahar" olarak nitelendirilmesi, dünyanın bu harekete yönelik ilgisini arttırmıştır. İsyan, direniş veya hareket gibi kavramlar yerine "bahar" tercihi eleştirilere de konu olmuştur. Avrupa'da meydana gelen kimi toplumsal hareketler için de "bahar" kavramının tercih edildiği görülmektedir. Nitekim Avrupa'daki özgürleşme hareketlerinden biri olarak 1848 Devrimleri "Halkların Baharı" olarak bilinmektedir. Öte yandan 1968 yılında Çekoslovakya'da başlayan siyasal özgürleşme hareketi de "Prag Baharı" olarak alanyazındaki yerini almıştır (Duran ve Özdemir, 2012, s. 185). Nitekim bir halk hareketinin "bahar" veya "isyan" olması arasındaki fark kim tarafından ve nasıl belirlenmektedir bilinmemekle beraber, bu tercihin genellikle siyasal yaklaşımlar ve çıkarlar neticesinde şekillendiği görülmektedir. Otoriter rejimlere yönelik bir halk hareketi olarak başlayan "Arap Baharı"; demokrasi, özgürlük, adalet ve refah gibi gerekçelerle ortaya çıkmışken günün sonunda bu talepler karşılık bulamamıştır. İlerleyen zamanlarda dış güçlerin doğrudan ve dolaylı askeri müdahaleleri neticesinde hareketin şiddet düzeyi tırmanışa geçmiş, kimi ülkelerde hareket bir iç savaşa dönüşmüş, ciddi can kayıpları

meydana gelmiş ve kitlesel göçler yaşanmıştır. Sonuç olarak “Arap Baharı”nı ortaya çıkaran amaçlar başarılammış ve hareketi ortaya çıkaran ruh kaybolmuştur (Sancaktar, 2016, s. 119).

“Arap Baharı”nın ardından Türkiye’nin yürüttüğü “komşularla sıfır sorun” politikası da geçerliliğini yitirmiştir. “Arap Baharı” süresince Türkiye, Tunus ve Mısır’da halk hareketlerinin başladığı ilk andan itibaren hükümet karşıtı muhaliflere destek vermiştir. Türkiye, Libya ve Suriye’ye karşı ise başta “bekle ve gör” politikası izlemiştir. Devamında Libya ve Suriye’de hükümet karşıtı muhaliflere destek olmak yönünde bir karar vermiştir (Oğuzlu, 2011, s. 15). Türkiye’nin “Arap Baharı”ndan etkilenmemesi mümkün değildir. Nitekim Türkiye “Arap Baharı”nın aktörü olan ülkeler ile gerek ekonomik gerekse siyasi açıdan yakın ilişkiler içindedir. Üstelik Türkiye jeopolitik olarak coğrafi açıdan bölgedeki lider ülkelerden biri konumundadır. Öte yandan “Arap Baharı”nın yaşandığı ülkeler bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altında olan ülkelerdir ve bu ülkeler ile Türkiye arasında ortak bir tarih, kültür, medeniyet ve ekonomi bağı bulunmaktadır. Ancak diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye ve Suriye arasındaki bağ Suriye’nin Türkiye’nin en uzun sınır komşusu olması nedeniyle farklı bir yere sahiptir. Dolayısıyla Suriye’de meydana gelen her türlü siyasal ve/veya ekonomik istikrarsızlık ve bu istikrarsızlığın doğurduğu olumsuzluklar Türkiye’yi doğrudan etkilemektedir. Suriye’deki olumsuzluklar sadece siyasal ve ekonomik ölçek ile sınırlı kalmamış Türkiye’ye yönelen kitlesel ve düzensiz göçü de beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak tüm bu gelişmelerin Türkiye’de ekonomik, siyasal ve toplumsal sonuçlara neden olması kaçınılmazdır (Yalçınkaya ve Yalçınkaya, 2017, s. 83).

“Arap Baharı” sonucunda Suriye bir iç savaşa sürüklenmiştir. İç savaş neticesinde Suriye’den çevre ülkelere kitlesel göçler meydana gelmiştir. Suriye’den Türkiye’ye ilk göç hareketliliği, 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grup ile gerçekleşmiştir. Türkiye sınırlarına giriş yapan Suriyeli göçmenlerin geçici konaklama ve gıda ihtiyaçları Hatay’da bir spor salonunda sağlanmıştır³. Türkiye, Haziran 2023 itibarıyla geçici koruma statüsüne sahip yaklaşık 3,4 milyon Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 2.2). Öte yandan

³ <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)

Türkiye'ye, 1923 yılından 2001 yılına kadar çoğunlukla Türk soyundan olmak üzere yaklaşık 1,7 milyon mülteci giriş yapmıştır. Bu veriler ışığında görülmektedir ki Türkiye Cumhuriyeti, 2011 ve 2023 yılları arasında aldığı göç (yaklaşık 3,4 milyon), 1923 ve 2001 yılları arasında aldığı göçün (1,7 milyon) neredeyse iki katına denktir. Türkiye'deki geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli göçmenlerin yaklaşık yüzde 2'si (yaklaşık 65 bin) geçici barınma merkezinde bulunurken yüzde 98'i (yaklaşık 3,2 milyon) Türkiye'nin çeşitli illerine yayılmıştır (Tablo 2.5). Yerleşim verileri incelendiğinde Suriyeli göçmenlerin; Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana gibi Suriye sınırına yakın şehirlere ve büyük kentlere yerleşme eğilimi içinde olduğu gözlenmektedir (Şekil 2.3). 2023 yılı itibarıyla Suriyeli göçmenler, Türkiye'nin hemen her yerine dağılmıştır. Bu durum Türkiye'nin 2011'den günümüze ciddi bir göç akımı ile karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermektedir (Ertan ve Ertan, 2017, s. 18).

Tablo 2.5

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı⁴

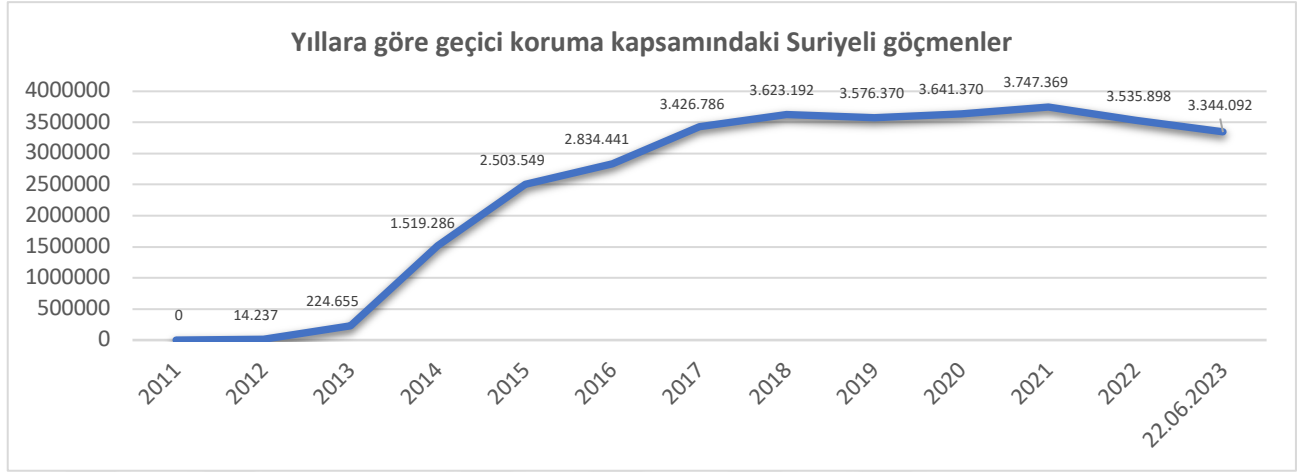
İl	Geçici Barınma Merkezi Adı	Geçici Barınma Merkezi Mevcudu	Toplam Mevcut
Adana (1)	Sarıçam	18.161	18.161
Hatay (3)	Altınözü	6.004	13.327
	Yayladağı	3.476	
	Apaydın	3.847	
Kahramanmaraş (1)	Merkez	11.495	11.495
Kilis (1)	Elbeyli	7.741	7.741
Osmaniye (1)	Cevdetiye	8.546	8.546
Gaziantep	Nizip	1.433	1.433
Malatya	Beydağı	4.933	4.933
Toplam	65.636		
Geçici Barınma Merkezi dışındaki Suriyeli sayısı		3.278.456	

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>

⁴ <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)

Şekil 2.2

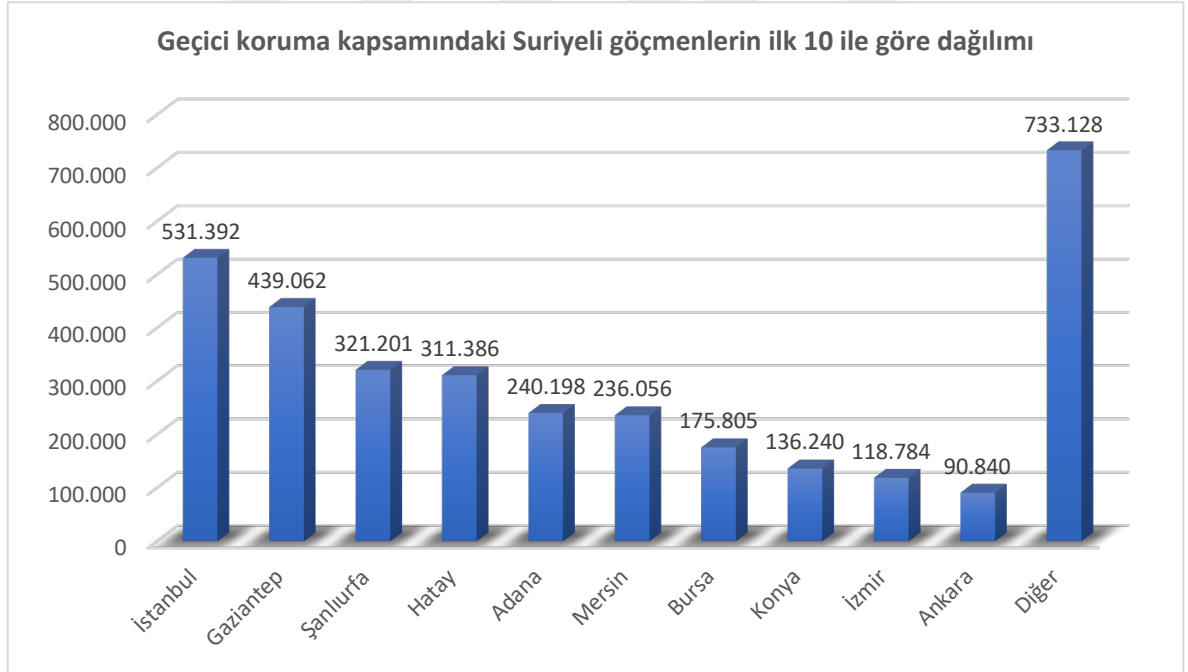
Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenler⁵

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Şekil 2.3

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin ilk 10 ile göre dağılımı⁶

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>

⁵ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 12.11.2023)

⁶ <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)

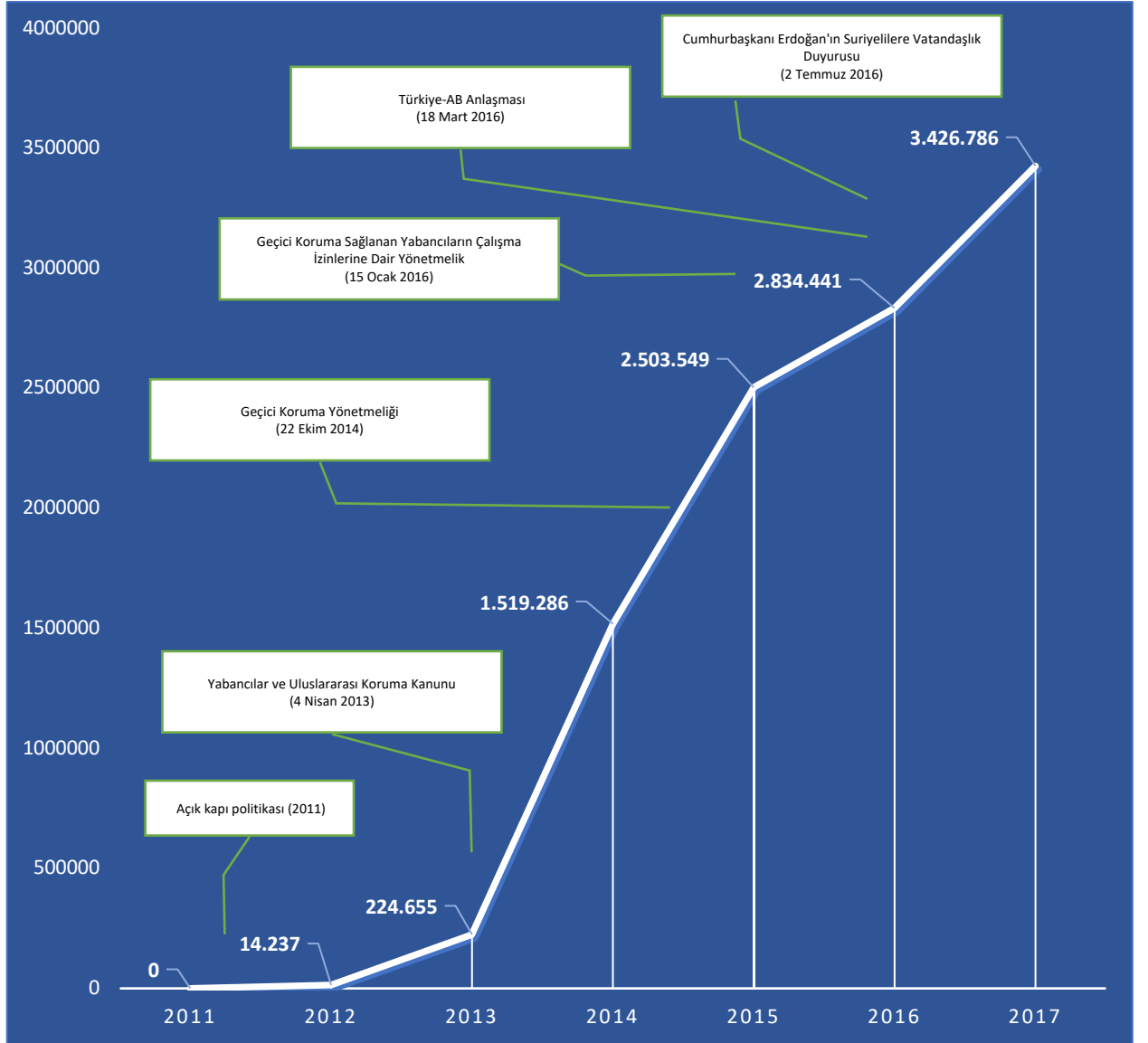
Suriyeli göçmenlerin sınırdaki kentlerde yoğunlaşması ve varlıklarının büyük kentlerde görünürlük kazanmaya başlaması toplumsal, ekonomik, kültürel ve güvenlik vb. nedenlerle yurttaşlar ve Suriyeli göçmenler arasındaki çatışmayı tetiklemiştir. Suriyeli göçmenlerin sınır kentlerdeki sayısal varlıklarının orantısız olarak artması yerel emek piyasasında ve özellikle de tarım ve beden gücünün yeterli olduğu vasıf düzeyi düşük işlerde, Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı ucuz iş gücü olarak istihdam edilmeleri ile sonuçlanmıştır (İlgazi, 2019; Lordoğlu ve Aslan, 2016). Bu durum yerel işsizliği tetiklemekle kalmamış; toplumsal uyumsuzluk ve yabancı karşıtlığı gibi sorunlara da zemin hazırlamıştır (Sönmez ve Ayık, 2020; Sandal, Hançerkıran ve Tıraş, 2016). Öte yandan büyük kentlerdeki Suriyeli göçmen sayılarının orantısız olarak artması da benzer sonuçlar doğurmuştur. Suriyeli göçünün neden olduğu ekonomik etkiler, hareketliliğin henüz başlarında büyük kent ekonomisi içinde Suriye sınırında bulunan kentlerde olduğu kadar derinden hissedilmemiştir. Suriyeli göçmenlerin büyük kentlerdeki varlığı kendini başta daha çok toplumsal ve kültürel uyum gibi alanlarda göstermiştir. Fakat zaman içinde gerek Suriye'deki iç savaşın uzaması gerekse ülke ekonomisindeki kötü gidişat büyük kentlerde de Suriyeli göçmenlerin ekonomik kötü gidişatın sorumlularından biri olarak görülmesine ve günah keçisi olarak ilan edilmelerine neden olmuştur. Bu durumun yansımalarını haber medyası üzerinden de okumak mümkündür (Doğan ve Ünal, 2021; Gölcü ve Dağlı, 2017; Göker ve Keskin; 2015). Sert ve Danış'ın (2021, s. 198) çizdiği portre göçün erken döneminde haber medyasının Suriyeli göçmenlere yaklaşımını özetler niteliktedir:

“Türkiye 2011'den bu yana, dünyadaki en büyük göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan ülke haline gelmiştir. Suriyelilerin bu kitlesel göçü ve varlıklarının devam etmesi birçok yeni tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda medyanın dikkatini çeken en önemli konular; geri dönüş, entegrasyon ve vatandaşlık gibi başlıklar altında toplanabilir. Dönecekler mi, döneceklerse ne zaman? Kalmalarıyla ilgili politikalar için hangi etiketler kullanılmalı: “entegrasyon” mu yoksa “sosyal uyum” mu? Türk vatandaşlığı yolundalar mı? Soruların da açıkça ortaya koyduğu üzere, Suriyelilerin Türkiye'deki varlığına ilişkin genel bir muğlaklık söz konusudur. Bu nedenle, devlet aktörlerinin Suriyelilere yönelik uzun vadeli politikaları algılama ve çerçeveleme (yani etiketleme ve tanımlama) biçimleri daha fazla tartışmayı hak etmektedir. Böylelikle Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi, ülkenin göç manzarası, göç politikaları ve bunlara bağlı tartışmalar açısından yeni bir dönemin kapıları aralanmıştır” (Sert ve Danış, 2021, s. 198).

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonucunda Türkiye’ye yönelik kitlesel bir düzensiz göç akını başlamıştır. Bu durum karşısında Türkiye hızla bir göç politikası üretmek zorunda kalmıştır. 2011 yılından 2017 yılına kadar Türkiye’nin izlemiş olduğu göç politikası şöyle özetlenebilir (Şekil 2.4):

Şekil 2.4

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye gelişi ve hukuki/ıdari süreçler 2011-2017

Kaynak: İçduygu ve Millet, 2016, s. 4.

2011 yılında Türkiye Suriye göçmenler için ilk aşamada açık kapı politikası izlemiştir. Bu politika neticesinde kayıtlı ve kayıt dışı pek çok Suriyeli göçmen ülkeye giriş yapmış ve sayılar hızla artmaya başlamıştır. Bu durum ülkedeki Suriyeli göçmenlerin hukuki statülerinin belirlenmesini de mecbur kılmıştır. Nitekim 4 Nisan 2013 yılında ilan edilen YUKK ve 22 Ekim 2014 tarihinde ilan edilen Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli göçmenlerin “geçici koruma” statüsü adı altında Türkiye’de koruma altına oldukları ifade edilmiştir. Böylelikle düzensiz göç sonucu Türkiye’ye giriş yapan Suriyeli göçmenlerin varlığı kanunen somut bir görünüm kazanmış ve sahip oldukları haklar, sorumluluklar ve hukuki nitelikler Geçici Koruma Yönetmeliği ile koruma altına alınmıştır. 2013 yılında 224 bin olan geçici koruma statüsü altındaki Suriyeli göçmen sayısı, 2016 yılına gelindiğinde yaklaşık on kat artmış ve 2,8 milyona yaklaşmıştır. 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile geçici koruma ile Türkiye’de bulunan yabancıların yasal olarak çalışmasının önü açılmıştır. Böylelikle göçmenlerin ekonomik katılımlarının izini sürmek kolaylaşmıştır.

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen düzensiz, kitlesel ve yoğun göç başta Avrupa olmak üzere çevre ülkeleri de etkilemiştir. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin önemli bir bölümü Avrupa’ya göç etme arzusu ile pek çok kez Türkiye sınırlarından Avrupa’ya kaçak yollarla geçmeyi denemiştir. Ancak Avrupa ülkeleri Türkiye gibi açık kapı politikası izlememiş, aksine Suriyeli göçmenleri bir tehdit olarak görerek 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ile bir mutabakat imzalama yoluna gitmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasında imzalanan bu anlaşma gereği AB; Türkiye’den yasa dışı yollarla başta Yunanistan olmak üzere AB ülkelerine girmeyen çalışan kişilerin Türkiye’ye geri iade edilmesi karşılığında Türkiye’ye çeşitli vaatlerde bulunmuştur. Bu vaatlerden Türk vatandaşlarına AB ülkeleri için vize serbestisi ve Suriyeli göçmenler için mali yardım konuları ön plana çıkmıştır. Mutabakat 2023 yılı itibarıyla hâlâ yürürlükte olmakla beraber Türk vatandaşları için vaat edilen vize serbestisi, çeşitli anlaşma fasıllarının tıkanmış olması nedeniyle yürürlüğe girmemiştir. Mutabakatın imzalanmasından kısa bir süre sonra 2016 yılının Temmuz ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Suriyeli göçmenlere vatandaşlığın önünün açılacağını sinyallerini vererek konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı tarafından

Çalışmaların yürütüldüğünü ifade etmiřtir⁷. AB ile imzalanan anlaşmanın hemen ardından gerçekleşen bu açıklama Türkiye'nin 2016 yılından sonra izleyeceği g politikasının da bir malumatı niteliğindedir. Böylelikle başta Türkiye tarafından “misafir” olarak tanımlanan Suriyeli göçmenler artık misafir olmaktan çıkarak bir vatandaş adayı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarında Suriyeli göçmenler için sıklıkla kullanılan “kardeşlerimiz” ifadesi anlamlıdır. Bu ifadeyi Suriyeli göçmenlerin 2016 yılından sonra vatandaşlık adımları için izlenecek olan g ve uyum politikasının bir parçası olarak da görmek mümkündür. Bundan sonraki başlıklarda yukarıda bahsedilen bu süreçler detaylandırılmıştır.

2.4.1 Kitlemel g karşılama: Açık kapı politikası

İnsanlar savaş ve zulüm gibi sebepler nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarında en çabuk ulaşabileceği sınır komşusu ülkeye başvurma eğilimindedir. Bu durumda komşu ülkelerin, uluslararası hukukta da ifade edildiği üzere savaş ve zulümden kaçanlar için açık kapı politikası esaslarını gözetmesi beklenir. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde Suriye'de yaşayan vatandaşlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. İç savaş koşullarında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan Suriyelilerin büyük çoğunluğu komşu lke Türkiye'ye yönelmiştir (Ertan ve Ertan, 2017, s. 10). Türkiye bu Suriyeliler için “açık kapı politikası” uygulayacağını ifade etmiştir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 12). Bu bağlamda Türkiye iç savaş neticesinde ülkesinden ayrılan Suriyeli göçmenlerin tamamına ülkeye giriş izni vermiş, pasaportu ile gelenlerin yanı sıra hiçbir evrak sahibi olmayanları da kabul etmiştir (Dinçer vd., 2013, s. 11). Suriyeli göçmenler “misafir” olarak karşılanarak ve ikamet durumlarının geçici olacağı varsayılarak kamplara yerleştirilmiştir (Kirişçi, 2014, s. 14). Bugün Türkiye, uyguladığı açık kapı politikası ile meydana gelen kitlemel Suriyeli g sonucunda dünyanın en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülkesi konumundadır (Sert ve Daniş, 2021, s. 197).

Afet ve Acil Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Suriyeli göçmenler ile ilgili ilk açıklamasını 14 Haziran 2011 tarihinde yapmıştır. Yapılan açıklamada, Hatay'da kurulan kamplarda 8 binden fazla Suriyeli göçmenin bulunduğu açıklanmıştır. AFAD'ın paylaştığı

⁷ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160703_erdogan_suriyeliler (Erişim tarihi: 12.07.2023)

verilere göre 2012 yılının Ağustos ayında bu sayı 78 bini aşmıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 12). Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye sınırına bir tampon bölge oluşturulması için kritik eşiğin 100 bin olduğunu, eşiğin aşılması durumunda tampon bölgenin gündeme gelebileceğini ifade etmiştir. Ancak bu eşik, yapılan açıklamanın ardından çok geçmeden Ekim 2012 tarihinde aşılmıştır⁸. Türkiye 1923 ve 2011 tarihleri arasında 1,7 milyon göçmen kabul etmiştir. Öte yandan Türkiye sadece 2011-2023 yılları arasında toplam 3,4 milyon Suriyeli göçmeni ülkeye kabul etmiştir. Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler uluslararası koruma altına alınmıştır (Fansa, 2021, s. 25). Suriye’de yaşanan iç savaş ve savaşın neticesinde meydana gelen kitlesel göç, Türkiye’nin uluslararası göç yönetimi bağlamındaki rolünü “kaynak, geçiş ve hedef ülke” olarak pekiştirmiştir. Aynı zamanda Türkiye açısından göç; içinde fırsatları ve zorlukları barındıran; ekonomik, sosyokültürel vb. pek çok alanda toplumsal uyumu gerektiren bir süreci de beraberinde getirmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 33).

Türkiye’nin yürüttüğü açık kapı politikası, Esad rejiminin başarısız olacağı ve Suriyeli göçmenlerin de ülkelerine geri döneceği öngörüsü üzerine inşa edilmiştir. Ancak Esad rejimi beklendiği üzere mutlak bir başarısızlık elde etmemiş, bunun üzerine Türkiye göç politikasında çeşitli değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu değişimlerin başında 2015 yılında Suriyeli göçmenlerin sayısının 2,5 milyonu aşmasıyla Türkiye’nin açık kapı politikasını fiilen durdurması gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye gerek terörle mücadele gerekse düzensiz göçü engellemek için “Acil Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi” adı altında Türkiye-Suriye hattına beton duvar örmeye başlamıştır (Tuncay, 2022, s. 55-56). Suriyelilerin kitlesel ve düzensiz göçü, zaman içinde özellikle de Suriye’ye komşu ülkeler açısından farklı bir boyuta evrilmiştir. Açık kapı politikası nedeniyle herhangi bir belge olmadan sınırlardan geçen Suriyeli göçmenler ev sahibi devletler için bir ulusal güvenlik sorununa dönüşmüştür. Kontrolsüz göç, terör örgütü mensuplarının göçmenlerle birlikte fark edilmeden hedef ülkelere ulaşması için altın bir fırsat halini almıştır. Öte yandan göçmenlerin kendisi de demografik olarak toplumun bir parçası oldukları için, gerek toplumsal ve ekonomik açıdan gerekse güvenlik politikaları açısından sorunlar yaratma potansiyeline sahiptirler (Dora, 2020, s. 502). Uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumlulukların yanı sıra

⁸ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-ye-gelenler-100-bini-gecti-1612399> (Erişim tarihi: 10.07.2023)

Türkiye, Suriye'den gelen göçe yaklaşımının insancıl olduğunu en başından beri uygulamış olduğu açık kapı politikası ile kanıtlamıştır. Ancak özellikle 2015 ve 2016 yıllarında sınır ötesinden gelen terör saldırılarının yoğunlaşmasının ardından göçün güvenlik boyutu gündeme gelmeye başlamıştır (Dora, 2020, s. 507). Avrupa'ya yönelik düzensiz göçün zirve yaptığı, artan Suriyeli göçmen sayıları nedeniyle Türkiye’de güvenlik sorunlarının ortaya çıkmaya başladığı ve Türkiye ile AB müzakerelerinin hız kazandığı yıllar olması nedeniyle 2015 ve 2016 yılları önemli bir dönemeç niteliği taşımaktadır. AB düzensiz göçe 2015 yılına kadar sessiz kalmıştır. Ancak Suriyeli göçmenler AB ülkelerinin kapılarını da çalmaya başlayınca ve sayılar ciddi şekilde artarak Türkiye tarafından bile kabul edilemez bir noktaya gelince AB göç politikalarında değişiklik yapma yoluna gitmiştir (Dora, 2020, s. 509).

Türkiye uygulamış olduğu açık kapı politikasıyla yalnızca göçmenlerin geçişini hızlandırmamış, aynı zamanda terör ve uyuşturucu gibi yasa dışı faaliyetlerin de artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye ve Suriye sınırı zaman içinde kapı niteliğinden çıkarak bir koridora dönüşmüştür. Böylelikle artan terör ve kaçakçılık faaliyetleri, açık kapı politikasının yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Nitekim sonuç olarak açık kapı politikası zaman içinde terk edilmeye başlanmıştır. Türkiye’nin açık kapı politikasını terk etmesinde pek çok iç ve dış unsur bulunmaktadır (Özbey, 2022, s. 724). Sınır güvenliği, ekonomik gerekçeler, iç savaşın hâlâ sürmesi ve Türkiye’nin Suriye’deki iç savaşa yönelik takip ettiği politikanın uluslararası toplum tarafından kabul görmemesi gibi gerekçeler Türkiye’nin göç politikasını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur (Gökalp-Aras ve Mencütek, 2015, s. 194- 195). Bu politika değişimini takip eden süreçte Türkiye aynı zamanda Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölgeler oluşturarak göçü kontrol altına almaya çalışmıştır. Böylelikle hem Türkiye’ye yönelik göç hareketi kontrol altına alınmaya çalışılmış hem de Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönüşü sağlanmaya çalışılmıştır (Özbey, 2022, s. 724). Sonuç olarak Türkiye 2016 yılından itibaren açık kapı politikasına fiilen son vermiştir. Bu kapsamda hem terörle mücadele hem de düzensiz göçü azaltmak için Suriye, Irak ve İran sınırlarına 900 km'yi aşan beton duvarlar örülmüştür (Erdoğan, 2019, s. 3).

2.4.2 Geçici koruma politikası

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş neticesinde Türkiye, ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli göçmenler için açık kapı politikası uygulamıştır. Bu politika kapsamında Türkiye, iç savaştan kaçan Suriyeli göçmenleri hiçbir koşul ve belge gözetmeksizin ülkeye kabul etmiştir. Kitlemel ve düzensiz göç hareketi, gelen nüfusun bireysel olarak değerlendirilmesini imkânsız kılmıştır. Bu kapsamda Suriyeli göçmen sayısının öngörüleemeyen artışı, iç savaşın devam etmesi ve Suriyeli göçünün artma ihtimali Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin hukuki çerçevesinin belirlenmesini gerekli kılmıştır. Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’yi coğrafi sınırlama ile kabul etmiştir ve bu sınırlama doğrultusunda Türkiye yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen kişilere “mülteci” statüsü vermektedir. Bu durum Suriyeli göçmenlerin hukuki statüsünü de tartışmaya açmıştır. 2005 yılında yayınlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı”na kadar Türkiye’nin mutlak bir göç politikası olmadığı görölmektedir. Ancak 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye yönelen kitlemel göç, Türkiye’yi göç politikalarını yeniden gözden geçirmeye ve bu konuda çeşitli düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Nitekim Türkiye 2013 yılında çıkardığı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası ile göçün yasal çerçevesinin belirlenmesi konusunda yeni bir aşamaya geçiş yapmıştır (Sert ve Danış, 2021, s. 199). Böylelikle Türkiye YUKK ile göç mevzuatını Avrupa Birliği göç ve iltica mevzuatıyla uyumlu biçimde yeniden düzenlemiştir (Aslantürk ve Tunç, 2018, s. 142). 2013 yılında YUKK ile birlikte Türkiye, koruma talep eden kişilere sağlayacağı korumanın kapsamını belirlemiş ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. GİGM adı daha sonra 2021 yılında Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) olarak değişmiştir (Gelir-Atabey, 2021, s. 75).

Türkiye’nin ilk kapsamlı göç yasası olarak kabul edilebilecek YUKK ile yabancıların Türkiye’ye giriş, Türkiye’den çıkış, Türkiye’de kalış faaliyetleri, koruma talebinde bulunan yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve GİGM’in kuruluşu düzenlenmektedir. YUKK’un yürürlüğe girmesiyle göç politikası yapılanmasının temel kurumu GİGM olmuştur. GİGM yurt içinde genel olarak; 81 il Müdürlüğü, 148 ilçe Müdürlüğü, geri gönderme merkezleri, kabul merkezleri ve sığınma evlerinden oluşmaktadır. GİGM yurt dışında ise göç müşavirlikleri ve göç ataşeliklerinden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı,

2018, s. 35). Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikaları; başta İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve AFAD olmak üzere, Kızılay, Dışişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, merkez ve yerel teşkilatlar ve yerel yönetimler tarafından koordineli olarak yürütmektedir. Uluslararası ölçekte geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikalar; BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç örgütü (IOM), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), BM Kadın (UN Women), BM Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Gıda Programı (WFP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi BM'ye bağlı ve Türkiye'de de faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar tarafından üstlenilmekte ve bu kurumlar yetkili devlet kurumları ile birlikte koordinasyon içinde çalışmaktadırlar (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 59).

Türkiye 1994 yılında yayımlanan yönetmelikte yalnızca Avrupa'dan gelen kişileri “mülteci” statüsünde kabul edeceğini ifade etmiştir. Türkiye bugün “mülteci” tanımlamasında Avrupa'dan gelen kişilere yönelik tutumunu hâlâ sürdürmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı “mülteci” statüsünü şöyle tanımlamaktadır⁹:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.”

Buradan hareketle açık bir şekilde ifade edilebilir ki, Türkiye açısından Suriyeliler hukuken mülteci olarak kabul edilmemektedir. Türkiye, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme veya diğer adı ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni, “coğrafi sınırlama” ile kabul etmiştir. Sözleşmeye göre Türkiye, yalnızca Avrupa'dan gelen göçmenlere “mülteci” statüsü vermektedir. Avrupa dışında kalanlar ise “geçici koruma” statüsü altında kabul edilmektedir (Ertan ve Ertan, 2017, s. 19). Türkiye'deki geçici koruma statüsü, 6458 sayılı Yabancılar ve

⁹ <https://www.goc.gov.tr/multeci> (Erişim tarihi: 22.11.2023)

Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği¹⁰ düzenlemektedir. Geçici koruma, YUKK’un 91. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır:

(1) “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.”

(2) “Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki statüsü kanunen 2013 yılında çıkan YUKK ile “geçici koruma” olarak belirlenmiş, ardından 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. YUKK ve GKY ile Suriyeli göçmenlere pek çok hak tanınmıştır. Bu haklardan biri de çalışma iznidir. Bu kapsamında geçici koruma altındakilere; eğitim, sağlık, iş piyasasına katılım ve sosyal yardımlar sağlanacağı belirtilmiştir. Öte yandan GKY madde 29’a göre; geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların Bakanlar Kurulu’nun belirlediği sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurulabilecekleri, 3. fıkrada yabancılara çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin mevzuatta yer alan hükümlerin saklı olduğu ifade edilmiştir (Topal, 2015, s. 17-18). Suriyeli göçmenlere yapılan yardımlar zamanla Türkiye’nin ekonomik olarak daha fazla sürdüremeyeceği bir hal almaya başlamıştır. Böylelikle YUKK ve GKY ile geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin ekonomik yaşama katılımı hedeflenmiştir. Ancak düzenlemelerde çalışma iznine sahip olabilmek için belirlenen şartların kapsamı dar ve yetersiz kalmıştır. Sonuç olarak yapılan değişiklikler beklentileri karşılayamamış ve zayıf bir düzenlemenin ötesine geçilememiştir. Suriyeli göçmenlerin yardımlara bağımlı bir yaşam sürmek yerine ekonomik olarak kendi yaşamlarını sürdürebilmelerinin önünün açılması için yeni düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Nitekim bu kapsamda 15 Ocak 2016

¹⁰ <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf> (Erişim tarihi: 22.11.2023)

tarihinde Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik kabul edilmiştir. Bu yönetmelik ile geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma izni sağlanarak, kayıt dışı çalışmanın kontrol altına alınması ve Suriyeli göçmenlerin yardımlara olan bağımlılığının azaltılması hedeflenmiştir. Böylelikle resmî olarak çalışamayan ve kayıt dışı ekonomide ucuz işgücü olarak istihdam edilen geçici korunanların da takibi kolaylaşmıştır (Aslantürk ve Tunç, 2018, s. 143).

2.4.3 AB'ye göçten bir önceki durak olarak Türkiye

Yoğun iltica hareketlerinin görüldüğü Orta Doğu coğrafyasına yakın olması nedeniyle Türkiye bölgede meydana gelen çatışmalardan etkilenmektedir. Öyle ki Türkiye, sahip olduğu stratejik konum dolayısıyla çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmaktadır ve hâlâ göç alan bir ülke konumundadır. Öte yandan Türkiye'nin Orta Doğu ve Avrupa coğrafyalarının tam ortasında bulunması da, Türkiye'yi Avrupa'ya göç için önemli bir geçiş noktası haline getirmiş ve göçe açık bir ülke olmaya sürüklemiştir (Güner, 2007, s. 83). Suriye'deki iç savaş, ülke içinde yaklaşık 10 milyon insanın yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu yer değiştirme hareketinin sonucunda yaklaşık 5 milyon insan bölgedeki komşu ülkelere göç etmiştir. Böylelikle Suriye'deki iç savaşın etkileri bölgedeki diğer ülkeler tarafından da hissedilmeye başlanmıştır. Suriye'den göç edenlerin büyük bir kısmı Türkiye'ye yönelmiştir. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin bir kısmı ise kara yolu ve deniz yolu ile başta Yunanistan olmak üzere Avrupa ülkelerine geçmeye çalışmıştır. Bu göç yönelimi neticesinde Avrupa ülkeleri de Suriye'deki savaşın etkilerini hissetmeye başlamıştır. Zaman içinde Türkiye, İran, Rusya, ABD ve AB ülkeleri gibi ülkelerin de dahil olmasıyla Suriye'deki iç savaş uluslararası ölçekte çözüme kavuşturulmaya çalışılan önemli bir güvenlik sorunu haline dönüşmüştür (Ertan ve Ertan, 2017, s. 9). Bu süreçte Türkiye göç hareketliliğinin merkezi haline gelmiştir. Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye'deki iç savaştan kaçan pek çok Suriye vatandaşı, uluslararası koruma talebiyle Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye dışında Suriye'ye komşu olan diğer ülkeler; Mısır, Ürdün, Lübnan ve Irak'a da çok sayıda Suriyeli göç etmiştir. Ancak Türkiye; gerek uygulamış olduğu açık kapı politikası gerekse Avrupa ülkelerine yakın olması nedeniyle göç edenlerin çoğunluğunun tercihi olmuştur (Gelir-Atabey, 2021, s. 81).

Suriye’deki iç karışıklık ortamının kendini terör örgütleri ile önce Türkiye’de sonra Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde göstermesi, Suriye’deki çıkmazın daha da büyük bir soru işareti halini almasına neden olmuştur. Suriye’deki çatışma ortamının sürmesi, insanların komşu ülkelere göç etmesi ve bu insanların bir kısmının da Avrupa ülkelerine yönelmesine neden olmuştur. Böylelikle Türkiye’nin Suriyeli göçmenler hakkındaki tutumu, AB ülkelerine yönelen göçün yönetilmesi açısından da önemli bir gündem maddesi olmuştur (Ertan ve Ertan, 2017, s. 9-10). Zamanla Ürdün ve Lübnan gibi diğer komşu ülkeler açık kapı politikalarından vazgeçerken; bir zamanlar Suriyeli göçmenler için kapılarını aralayan İsveç ve Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri de, göçmen sayıları artmaya başlayınca topraklarına girmeye çalışan Suriyeli göçmenler için kısıtlamalar getirmeye başlamıştır (Tolay, 2016, s. 140). Avrupa ülkelerine yaşanan göçün bir sonucu olarak ülkelerin demografik yapısında önemli değişiklikler yaşanmış ve Avrupa’da çeşitli toplumsal sorunlar gün yüzüne çıkmıştır. Bu bağlamda Avrupa ülkelerinin büyük bir çoğunluğu göç politikalarına şekil vermek üzere Kale Avrupası (*Fortress Europe*) anlayışını benimseme yoluna gitmiş ve göçmen politikalarını sıkılaştırmıştır. Yapılan değişiklikler sonucunda göç yasalarında değişiklikler gerçekleştirilmiş, hukuki yorum kapsamı genişletilmiş, kolluk güçlerinin yetki alanı yeniden düzenlenmiştir. Türkiye, Doğu Avrupa ve Orta Asya devletleri ile geri kabul anlaşmaları imzalanmış, FRONTEX (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı) gibi sınır güvenliğini sağlayacak teşkilatlar kurulmuştur (Sever ve Sever, 2013, s. 94). FRONTEX, AB'nin dış sınırlarındaki sınır kontrol faaliyetlerini yürüttüğü merkezdir ve AB'nin operasyonel bir koludur. FRONTEX göç eğilimleri ve sınır ötesi suçlardan etkilenen komşu AB üyesi olmayan ülkelerle istihbarat ve uzmanlık paylaşır. Sınır gözetleme, sınır ötesi suçla mücadele ve geri dönüş operasyonlarına yardım etme gibi çeşitli görevleri yerine getirir.

Mart 2011’de Suriye’de çıkan iç savaş sonrası meydana gelen kitlesel göç hareketliliği, zamanla pek çok göçmen tarafından nihai konum olarak AB ülkelerini hedefleyen düzensiz bir göç akımına dönüşmüş ve bu durum Avrupa ülkeleri için önemli bir gündem maddesi halini almıştır (Şahal-Çelik ve Şemsit, 2020, s. 67). Bu süreçte ciddi sayıda düzensiz göçmen kendilerine hedef ülke olarak Yunanistan’ı belirlemiş ve Türkiye’yi de bir transit ülke olarak kullanmıştır. Yunanistan’a yönelen düzensiz göçmen sayısındaki artış,

zamanla Avrupa ülkeleri için tedirgin edici bir boyuta evrilmeye başlamıştır. Bu durumun en çarpıcı örneği kendini, 2 Eylül 2015 tarihinde Türkiye’den Yunanistan’a gitmek üzere bindikleri botun batmasıyla yaşamını yitiren ve cansız bedeni kıyıya vuran üç yaşındaki Suriyeli Alan Kurdi’nin fotoğrafının uluslararası medyada yankı bulması ile göstermiştir. Yaşanan bu trajedi dünya çapında ses getirmiş ve dikkatlerin Türkiye ve Yunanistan arasındaki sınırlara dönmesine neden olmuştur. Bu yaşananlar dünya genelinde göçmenler için kapılarını kapatan AB’nin göçmen politikasına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiş ve AB’nin temel değerlerden biri olarak kabul ettiği insan haklarına yönelik yaklaşımını yeniden gözden geçirmesini gerekli kılmıştır (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 70). Yaşananlar neticesinde Avrupa Birliği içinde düzensiz göçü kontrol altına alabilmek üzere göçmenler için transit ülke konumundaki Türkiye ile bir Geri Kabul Anlaşması (GKA) imzalanması ve bunun karşılığında Türk vatandaşlarına vize serbestisi tanınması üzerine tartışmalar gündeme gelmiştir (Şen ve Özkorul, 2016, s. 101). Türkiye’nin Suriyelilerin kitlesel göç hareketleri bağlamında transit ülke olarak başrolde yer alması, Avrupa Birliği’ni Türkiye ile iş birliği yapmaya zorlamıştır. Bu durum aynı zamanda tarafların göç politikalarını yeniden gözden geçirerek, gelecekteki göç politikalarına yön vermelerini sağlamıştır (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 81). Bu kapsamda AB, Türkiye ile bir geri kabul anlaşması imzalamak üzere masaya oturmuştur.

Geri kabul anlaşmaları Avrupa Birliği’nin göç yönetimine bağlı dış politikasında önemli bir yere sahiptir. AB çeşitli nedenlerle, başta komşu devletler olmak üzere pek çok devlet ile geri kabul anlaşması imzalama yoluna gitmiştir (Batır, 2017, s. 600). Avrupa devletlerinin yaptığı geri kabul anlaşmaları 1950’li yıllara kadar dayanır. 1958 yılında Benelux Ekonomik Birliği üyelerinin yaptığı geri kabul anlaşması bunlardan biridir. Bu anlaşma ile üçüncü ülke vatandaşlarının sınır dışı edilme ve geri kabulü konularında düzenlemeler yapılmıştır. Benelux; 1964 yılında Fransa ile, 1965 yılında Avusturya ile, 1966 yılında Almanya ile geri kabul anlaşmalarına imza atmıştır (Batır, 2017, s. 588). 1990’lu yıllarda Avrupa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin dağılması ile beraber Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden yoğun göç almıştır. Bu duruma karşın Fransa, Almanya ve Avusturya başta olmak üzere AB ülkeleri, ikili geri kabul anlaşmaları yapma yoluna gitmiştir (Batır, 2017, s. 589). 2000’li yıllarda AB, düzensiz göç neticesinde AB’ye giren

göçmenlerin iade ve geri dönüş işlemlerini etkin şekilde yürütememiştir. Bunun nedeni düzensiz göç yoluyla AB'ye giren kişilerin vatandaşı olduğu ülkelere iadesi hakkında ilgili devletlerle yeterli düzeyde iş birliği yapmamış olmasıdır. Yasadışı yollarla AB'ye giren kişilerin ülkelere iade edilmesine ilişkin belgelere erişmekte yaşadığı güçlük iade politikalarını zora sokmuştur. Buradan hareketle AB, kimliği tespit edilemeyen kişilerin seyahat güzergahının tespit edilmesini yeterli kabul ederek, düzensiz göçmenleri kaynak ülke yerine transit ülkelere iade etmeyi bir alternatif yol olarak değerlendirmiştir (Batır, 2017, s. 593)

Geri kabul anlaşmaları, AB'nin düzensiz göçü kontrol altına alma stratejilerinin önemli bir parçasıdır. GKA bir ülkenin yasa dışı yollarla farklı bir ülkede bulunan kişileri, kendi ülkesine yeniden kabul etmesini kapsayan bir anlaşmadır. GKA göç veren ve transit göç güzergahında yer alan ülkeler açısından çeşitli riskler barındırmaktadır. Öte yandan yoğun şekilde düzensiz göç alan ve hedef ülkeler konumundaki AB ülkeleri için GKA, AB ülkelerinin çıkarlarını korumak üzere düzenlenen anlaşmalardır. AB'nin yaptığı GKA anlaşmaları karşıdaki taraf ülkelere çeşitli sorumluluklar yüklemektedir ve bu sorumluluklar aynı zamanda birtakım riskleri de üstlenmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle AB, GKA yapmak üzere masaya oturduğu ülkelere çeşitli vize kolaylıkları sağlamayı vaat etmektedir (Ekinci, 2016, s. 12).

Günümüzdeki geri kabul anlaşmaları temel olarak, AB'ye yasa dışı yollarla gerçekleştirilen göçmenlerin, kendi ülkelerine veya AB'ye gelirken geçtiği transit ülkeye iadesini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Akkaraca-Köse, 2015, s. 200). Bu bağlamda AB'ye yönelik düzensiz Suriyeli göçünün artışına bağlı olarak düzensiz göçü kontrol altına alabilmek adına Avrupa ülkeleri için transit ülke konumunda olan Türkiye ile bir GKA imzalanması ve bunun karşılığında Türk vatandaşlarına vize serbestisi sağlanması tartışmaları başlamıştır (Şen ve Özkorul, 2016, s. 101). Avrupa Birliği, GKA imzaladığı ülkelere bazıları ile kısa süreli vizeleri kaldırmıştır. Örneğin AB; 2009'da Karadağ, Makedonya ve Sırbistan, 2010'da Arnavutluk ve Bosna-Hersek, 2014'te ise Moldova vatandaşları için vizesiz seyahat serbestisi sağlamıştır (Ekinci, 2016, s. 12).

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki GKA süreci, 28 Kasım 2002 tarihinde başlamıştır (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 71). Anlaşma için müzakereler 2005 yılında

başlamıştır. Süreç zaman zaman çeşitli fikir ayrılıkları nedeniyle yavaşlamış olsa da, 2009 yılında yeniden hız kazanan müzakereler neticesinde anlaşma 21 Haziran 2012 tarihinde taraflarca paraflanmıştır (Şen ve Özkorul, 2016, s. 101). Sonuç olarak AB ve Türkiye arasında imzalanan GKA süreci yaklaşık 10 yıl boyunca sürmüş ve GKA 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Türk vatandaşları için geri kabul yükümlülüğü 1 Ekim 2014 tarihinde başlamış olup, “üçüncü ülke vatandaşı” ve “vatansız” statüsündekilerin geri kabulü için başlangıç tarihi olarak 1 Ekim 2017 tarihi kararlaştırılmıştır (Marancı, 2021, s. 306).

2015 yılı AB’ye yönelik düzensiz göç hareketliliğinin zirve yaptığı yıllardan biri olmuştur. Nitekim FRONTEX verilerine göre 2014 yılında 282 bin düzensiz göçmen AB sınırlarından içeri giriş yaparken, 2015 yılına gelindiğinde bu sayı 1,8 milyona yükselmiştir (FRONTEX, 2017, 18). Bu durum Türkiye üzerinden AB’ye yönelen düzensiz Suriyeli göçüne çözüm geliştiremeyen AB’yi, Türkiye ile imzalanan GKA’yı yeniden masaya yatırmaya itmiştir. AB ve Türkiye arasında 2014 yılında imzalanan GKA’da, “üçüncü ülke vatandaşı” ve “vatansız” statüsündekilerin geri kabul yükümlülüğünün başlangıcı için 1 Ekim 2017 tarihi işaret edilmiştir. Ancak 2017 yılına kadar karşı karşıya kaldığı düzensiz ve kitlesel göçe yönelik bir çözüm yolu arayışına girişen AB, bu arayışın neticesinde Türkiye ile yeniden masaya oturarak bir iş birliği yapma yoluna gitmiştir. Bu iş birliği neticesinde, 2017 yılında yürürlüğe girmesi öngörülen anlaşma, 18 Mart 2016 Mutabakatı ile öne alınmıştır (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 73). 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ve AB arasında gerçekleştirilen zirve neticesinde yayınlanan bildiri ile varılan uzlaşının çerçevesi 9 madde ile ortaya konmuştur¹¹. Mutabakat kapsamında ele alınan 9 madde şöyle özetlenebilir (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 70):

1. 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye’den Yunan adalarına geçiş yapan düzensiz göçmenlerden uluslararası koruma başvurusunda bulunmayan ve uluslararası koruma başvurusu reddedilenler Türkiye’ye iade edilecektir.

¹¹ https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2023)

2. “Bire bir formülü” kapsamında Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye'de geçici koruma kapsamında ikamet eden bir Suriyeli AB'ye yerleştirilecektir.
3. Türkiye, düzensiz göçmenlerin yöneldiği yeni kara ve deniz güzergahlarına ilişkin gerekli tüm önlemleri alacak ve bu doğrultuda AB'nin yanı sıra komşu ülkelerle de iş birliği içinde olacaktır.
4. Türkiye ve AB arasındaki düzensiz geçişlerin tamamıyla sonlanması ya da büyük ölçüde ve sürdürülebilir şekilde azaltılması halinde Gönüllü İnsani Kabul Planı uygulamaya geçirilecektir.
5. Haziran 2016 sonuna kadar, Vize Muafiyeti Yol Haritasında yer alan kriterlerin karşılanması sonucunda, Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyetinin uygulanması çalışmalarına hız verilecektir.
6. AB, Türkiye'ye Mülteciler için Mali Yardım Programı kapsamında ayrılan 3 milyar Avronun ödenmesini hızlandıracak ve Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik desteklenen projelerin artırılmasını sağlayacaktır. Bu kaynakların tamamının kullanılması ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde AB, Türkiye'ye 2018 yılının sonuna kadar Mülteciler için Mali Yardım Programından ek 3 milyar Avroluk bir fon daha sağlayacaktır.
7. Türkiye ve AB, Gümrük Birliği'nin iyileştirilmesi konusunda devam etmekte olan çalışmaları memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.
8. Taraflarca, 14 Aralık 2015 tarihinde 17. faslın müzakereye açılması olumlu karşılanmış olup, Hollanda Dönem Başkanlığında 33. faslın da açılması kararlaştırılmıştır.
9. AB, Türkiye ile Suriye içindeki insani koşulların iyileştirilmesine yönelik her türlü ortak çabayı gösterecektir.

FRONTEX verilerine göre 2015 yılında 1,8 milyon kişi olarak ölçümlenen AB'ye yönelik düzensiz göçmen sayısı, 18 Mart Mutabakatının imzalandığı yıl olan 2016 yılında 511 bine gerilemiştir (FRONTEX, 2017, s. 18). Bu düşüş, Türkiye ve AB arasında imzalanan 18 Mart Mutabakatı neticesinde alınan önlemler kapsamında Balkan rotasını fiilen kapatan katı sınır kontrol önlemlerinin yerine getirilerek Türkiye'den Yunanistan'a gitmeye çalışan

göçmen sayılarının azalmasının bir sonucudur (FRONTEX, 2017, s. 6). 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 204 bine kadar gerilemiştir. Bu sayı bir önceki yıla göre yüzde 60'a yakın bir düşüşe işaret etmektedir (FRONTEX, 2018, s. 18). Aynı zamanda 2017 yılının ortalarında İtalya'ya ulaşan düzensiz göçmen sayısındaki ani düşüş de, Mart 2016'da AB-Türkiye bildirisinin uygulanmasından bu yana AB'nin dış sınırlarında en dikkat çekici gelişme olarak kayıtlara geçmiştir (FRONTEX, 2018, s. 6).

AB'ye yasa dışı yollarla giriş yapan göçmenlerin uyruklarına göre dağılımı incelendiğinde Suriyelilerin genele oranı; 2015 yılında yüzde 33 (FRONTEX, 2016, s. 16), 2016 yılında yüzde 17 (FRONTEX, 2017, s. 18), 2017 yılında yüzde 9 (FRONTEX, 2018, s. 18) olarak ölçümlenmiştir. İstatistiki veriler ışığında Türkiye ve AB arasında imzalanan mutabakatın, Avrupa'ya yönelen düzensiz göçü kontrol altına alma konusunda başarılı olduğu önerilebilir (Sert ve Danış, 2021, s. 200; Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 78; Şen ve Özkorul, 2016, s. 108). AB'ye yönelik düzensiz göç, Türkiye'nin mutabakat kapsamında uygulamış olduğu protokoller neticesinde üç yıl gibi bir süre içerisinde büyük ölçüde kontrol altına alınmıştır. Ancak buna karşılık AB, Türkiye'ye yönelik vaat ettiği pek çok taahhütü yerine getirmemiştir. AB, "bire bir formülü" kapsamında AB'ye yerleştirmeyi taahhüt ettiği 72 bin Suriyeliden yalnızca 18.438 kişiyi kabul etmiştir. Türkiye'ye ödeme vaadinde bulunduğu 3+3 milyar Avroluk mali destek paketinin, birinci 3 milyar Avroluk bölümünün tamamını zamanında yatırmamıştır. Aynı zamanda AB'nin Türkiye'ye vaat ettiği vize muafiyeti de karşılanamamış kriterler nedeniyle belirsizliğini korumaktadır (Şahal-Çelik ve Şemşit, 2020, s. 81). Konuya ilişkin yaptığı açıklamada Cumhurbaşkanı Erdoğan, Mayıs 2019 tarihli açıklamasında AB'ye şöyle seslenmiştir¹²:

"Bugün Avrupa ülkeleri hâlâ huzur içinde yaşıyor olmalarını Türkiye'nin 4 milyon sığınmacıyı kendi topraklarında misafir etmesine borçludur. Bizimle görüştükleri zaman size çok teşekkür ediyoruz, bu kadar mülteciyi misafir ediyorsunuz, size ne kadar teşekkür etsek azdır. Tamam, iyi-güzel de, hani söz vermiştiniz 3+3, 6 milyar Euro bize ödeyecektiniz, o ne oldu?"

AB bu mutabakattan kazançlı çıkan taraf olmuşken, öte yandan Türkiye'de güvenlik sorunları artış göstermeye başlamıştır. AB ile imzalanan mutabakat ve sürdürülen açık kapı

¹² <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118084/turkiye-inovasyon-haftasi-inovalig-odul-toreni-nde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 19.07.2023)

politikası neticesinde Türkiye'ye yönelik düzensiz göç hız kazanmış ve Türkiye-Suriye sınırı zaman içinde kapı olmaktan çıkarak bir koridora dönüşmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak Türkiye-Suriye sınırında kaçakçılık faaliyetleri, uyuşturucu ticareti gibi yasa dışı eylemler artış göstermiştir. Öte yandan ülke sınır güvenliği ve terör gibi sorunlar da baş göstermeye başlamıştır. Bu durum Türkiye'de güvenlik politikalarının yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur (Özbey, 2022, s. 724). Bu bağlamda 1 Kasım 2017 tarihinde Türkiye-Suriye arasındaki 19 geçiş noktasından; 13'ünü geçişe kapatılmış, 3'ü kısıtlanmış, 3'ü ise açık kalmaya devam etmiştir¹³ (OCHA, 2017).

Türkiye'nin yaşadığı terör ve sınır güvenliği kapsamında izlediği politikalar, AB ile yürütülen vize serbesti diyalogunda Terörle Mücadele Kanunu başlığı altında yerine getirilmesi gereken kriterler başlığı ile karşısına çıkmakta ve bu durum vize serbesti diyalogunu bir kısır döngüye sürüklemektedir. Türkiye ve AB arasındaki vize serbestisi diyalogunun temelini Meşruhatlı Yol Haritası oluşturmaktadır. Bu harita; göç ve sınır yönetimi, kamu düzeni ve güvenliği, vize politikası, uluslararası koruma gibi konularda AB ile uyum sağlanmasını şart koşan 72 başlıktan/kriterden oluşmaktadır. Bu şartlardan 67'si Türkiye tarafından başarıyla yerine getirilmiş olup, geriye kalan 5 şart ise yerine getirilmeyi beklemektedir. Henüz karşılanmamış olan 5 kriter şöyledir (Şen ve Özkorul, 2016, s. 108):

1. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) üzerinde yapılması öngörülen değişiklikler,
2. EUROPOL ile operasyonel iş birliği anlaşmasının imzalanması,
3. Terörle Mücadele Kanunu üzerinde yapılması öngörülen değişiklikler,
4. Siyasi Etik Kanunu tasarısının yasalaştırılması,
5. Tüm AB ülkeleriyle adli iş birliği yapılması.

Türkiye AB ile arasındaki vize serbestisini geri kabul anlaşması kapsamında bir paket şeklinde kabul etmiştir. Ancak zaman içerisinde AB tarafından 2016 yılına çekilerek Türkiye tarafından yürürlüğe konan iade ve geri kabul protokollerine karşılık, AB tarafından

¹³ <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/turkey-syria-border-crossings-status-1-november-2017-enartr> (Erişim tarihi: 15.07.2023)

Türkiye’ye vaat edilen vize serbestisi konusunda ciddi bir gelişme kaydedilememiştir (Batır, 2017, s. 601).

2.4.4 Suriyeli göçmenlerin geleceği ve vatandaşlık tartışmaları

Cumhuriyet tarihi boyunca 1922-2011 yılları arasında Türkiye’ye göç eden sayısı yaklaşık 2 milyon kişidir¹⁴. Buna karşılık 2011 yılı ve 2015 arasında sadece dört yılda Suriye’den Türkiye’ye giriş yapan Suriyeli göçmen sayısı 2,5 milyonu bulmuştur¹⁵. Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca aldığı göçten daha fazlasını sadece 4 yıl içerisinde kabul etmiştir. Suriyeli göçmenler her ne kadar teorik ve hukuki bağlamda geçici statüde görülseler bile, uzun vadede bu göç artık kalıcı bir görünüm almaya başlamıştır (İçduygu, 2017, s. 40). Öyle ki Suriyeli göçmenlerin Türkiye için bir yük oluşturmadığı konuşulmaya başlanmıştır. Konuya ilişkin olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan, 7 Ekim 2014 tarihinde Suriyeli göçmenler hakkında İslahiye Çadırkent Konakla Tesisleri ziyaretinde yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır¹⁶:

“Bizler Türkiye olarak yaklaşık 4 yıldır sizleri burada misafir etmenin memnuniyeti, sevinci ve haklı gururu içindeyiz. Sizler muhacir oldunuz, mecburiyet içerisinde yurtlarınızı terk ettiniz. Bizler de ensar olduk, sizin için tüm imkânlarımızı seferber ettik. Kim ne derse desin sizler bize asla yük değilsiniz”

2011 yılında başlayan Suriyeli göçünün başta kısa ve geçici bir göç hareketliliği olduğu düşünülürken, 2015 yılına gelindiğinde artık Suriyeli göçmenlerin öngörülenden daha uzun bir süre daha Türkiye’de kalacakları anlaşılmıştır (Erdoğan ve Ünver, 2015, s. 5). Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalmaya devam edeceği yönündeki görüş, bürokrasi düzeyinde de kabul görüştür. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 yılı itibarıyla Suriye’deki karışıklıkların yakın dönemde bir çözüme kavuşmasının beklenmediğini ve dolayısıyla Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin ülkede kalmaya devam edecekleri yönündeki düşüncenin gün geçtikçe daha da güç kazandığını ifade etmiştir¹⁷. Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin geleceği hakkındaki belirsizlik sürerken Cumhurbaşkanı Erdoğan 2

¹⁴ <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> (Erişim tarihi: 22.11.2023)

¹⁵ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 22.11.2023)

¹⁶ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1407/turkiye-kendisine-yonelik-her-turlu-tehdide-karsi-hazirlikli-ve-donanimlidir> (Erişim tarihi: 17.07.2023)

¹⁷ <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/a-g-k-r-kitap.pdf> (Erişim tarihi: 16.07.2023)

Temmuz 2016 tarihinde yaptığı açıklamada kullandığı “Suriyeli kardeşlerimize vatandaşlık imkânı vereceğiz” ve “Türkiye sizin de vatanınız” ifadeleri ile bu belirsizliğe bir son vermiştir¹⁸. Böylelikle Türkiye’nin en azından yakın gelecekte Suriyeli göçmenleri geri göndermeye yönelik bir politika izlemeyeceği anlaşılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yaptığı bu açıklama ile Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin geleceği hakkındaki tartışmalar yerini Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi hakkındaki tartışmalara bırakmıştır.

Siyasal tercihlerin istikameti bu yöndeyken, Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi konusundaki politikalara desteği oldukça düşük kalmıştır. Yapılan çalışmalar göstermektedir Türk toplumu, vatandaşlık verilmesi gibi Suriyeli göçmenlerin kalıcı olmasını sağlayacak politikalara karşı bir duruş sergilemektedir (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017, s. 108). Nitekim yaptığı çalışma ile Erdoğan (2017, s. 28), topluma Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi hakkındaki düşünceleri sorulduğunda Türk toplumunun yüzde 75’nin, “hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı” şeklinde görüş bildirdiğini ortaya koymuştur. Bu konuda yurttaşlara yöneltilen bir başka önerme ise şöyledir: “Türkiye’nin ihtiyacı olan mesleklerde çalışan ve herhangi bir suça karışmamış Suriyelilere vatandaşlık verilsin”. Ancak bu önerme de yüzde 60 oranında kabul görmemiştir (Morgül, Savaşkan ve Mutlu 2021, s. 14). Yapılan diğer saha araştırmaları da Türk toplumunun Suriyeli göçmenlerin vatandaşlığını desteklemediği yönündeki bulguları desteklemektedir (Quadir ve Çimen, 2018, s. 340)

2014 yılında Türkiye’de henüz 1,6 milyon Suriyeli göçmen bulunmaktayken, toplumun Suriyeli göçmenlerin tamamının ülkesine geri döneceğine olan inancı yüzde 45 olarak ölçümlenmiştir (Erdoğan, 2014, s. 42). Ancak 2016 yılında Suriyeli göçmenlere vatandaşlık kapılarının aralanması bu algıyı ciddi oranda değiştirmiştir. Öyle ki bu durum araştırmalara da yansımıştır. Nitekim yıllar içinde yaptığı kapsamlı çalışmaların bulgularını karşılaştırmalı olarak değerlendiren Erdoğan (2022, s. 155) toplumun, “Suriyeliler savaş bittikten sonra ülkelerine geri döner mi?” sorusuna verilen “Hiçbiri geri dönmez” ve “Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye’de kalır” cevapları toplanınca oranların; 2017 yılında yüzde 70, 2020 yılında yüzde 80, 2021 yılında yüzde 79 şeklinde seyrettiğini ortaya

¹⁸ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45574/suriyeli-kardeslerimize-vatandaslik-imkni-verecegiz.html> (Erişim tarihi: 16.07.2023)

koymuştur. Bulgular, toplumun 2017 yılında Suriyeli göçmenlerin döneceğine yönelik inancı ciddi anlamda yitirdiğini, 2018 yılı itibariyle ise toplumdaki bu inancın daha da pekiştiğini göstermektedir. Aynı çalışmada “Suriyelilere siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna karşılık Türk toplumu; 2017’de yüzde 85, 2019’da yüzde 87, 2020’de ise yüzde 83 oranında “hiçbir siyasal hak verilmemelidir” yanıtını vermiştir (Erdoğan, 2022, s. 175). Buradan hareketle günümüze yaklaştıkça Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi konusundaki duruşunun başından beri büyük bir değişikliğe uğramadığı görölmektedir.

2011 yılından günümüze kadar Türkiye’nin Suriye’den gelen göçe yönelik göç politikaları değişiklikler göstermiştir. Suriyeli göçmenler 2011 yılında misafir olarak karşılanarak Türkiye’ye giriş yapmış ve geçici koruma statüsü ile ölkede kalmaya devam etmiştir. 2016 yılında ise Suriyeli göçmenlere vatandaşlığın kapıları aralanmıştır. Ancak bu politika toplum tarafından beklenen desteği görmemiştir. Takip eden süreçte 2016’dan 2018 yılına gelindiğinde hükümetin Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikası tekrar değişiklik göstermiştir. 2018 yılında yaptığı açıklama ile Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriyeli göçmen sayısının 3,5 milyona ulaştığını vurgulayarak Suriyeli göçmenlerin tekrar kendi topraklarına dönmelerini arzu ettiklerini ifade etmiştir. Suriyeli göçmenlerin geleceği hakkında konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 8 şubat 2018 tarihli açıklamasında şu ifadelere yer vermiştir (TCCB, 2018):

“şu anda Afrin Operasyonunun arkasında ne var? Afrin olayını çözeceğiz, İdlib’i aynı şeklide çözeceğiz ve mülteci kardeşlerimiz tekrar kendi topraklarına, kendi evlerine dönsün istiyoruz. 3,5 milyonu herhalde biz burada ilanihaye saklayacak halimiz yok, onlar da zaten bir an önce kendi topraklarına dönmek istiyorlar. Ha bir kısmı burada kalabilir, ayrı bir konu, ama bu gerçeği de görelim”

Bu bağlamda Türkiye, Ocak 2018’de Zeytin Dalı Harekâtı (Afrin Operasyonu), Ekim 2019’da Barış Pınarı Harekâtı ve şubat 2020’de Bahar Kalkanı Harekâtlarını (İdlib Operasyonu) hayata geçirmiştir. Böylelikle Suriye ve Türkiye sınırları arasındaki güvenliğin

sağlanması ve Suriyeli göçmenlerin topraklarına geri dönmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2023 yılı verilerine göre ülkelerine dönen Suriyeli göçmen sayısı 554 bine ulaşmıştır¹⁹.

2.4.5 Suriyeli göçmenlerin geleceğine yönelik tartışmalar ve bir değerlendirme

Tüm bu gelişmeler ışığında Suriyeli göçmenlerin artık Türkiye’de kalıcı olarak varlık göstermeye devam edeceği açık bir şekilde görülmektedir. Ancak bu durum mevcut göç politikaları ile birlikte düşünüldüğünde sancılı bir sürece işaret etmektedir. Nitekim Suriyeli göçmen sayısının her geçen gün artması ve bu durumun neticesinde özellikle de büyük kentler ve Suriye sınırına yakın kentlerdeki Suriyeli göçmen yoğunluğunun yol açtığı işsizlik, barınma, güvenlik, gettolaşma, yasadışı faaliyetler gibi sorunlar toplumda Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz algıyı her geçen gün pekiştirmektedir. Bu bağlamda eğitimden ekonomiye varıncaya dek pek çok başlık altında, toplumun bütününe kapsayan etkin bir “göç ve uyum” politikasının gerekliliği derinden hissedilmektedir.

2023 yılı itibariyle 3,2 milyon Suriyeli geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunmaktadır²⁰. Suriyeli göçünün başladığı 2011 yılından 2016 yılına kadar Suriyeli göçmenlerin yasal olarak çalışmasına olanak sağlayan politikalardaki belirsizlik, özellikle de Suriye sınırında yer alan kentlerdeki yerel ekonomide Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı istihdam edilmesi yolu ile ciddi bir işsizlik sorununa neden olmuştur. 2016 yılında çıkarılan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Suriyeli göçmenlerin ekonomiye katılımları büyük ölçüde takip altında alınmıştır. Ancak Suriyeli göçmenlerin ekonomiye katılımını düzenleyen bu düzenleme, sosyoekonomik sorunların giderilmesinde yeterli olmamıştır. Yoğun göç sonucu Suriye sınırındaki kentlerde ve büyük kentlerde meydana gelen işsizlik sorunları (Çoban, 2018; Canbey-Özgüler, 2018) ve gettolaşma gibi (Türkoğlu ve Elmastaş, 2023; Karasu ve Aksungur, 2022; Kavas, Avşar, Kadkoy ve Bilgiç, 2019; Sönmez, 2016) sosyoekonomik sorunlar giderilememekle kalmamış; sorunlar, ekonomik krizin boyutu büyüdükçe etkilerini daha da derinden hissettirmeye devam etmiştir.

¹⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ulkesine-gonullu-donen-suriyelilerin-sayisi-554-bini-asti/2907051> (Erişim tarihi: 17.07.2023)

²⁰ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Kısa süre içerisinde kentlerdeki Suriyeli göçmenlerin sayısında meydana gelen süratli artış, Suriyeli göçmenler ve toplum arasındaki uyum sürecini sancılı bir sürece dönüştürmüştür. Toplumda beslenen kimi endişeler, zaman içinde Suriyeli göçmenlerin bir güvenlik tehdidi olarak algılanması ile sonuçlanmıştır (Kızmaz, 2018; Karasu, 2018). Toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki uyumu inşa etme yükümlülüğüne sahip olan devlet; uyum politikalarının geliştirilmesinde geç kalarak, toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki çatışmaları gidermekte yetersiz kalmıştır. Bu durum göçmenlere yönelik antipatiyi pekiştirerek olumsuz algıları güçlendirmiştir. Türkiye'nin izlediği göç ve uyum politikaları tartışılmaya devam ederken öte yandan Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmeye devam edilmektedir. 2023 yılında dönemin İçişleri Bakanı olan Süleyman Soylu, yaptığı açıklamada 130 bini reşit olmak üzere 230 bin Suriyeli göçmene vatandaşlık verildiğini açıklamıştır²¹ (NTV, 2023). 130 bin reşit Suriyeli göçmene vatandaşlık verilmesi aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin siyasal hayata katılımı ve Mayıs 2023'te gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Suriyeli göçmenlerin seçimlere etkisi üzerine tartışmaları da beraber getirmiştir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki geleceği yalnızca yukarıda sıralanan uyum sorunları ile sınırlı değildir. Bu kapsamda Türkiye'nin; eğitim, dil ve kültür politikaları alanında daha etkin eylem planları geliştirmesi bir gerekliliktir. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin ülke genelinde kentlerdeki nüfus yoğunluklarının düzenlenmesi için demografik planlamalar yapılması da kent dokusu ve sosyolojisinin korunması adına hayati bir önem taşımaktadır. Türkiye'de toplum 2016 yılına kadar Suriyeli göçünün geçici olacağını düşünmekteyken, günümüzde Suriyeli göçmenlerin artık kalıcı olduğunu büyük ölçüde kabullenilmiştir. Türkiye; ekonomik kriz, deprem ve güvenlik gibi sorunlar ile mücadele etmeye devam ederken hiç şüphesiz Suriyeli göçmenler Türkiye açısından yakın gelecekte de üzerine konuşulmaya devam edilecek konu başlıklarından biri olmaya devam edecektir.

2.4.6 Türk haber medyasında Suriyeli göçmenlerin temsili

Medya, ideolojilerin yaygınlaşması için ihtiyaç duyulan bir yaşam alanı olarak düşünülebilir. Demokratik toplumlarda yurttaşların haberdar olmadığı hiçbir ideoloji hâkim

²¹ https://www.ntv.com.tr/turkiye/kac-yabanciya-vatandaslik-verildi-icisleri-bakani-suleyman-soylu-acikladi,aHo7eEl_xEmS9OgBdmKWSw (Erişim tarihi: 16.07.2023)

bir ideoloji olarak varlık gösteremez. Dolayısıyla bu durum medyanın kitlelere seslenebilme kabiliyeti sayesinde medya ve ideoloji arasında organik bir köprü kurulmasına yol açar. Bu bağlamda hiç şüphesiz haber medyası diğer tematik medya formlarından farklı bir yere sahiptir. Nitekim haber didaktik yapısı gereği medyadan topluma enformasyon transferinin en yoğun olduğu medya formlarından biridir. Medyanın ideolojik işlevleri üzerine yapılan analizlerin sonuçlarını üç başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki medyanın işlevinin baskın ideolojiyi sürdürmek ve güçlendirmek olduğu yönündeki görüştür. İkincisi, medyanın ideolojik savların karşılıklı mücadele içinde olduğu bir alan olarak kabul edildiği görüştür. Son görüş ise medyanın bir ideolojiyi normalleştirme işlevi gördüğünü savunan görüştür (Croteau, Hoynes ve Milan, 2012, s. 156). Medyanın göçmenlere yönelik geliştirdiği söylem de ideolojik bakış açısından bağımsız düşünülemez. Bu noktada medya kuruluşlarının sahip olduğu ideolojiyi nasıl gerekçelendirdiği ve haberleştirdiği sorusu önem kazanır. İdeoloji dil ile görünürlük kazanır. Dil, ideolojilerin argümanlar düzeyinde anlam kazanmasına olanak sağlar. Argüman bir gerekçelendirme stratejisi olarak kabul edilebilir. Böylelikle ideolojiler dil aracılığıyla oluşturulan argümanlar ile gerekçelendirilerek meşru bir zemin üzerine bina edilmeye çalışılır. Özellikle haber metinleri gibi kamusal erişime açık olan ve geniş kitleler tarafından takip edilen bilgi kaynakları ideolojilerin yayılması için önemli bir kaynak niteliği taşır. Dolayısıyla haber metinleri ideolojilerin yayılması için önemli bir kaynaktır. Haber metinleri yalnızca yazılı metinler ile sınırlandırılmamalıdır. Medya yapım sürecinde yer alan yazılı, görsel, işitsel ve dijital materyallerin tümü bir metin olarak kabul edilebilir.

Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik göç hareketliliğinin başladığı tarih olan 2011'den 2023 yılına dek geleneksel ve dijital haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik söylem zaman içinde dönüşüm geçirmiştir. 12 yılı kapsayan bu süreci kendi içinde 2011-2015 arası ve 2016-2023 arası olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmanın referans noktası olarak 2015 yılının seçilmesinde 2015 yılında Türkiye'den Avrupa'ya gitmeye çalışan botun içindeki Suriyeli Alan Kurdi'nin ölümü, Avrupa'ya göç sayılarındaki artış ve alınan siyasal kararlar ile uluslararası gelişmeler etkili olmuştur. Avrupa'ya göç etmek üzere yola çıkan bir botun içinde bulunan 3 yaşındaki Kurdi'nin cansız bedeninin Muğla'nın Bodrum ilçesinde kıyıya vurduğu fotoğraflar derin bir infiale sebep olmuş, görüntüler başta Avrupa basını

olmak üzere uluslararası basın tarafında büyük yankı bulmuştur. Avrupa'ya yönelik göç hareketliliğinin rekor sayılara ulaşmasının ardından Kurdi'nin ölümü haberi ile sarsılan AB, göç politikalarına yönelik eylem planlarını yeniden gözden geçirme kararı almıştır. Bu eylem planlarından biri de Türkiye ve AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması olmuştur. 2014 yılında imzalanan ve üç yıllık bir geçiş sürecinin ardından tam anlamıyla 2017 yılında yürürlüğe girmesi planlanan geri kabul anlaşması, 18 Mart 2016 tarihinde imzalanan Türkiye-AB Mutabakatı ile öngörülenden daha erken bir tarihte yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Avrupa'ya yönelik düzensiz göç hareketliliğinin hızla kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Nitekim 2016 yılından sonra AB, Avrupa'ya yönelik düzensiz göçü her geçen yıl gözle görülür biçimde kontrol altına almayı başaramamıştır. Ancak geri kabul anlaşmasının çıktıkları anlaşmanın taraflarından biri olan Türkiye için her anlamda olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Bu durum Türkiye'yi başta sosyoekonomik, kültürel ve siyasal açıdan olmak üzere pek çok açıdan derinden etkilemiştir. Öyle ki gerek hali hazırda Suriye'den Türkiye'ye göç hareketliliğinin devam etmesi gerekse Avrupa'ya giden Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilmesi Türkiye'de bu duruma karşı tepkilerin yükselmesine neden olmuştur. Ardından Türkiye 2016 yılı itibarıyla Suriye sınırına duvar örmeye başlamıştır. Yapımı 2021 yılında tamamlanan bu duvar 2023 yılı itibarıyla dünyanın en uzun üçüncü duvarı olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin içinden geçtiği ekonomik çıkmazlar ve kültürel asimetriler Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de ki varlığının her geçen gün daha da sorgulanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sorgulamalar kendini haber medyasında da göstermiştir.

2.4.6.1 Suriyeli göçmenler ve Türk haber medyası: Suriyeli göçmenlerin bir portresi

Medya, meydana gelen toplumsal olayların tanımlanması ve adlandırılmasında belirleyici bir role sahiptir. Medyada tercih edilen adlandırmalar ve önadlar bu kavramların toplum tarafından yaygınlık kazanmasında etkilidir. Ancak 2011'de Türkiye'ye gelmeye başlayan Suriyeli göçmenlerin nasıl adlandırılması gerektiği hakkındaki tartışmalar 2023 yılında hâlâ bir muğlaklık içindedir. Türkiye'de hükümet Suriyeli göçmenler için başta açık kapı politikası uygulamış ve bu kapsamda Suriyeli göçmenleri “misafir” şeklinde tanımlamıştır. “Misafir” ifadesi 2011 yılında başlayan göç hareketliliğinin erken dönemlerinde hükümet tarafından Suriyeli göçmenleri nitelemek için kullanılan ifadelerden

biri halini almıştır. Ancak bu ifadenin uluslararası hukuk terminolojisinde bir karşılığı bulunmamaktadır. Türkiye “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi” uyarınca Avrupa Konseyi’ne üye olmayan ülkelerden gelenlere mülteci statüsü vermemektedir. Bu nedenle hukuken Suriyeliler için sığınmacı veya mülteci statüsünün kullanılması da uygun değildir. Nitekim 2011 yılında İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin, Cenevre’de gerçekleştirilen BM toplantısında Türkiye’ye göç eden Suriyelilere “geçici koruma” statüsü verildiğini ilan etmiştir (Doğanay ve Çoban-Keneş, 2016, s. 154).

2011 ve 2015 yılları arasında Suriyeli göçmenlerin Türk haber medyasındaki görünümünü inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda Efe (2015), Erdoğan (2015), Pandır, Efe ve Paksoy (2016), Doğanay ve Çoban-Keneş (2016), Paksoy ve Şentöregil (2018) ve Pandır (2021) tarafından yapılan çalışmalar bu dönemde Türk haber medyasındaki Suriyeli göçmen söylemine ışık tutan çalışmalardandır. 2011-2015 yılları arasında Suriyeli göçmenlerin haber medyasındaki görünümünü inceleyen en kapsamlı araştırmalardan biri Paksoy ve Şentöregil (2018) tarafından yapılmıştır. “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar: İlk Beş Yılın Analizi (2011-2015)” başlıklı bu çalışmada çeşitli siyasal eğilimlerden beş ulusal gazete (Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü ve Zaman) örnekleme dahil edilmiş ve toplamda 2321 haber metni incelenmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular ışığında görülmüştür ki Suriyeli göçünün erken dönemi olarak nitelendirilebilecek olan 2011-2015 yılları arasında Suriyeliler en çok “mülteci” (1249) ve “sığınmacı” (869) olarak adlandırılmıştır. Bu ifadeler dışında en çok “göçmen” (143), “kaçak” (30) ve “misafir” (15) ifadeleri kullanılmıştır. 2011 ve 2012 yılları arasında “mülteci” (316) ve “sığınmacı” (297) kullanımları birbirine sayısal olarak yakın bir görünüm sergilerken, 2013-2015 yılları arasında “mülteci” ifadesinin “sığınmacı” ifadesinden daha yoğun bir şekilde tercih edildiği görülmüştür (Paksoy ve Şentöregil, 2018, s. 247). Bu konuda yapılmış olan bir diğer önemli çalışma Efe (2015)’ye aittir. “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar” başlıklı çalışma kapsamında çeşitli ideolojik eğilimlerden oluşan sekiz ulusal gazetenin (Birgün, Evrensel, Cumhuriyet, Hürriyet, Ortadoğu, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman) 2011-2014 yılları arasında yaptığı haberler incelenmiş, bu doğrultuda 1678 haber metni taranmıştır. İncelenen haberlerde “Suriyeli” (7011) “mülteci” (6639), sığınmacı” (1683), “göçmen” (662) ve “misafir” (382) kelimelerinin sıklığı taranmıştır (Efe, 2015, s. 46). Konuya ilişkin bir diğer

çalışma da 2011-2014 yılları arasında Doğanay ve Çoban-Keneş (2016, s. 155) tarafından yapılan “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’” başlıklı çalışmadır. Haber medyasındaki Suriyeli söylemi üzerine yapılmış olan bu çalışmada üç ulusal gazeteden (Zaman, Posta ve Hürriyet) toplanan 1148 haber metni incelenmiştir. Bu haberlerde Suriyelileri nitelemek için başlık ve metin düzeyinde en çok başvurulan ifadeler sırasıyla şöyle olmuştur: “Suriyeli” (4531), “mülteci” (3861), “sığınmacı” (1148), “misafir” (258). Bu bulguların da alanyazındaki diğer çalışmalar ile örtüştüğü görülmüştür. Sonuç olarak Türkiye’ye göçünün erken döneminde haber medyasında yer alan Suriyeli göçmenler daha çok “Suriyeli” ve “mülteci” olarak anılmıştır. “Suriyeli” ön adının “mülteci” ve “sığınmacı” kavramları ile de bir arada kullanıldığı gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin “Suriyeli mülteciler” ve “Suriyeli sığınmacılar” ifadelerinin incelendiği bir durumda “Suriyeli” iki kere sayılırken “mülteci” ve “sığınmacı” birer kez sayılmaktadır. Bu durumda nicelik olarak “Suriyeli” ifadesi “mülteci” ve “sığınmacı” ifadelerine göre daha fazla sayılmaktadır. Buradan hareketle Suriyelileri nitelemek için tercih edilen “mülteci” kullanımındaki vurgu daha da önem kazanmaktadır. Ancak yapılan araştırma sonuçları “mülteci” ve “sığınmacı” sıfatlarının arasında mutlak bir ayrım gözetilmediğini, iki kavramın da sıklıkla birbiri yerine kullanıldığını göstermektedir (Efe, 2015, s. 63).

Öte yandan Paksoy ve Şentöregil (2018, s. 248) tarafından yapılan haber metnlerinin tematik analizinde görülmüştür ki Suriyeli göçmenler en çok siyasal yaklaşım (yüzde 29,51) teması ile anılmıştır. Bu temayı sırasıyla Suriyelilerin sorunları (yüzde 27,18), yerel sorunlar (yüzde 11,33), Suriyeli sayısal verileri (yüzde 8,74), yardım (yüzde 8,53), Akdeniz/Ege Denizi (yüzde 7,79) ve güvenlik (yüzde 6,89) izlemiştir. Efe (2015, s. 42) tarafından yapılan çalışmada incelenen haberlerin tematik analizindeki dağılım ise sırasıyla şöyle olmuştur: Suriyelilerin sorunları (yüzde 44), siyaset (yüzde 35), yerel sorunlar (yüzde 12), sınır güvenliği (yüzde 9). Suriyelilerin haber medyasında hangi temalar ile ilişkilendirildiğine yönelik bir diğer araştırma Pandır, Efe ve Paksoy (2016, s. 11) tarafından yapılan “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi” başlıklı çalışmadır. Araştırma kapsamında 2014 yılında en yüksek tiraja sahip olan beş ulusal gazete (Hürriyet, Sabah, Posta, Sözcü, Zaman) çalışma örneklemi olarak kabul edilmiş toplamda 388 haber metni ve 174 haber görseli incelenmiştir. Sonuç olarak haber metinlerinde en çok sığınmacı

sorunları (yüzde 18), siyasi yaklaşım (yüzde 15), Suriyeli sayısal verileri (yüzde 11) ve yardım (yüzde 10) temaları ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda paylaşılan tüm araştırma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde “Suriyelilerin sorunları”, “siyasal yaklaşım” ve “Suriyelilere yönelik sayısal veriler” temalarının sıklıkla işlendiği dikkat çekmektedir. 2011 ve 2015 yılları arasında haber medyasının yapılandığı Suriyeli göçmen söylemi yalnızca yazılı metinler ile sınırlı kalmamış aynı zamanda görsel metinler ile de desteklenmiştir. Bu konuda Pandır (2021, s. 355) tarafından yürütülen Ocak 2014 ve Aralık 2015 tarihleri arasında yapılan “Mülteci temsillerinde kültürel farklılık inşası ve toplumsal kabule etkileri” başlıklı araştırma kapsamında en yüksek tiraja sahip beş ulusal gazetenin (Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü ve Zaman) Suriyeli göçmenleri konu alan haber fotoğrafları incelenmiştir. Bu kapsamda 1322 haber fotoğrafı çözümlenmiştir ve fotoğrafların 944’ünde (yüzde 71,40) “mağduriyet” teması ön plana çıkmıştır. Fotoğraflarda sıklıkla Suriyeli göçmen çocukların paylaşılması dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Nitekim çocuklar toplamda 527 (yüzde 39,86) haberde kendine yer bulmuştur. Öte yandan Pandır, Efe ve Paksoy (2016, s. 11) da çalışmasında haber görsellerinde ise en çok yoksulluk (yüzde 38), yardım (yüzde 18), tehdit (yüzde 17) ve sürgün (yüzde 15) temalarına yer verildiğini saptamıştır. Bulgular ışığında görülmektedir ki haber medyası, fotoğraflarda kullandığı “mağduriyet” ve “yoksulluk” gibi temaları metindeki ana düşünceyi pekiştirmek üzere işlevsel olarak kullanmaktadır. Öte yandan çocukların duyguları harekete geçirebilme yetisine başvurularak çocuk teması araçsallaştırılmıştır. Çocuklar, mağduriyet ve yoksulluk vurgusu ile merhamet gibi duyguları harekete geçiren bir anlatı ile yönlendirilerek sunulmuştur.

Paksoy ve Şentöregil (2018, s. 246) tarafından ilk beş yılı modelleyerek yapılan araştırma kapsamında incelenen 2321 haberin yüzde 48,16’sının olumlu, yüzde 39,42’sinin ise dengeli bir bakış açısı ile yapılandırıldığı görülmüştür. Haberlerin yalnızca yüzde 12,40’ı olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Bu durum Türk haber medyasının Suriyeli göçmenleri göçün erken döneminde genel itibarıyla olumlu bir bakış açısı ile resmettiğini göstermiştir. Ancak dengeli haberlerin niceliği de yadsınamaz bir düzeydedir. Haber medyası tarafından tercih edilen temalar ve bakış açıları bir arada düşünüldüğünde haber medyasının dönemin siyasal iktidarı tarafından izlenen göç politikalarını destekleyen bir tutum sergilediği söylenebilir. Efe (2015, 65) tarafından yapılan çalışmada Suriyeli göçmenlerle ilgili siyaset

temalı haberlerde haberlerin ilgili haber kaynağının sahip olduğu siyasi pozisyona göre değişkenlik gösterdiği ifade edilmiştir. Pandır, Efe ve Paksoy (2016, s. 6-7) tarafından incelenen haberlerde de gazetelerin sahip olduğu siyasal pozisyonun haber içeriğine etki ettiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda siyasal iktidara yakın pozisyona sahip olan gazeteler hükümetin göç politikasından övgüyle bahsederek Suriyeli göçmenlere yönelik daha korumacı bir tutum sergilemiştir. Öte yandan siyasal iktidar karşıtı gazeteler ise Suriyeli göçmenleri suça eğilimli ve ülkeye yük olan kimseler olarak sunmaktadır. Siyasal iktidar karşıtı ve sol çizgiye daha yakın gazeteler ise Suriye göçmenler hakkında daha çok insan haklarına yönelik haberlere yer verme eğiliminde görülmüştür. Özetle Suriyeli göçmenler bir taraftan yoksul, güçsüz ve sorunları olan insanlar olarak görülürken diğer taraftan suç işleme potansiyeli yüksek ve ülkeye madden yük olarak sorun yaratan kimseler olarak resmedilmiştir (Erdoğan, 2015, s. 37).

2016 ve 2023 yılları arasında Doğanay ve Çoban-Keneş (2016), Çambay (2019), Gezik (2022), Erdoğan (2022) ve Alpsoy ve Yıldırım (2023) tarafından yapılan çalışmalar bu dönemde Türk haber medyasındaki Suriyeli göçmen söyleminin iz sürümünü yapmak üzere incelenebilecek örnek çalışmalardan bazılarıdır. Bu bağlamda 2016 yılında Doğanay ve Çoban-Keneş (2016) tarafından “Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı” başlıklı Suriyeli göçmenlerin retorik bir unsur olarak hangi metaforlarla ve nasıl ifade edildiğine yönelik çalışması dikkat çekicidir. Çalışmada Suriyeli göçmenlerin; kalış sürelerinin öngörülenden fazla olması ve daha iyi bir yaşam için yaptıkları tehlikeli yolculuklar gerekçe gösterilerek “umut yolcusu”, “ölüm yolcusu”, kaçak” gibi metaforlarla ifade edildiği görülmüştür. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin toplu bir şekilde sınırları kat etme girişimleri nedeniyle sıklıkla “akın”, “sel” ve “dalga” gibi metaforlar ile anıldığı saptanmıştır. Suriyeli göçmenler ekonomik çıkmazların sorumlularından biri olarak işaret edilirken “maliyet”, “gider”, “fatura” ve “harcama” gibi ifadeler ile sıklıkla bir arada kullanılmıştır. Öte yandan iş piyasasının yükünü azalttıklarını ve ekonomiye destek verdiklerini ifade etmek için ise Suriyeli göçmenler “sigortasız” ve “ucuz” gibi sıfatlar ile anılarak kullanışlı bir ürün olarak resmedilmiştir. Özellikle de Alan Kurdi’nin ölümü ile birlikte Suriyeli göçmenler AB’nin geri kabul anlaşması için yaptığı pazarlıkların bir nesnesi haline gelmiş ve ekonomik metaforlara bu bağlamda da

başvurulduğu görülmüştür (Doğanay ve Çoban-Keneş, 2016, s. 276-277). Gezik (2022) tarafından yapılan “Suriyeli Göçmenlerin Anaakım Medyada Temsili” başlıklı araştırmada Ocak 2016 ve Temmuz 2017 tarihleri arasında yaklaşık on beş ay boyunca Suriyeli göçmenlerin anaakım haber mediasındaki temsilleri incelenmiştir. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin “biz” ve “onlar” ekseninde kutuplaştırıcı bir söylem ile sunulduğu ve Suriyeli göçmenlerin söylemsel düzeyde bir öteki olarak yapılandırılarak potansiyel suçlu kimseler olarak karakterize edildiği görülmüştür. Nitekim incelenen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik sağlık, eğitim ve barınma gibi konularda yapılan harcamaların ekonomik olarak bir yük oluşturduğu ifade edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin yüksek doğum oranlarından duyulan memnuniyetsizlik ifade edilerek bu durumun uzun vadede demografik bir tehlike unsuru olabileceği vurgulanmıştır. Suriyeli göçmenler sıklıkla suç olayları ile anılmış ve potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak resmedilmiştir. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden oldukları ve dolayısıyla halk sağlığını tehdit ettikleri ifade edilmiş, işsizliğin artması ve ekonomik kötü gidişatın sorumlusu olarak gösterilmişlerdir. Suriyeli göçmenlerin piknik yapmak ve denize girmek gibi toplumsal yaşama katılım pratikleri haberlerde genellikle bir gerilim unsuru olarak yer bulmuştur (Gezik, 2022, s. 152). Bu haberlerde Suriyeli göçmenlerin kültürel uyumlanma süreçlerine yönelik uyumsuz bir görünüm sergilemesine ve bu uyumsuzluktan doğan anlaşmazlıklara dikkat çekilmektedir.

Suriyeli göçmenlere yönelik haberlere yalnızca gazete ve televizyon gibi geleneksel medya tarafından değil dijital haber medyası tarafından da yer verilmektedir. Dijital medya internet ve mobil erişim gibi olanaklar sayesinde enformasyona hızla erişim ve paylaşım imkânı sağlamaktadır. Öte yandan dijital mecrada paylaşılan bir enformasyon eş zamansız erişim olanakları sayesinde daha geniş kitleler tarafından görüntülenebilmektedir. Bu nedenle dijital medyada yayımlanan haberler toplumsal temsillerin inşasında önemli bir role sahiptir. Dijital haber medyasında sıklıkla karşılaşılan temsillerden biri de Suriyeli göçmenlerdir.

Enformasyonun hızla dolaşıma girmesi olumlu ve olumsuz pek çok yapısal dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Enformasyonun süratle yayılabilmesi pandemi gibi halk sağlığını tehdit eden ve bilgiye hızla erişimin önem kazandığı durumlarda bir avantaja dönüşebilmektedir. Ancak öte yandan enformasyona erişimin hızlı ve basit olması aynı

zamanda manipülatif tutumlar için de uygun bir zemin teşkil etmektedir. Böylelikle toplum yalan ve doğrulanmamış haberler yoluyla yanlış yönlendirilmeye açık bir hal alabilmektedir. Bu bağlamda dijital haber medyasındaki Suriyeli göçmen portrelerinin yapılandırılış biçimleri önem kazanmaktadır. Dijital medyanın geleneksel medyaya oranla sunduğu daha “geniş ifade özgürlüğü” alanı, kimi zaman nefret ve ırkçılık içeren radikal söylemlerin ve çarpık toplumsal temsillerin yayılmasına da zemin hazırlayabilmektedir. Dijital medya yoluyla üretilen temsiller, toplumun bu temsillerden yola çıkarak çeşitli yargılara sahip olmasına neden olmaktadır. Bu yargılar toplumsal algının yönlendirilmesinde işlevsel bir role sahiptir. Toplumsal algı, toplumun bir konu hakkında sahip olduğu anlayıştır. Diğer bir deyişle toplumsal algı toplumun bir konu hakkında nasıl düşünmesi gerektiğine yönelik kalıplaşmış ve genel kabul görmüş önermeler ve tutumların bütünüdür. Örneğin toplumun önemli bir çoğunluğu halter sporunun boy gelişimine engel olduğu yönünde bir toplumsal algıya sahiptir. Bu önermeyi desteklemek için örnek olarak başarılı haltercilerin boyu gösterilir. Fakat halter sporu ve boy gelişimi arasındaki mutlak korelasyonu ispat eden bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak boyu kısa olan halterciler ve başarılı halterciler arasında bir bağdan söz etmek mümkündür. Nitekim boyu kısa olan haltercilerin halteri kaldırmak için kolunun kat etmesi gereken yol daha kısa ve dolayısıyla sarf etmesi gereken güç daha azdır. Bu durumda kısa boylu haltercilerin başarılı olma potansiyeli uzun boylu haltercilere göre daha fazladır. Basketbol oynayan gençlerin boyunun uzayacağı yönündeki inanç için de durum bundan farksız değildir. Sonuç olarak toplum tarafından kabul görmüş bir algı her zaman doğru olmak zorunda değildir. Dolayısıyla algılar doğruluk veya yanlışlık olgusundan bağımsızdır. Algı, toplumun karşılaştığı durum hakkındaki zaman içinde oluşan ön kabullerinden ibarettir. Buradan hareketle toplumsal temsillerin, toplumun algısına olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda dijital medyanın temsiller üzerindeki gücü daha da önem kazanmaktadır.

Toplumsal temsillerden biri olarak Suriyeli göçmenler dijital medyada yapılan haberlerde sıklıkla yer almaktadır. Dijital haber medyasının Suriyeli göçmenler konusunda paylaştığı haberlerde pek çok etik problem göze çarpmaktadır. Bu etik sorunlardan biri de nefret söylemidir. Suriyeli göçmenler haberlerde sıklıkla “kaçak”, “misafir” ve “yük” gibi küçük düşürücü ve nefrete teşvik eden ifadeler ile anılmaktadır (Kuş, 2016, s. 101). Suriyeli

göçmenler ulusun birlik ve bütünlüğünü tehlikeye atan ve kimi toplumsal problemlerin sorumluları olarak gösterilmektedir. Suriyeli göçmenlerin sıklıkla olumsuz işaretlerle kodlanması onların “huzur ve düzeni tehdit eden kimseler” olduğu algısını pekiştirmektedir (Kardeş, Banko ve Akman, 2017, s. 198). 2017 yılında Çambay (2019) tarafından yapılan “Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Dijital Gazetelerdeki Temsil Sorunu” başlıklı çalışmada dijital gazetelerdeki Suriyeli göçmen temsilleri araştırılmıştır. Araştırma kapsamında Hürriyet, Sözcü, Posta ve Sabah gazetelerinin Suriyeli göçmenler hakkında yaptığı haberler incelenmiştir. Sonuç olarak Suriyeli göçmenlere yönelik en çok olumsuz temsile yer veren gazeteler şöyle sıralanmıştır: Hürriyet (yüzde 50,9), Sözcü (yüzde 26,9), Posta (yüzde 12,6) ve Sabah (yüzde 9,6). Bulgular neticesinde incelenen haberler içerisinde Hürriyet gazetesinin diğer gazetelere göre Suriyeli göçmenlere yönelik açık şekilde daha olumsuz bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir (Çambay, 2019, s. 166). Medyada Suriyeli göçmenler üzerine gerçekleştirilen araştırmalardan biri de Alpsöy ve Yıldırım (2023) tarafından yapılan “Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeliler’in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler” başlıklı çalışmadır. Araştırma kapsamında 2020 ve 2022 yılları arasında Hürriyet, Yeni Şafak ve Sözcü gazetelerinden toplam 247 haber incelenmiştir. Araştırma neticesinde Suriyeli göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı bölgelerin “Küçük Halep” gibi ifadelerle sunulduğu görülmüştür. Yoğun Suriyeli göçmen nüfusuna sahip bölgelere müdahalede bulunulması gerektiği yönünde haberlere yer verilmiştir. Bu müdahaleler “kapatılma” ve “seyreltime” gibi ifadelerle dile getirilmiştir (Alpsöy ve Yıldırım, 2023, s. 129). Dolayısıyla haberlerde Suriyeli göçmenlerin artan sayılarından duyulan rahatsızlığa yönelik önerilere yer verilmiştir. Bu öneriler hiç şüphesiz Suriyeli göçmenlerin olumsuzlanan bir grup olarak işaretlenmesi olarak değerlendirilebilir. Suriyeli göçmenler üzerine yapılan kapsamlı araştırmalardan biri de Erdoğan (2022)’ın “Suriyeliler Barometresi – 2021” başlıklı çalışmasıdır. Çalışmada Suriyeli göçmenler ve medya konusunda katılımcılara Suriyeli göçmenler hakkında neler düşündükleri üzerine çeşitli sorular yöneltilmiştir. Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde medyanın rolünün incelendiği bölümde gazetecilerin şu ifadelerine yer verilmiştir: “Medyada Suriyeli tacizci, Suriyeli hırsız veya Suriyeli dilenci kelimelerini sık sık duyuyoruz. Türk vatandaşların öfkesinin arttığını görüyoruz. Artık Suriyeliler kimliklerini gizlemeye başladılar ve bu durum çok üzücü ve çok büyük bir problem.” Bu ifade göçmenlere yönelik olumsuz tutumların gelişmesinde medyanın

kullandığı dilin önemini açıkça ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2022, s. 222). Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar son zamanlarda Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen göç hareketliliğinin Suriyeli göçmen söylemini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir. Bu gelişmeleri takip eden süreçte pandeminin patlak vermesi, başta ekonomik ve toplumsal olmak üzere tüm dengeleri derinden sarsmıştır. Göçmen söylemi de bu gelişmelerden üzerine düşen payı almıştır. Bu değişimin bir örneği Erdoğan (2022, s. 222)'ın araştırma kapsamında yaptığı mülakatlarda da gözler önüne serilmiştir. Araştırmada görüşlerine başvurulmuş bir Suriyeli göçmenin konu hakkında şu ifadelerine yer verilmiştir: “Kızımın üniversitede çok iyi Türk arkadaşları vardı. İki yıl üniversitede normal bir şekilde okuduktan sonra, pandemi oldu ve onun için üniversiteler kapandı ve ardından kötü ekonomik koşullar oldu, üniversiteye geri döndükten sonra onlarla iletişim kurmak istedi ama bana durumun değiştiğini söyledi ve arkadaşlarının medyada yayınlananlardan dolayı etkilendiğini söyledi.”. Bu ifadeler medyadaki göçmen söyleminin, göçmenlere yönelik geliştirilen tutumlar üzerinde ne denli etkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Medya söyleminin tutum değişikliği üzerine etkisi söz konusu olduğunda geleneksel medya kadar dijital medyanın da önemli bir payı olduğunu unutmamak gerekir. Pandemi boyunca gelişmeleri anlık takip etmek ve alınan kararları hızla uygulamak pandemi ile mücadelenin önemli bir ayağı olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde dijital medya kullanımı hiç olmadığı kadar artış göstermiştir. Dijital medyanın enformasyona erişim ve paylaşım konusundaki gücü pandemi sonrası dönemde de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Geleneksel medya gerek görsel materyal paylaşımı gerekse söylemin yapılandırılmasında çeşitli yayın denetimlerine bağlı olduğu için bu durum söylemin yapılandırılmasında kimi sınırlılıklar gözetmeyi gerekli kılmaktadır. Bu sınırlar nefret söylemi ile mücadelede belli bir oranda etkili olabilmektedir. Ancak dijital medyadaki denetim ve takip mekanizmalarının henüz geleneksel medyada olduğu kadar etkin olamayışı dijital medyayı radikal söylemler için verimli bir kuluçka merkezine dönüştürmektedir. Nitekim nefret söylemi ve göçmen nefreti gibi radikal söylemler dijital medyada çok daha yaygındır. Pandemi süresince dijital medya kullanımı hiç olmadığı kadar artış göstermiş, dolayısıyla uç söylemlere maruz kalınan süre de artmıştır. Böylelikle söylem kaynaklı tutum değişikliği için öngörülen süreç hızlanmıştır. Bu bağlamda Erdoğan (2022, s. 222) tarafından konuya ilişkin yapılan

mülakatlardan birinde Suriyeli göçmen bir öğrencinin şu ifadeleri dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir: “Eskiden basındaki haberlerden şikâyet ediyorduk ama şimdi sosyal medya paylaşımları bizi daha çok etkiliyor.”. Buradan hareketle 2023 yılına yaklaştıkça dijital medyadaki göçmen söyleminin toplum içindeki tutum değişikliklerine doğrudan etki ettiği bir kez daha açıkça görülmektedir.

2.5 Medya Araştırmaları ve Yaklaşımlar

Bu başlık altında iletişim bilimleri alanyazınında yer alan medya araştırmaları ve yaklaşımlarına yer verilmiştir. Öncelikle bir enformasyon kaynağı olarak medya ve habere değinilmiştir. Ardından haberin yapısı; ideoloji, dil ve söylem üçgeninde açıklanmıştır. Devamında haberde nesnellik olgusuna yönelik liberal ve eleştirel paradigmada yer alan görüşlere yer verilmiştir. Son olarak eleştirel paradigma ve dili konu alan çeşitli yaklaşımlar açıklanmıştır.

2.5.1 Enformasyon kaynağı olarak: Medya ve haber

Etimolojik olarak *media* (medya), *medium* sözcüğünün çoğul halidir. Kökenleri Latince’ye dayanan bir kavram olan *medium*; “orta”, “ara”, “araç” anlamlarına gelmektedir. Buradan hareketle medya; yazılı, sözlü, görsel, işitsel veya diğer göstergeler ile mesajların iletildiği ortamlar anlamına gelmektedir (Franklin vd., 2005, s. 143). Daha yalın bir ifade ile medya, kitle iletişim araçlarını ifade etmektedir. Medya, içerisinde pek çok *medium*’u yani iletişim aracını barındırmaktadır. Klapper (1949, s. 3) medyayı konuşmacı ile kitleleri birbirine bağlayarak aracılık görevi gören “kişisel olmayan bir yeniden üretim mekanizması” olarak karakterize eder. Bu nedenle radyo, televizyon, gazete, broşür, parti manifestosu, dergi, kitap, sinema filmi, reklam, internet ve kitleler ile paylaşılan müzik bir medya olarak sayılmaktadır. Ancak mektup ve telefon görüşmesi gibi daha çok bireyler arası olup, kitleler ile bağlantı halinde olmayan iletişim biçimleri bu tanımın dışında kalmaktadır (Franklin vd., 2005, s. 143).

Medya; yazılı, sözlü, görsel, işitsel ve diğer göstergesel iletişim araçlarına başvurarak toplumu çeşitli konularda bilgilendirir. Toplum, gündelik hayata dair her şeyi olmasa bile pek çok bilgi ve deneyimi medya aracılığı ile öğrenir. Dolayısıyla bir toplumun bilgi birikimi ve deneyimleri yorumlama biçimi medya etkisinden bağımsız düşünülemez. Buradan

hareketle medya, toplumun bilişsel ve pratik dünyasına doğrudan ve dolaylı yollardan etki eden bir araç olarak önemli bir işleve sahiptir.

Medya bir tanımlama aygıtı olarak çalışır. Olup bitenler önce medya tarafından tanımlanır ardından topluma aktarılır. Aktarım, medyanın elde ettiği verileri yorumlayarak söylem düzeyinde yeniden yapılandırması ve paylaşması sürecine işaret eder. Medya anlam inşasını söylem ile gerçekleştirir (Çoban, 2003, s. 245). Söylem düzeyinde paylaşılan veri artık verinin tamamını temsil etmez. Verinin yorumlanmış ve yeniden yapılandırılmış bir başka görünümü halini alır. Böylelikle veri, medya aracılığı ile dolayımlanmış olur. Dolayım (mediation), medya çalışmaları alanında medya ve anlamlandırma süreçleri arasındaki ilişkiyi tartışmak için sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Silverstone (2002, s. 761) dolayım (mediation) kavramını “şey”lerin anlam ve değerinin inşa edildiği, dönüştürücü bir süreç olarak tanımlar. Bu tanımdan hareketle dolayım (mediation) kavramı, yapılandırılarak artık bir enformasyona dönüşmüş olur. Enformasyon bir bilgi paketidir. Belirlenen çeşitli veriler ile bezenerek oluşturulan, yeniden yapılandırılmış bir bilgi paketi. Nitekim İngilizce *information* anlamına gelen enformasyon, kelime kökeni itibarıyla “bir düzen içinde” (*in-form*) anlamına gelmektedir. Diğer bir deyiş ile bir verinin diğer veriler ile yeniden düzenlenerek/yapılandırılarak oluşturulan bir yorumdur, derlemesidir. Enformasyon bağlamsaldır. Veriler ve deneyimler arasında köprüler oluşturarak anlamlar inşa eder. Enformasyon söylemseldir. Verilerin öznel yorumlar ile yeniden inşa edilmiş bir formudur. Bağlamsal ve söylemsel nitelikleri, enformasyonun ideolojiye içkin yapısını da gözler önüne sermektedir. Buradan hareketle bir enformasyon üreticisi olarak medyanın ideoloji ile arasındaki ilişki tartışmaya açık bir hal almaktadır.

Medyanın ideolojik olduğu önermesi, medyanın aynı zamanda anlamın toplumsal inşasında işlevsel bir araç olduğu savını da beraberinde getirmektedir (Hall, 2014, s. 91). Bu düşünce, aynı zamanda medyanın egemenlik ilişkilerinin yeniden üretim süreçlerinde yer aldığı anlamına gelmektedir. Medya, ideoloji ve egemenlik ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde bizi Antonio Gramsci’nin günümüze uyarlamış olduğu “hegemonya” kavramı karşılar. Hegemonya; rızanın, şiddet ya da zorlama pratiklerine başvurulmaksızın inşa edildiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Çoban, 2011, s. 35). Eagleton’a (1996, s. 162) göre hegemonya, ideolojiden daha geniş bir kategoridir. İdeolojiyi kapsar ama ona

indirgenemez. Bu tanımlardan hareketle medya rızanın üretimi bağlamında hegemonik bir araç işlevi kazanmakta ve ideolojik bir aygıt görevi görmektedir. Nitekim medya çalışmaları alanındaki eleştirel yaklaşım paradigması da önermelerinin temelini bu düşünce üzerine bina etmektedir. Eleştirel yaklaşım, medya ve özellikle de haber medyasının, toplumsal gerçekliği yeniden kurduğunu ifade eder. Haberi; toplumu ilgilendiren olayları ileten araçlar olarak değil, toplumdaki egemen güç odaklarının egemenliğini yeniden inşa ettiği araçlar olarak kabul eder (İnal, s. 1996, s. 75).

Etimolojik olarak haber, Arapça kökenli bir sözcük olup, “birinci elden bilinen şey, bilgi” anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre haber üç farklı şekilde tanımlanmıştır: “bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi”; “iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi” ve “bilgi”. 1980 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından yayımlanan ve MacBride Raporu olarak da bilinen *Many Voices One World* başlıklı rapor, haberin sahip olması gereken niteliklerin genel bir çerçevesini çizmiştir. Rapora göre bir haber; “olaydan sonra hızlı bir şekilde dağıtılmalı, geniş ilgi uyandırmalı, okuyucunun veya dinleyicinin daha önce almadığı bilgileri içermeli, günlük yaşam düzeninden bir sapmayı temsil etmeli ve kararlara varmada faydalı bilgiler içermelidir” (MacBride, 1980, s. 156-157). Gün içinde birçok olay meydana gelmesine rağmen bu olaylardan yalnızca çok küçük bir kısmı “haber olma potansiyeli” taşımaktadır (Hall, 1973, s. 181). Bu aşamada bir olayın haber olabilmesi için hangi şartları karşılaması gerektiği sorusu bizi karşılamaktadır. 1965 yılında yayımlanan *The structure of foreign news* başlıklı çalışmada Johan Galtung ve Mari Hombøe Ruge “‘olaylar’ nasıl ‘haber’ haline geliyor?” sorusu ile ilgilenmişlerdir (Galtung ve Ruge, 1965, s. 65). Galtung ve Ruge olayların haber olması için ihtiyaç duyduğu nitelikleri liberal bir perspektif gözeterek değerlendirmiştir (Galtung ve Ruge, 1965, s. 66) ve bu nitelikleri on iki madde halinde sıralamıştır: (Galtung ve Ruge, 1965, s. 70): sıklık (*frequency*)²², eşik (*threshold*), belirsizlik (*unambiguity*),

²² “Sıklık veya frekans ile olayın ortaya çıkması ve anlam kazanması için gereken zaman aralığını kastedilmektedir. Bir askerin savaş sırasında ölmesi için bu zaman aralığı çok kısadır. Bir ülkede bir kalkınma sürecinin gerçekleşmesi için zaman aralığı çok uzun olabilir. Örneğin bir cinayet çok az zaman alır ve olay bir gazetenin birbirini takip eden iki sayısının yayınlanması arasında gerçekleşir. Bu da bir günden diğerine anlamlı bir hikâyenin anlatılabileceği anlamına gelir. Ancak her dakika bir kişinin öldürüldüğü bir savaş sırasındaki bir cinayeti ayırmak pek mantıklı olmaz. Bu olay genellikle yalnızca savaş şeklinde kaydedilir. Buna bağlı olarak, daha uzun bir zaman diliminde meydana gelen olay, dramatik bir doruğa ulaşmadığı sürece kayıt altına

anlamlılık (*meaningfulness*), beklenmediklik (*unexpectedness*), uyum (*consonance*), süreklilik (*continuity*), kompozisyon (*composition*), seçkin uluslara atıf (*reference to elite nations*), seçkin kişilere atıf (*reference to elite people*), kişilere atıf (*reference to persons*), olumsuz bir şeye gönderme (*reference to something negative*).

Bir haberin 5N1K şeklinde kısaltılan “ne”, “nerede”, “ne zaman”, “nasıl”, “neden” ve “kim” sorularına yanıt vermesi beklenir (Tokgöz, 1994, s. 18). Haberi hazırlayan muhabir bu soruların cevaplarını, belirli bir haber düzenine sadık kalarak metin haline getirir. Bu haber düzeni; televizyon, gazete, dergi, radyo veya dijital habercilik pratikleri arasında kısmen değişkenlik gösterebilir. Ancak gazete haberciliği pratikleri göz önünde bulundurulduğunda haber düzenini oluşturan bileşenler altı başlık altında şöyle sıralanabilir: üst başlık, ana başlık, alt başlık, haber spotu, ara başlık ve görsel unsur (Yüksel, 2018, s. 90-97).

2.5.2 İdeoloji, dil ve söylem üçgeninde: Haber

MacBride raporu, haberin işlevlerinden birinin bilgi vermek olduğunu ifade etmektedir (MacBride, 1980, s. 15). Haber, günlük yaşamın içinden bir olgu olmakla beraber aynı zamanda yaşamımızı dönüştüren bir yapıya sahiptir (Rigel, 2000, s. 177). Medya metinleri ve özellikle de haber metinleri, içerdiği mesajlar sayesinde toplumsal iktidarın nasıl inşa edildiğini analiz edebilmek adına bir dayanak noktası oluşturmaktadır (Dursun, 2013, s. 56). Haber medyası, toplumsal olayların tıpkı bir ayna misali yansıtıldığı bir alan değil, toplumsal iktidarın inşa edildiği bir alandır. Dolayısıyla medya ve haber analizinde esas olan, toplumsal iktidarın inşasında işlev gören medya ve haberin sahip olduğu rolü eleştirel bir pencereden değerlendirmektir (İnal, 1996, s. 75). Eleştirel pencereden ele alınan medya ve haber araştırmalarında; ideoloji, dil ve söylem kavramlarına değinmeksizin bir tartışma yürütmek mümkün değildir.

“İdeoloji” kavramı ilk defa 1796 yılında, Fransız ideolog Antoine Louis Claud Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır. Kavramsal olarak ideoloji “düşüncelerin bilimi” anlamına gelmektedir (Meriç, 1970, s. 119-120). Kavramın yaratıcısı Destutt de Tracy ideolojiyi toplumsal yeniden yapılanma için rasyonel bir temel sağlayacak, bilimsel olarak

alınmayacaktır. Örneğin bir barajın inşası fark edilmez, ancak açılışı bir haber kabul edilebilir” (Galtung ve Ruge, 1965, s. 66).

tarafsız bir düşünce bütünü ve düşünme biçimi olarak tanımlamıştır. Ancak ideoloji zaman içinde giderek bilim karşıtı bir görüş veya inanç olarak görülmeye başlanmıştır. Hatta ideolojinin zaman içinde büründüğü partizan yapı, onun politik açıdan tehlikeli bir şey gibi görünmesine de neden olmuştur. Bu iddiayı öne ilk süren isim olan Karl Marx, ideolojinin aynı zamanda politik öneminin de oldukça farkındadır (Duncan, 1987, s. 649).

Marx ideoloji kavramını hem maddi hem de toplumsal gerçekliğe göre çarpıtılmış bir düşünce olarak karakterize ettiği yanlış bilinç kavramı ile açıklar. Aynı zamanda ideolojiyi sınıflı toplumun korunmasında ve/veya sınıf çıkarlarının temsilinde işlevsel rol oynayan bir kavram olarak görmüştür (Duncan, 1987, s. 649). Raymond Williams (1990, s. 48), Marksist alanyazında ideoloji kavramının en yaygın kullanımlarını şöyle ifade etmektedir: (1) bir sınıfa/gruba ait inançlar dizgesi, (2) yanlış bilinç, (3) anlam ve düşünce üretim süreci. Ancak Williams'ın ideoloji tanımı, Marx gibi yalnızca “dünya görüşü” ve “sınıf bakışı”ndan ibaret değildir. Williams'ın ideolojiye bakışı ideolojinin bir “değerler ve inançlar sistemi” olduğu yönündedir (Williams, 1977, s. 109). Hall (1996, s. 26) ise ideolojileri “farklı sınıfların ve toplumsal grupların, dünyayı anlamlandırmak, tanımlamak, çözmek ve anlaşılır kılmak için kullandığı zihinsel çerçeveler (diller, kavramlar, kategoriler, düşünce imgeleri ve temsil)” olarak tanımlamaktadır. Eagleton (1996, s. 17) ideolojinin yapısını şöyle ifade eder: “‘ideoloji’ farklı kavramsal liflerle bütün bir doku halinde örülmüş bir metindir”. İdeoloji konusunda her ne kadar farklı tanımlamalar olsa da, tüm ideoloji kuramları ideolojinin sınıf tahakkümünü sürdürme aracı olduğu düşüncesinde hemfikirdir. Söz konusu fikir farklılıkları genel anlamda bu tahakkümün işleyiş biçimi ve etkinliği üzerinedir (Fiske, 2003, s. 226).

Yazılı, sözlü, görsel, işitsel veya farklı bir göstergeler sisteminde oluşturulmuş olan her metin, bir dil aracılığı ile oluşturulur. Metin, kullanılan dil kodları açıklanarak kitleler tarafından okunur. Buradaki okuma, bir anlamlandırma sürecine işaret eder. Birey metni okuduktan sonra, kod açımına uğrattığı dilsel kavramları zihinsel süzgeçinden geçirir ve anlamlandırır. Bu anlamlandırma süreci her bireyin kendi tarihsel ve kültürel deneyimleri bağlamında farklı şekillerde meydana gelebilir. Örneğin kedi denildiğinde hepimizin aklına aynı dört ayaklı canlı gelir. Ancak hepimizin aklındaki kedi birbirinden farklı bir türe ve/veya görünüme sahiptir. Bu nedenle dil yapısı gereği kültür ve tarih gibi toplumsal olgulardan

bağımsız düşünülemez. Bu yönüyle düşüncelerin dışavurum aracı olarak dil, ideolojik bir yapıya da sahiptir.

Haberi oluşturan muhabirin kendi ideolojisi hiç şüphesiz görev yaptığı haber kuruluşunun ideolojik duruşu ve hassasiyetlerinden bağımsız değildir. Muhabir, haber metnini oluşturmak için bir dile başvurmak zorundadır. Bu dil bir haber metni olduğu için basit ve berrak bir anlatıya sahip cümlelerden oluşacak şekilde yapılandırılır. Kurulan cümleler, sentaks (sözdizimi) kuralları gözetilerek birbirine bağlanır. Bu aşamada cümlelerin oluşturulmasında tercih edilen sözcükler önemlidir. Sözcüksel (*lexical*) tercihler belli bir ideolojik tutumun yansıması olarak karşımıza çıkar (İnal, 1996, s. 119). Yapılan sözcük tercihleri ile oluşturulan cümleler sentaks kuralları ile birbirine bağlanır ve sonunda bir söylem görünümü kazanır. Böylelikle bir söylem olarak haber metni, analiz edilerek güç ilişkilerinin iz sürümünü yapmamıza olanak sağlayan bir referans metnine dönüşür.

Valentin Voloshinov göstergebilimsel ideoloji kuramını geliştirerek dil ve ideoloji arasındaki köprüyü kuran öncü isimlerden biri olmuştur. Voloshinov, gösterge olmaksızın ideolojinin var olamayacağını savunur. Ona göre dil sınıflar arası bir mücadele alanıdır (Voloshinov, 1973 aktaran Eagleton, 1996, s. 270-271). Bakhtin ise metni ancak iki konuşmacının etkileşimi ile mümkün olabilecek bir dilsel üretim olarak kabul eder. Her iki konuşmacının da etkileşim sonucunda nasıl bir değerlendirme yaptığı sorusu önemlidir. Buradan hareketle Bakhtin; kimin, neyi paylaştığı ve hangi sonuca ulaştığı sorularının yanıtlarını arar. Bu üç sorunun yanıtlanması süreci aynı zamanda metin ve söylem çözümlemesinin de temellerini oluşturmaktadır (Güngör, 2016, s. 224-225). Bakhtin hiçbir metnin diğer metinlerden bağımsız oluşturulamayacağını ifade eder. Bu yönüyle Bakhtin'in yaklaşımında, “metinlerarasılık” kuramının geliştiricisi Julia Kristeva'dan izler taşır (Güngör, 2016, s. 225). Kristeva metni, diğer metinlere atıflarda bulunan bir alıntılar mozaigi olarak görmektedir (Uzunoğlu-Erten, 2017, s. 167). Dolayısıyla hiçbir metin, diğer metinlere başvurmadan oluşturulamaz. Ancak metin oluşturulurken metne konu olan olaya ilişkin hangi “diğer metinlere” başvurulabileceği, metin yazarının tercihidir. Bu tercih ideolojiktir ve doğrudan dil ve ideoloji arasındaki organik bağa işaret eder. Dil dolayımıyla oluşturulmuş ve ideolojik olarak diğer metinler ile pekiştirilmiş bir bütün olarak metin, artık metnin konusu olan olayın yeni bir penceresine dönüşür. Bu pencere söylemin kendisidir. Söylem, her olaya

ilişkin yeniden üretilebilir. Yeniden üretim, güç sahiplerinin mevcut güçlülük statüsünü korumak için başvurduğu eylem ve söylemlerin tamamını kapsar. Dil, gücün yeniden üretim alanlarından yalnızca biri olarak karşımıza çıkar. Buradaki güç; iktidar-muhalefet, işçi-işveren gibi toplumsal yaşamın her alanında karşımıza çıkan toplumsal erklerdir. Yalnızca siyasal bir çerçeve ile sınırlandırılmamalıdır.

İktidarlar ideolojileri meşrulaştırma aygıtı olarak görürler. Michel Foucault'ya göre iktidar, ordu ve parlamento ile sınırlı değildir; iktidar, en mahrem sözlerimize, en örtük hareketlerimize bile sızan, her tarafa yayılmış bir güç ağıdır. Bu nedenle Foucault, ideoloji kavramını terk ederek onun yerine daha geniş bir ifade olan “söylem” kavramını kullanır (Eagleton, 1996, s. 26). Söylem, egemenliğin kurulduğu ve temsil edildiği bir araçtır. İdeoloji, söylemseldir ve egemenlik ilişkilerini birbirine bağlayan dolayımlayıcı bir role sahiptir. Söylem, dil içinde şifrelenmiş ideolojiyi ortaya çıkarmaktadır (Mumby, 2004 aktaran Karaduman, 2017, s. 36). Haber metninde yeniden üretilen hayat, söylem düzeyinde yapılandırılır. Söylem, okura gerçekliği pekiştirecek şekilde efendi-köle diyalektiği ile aktarılır (Mora, 2007'den aktaran Kazaz ve Çoban, 2013, s. 196). Bu durum haber metni içerisinde var olan öznelerin öz benliğini yitirmesi anlamına gelmektedir. Böylelikle haber metni içerisinde söylemin bir parçası haline dönüşen özneler, egemen güç ve ideolojilerin varlığını sürdürebilmek adına başvurdukları yeniden üretim pratiklerinin bir nesnesi haline gelirler. Muhtemelen haber söylemi kadar başka hiçbir söylem bu denli yaygın değildir ve aynı anda bu kadar kişi tarafından okunmamaktadır. Bu nedenle haberin güç potansiyeli muazzamdır ve haberin analizi; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel düzeyde güç pratiklerinin uygulanma biçimini anlamamız açısından çok önemlidir (van Dijk, 2012, s. 44-45). Örneğin haber söyleminde karşımıza çıkan “bizler” ve “onlar” zamirleri, dil yolu ile aidiyet üretmede başvurulan kullanımlardır. “Bizler” iç grup, “onlar” ise dış grup inşasında önemli bir role sahiptir. “Bizler” aidiyet ve ortak değerlere işaret ederken, “onlar” ötekiler ve farklılıkları ifade etmek için kullanılır. Söylem genel bağlamda iç grup olarak “bizler”in, olumlu özelliklerini ve dış grup olarak “onlar”ın olumsuz özelliklerini vurgular (van Dijk, 2013, s. 180). Dolayısıyla “bizler” ve “onlar” kullanımı gruplar arasındaki toplumsal benzerlikler veya farklılıkları vurgulamak adına işlevseldir. Bu vurgu kimi zaman pekiştirme kimi zaman ise kutuplaştırma amacı ile kullanılabilir. Bu nedenle güç pratiklerinin haber

metinlerinde yeniden üretiminin izini sürmek için söylemin kurulma ve uygulanma biçimini çözümlemek bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir söylem olarak haberi çözümlemek, haber hazırlık süreçleri ve toplumsal güç ilişkilerini bir arada değerlendirmeyi gerektirir. Haberi oluşturan anlatıcı, dil yoluyla söylemi yeniden üretir ve mevcut inançları pekiştirir. Yeniden üretim, olgusal gerçekliklerin mevcut güç odakları yararına meşrulaştırılmasıdır. Böylelikle haber metni, yeniden ürettiği söylem ile diğer söylem ve onların doğurduğu anlamları reddeder. Haber metni söylem içinde kapalı bir metne dönüşür (İnal, 1996, s. 134). Haberde anlamın söylem aracılığı ile egemen güçler adına yeniden üretimi, yalnızca dilsel düzeyde değil; toplumsal, ekonomik ve kültürel başta olmak üzere çeşitli düzeylerde pek çok eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Bu nedenle güç odaklarının tahakküm aracı olarak haber metinleri, ideolojik yapısından arındırılmalıdır. Söylemin iz sürümü yapılarak, ideolojinin dil aracılığı ile metinlerde nasıl varlık kazandığı çözümlenmelidir. Bu alanda eleştirel paradigma içerisinde başta haber olmak üzere metin çözümlemeleri yapan yaklaşımlardan biri eleştirel söylem çözümlemesidir. Eleştirel söylem çözümlemesinin ilkeleri ve temelleri, 1991 yılında Ruth Wodak, Teun Adrian van Dijk, Norman Fairclough, Thomas Van Leeuwen ve Gunther Kress'in içinde bulunduğu bir grup dilbilimci tarafından atılmıştır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 171). Eleştirel söylem çözümlemesinin ana ilkeleri Fairclough ve Wodak tarafından şöyle özetlenmektedir (Fairclough ve Wodak, 1997'den aktaran van Dijk, 2015, s. 467):

- 1-ESÇ toplumsal sorunları konu alır.
- 2-Güç ilişkileri söylemseldir.
- 3-Söylem, toplumu ve kültürü oluşturur.
- 4-Söylem ideolojiktir.
- 5-Söylem tarihseldir.
- 6-Metin ve toplum arasındaki bağlantı dolayımıdır (*mediated*).
- 7-Söylem çözümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır
- 8-Söylem bir toplumsal pratiktir.

Eleştirel söylem çözümlemesinin tematik olarak toplumsal sorunlara duyarlı, güç eşitsizliklerinden ve iktidar ilişkilerinden doğan çatışmaları konu edinen bir yaklaşım olduğu söylenebilir. İktidarlar toplumdaki varlıklarını ve meşruiyetlerini söylem aracılığıyla yeniden üretmeye çalışır. Yeniden üretim süreci süregündür, iktidarlar varlığını sürdürebilmek için meşruiyetlerini tekrar tekrar ispat etmek zorundadır. Bu durum bir yeniden üretim aracı olarak söylemin ideolojik ve aynı zamanda manipülatif yapısını gözler önüne sermektedir. Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı makro veya mikro ölçekteki tüm iktidarların başvurduğu söylemi bir güç pratiği olarak görerek iktidar ve söylem arasındaki sorunlu yapıya işaret eder. Dolayısıyla söylemin içkin yapısının sorunlu olması onu çözümlemeyi ve açıklamayı gerektirmektedir. Buradan hareketle söylemin içinde hayat bulduğu metinler çözümlenerek açıklanmalıdır ve söylemin arkasındaki ideoloji perdesi aralanmalıdır. Ancak söylem yalnızca metinsel ve dilsel boyut ile sınırlandırılmaz. Söylem yapılandırılırken toplumsal pratikler, tarih ve kültüre başvurulur. Söylem bu unsurlar üzerinde aynı zamanda belirleyici bir role sahiptir. Öyle ki hâkim söyleme sahip olan bir iktidar aynı zamanda toplumsal pratiklere yön verebilme, kültürel yapıyı şekillendirebilme ve tarihsel doğrultuyu belirleyebilme gücünü de elinde bulundurur. Bu nedenle söylemin yalnızca dilsel düzeyde değil sosyokültürel olarak da geniş bir havza üzerinde inşa edildiği öne sürülebilir.

Söylemin kabul görmesi için en önemli unsurlardan biri medya gibi kitle iletişim araçlarına olan ihtiyaçtır. Nitekim söylem toplumsal ölçekte ancak kitle iletişim araçlarıyla yaygınlık kazanabilir. Dolayısıyla söylem ve medya arasındaki organik bağ kaçınılmazdır. Söz konusu siyasal seçim dönemleri olunca bu bağ hiç olmadığı kadar önem kazanır. Seçim dönemlerinde siyasal güç odakları kamuoyu oluşturmak için söyleme başvurur. Siyasal söylemler yurttaşlara haber medyası aracılığıyla iletilir. Böylelikle haber medyası, siyasal söylem ve yurttaşlar arasında bir kamusal tartışma alanı işlevi görür. Buradan hareketle seçim dönemlerinde haberin kamusal ödevleri üzerine tartışmalar önem kazanır. Öyle ki seçim dönemlerinde haber kuruluşları kamu yararı gözetme sorumluluğu ve siyasal iletişim faaliyetlerinin bir aracı olma tehlikesi arasında kalan ince bir çizgi üzerinde yürümek zorunda kalır. Bu tercihler haberin yapısı ve toplumsal işlevleri üzerine tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Hiç şüphesiz bu doğrultuda yürütülen en çetin tartışmalardan biri de haber ve nesnellik konusu üzerinedir.

2.5.3 Haber ve nesnellik

Güncel medya araştırmalarını genel bir çerçevede liberal paradigma ve eleştirel paradigma olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür. Liberal paradigmanın habere yaklaşımı, gazetecinin ve haberin olaylara ilişkin bilgiyi olduğu gibi yansıtabileceği ön kabulüne dayanmaktadır. Buna göre haberin olup bitenleri bir “ayna” gibi yansıtabileceği öne sürülmektedir (Dursun, 2005, s. 70). Liberal paradigma, belirlediği haber değerleri ve profesyonel gazetecilik kodları ile haberi ve gazeteciliği idealize etmeye çalışmaktadır. Bu değerler ve kodlar ile uyumlu olması koşulu ile haber ve gazetecinin nesnel/objektif/tarafsız olabileceği ifade edilmektedir (Tokgöz, 1994). Öte yandan eleştirel paradigma ise haberin olayları olduğu gibi yansıtan bir ayna görevi gördüğü fikrine mesafeli bir duruş sergilemektedir. Eleştirel paradigma, medyanın kapitalist ekonomi içerisinde var olan ve kâr amacı güden bir kuruluş olarak nesnel bir tutum sergileyebilmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Öte yandan nesnelliğin mümkün olup olmadığını tartışmaktadır. Eleştirel paradigma araştırmacıları haberin ancak gerçekliğin medya patronlarının sınıfsal çıkarlarını korumaya yönelik bir çarpıtması olduğunu öne sürerler. Haberi; medya, üretim ilişkileri ve sınıfsal çıkarlar üçgeninde ele alma eğilimindedirler (Dursun, 2005, s. 70-71). Eleştirel paradigma medyanın yalnızca kapitalist ekonomi ile arasındaki bağa odaklanmaz. Medyayı pek çok makro ve mikro ölçekteki güç odaklarının hegemonyasını yeniden üretmek için başvurdukları bir aygıt olarak değerlendirir. Bu bağlamda eleştirel paradigma medyayı anlamak için araştırmacıları dil, söylem ve güç gibi kavramlar üzerine düşünmeye de davet eder.

19. yüzyılın sonlarında ABD’de yaygınlık kazanan ve “*penny newspapers*” adı verilen bir penny değerindeki gazeteler, profesyonel gazetecilik anlayışında bir dönüşüme neden olmuştur. Bu gazetelerin yaptığı habercilik “*penny press*” olarak adlandırılmıştır. *Penny press* gazeteleri, sarı basın (*yellow journalism*) anlayışını benimseyerek hareket etmiş ve böylelikle kısa süre içerisinde medyanın endüstriyelşerek piyasa ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Sarı basın, sansasyonel ve duygu yoğunluklu içerikler ile karakterize edilen bir gazetecilik türüdür. Rasyonel ve ölçülü gazetecilik vurgusuyla keskin bir tezat halindedir (Bessie, 1938’den aktaran Franklin vd., 2005, s. 300). Bu gazetelerin içerikleri genellikle; suç ve polisiye, skandal hikayeler, politikacılar ve

ünlülerin yapıp ettikleri gibi sansasyonel konu başlıklarından oluşmaktadır. Schudson (1978, s. 25) *penny press* gazetelerinin, gazetelerin tercih ettiği konu başlıklarını değiştirerek, haberde ilgi çekicilik unsurunu ön plana çıkardığını vurgulamıştır. Gazetelerin magazinleşerek satış sayılarını yükseltmesinin gazeteleri zaman içerisinde reklam verenler için de bir cazibe alanı haline getirdiğine işaret eden Schudson, bir penny değerindeki bu gazetelerin zaman içinde ticari bir kurum halini alarak reklamlar ile okurlarını reklam verenlere pazarlamaya başladığına dikkat çekmektedir. Bu durum profesyonel anlamda gazetecilik mesleğinin etik ve ahlaki ilkelerinin belirlenmesinin gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Haberdeki nesnellik konusu da bu tartışmaların bir uzantısı olarak kendini göstermiştir.

Nesnellik, Amerikan gazeteciliğinin “kilit taşı” olarak tanımlanmıştır (Schudson, 1978, s. 9). Schudson’a (1978, s. 6) göre nesnellik, bir kişinin dünya hakkındaki beyanlarına, profesyonel bir topluluk tarafından meşru kabul edilen yerleşik kurallara tabi olması halinde güvenilebileceği anlamına gelmektedir. Nesnelliğin temel ölçütü, profesyonel olarak yapılan edilen bir mesleğin norm ve kodlarına uyumluluktur. Schudson’un gazetecilikteki nesnellik anlayışı, gerçek ile düşünce ve değerlerin ayrımı üzerinedir (McNair, 2017, s. 1324). Schudson’a göre gerçekler, herhangi bir bireyin kişisel tercihlerinin çarpıtıcı etkilerinin ötesinde dururlar. Ancak değerler, bireyin dünyanın nasıl olması gerektiğine dair tercihlerden ibarettir ve öznel dirler. Nesnellığe olan inanç; gerçeklere olan inanç, değerlere güvensizlik ve bunların ayırımına bağlı kalmak ile ilgilidir (Schudson 1978, s. 6). Bu yaklaşım hiç şüphesiz gerçekliğin var olduğu, ona ulaşılabilceği ve aktarılabilceği ön kabulüne dayanmaktadır. Schudson gibi McNair de nesnelliğin mümkün olabileceğini savunur ve nesnel haberin sahip olması gereken üç niteliğe işaret eder: gerçeklerin ve görüşlerin ayrılması, tartışmanın dengeli bir şekilde anlatılması ve ifadelerin yetkili referanslar tarafından doğrulanması (McNair, 1998, s. 68). MacLean (1981, s. 56) bu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Bir hikâye, yazarının yorumları ile aktarılan gerçekler arasında net bir ayırım yapmadığında, bu ön yargılı veya taraflı bir rapordur.” David Mindich’e (1998, s. 2) göre ise, objektifliğin normatif bileşenleri; tarafsızlık, siyasal yansızlık, ters piramit haber yazım tekniği, olgusalılık ve dengedir. Liberal paradigma, medyanın gerçek dünyayı; doğru, adil ve dengeli bir şekilde yansıtabileceğini savunur.

Nesnellik fikri, gerçeklerin fikir veya değer yargılarından ayrılabilceğini ve gazetecilerin tarafsız bir dil ve yetkin habercilik teknikleri aracılığıyla haberi izleyicisine aktarabileceğini kabul eder. “Tarafsız medyanın”, birbiriyle çatışan görüşlere nicelik ve nitelik bakımından dengeli bir şekilde yer vermesi gerektiğini ifade eder (Hackett, 1984, s. 232-233).

Haberde nesnellik üzerine değerlendirmelere ilişkin en önemli yaklaşımlardan biri Walter Lippmann’a aittir. Lippmann'ın nesnellik konusundaki görüşleri, bilim ve uzmanlığa duyulan ihtiyaç üzerinedir (Soderlund, 2005, s. 309). *Penny press* döneminin gazetecilik pratiklerinde meydana getirdiği aşınma, Lippmann'ı gazetecinin nesnellğe ulaşabilmesinin yolunun bilimsel yöntemler kullanmaktan ve uzmanlaşmaktan geçtiğini düşünmeye itmştir. Lippmann'ın nesnelliği, bilimsel bir yaklaşım ile açıklamaya çalışması içinde bulunduğu dönem göz önünde bulundurulduğunda anlamlı olarak değerlendirilebilir. Nitekim bilimsel yöntemin, gazetecilik de dahil olmak üzere, tüm disiplinlere uyarlanması 20. yüzyılın başlarında ABD'deki genel düşünce sisteminin merkezinde yer alıyordu. Lippmann'ın öngördüğü şekliyle nesnel haber fikri, bilimsel yöntemlerin sadece gazetecilikte değil her alanda uygulanması düşüncesini geliştiren siyasi liberallerden etkilenmiştir. Buradan hareketle Lippmann, William James'in açıkladığı pragmatizm felsefesinden ve John Dewey tarafından ortaya konulan enstrümantalizmden referansla bilimsel yöntemi kullanarak bir değerler sistemi yaratmaya çalışmıştır (Streckenfuss, 1990, s. 979). Böylelikle haberde nesnellik tartışmaları, gazetecilik pratikleri ile pozitivist yaklaşım arasında bir yakınlaşmanın da önünü açmıştır. Gazetecilik pratikleri ile pozitivist yaklaşım arasındaki bu yakınsama günümüzde gazeteciliğin bir bilim olabileceği yönündeki düşünceleri de beraberinde getirmiştir. Nitekim bu düşünceye sahip isimlerden biri olarak Philip Meyer, Lippmann'ın önerdiği bu bilimsel yaklaşıma atıfta bulunarak, pozitivist bilimin güçlü veri toplama ve analiz araçlarını, pozitivist bilimin doğrulanabilir hakikate yönelik disiplinli arayışı ile birleştirerek gazeteciliği bir pozitivist bilim olma yoluna doğru ittiğine inanmaktadır (Meyer, 1989, s. 5).

Schudson ve Lippmann nesnelliğin mümkün olduğu konusunda benzer fikirleri paylaşırsalar da haber ve gerçeklik konusunda ayrışmaktadırlar. Schudson için nesnelliğin ölçütlerinden biri, gerçek ve bireysel düşünceyi birbirinden ayırmaktır. Nesnel haber ancak bu yol ile mümkün olabilmektedir. Öte yandan Lippmann da nesnelliği kabul etmekle

beraber, yaklaşımları Schudson'dan farklılık göstermektedir. Lippmann daha çok nesnelliğin metodolojisi üzerine çalışmıştır. O, nesnelliğin bilimsel yöntem ile elde edilebileceğine inanmaktadır. Lippmann'ın nesnellik ölçütü, haberin inşasında başvurulan araştırma yöntemlerine uygunluktur. Schudson nesnel haberin gerçekliğin bir yansıması olduğunu ifade eder. Lippmann ise haberi gerçekliğin bir aynası olarak değil, bir durumun kimi yönlerinin öne çıkarılmış bir boyutu olarak görür. (Lippmann'dan aktaran Uğurlu ve Öztürk, 2006, s. 34).

Öte yandan eleştirel paradigma ise medyanın nesnel olabileceği düşüncesine şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu şüphe, başta epistemolojik olarak gerçekliğin var olup olmadığı var ise de tam anlamıyla aktarılıp aktarılamayacağı üzerine yapılan felsefi değerlendirmelerin, medya alanındaki nesnellik tartışmalarına uyarlanması doğal bir sonucudur. Eleştirel paradigma içindeki nesnellik tartışmaları ekonomi politik, yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşımlar başta olmak üzere geniş bir havza üzerinde sürdürülmektedir. Tüm bu yaklaşımlar nesnelliği farklı kollardan ele alarak değerlendirseler bile, nesnelliğin mümkün olamayacağı düşüncesinde birleşmektedirler. Eleştirel paradigma medya içeriklerinin ve haberin; ekonomik, toplumsal ve siyasal unsurlar gözetilmeksizin oluşturulamayacağını savunur. Medya, toplumsal güç odaklarının ideolojisi olan egemen ideolojinin yeniden üretim aparatıdır. Haber, egemen ideolojinin kendi çıkarları doğrultusunda yapılandığı bir metindir ve nesnel olabilmesi mümkün değildir. Bu düşünce, liberal paradigmanın öne sürdüğü medyanın gerçekleri yansıtan bir “ayna” olduğu metaforunun tam karşısında konumlanmaktadır. Eleştirel paradigma gerçekliğin yakalanabileceği düşüncesine şüphe ile yaklaşmaktadır ve medyanın dil dolayımı temsiller ile oluşturduğu anlam dünyasını, gerçeklik iddiasında olan bir yeniden üretim veya daha Marksist bir yaklaşımla bir yanlış bilinç olarak değerlendirir.

Haber ve nesnellik konusundaki eleştirel tartışmalar Birinci Dünya Savaşı ile birlikte başlamıştır. Bunun sonucunda haberin olup bitenlere yönelik nasıl bir anlayış geliştirmemiz gerektiğini öğreten bir tasarım olduğu inancı önem kazanmıştır. Buradan hareketle haberler kişilerin konumunu belirleyen, olayları veya olguları tanımlayarak yeniden üreten medya metinleri olarak kabul edilmiştir (Dursun, 2008, s. 62). Medyanın nesnel olamayacağı yönündeki en erken eleştirilerden birisi Herbert Schiller'e aittir. O, medya ve nesnellik

eleştirisini ekonomi politik gerekçeler üzerinde temellendirmektedir. Schiller; her ne kadar nesnelliğin kuramsallaştırılarak teoride mümkün olabileceğine yönelik bir inanç geliştirilmeye çalışılsa da, medya ve habercilik pratiklerinin reklam alan ticari bir faaliyet olarak nesnel olabileceğini mümkün görmemektedir (Schiller, 1993, s. 24). Schiller'in bu yorumu, o dönem pozitivist iklimin hâkim olduğu ABD içerisinden yükselen bir ses olarak dikkat çekici bir eleştiri niteliğindedir. Schiller'den sonra medyanın nesnel olamayacağı fikrini, medyanın ekonomi politik yapısını vurgulayarak savunan önemli yaklaşımlardan biri de Edward S. Herman ve Noam Chomsky'e aittir. Herman ve Chomsky medyada haberin yazım sürecinde elekten geçtiği süzgeçleri Propaganda Modeli altında değerlendirmiştir. Buradan modelden hareketle Herman ve Chomsky (2006a, s. 257-258) özetle medya kuruluşlarının kâr elde etmeyi amaçladığını ve eleştirelilik sınırlarının reklam verenler tarafından belirlendiğini, haber içeriklerinin çoğu zaman resmi kuruluşlar ve bilirkişilerden elde edilen bilgilerle yapılandırıldığını ifade eder. Haber medyasının hâkim söylem dışındaki içeriklere olası toplumsal ve kurumsal tepkiler dolayısıyla oto-sansür uygulayarak, mevcut ekonomik sistemi desteklediğini ve diğer sistemleri ötekileştirdiğini savunur.

Robert A. Hackett'ın 1984 yılında yayımlanan Haber Medyası Çalışmalarında Ön Yargı ve Nesnellik başlıklı makalesi haber medyasındaki ön yargı, eğilim ve nesnelliğin tartışıldığı dikkat çekici metinlerden biridir (Hackett, 1984). Çalışmada liberal öğretinin savunduğu nesnellik ve ön yargı olgularının temelleri, analitik açıdan metinlerarası bir yaklaşım gözetilerek tartışılmıştır. Bu tartışma ile Hackett, nesnelliğin argümanlaştırılmasında başvuru felsefi zemini, Fransız yapısalcılığından beslenen bireycilik ve davranışçılık karşıtı epistemolojik bir yaklaşım ile eleştirmektedir (Hackett, 1984, s. 256). Medyanın ideolojik işleyişinin ortaya çıkarılmasında nesnellik kavramı giderek daha çok sorgulanır bir hal almıştır (Hackett, 1984, s. 230). Nesnellik kavramını göz ardı etmek, devlet ve egemen siyasi partilere hizmet etmek anlamına gelecektir. Dolayısıyla tarafsız bir iletişimin veya nesnel haberciliğin mümkün olduğunu varsayamayız (Hackett, 1984, s. 253). Saf gerçeklerin ön yargısız bir şekilde kaydedilebildiği şekliyle nesnel, değerlerden bağımsız bir dil imkânsızdır çünkü zaten dilde kullanılan her kavram içerisinde bir veya birden fazla değerlendirme içermektedir (Morley, 1976, s. 246-247). Dilde kullanılan işaretlerin ve kavramların sabit bir içsel anlamı yoktur, yalnızca kullanım sırasında

gerçekleşen anlam potansiyelleri vardır (Hartley, 1982, s. 22). Haber, olayları sadece tanımlamak ve yerleştirmekle kalmaz olayları bir bağlama oturtur. Kullanılan etiketler (*labels*) yoluyla bağlam belirlenir. Devamında bağlam ile ilgili diğer anlamlar ve çağrışımlar (*connotations*) da harekete geçer (Hall vd., 1978, s. 19). Bu işleyiş, yalnızca halihazırda var olan bir anlamın iletilmesi değil, aynı zamanda “şeyleri” anlamlandırmanın bir yoludur (Hall, 1982, s. 64). Morley’in her kavram içinde saklı olduğunu ifade ettiği değerlendirmelere benzer şekilde Hall, çağrışım kavramını öne sürmüştür. Çağrışım, sözlüklerde olduğu gibi sabit ve önceden verili anlam değildir. Aksine anlamlandırma konusundaki siyasi mücadelenin bir sonucudur (Hall, 1982). Dolayısıyla dil, nesnelere doğrudan gönderme yapabilen tarafsız bir aktarım sisteminden çok, yapılandırıcı bir sistem olarak görülmelidir (Hackett, 1984, s. 236). Bu noktada Hall (1982, s. 70-71), dil ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi tartışmak üzere iki epistemolojik konum öne sürmektedir. Birinci konum, dilde var olanın dışında hiçbir şeyin var olmadığını öne sürer. Bu yaklaşım daha Kantçı bir okuma olarak değerlendirilebilir. İkinci konum ise şöyledir: her ne kadar dil dünya dışında var olan bir şey olsa da, biz dünyayı ancak onun dil aracılığı ile kurulan söylemde sahiplenilmesi yoluyla anlamlandırabiliriz. Fiske ve Hartley (1978, s. 161), birinci konum hakkında şunları söylemektedir: gerçeklik insan tarafından hiçbir zaman ham haliyle deneyimlenmez. Söz konusu gerçeklik her zaman dilin dolayımlayıcı yapıları aracılığıyla deneyimlenir. Bu dolayım, gerçeğin çarpıtılması ya da yansıması bile değil; daha ziyade gerçeğin olduğu aktif bir toplumsal süreçtir. Bennett (1982, s. 307-308) ise anlamlandırma sistemlerinin yani dilin karşısına gerçeği doğrudan koymanın imkânsız olduğunu ifade eder. Dil, gerçeğin değiştirilmeden konuşmasına izin vermez. Bu nedenle medya çözümlemeleri gösterge ile gerçeklik arasındaki ilişkinin araştırılmasından çok ideolojik ilişkilerden oluşan yapılandırılmış işaretler arasındaki ilişkiye yönelmelidir. Yani anlamlandırmanın anlam üzerindeki oyununa yönelmelidir. Sumner (1979, s. 238-245), haberlerde (veya diğer kültürel formlarda) ideolojiyi okumak için “tarihsel materyalist” bir yöntem önerir. Bu yöntem, yalnızca medya metinlerini değil aynı zamanda ideolojinin; iç mantığı ve toplumsal ilişkilerle bağlantıları, tarihsel koşulları ve ortaya çıkış biçimleri, haber medyasının iç belirleyicileri ve toplumsal bağlamı da analiz etmek gerektiğini ifade eder.

Pozitivizm çevresinde şekillenen nesnellik fikrini kabul eden araştırmacılar bugün hâlâ bir elinde “Yaşasın nesnellik” yazan bir bayrak, diğer elinde bir sosyal bilimler metodolojisi ders kitabı taşıyan, mutlu bir “*Eureka!*” nidası ile bozkırlara doğru dört nala giden gazeteciler olduğuna inanmaya devam etmektedir (Wien, 2017, s. 12). Ancak öte yandan pozitivist yaklaşımın ısrarla görmezden geldiği; öznellik, ideoloji, gerçeklik, söylem ve tarihsellik gibi kavramlar liberal ve eleştirel paradigma arasında hâlâ en önemli tartışma konularından biri olmaya devam etmektedir.

2.5.4. Eleştirel paradigma ve dil

“Anladık iyisin, ama neye yarıyor iyiliğin.
Seni kimse satın alamaz, eve düşen yıldırım da satın alınmaz
Anladık dediğin dedik, ama dediğin ne?
Doğrusun söylersin düşündüğünü, ama düşündüğün ne?
Yüreklisin, kime karşı?
Akıllısın, yararı kime?
Gözetmezsin kendi çıkarımı, peki gözettiğin kimin ki?
Dostluğuna diyecek yok ya, dostların kimler?

Şimdi bizi iyi dinle: düşmanımızsın sen bizim
Dikeceğiz seni bir duvarın dibine
Ama madem bir sürü iyi yönün var
Dikeceğiz seni iyi bir duvarın dibine
İyi tüfeklerden çıkan
İyi kurşunlarla vuracağız seni
Sonra da gömeceğiz
İyi bir kürekle, iyi bir toprağa.”
(Brecht, 1995, s. 502)

Eleştirel paradigma, liberal paradigmaya bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır (Sever, 1998, s. 47). Lazarsfeld iletişim araştırmalarında “yönetimsel” ve “eleştirel” ayrımı yapsa da, eleştirel çalışmaların eleştirelliği deneySELLİĞE karşıt olmakla belirlenmemektedir (Hardt, 1999, s. 33). Eleştirel paradigma, liberal paradigmanın izlediği bilimsel metotlarla toplumu

çeşitli güç odakları adına tahakkümü altına alma çabasını sorunlu bulmaktadır. Liberal iletişim araştırmalarını toplumun bütününe kapsamaktan uzak, laboratuvar ortamında yapılmış çalışmalar olması dolayısıyla eleştirmektedir. Liberal iletişim araştırmaları makro ölçekte toplumsal çıkarımlarda bulunmak veya geçmiş ile gelecek arasında bir bağ kurmak gibi amaçlar gütmemektedir. Belirli koşullar altında ve belirlenen ölçekte oluşturulmak istenen davranış veya tutumları elde etmek üzere yapılan daha mikro gruplar üzerine çalışmaktadır. Hall (1999, s. 89)'e göre liberal paradigmanın davranışsalcı olması gibi eleştirel paradigmada üzerinde karar kılınmış içsel ve metodolojik birlik yoktur. Eleştirel paradigma; eklektik, multidisipliner ve tarihseldir. Metodolojik olarak soruna yönelik bir yaklaşım sergiler. Eşitsizliklere ve toplumsal sorunlara yoğunlaşır. Bu noktada güç odaklarına özel bir önem atfedilmektedir. Liberal iletişim araştırmaları mevcut statükoyu korumak adına denge kuramları üzerine yoğunlaşırken, eleştirel paradigma statükonun ve diğer güç odaklarının yarattığı eşitsizliklere ve bu eşitsizliklerin doğurduğu sorunlara işaret eder. Bu yönüyle eleştirel paradigma kendini doğrudan politik bir taraf olarak konumlandırır. Eleştirel paradigma, toplumsal çelişkileri gizleyen ve bu çelişkilerin sürdürülmesine katkıda bulunan bilinç formlarını “ideoloji” kavramı ile açıklar (Balkız, 2004, s. 12). Erdoğan (2013, s. 207) eleştirel paradigmanın inceleme konularını geniş bir bağlamda üç başlık altında sıralar:

- 1- Siyaset ve ekonomi bağlamında kapitalist iletişim sistemi ve faaliyetleri,
- 2- İletişimde ve ekonomide emperyalizm,
- 3- Üretim ilişkileri, ideoloji ve kültür.

Eleştirel paradigma medyayı özgür ve özerk görmez. Medya ideolojik bir araçtır. Egemen ideoloji, hâkim sınıf ve devletle iç içe geçmiştir. Buradan hareketle medya onların değer ve ideolojisini yeniden üreten bir araç konumundadır (Atabek ve Dağtaş, 1998, s. 321). Avrupa’da şekillenen eleştirel medya araştırmaları iletişim sürecini; sosyolojik, ekonomik, tarihsel, psikolojik ve dilbilimsel olmak üzere pek çok açıdan değerlendirmiştir. Bu yaklaşımlar kendine Almanya’da neo-Marksist bir yaklaşım sergileyen Frankfurt Okulu, 1960’larda Fransa’da yapısalcı ve post yapısalcılar, İngiltere’de ise Birmingham

Üniversitesi'nin öncülüğünü yaptığı kültürel çalışmalar içinde yer bulmuştur (Altun, 2007, s. 54; Mattelart, 1958, 58-59).

Frankfurt Okulu veya tam adı ile Frankfurt Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü, 1923 yılında Almanya'da kurulmuştur. Almanya'da ilk Marksist araştırmalar yapan enstitü olma niteliği taşıyan bu okul, Felix Weil'in katkıları ile Carl Grünberg tarafından kurulmuştur. Frankfurt Okulu felsefi geleneği 1930 yılında okulun başına gelen Max Horkheimer ve onun okulun bünyesine dahil ettiği Theodor Wiesengrund Adorno, Erich Fromm ve Herbert Marcuse gibi isimlerle belirgin bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Erken dönem Frankfurt Okulu çalışmaları; kitle iletişim araçları, iktidar ve kontrol, pozitivist bilim anlayışının doğa ve topluma tahakkümü, kültürün ticari bir emtia haline gelişi ve kitle kültürü gibi konular üzerine yürütülmüştür (Timisi, 2003, s. 56). Bu dönemde üretilen çalışmalardan biri olan Aydınlanmanın Diyalektiği kitabında Horkheimer ve Adorno "aydınlanma" kavramını sorgulamakta ve liberal paradigmanın araçsallaştırdığı bilim anlayışını hedef almaktadır. Liberal paradigma tarafından kavramsallaştırılan, doğayı ve toplumu tahakkümü altına almayı hedefleyen pozitivist ve davranışçı bilim anlayışı eleştirilmektedir. Horkheimer ve Adorno "aydınlanma" düşüncesinin kapitalizmin varlığını sürdürmek üzere işlevsel bir hal aldığını ifade etmektedir. Adorno'ya göre ampirik sosyal araştırmalar Comte'un pozitivism anlayışından etkilenmiş ve doğa bilimlerini kendine rol model olarak kabul etmiştir. Pozitivist ampirik araştırmalar, subjektif düşüncelerden yola çıkarak olgular hakkında genellemeler oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak Adorno insanların subjektif değerlendirmelerinin, toplumsal analizler için kaynak oluşturamayacağını öne sürmüştür. Bu aşamada Adorno, ampirik sosyal araştırmaların subjektif bir değerlendirme olarak kamuoyuna yüklediği anlamı eleştirir ve kamuoyunun ideolojik bir işlevi olduğunu ifade eder (Adorno, 1976, s. 237-257). Adorno'nun alana kazandırdığı en önemli kavramlardan biri de kültür endüstrisi kavramıdır. Adorno ve Horkheimer kültürün endüstriyel bir metaya dönüştüğünü savunmuş ve buradan hareketle kültür endüstrisi kavramını geliştirmişlerdir. Onlara göre tüm dünya kültür endüstrisi süzgecinden geçmektedir (Adorno, 2011, s. 55). Kültür, hem kâr elde etmek için işlenen bir meta hem de kapitalist üretim sisteminin varlığını sürdürmek ve ideolojik olarak kendini yeniden üretmek üzere başvurduğu bir aygıttır. Adorno film, müzik ve edebiyat gibi kültürel metinlerin günlük

yaşamımız içinde egemen ideolojiyi içselleştirmek üzere işlevsel bir role sahip olduğunu savunmuştur.

Adorno, Horkheimer ve Marcuse, tarihsel materyalist kuramın yeniden inşası için çalışmıştır. Bu kuramsallaştırma liberal paradigmanın tam karşısında konumlanmaktadır ve Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin yeniden yorumlanmasından oluşan eleştirel bir kuramdır. Horkheimer tıpkı Lukacs'ın burjuva ve proleter düşünce kavramları arasında yaptığı gibi liberal ve eleştirel paradigma arasında net bir ayrım yapmaktaydı. O, liberal paradigmanın gücü yeniden üreten ve meşrulaştıran bir ideoloji olduğunu ileri sürmüştür. Liberal paradigma, kapitalizmin kendini meşrulaştırma gerekliliğinden doğan bir ihtiyacın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Hamilton, 1974, s. 56). Marcuse yazdığı Tek Boyutlu İnsan kitabı ile kapitalist üretim ilişkilerinin insanların derinliğini yok ederek tek tipleştirdiğini öne sürmüştür. Buradan hareketle kitle iletişim araçları ve kültür endüstrisi yoluyla toplum da tek boyutlu bir hal almaktadır. Böylelikle toplum, kitle iletişim araçları ile beraber yalnızca statükonun uygun bulduğu şeyi, istenildiği ölçüde tüketen mekanize varlıklar sürüsüne dönüştürülmektedir (Marcuse, 1994, s. 79)

Frankfurt Okulu geleneğinden gelen bir diğer isim Jürgen Habermas'tır. Habermas modernleşme üzerine eleştirilerde bulunur. Modernleşmeyi; bilimsel, teknolojik ve ideolojik açılardan eleştirir. Toplumsal kriz halinde insanların birbiri ile etkileşime geçmesini “iletişimsel eylem” kavramsallaştırmasıyla açıklar. Habermas'ın alana sağladığı önemli katkılardan biri de kamusal alan üzerinedir. Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü kitabında; kamusal alanlar, kamusal alanın işlevleri, kamuoyu ve kamusal alanın dönüşümü gibi konuları ele almıştır. Bu eser ile 18. yüzyılda yurttaşların bir araya geldiği, toplumsal meseleler hakkında tartışarak fikir alışverişinde bulunduğu bir yer olan kamusal alanların sanayi devrimi neticesinde kapitalizmin egemen ekonomik faaliyet olması ile burjuvazi tarafından ele geçirildiğini ifade eder. Ardından kitle iletişim araçları ile eklemlenen politika kamusal alanları yok etmiştir. Böylelikle kamusal alanlar önceden olduğu gibi tekrar feodalleşmiştir (Timisi, 2003, s. 62).

Kökenlerini Marksizm'den almasına rağmen eleştirel paradigma içinde yer alan bazı yaklaşımlar ortodoks Marksist düşünceden ayrılarak farklılıklar göstermektedir (Yaylagül, 2006, s. 82). Gurevitch vd. (1982, s.8) eleştirel paradigma içindeki iletişim araştırmalarını üç

başlık altında inceler: ekonomi politik yaklaşım, kültürel çalışmalar ve yapısalcılık. Erdoğan ve Alemdar (1990, s. 182) ise eleştirel araştırmaları konularına göre ikiye ayırmaktadır:

- 1- Altyapıya odaklanan yaklaşımlar (ekonomik ilişkilere odaklanan yaklaşım)
- 2- Üstyapıya odaklanan yaklaşım (İdeoloji, kültür ve söylem üzerine odaklanan yaklaşım).

Eleştirel paradigma iletişim çalışmaları, kendi içinde farklı ağırlık noktaları olsa bile temelinde medyanın ideolojik bir yeniden üretim aygıtı olduğu düşüncesinde hemfikirler. Bu ekseninde ekonomi politik yaklaşım medyanın ekonomik yapısı ve siyasal yapısı ile arasındaki bağa mercek tutar. Ortodoks Marksist gelenekten beslenen ekonomi politik düşünürler ideolojiyi ekonomik altyapının arkasında ikincil sırada görürler (Curran vd., 1982, s. 26). Kültürel çalışmalar alanındaki araştırmacılar ekonomi politik yaklaşımı ekonomik indirgemeci bir yaklaşım olmakla eleştirir. İletişim çalışmalarının daha geniş bir havza üzerinde ilerleyen karmaşık bir süreç olduğunu ifade eder. Kültürel çalışmalar toplumsal rızanın medya yoluyla yeniden üretim süreçlerini incelemektedir. Dil, kültür ve ideoloji üçgeninde medya metinlerine mercek tutar. Kültürel pratikleri toplumsal değişimin önemli dinamiklerinden biri olarak kabul eder. Bu nedenle ekonomi politik yaklaşım alanındaki araştırmacılar da kültürel çalışmalar alanındaki araştırmacıların kültüre yükledikleri anlamı indirgemeci bularak eleştirmektedir. Kültürel süreçlerin ekonomi politik yapının görmezden gelinerek yorumlanamayacağını ifade ederler. Yapısalcı yaklaşımda metinlerin yapısı ve dilbilim üzerine yoğunlaşmıştır. Yapısalcı yaklaşımın ötesinde post yapısalcı yaklaşım ise metinlerin dil, söylem ve ideoloji ekseninde incelenmesi konusunda medya araştırmaları alanında metodolojik bir kapı aralamıştır. Göstergebilim çalışmalarının medya metinleri üzerinde uygulanmasına olanak sağlamıştır. Yapısalcı yaklaşım, ekonomi politik ve kültürel çalışmalardan vurgu noktaları ile ayrılmaktadır. Yapısalcı yaklaşım kültür, altyapı ve üstyapı ilişkilerinden çok dil üzerine yoğunlaşmıştır. Yapısalcı yaklaşım özne, toplum ve ideolojiyi göz ardı etmesi nedeniyle eleştirilere maruz kalmış, ardından post yapısalcı yaklaşım önem kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ilerleyen süreçte yapısalcı, post yapısalcı ve Marksist ideolojiden beslenen, çoğunluğu dilbilimcilerden oluşan bir grup akademisyen tarafından eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımının geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

2.5.4.1 Ekonomi politik yaklaşım

Kapitalist sistemin sürdürülebilmesi ancak ekonomik üretimin devam etmesi ve sistemi var eden koşulların toplumsal ölçekte yeniden üretilmesi ile mümkündür. Bu eksende medya kapitalist sistemlerin hem ekonomik hem de ideolojik bağlamda sürekliliğinin sağlanması noktasında işlevsel bir role sahiptir (Dağtaş, 2006, s. 13). Medya, hem politik sistem ile iç içedir hem de ekonomik sistemin bir parçasıdır. Medya kurumları kâr edebilmek ve daha fazla izleyici kazanabilmek için taraflı görünmekten kaçınır, popüler olmayan konuları gündemine almaz (McQuail, 1994, s. 68). Buradan hareketle ekonomi politik yaklaşım medyayı bir sanayi kuruluşu gibi kabul eder. Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran medyanın sahiplik yapısını ve medyadaki tekelleşme süreçlerini inceler (Giddens ve Sutton, 2017, s. 807). Medyada eleştirel ekonomi politik gelenek Marksizm ekseninde şekillenen, başta ABD ve İngiltere’den isimler olmak üzere pek çok araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bir medya yaklaşımıdır. ABD’de gelişen ve medya üzerine çalışan ekonomi politik geleneğinin önde gelen isimleri Dallas Smythe, Herbert Schiller, Edward Herman ve Noam Chomsky’dır. Medya üzerine çalışan ekonomi politik geleneğin Avrupa’daki öncüleri olarak ise Peter Golding, Graham Murdock, Nicholas Garnham ve Armand Mattelart isimleri sıralanabilir.

Sermaye sahiplerinin medya alanında her geçen gün daha fazla faaliyet göstermesi ve bu yolla toplumsal hayata egemen olma çabası, iletişim araştırmalarında ekonomi politik bakış açısına olan ihtiyacı gözler önüne sermiştir (Yaylagül, 2018, s. 65). Ekonomi politik medya araştırmaları; medyanın endüstrileşmesi, medyada tekelleşme, medyanın sahiplik yapısı ve medya metinleri gibi konularla ilgilenmektedir. Bu konular birbiri içine geçmiş halkalar gibi düşünülebilir (Wittel, 2014, s. 392). Ekonomi politik medya araştırmaları Marksist bir yaklaşıma sahiptir. Marksizm bağlamında kavramsallaştırılan altyapı ve üstyapı unsurlarına sıklıkla gönderme yapar. Marx’a göre maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf aynı zamanda zihinsel üretim araçlarına da sahiptir. Dolayısıyla zihinsel üretim aracından yoksun olan sınıflar, egemen sınıfın düşüncelerinin etkisi altında kalmaktan kurtulamazlar. Ekonomik olarak altyapıya sahip olan sınıf, ideolojik üretim yaparak üstyapı kurumlarını yapılandırmaktadır. Medyanın rolü ise, medyaya sahip olan veya kontrol eden sınıfların çıkarlarına yönelik ideolojik yeniden üretim yapmak yani yanlış bilinç üretimi yapmak ve bu

sınıfların varlığına meşruiyet kazandırmaktır (Shoemaker ve Reese, 1991, s. 140-141). Ekonomi politik yaklaşım kaynakların üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini sahiplik ve iktidar ilişkileri bağlamında inceler. İletişim alanında gelişen ekonomi politik yaklaşım medyayı da kapitalist üretim sisteminin bir parçası olarak görür ve eleştirir. Medyayı kapitalist sistemin bir yeniden üretim mekanizması olarak kabul eder. Ekonomi politik gelenek, kitle iletişim araçlarını kontrol eden medya kurumlarının ekonomik temelleri ve sahiplik yapısı üzerine odaklanmaktadır. Ekonomi politik alanında çalışmalar yürüten araştırmacılar, medyanın ekonomik ve siyasal bir analizini yaparlar. Medya üzerindeki ekonomik kontrolün kitle iletişim araçlarında üretilen içeriklerin konusunu ve niteliğini etkilediğini öne sürerler (Mosco, 1996, s. 25).

Ekonomi politik yaklaşım kendi içinde ikiye ayrılır: araçsalci ekonomi politik ve yapısalci ekonomi politik. Araçsalci ekonomi politik yaklaşımda medya kapitalist sistem içerisinde yer alan bir araç olarak konumlandırılmaktadır. Medya, kapitalist sınıfın çıkarlarını korumak üzere başvurduğu bir araç olarak kabul edilmektedir. Araçsalci yaklaşım hem medya içeriklerinin oluşumunda medyanın sahiplik yapısına bakmakta hem de daha genel ölçekte iletişim ve kültür endüstrilerinin egemen sınıfın tahakkümü altında olması konusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır. Herbert Schiller, Dallas Smythe, Armand Mattelart, Edward S. Herman ve Noam Chomsky gibi isimler araçsalci yaklaşım içinde sınıflandırılabilir. Yapısalci yaklaşım, medyanın sahiplik yapısından çok ekonomik bir sistem olarak kapitalizmin altında yatan dinamiklere vurgu yapar. Yapısalci ekonomi politik medya endüstrilerinin izlediği politikalarda kapitalist ekonominin dayattığı sınırlar ve kısıtlamalara işaret eder (Yaylagül, 2006, s. 135-136). Yapısalci ekonomi politik alanında çalışan isimlere Nicholas Garnham, Peter Golding ve Graham Murdock örnek olarak gösterilebilir.

ABD geleneğinin önemli isimlerinden Dallas Smythe'nin medyanın eleştirel ekonomi politiği alanına kazandırdığı en önemli kavramlardan biri “izleyici emtiası” kavramıdır. Bu kavram ile Smythe medyayı takip eden izleyicileri birer emtia yani ticari bir ürün olarak kabul eder. Medya izleyicileri bir emtia olarak reklam verenlere pazarlanmaktadır. Bu yaklaşım izleyiciyi bir “tüketici” olarak görür. Medya içerikleri tüketicinin değil, reklam verenlerin istekleri doğrultusunda şekillenir (Yaylagül, 2018, s. 67).

Herbert Schiller medyanın eleştirel ekonomi politiğinin ABD’deki öncü isimlerinden biridir. Schiller, Amerikan emperyalizminin dünyaya yayılmasında medyanın rolünü değerlendirmektedir. Schiller’e göre medya emperyalizmin en önemli parçalarından biridir. Bu bağlamda Schiller’in tartıştığı en önemli kavramlardan biri “kültür emperyalizmi” kavramıdır. Schiller kültürü kapitalizm ile eklemlenmiş ve ideolojik karakter taşıyan bir kavram olarak değerlendirir. Egemen emperyal sistemler kendi kültürünü medya aracılığı ile tüm dünyaya empoze etmektedir. Böylelikle medya egemen güç lehine hizmet eden bilinç paketleri oluşturarak, toplumu zihinsel olarak yönlendirmekte ve kontrol etmektedir (Schiller, 1993, s. 19-41). Edward S. Herman ve Noam Chomsky de medyanın ABD’de gelişen eleştirel ekonomi politiği alanında çalışan önemli isimlerdendir. Özellikle haberin ekonomi politiği üzerine çalışmışlardır. Bu bağlamda geliştirmiş oldukları “Propaganda Modeli” ile haberin ekonomi politik düzeyde nasıl yapılandırıldığını analiz etmişlerdir. Herman ve Chomsky’nin (2006b, s. 72) modeli beş süzgeçten oluşmaktadır. Bu süzgeçler şöyledir:

1. Medyanın kâr amacı güden bir kuruluş olması
2. Haber finansmanı olarak reklamlara duyduğu ihtiyaç
3. Haber kaynağı olarak “uzmanlar”
4. Tepki üreticiler
5. Denetim mekanizması olarak antikomünizm

Golding ve Murdock, Avrupa’da gelişen eleştirel ekonomi politik medya geleneğinin genel çerçevesinin oluşturulmasını sağlamış ve ekonomi politiğinin liberal iletişim araştırmalarından ayrıştığı dört başlığa işaret etmiştir. Bu başlıklara göre eleştirel ekonomi politik; bütüncüdür, tarihseldir, kapitalist ekonomik sistem ve devlet arasındaki denge ile ilgilenir. Son olarak ise eşitsizlikler, adalet ve kamu yararı gibi konular ile ilgilenmektedir (Golding ve Murdock, 1997, s. 53-54). Golding ve Murdock’a göre ekonomi politiğin amacı kapitalist üretim ilişkilerinin şekillendirdiği medya içeriklerinin incelenmesidir. Onlara göre iletişim araştırmalarına medya ve kültür endüstrilerinden başlamak gerekmektedir (Kılınç, 2007, s. 125). Golding ve Murdock (1997, s. 60-61) ekonomi politik medya yaklaşımının pratikte üç çekirdek görevi olduğunu ifade eder:

1. Eleştirel ekonomi politik kültürel üretimler ile ilgilenmelidir. Kültürel üretim, kültürel tüketimin üzerinde belirleyici olmasa da belli bir ölçüde etkileyicidir.
2. Medya temsillerinin, üretiminin ve tüketiminin maddi gerçeklerle ilişkisini anlamak için metinlerin ekonomi politik analizi yapılmalıdır.
3. Maddi ve kültürel eşitsizliği açığa çıkarmak için kültürel tüketimin ekonomi politik analizi yapılmalıdır.

Garnham kültür endüstrisinin üretim süreçleri, tüketim süreçleri ve etkileri ile ilgilenmiştir. O, kültürel üretimleri hem ideolojik hem de ekonomik bir meta olarak değerlendirir. Kültürel üretimin aynı zamanda ekonomik olduğunu savunur ve medya araştırmalarında ekonomik bakış açısını göz ardı eden çalışmaları reddeder. Bu nedenle Garnham ABD’de gelişen araçsal ekonomi politik yaklaşımı, medyayı egemen sınıfın ideolojik aygıtı olarak görmesine karşı çıkar. Garnham’a göre kültürel üretim yalnızca ideolojik değil aynı zamanda ekonomiktir. ABD’deki araçsal ekonomi politik araştırmaların bu ayrımı göz ardı ettiğini savunur (Kılınç, 2017, s. 128). Garnham’a göre kitle iletişim faaliyetlerinin tümü kapitalist üretim sistemi tarafından belirlenir. Kapitalist sistemin en temel özelliği sermaye sahibinin varlıklarını ve kârını maksimize etmeye çalışmasıdır. Bunun için sermaye, emek sonucunda mal ve hizmet üreterek pazar şartları içinde artı değer yaratmaya ve bunu kâr hanesine eklemeyi hedefler. Bu süreç; maliyet, fiyat ve kâr gibi değişkenler etrafında şekillenir. Toplumu paylaşan insanların bu sistemin dışında kalma seçeneği yoktur. Bu nedenle kapitalist toplumlarda ekonomi yapısal bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır (Garnham, 2000, s. 41). Garnham kitle iletişim ürünlerini teknoloji ile bütünleşmiş bir meta olarak görmektedir. Kitle iletişim araçları, egemen sınıfın varlığını sürdürebilmesi için yeniden üretim yapan ideolojik araçlardır. Medya ve kültür endüstrisi, kapitalizmin küreselleşmesini sağlamıştır. Kapitalizmin evrenselleşmesine ekonomik ve ideolojik açıdan katkı sağlamıştır. Garnham’ın ekonomi politik yaklaşımı hem ekonomik determinizmi hem de ideoloji ve kültüre özerk bir alan tanıyan yaklaşımları reddeder. Ekonomi ve ideoloji arasındaki organik bağa işaret eder (Yaylagül, 2006, s. 162). Garnham’ın bu yaklaşımı ABD ve Avrupa’da gelişen ekonomi politik yaklaşımlar arasında daha ortada yer alan, her iki yaklaşımın da zayıf yönlerine işaret eden bir yerde konumlanmaktadır.

Eleştirel ekonomi politik medya çalışmalarının Avrupa’da bulunan önemli isimlerinden bir diğeri de Mattelart’tır Onun genel olarak üzerine çalıştığı konuları altı başlık altında özetle şöyle toplamak mümkündür (Alemdar ve Erdoğan, 2005, s. 401):

1. Uluslararası şirketlerin kültürel üretim pratiklerinde ekonomik ve teknik belirleyiciler
2. Sınıf mücadelesi ve direnişin karmaşık yapısı
3. Bir denetim mekanizması olarak kültürel üretim
4. Sembolik üretimlerin ekonomik ve ideolojik analizlere indirgenemezliği
5. Tekelleşme, küreselleşme ve yerellik
6. Kuzey’de yer alan gelişmiş kapitalist ülkeler ile Güney’de yer alan az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler

Mattelart iletişimin küreselleşmesi ve enformasyonun metalaşması gibi konular üzerinde çalışmıştır. O, iletişim teknolojileri alanındaki gelişmelerin medyayı bir propaganda aygıtına dönüştürdüğünü ifade eder. Savaşların artık bir medya savaşı halini aldığını savunur. Böylelikle medya ülkeler üstü bir güce sahip olmuştur. Mattelart, küresel enformasyon düzenini ve enformasyon toplumlarının doğurduğu kompleks ilişkileri analiz etmiştir. Ona göre liberal paradigma iletişim çalışmaları bu uluslararası medya kuruluşlarının sözcüsü gibidir. Emperyalist düzenin oluşturmaya çalıştığı küresel enformasyon çabasına karşı bir direnç noktası geliştirilmelidir. Uluslararası medya kuruluşları küresel enformasyonu araçsallaştırarak eğitim, kültür, sanat, ekonomi ve boş zaman etkinliklerine kadar her alanda varlığını dayatmaktadır (Kılınç, 2017, s. 129-130).

2.5.4.2 Kültürel çalışmalar

Kültürel Marksizm 20. yüzyılın ortalarından itibaren Batı dünyasında oldukça üretken bir döneme adım atmıştır. Bu dönemde pek çok isim kültürün Marksist açıdan yorumlanmasına katkıda bulunmuştur. Küresel ölçekte tanınan pek çok kuramcı kültürel Marksizmi analiz etmiş ve kültürel modelleri yorumlamak üzere bir kapı aralamıştır. Kültürel Marksizm etkisi altında şekillenen en etkili yaklaşımlardan biri Birmingham Ekolü olarak da bilinen Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (*Center for Contemporary Cultural Studies*) tarafından ortaya konmuştur (Kellner, 2016, s. 140). Kültür kavramı üzerine toplumsal araştırmalar yapmak için Richard Hoggart, Raymond Williams, Edward Palmer Thompson

ve Stuart Hall, 1964 yılında Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi çatısı altında bir araya gelmiştir (Güngör, 2020, s. 522). Erken dönem kültürel çalışmalar daha çok seçkin kültür etrafında şekillenirken ilerleyen dönemde popüler kültür ve gündelik yaşam kültürü üzerine odaklanmıştır (Yaylagül, 2016, s. 112). Kültürel çalışmalar geleneği kültür üzerine toplumsal analizler yapmak için; tarih, antropoloji, psikoloji, sosyoloji, iletişim ve ekonomi gibi alanlar ile her zaman dirsek teması halinde olmuş ve disiplinlerarası bir yaklaşım izlemiştir (Gökgül, 2023, s. 61). Marksist yaklaşım etkisinde gelişen İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği, Antonio Gramsci ve Louis Althusser gibi Marksist kuramcılardan izler de taşımaktadır (Kellner, 2016, s. 141). Ancak ifade etmek gerekir ki kültürel çalışmalar ve Marksizm arasındaki beslenme, Frankfurt Okulu'nun benimsediği klasik Marksizm kadar güçlü bir beslenme değildir. Bu durum zaman zaman Frankfurt Okulu ve kültürel çalışmalar arasında ekonomik belirlenimcilik tartışmalarına sahne olmuştur.

Kültürel çalışmalar hâkim kültüre karşıdır. Hâkim kültüre karşı direnişin yollarını arar. Bu bağlamda alt kültürlerin mücadeleleri üzerine analizler yapar (Dalgaldere, 2011, s. 84). Bu anlamda kültürel çalışmaların düşünsel olarak etkilendiği en önemli isimlerden biri Gramsci olmuştur. Gramsci, modern demokratik toplumlarda iktidarların varlığını sürdürebilmek ve toplumun rızasını alabilmek için hegemonya adını verdiği ideolojik yeniden üretim süreçlerini toplumsal açıdan analiz etmiştir (Güngör, 2020, s. 522). Gramsci; yönetici, entelektüel ve kültürel güçlerin oluşturduğu hegemonyanın düşünce ve kültürel baskı yoluyla toplumu kendi iktidarına razı ettiğini ifade eder. Gramsci hegemonyanın bir ön koşulu olarak tarihsel blok kavramına işaret etmektedir. Tarihsel blok özetle yöneten ve yönetilenleri birbirine bağlayan entelektüellere karşılık gelmektedir. Tarihsel blok yönetenler ve yönetilenler arasında yer alan bir ara katman gibidir. Yöneten ve yönetilenleri adeta bir çimento gibi birbirine bağlar. Bu aşamada Gramsci entelektüel ve ahlaki liderlerin ikna ediciliğine vurgu yapar. Böylelikle yöneten ile yönetilenler arasındaki güç pratiklerinden meydana gelen çatışmalar entelektüeller yoluyla meşruiyet zemininde yeniden üretilir ve toplumsal egemen güç lehine yeniden tesis edilir (Kellner, 2016, s. 136). Hegemonya, monarşilerin ve feodalitenin tipik olarak yukarıdan aşağıya uyguladığı konsantre bir güç pratiği değildir. Hegemonya egemen güç odaklarının egemenliğini sürdürebilmek için; kültür, aile, eğitim, hukuk ve medya gibi unsurları etkisi altına alarak kendi ideolojisini

dayatmasıdır. Böylelikle toplumun rızasına yani kamuoyuna sahip olmak amaçlanmaktadır. Hegemonya fiziksel güç pratiklerine kıyasla daha uzun erimlidir ve zaman almaktadır. Bir kere kazanılmakla daimî olarak sahip olunamaz. Kendini sürekli dönemsel koşullara adapte etmeli ve güncellemelidir. Bu noktada medya önemli bir görev üstlenir. Gramsci var olan sosyal düzen ve kurumların ideolojik olarak yeniden üretilmesinde ve yaygınlık kazanmasında medyanın baskın rolüne işaret etmektedir. Gramsci'nin medyanın hegemonya üzerinde sahip olduğunu öne sürdüğü işlevi, kültürel çalışmalar tarafından da benimsenmiştir (Kellner, 2016, s. 137). Kültürel çalışmalar yurttaşların politik potansiyelleri olduğunu kabul eder. Yurttaşların günlük ve sıradan yaşam pratiklerini hegemonyaya karşı koymak üzere kullanabileceğine inanır (Bourse ve Yücel, 2013, s. 62-63). Althusser, Gramsci'nin hegemonya kavramına benzer bir yaklaşımdan yola çıkarak iktidarların güç uygulama pratiklerini inceler. Devletin ideolojik güç aygıtları analizi ile kurumsal bir güç odağı olarak devletin kendi varlığını ideolojik olarak toplumlara nasıl dayattığını yapısal ölçekte çözümler. Bu çözümlemesinde Althusser bir güç odağı olarak devletin; aile, inanç sistemleri, eğitim, kültür, hukuk, siyaset ve iletişim gibi düzeylerde ideolojik benliklerini topluma çok yönlü olarak nasıl dayattığını ele alır. Bu bağlamda Gramsci ve Althusser'in kültüre olan yaklaşımları, kültürel çalışmalar alanının düşünsel gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Kültürü güzel sanatlar, müzik ve edebiyat gibi alanlar ile sınırlandırarak tanımlamak, günümüzde hâlâ kültüre yönelik hâkim yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşımı benimseyen seçkin/elitist kültür düşünürleri, sanat ve edebiyat gibi alanlara ilgisi olanları kültürlü, olmayanları ise kültürsüz olarak niteleme eğilimindedir. M. Arnold, F. R. Leavis, T. S. Eliot gibi isimler bu düşünceyi paylaşan seçkin kültür kuramcılarından birkaçı olarak sayılabilir. Seçkinlik yaklaşım, toplumu eğitmek için bir “yüksek” sınıfın varlığını savunur ve böylelikle “yüksek” sınıfın toplumu cehaletten kurtarabileceğini öne sürer (Güngör, 2020, s. 518-519). Bu yaklaşım günümüzde hâlâ geçerliliğini yitirmiş değildir ancak kültür üzerine yapılan çalışmalar özellikle de 20. yüzyılda artış göstererek çeşitli disiplinler tarafından farklı şekillerde yeniden değerlendirilmiştir. Bu disiplinlerden biri de iletişim bilimleridir. İletişim bilimleri alanında kültür üzerine düşünceler eleştirel paradigma içindeki iki yaklaşım üzerinde yoğunlaşmaktadır: Frankfurt Okulu ve kültürel çalışmalar. Ancak Frankfurt Okulu ve kültürel çalışmalar geleneği de kültürü birbirinden farklı yorumlamaktadır. Frankfurt

Okulu kültürü daha çok klasik Marksist bir pencereden ve ekonomi politik açıdan değerlendirmiş, kültür endüstrisi ve kitle kültürü üzerine odaklanmıştır. Kültür endüstrisi kavramsallaştırması ile kapitalist üretim biçiminin hâkim olduğu toplumlarda kültürü hem bir meta hem de bir metalaştırma aygıtı olarak karakterize etmiştir. Frankfurt Okulu tarafından kullanılan kitle kültürü kavramı, kültürel bağların bir araya getirdiği toplulukların edilgen birer kitleye dönüştüğünü ifade eder. Bu kavramsallaştırma kitle kavramının sahip olmuş olduğu edilgenlik ve nitelik yoksunluğunu kültür ile eklemlenmiştir. Bu bağlamda Frankfurt Okulu geleneği kültüre oldukça karamsar bir pencereden bakmaktadır. Öte yandan kültürel çalışmalar geleneği, Frankfurt Okulu'nun ekonomi politik bakış açısının kapsamını yetersiz bulmaktadır. Kültürün karmaşık yapısını kavramak ve kültürel bir okuma yapabilmek için ekonomi politik bakış açısını göz ardı etmeyen ancak daha da kapsamlı bir pencereye ihtiyaç olduğunu öne sürer. Kültürel çalışmalar geleneği kitle kültürü kavramı yerine popüler kültür ifadesini tercih eder. Frankfurt Okulu geleneğinin kitle olarak çağırdığı topluluklara yönelik yaptığı edilgen ve niteliksiz yakıştırmasını reddeder. Farklı okuma türlerini öne sürer. Frankfurt Okulu geleneğinin üzerinde çok durmadığı alt kültüre önem verir. Frankfurt Okulu'nun öncelediği kültürel elitizme mesafelidir. Buna karşılık alt kültürü önceler. Alt kültür ve öğelerinin değişim potansiyeline vurgu yapar. Frankfurt Okulu gibi kültürel çalışmalar da kendini pozitivist ve davranışçı liberal paradigma iletişim çalışmalarının karşısında, Marksizmin yanında konumlandırmaktadır. Ancak kültürel çalışmaların eleştireliliği Frankfurt Okulu gibi büyük ölçüde klasik Marksist öğretilerden oluşmamaktadır. Kültürel çalışmalar indirgemeci ve doktriner perspektifi reddeder (Tansel-İlic, 2022, s. 373). Kültürel çalışmaların Marksizm anlayışı, anlam üretimini ekonomik unsurlar ile sınırlamaz ve değişmez toplumsal nedensellik ilkelerini reddeder. Marksizmin yalın bir ekonomi politik yaklaşıma indirgenmesini reddeder (Bourse ve Yücel, 2023, s. 61-62). Frankfurt Okulu'nun öne sürdüğü üzere kültürü ekonomik alt yapının şekillendirdiği bir üst yapı olarak görmez. Ekonomi politik yaklaşım yerine medya metinleri, dil ve ideoloji üzerinde yoğunlaşır. Popüler kültürün yanlış bilinç olarak değerlendirilmesini kabul etmez. Popüler kültürü yurttaşların sesi ve önceliklerinden oluşan bir çerçevede ele alır (Dalgaldere, 2011, s. 83). Kültürel çalışmalar popüler kültür ve gündelik yaşam pratiklerini direniş unsuru olarak görür. Bir işçinin Frankfurt Okulu tarafından savunulan elitist kültüre erişebilmesi, erişse bile yaşam pratiğine uygun hale getirebilme olanağı çok zayıftır. Böylelikle bireylerin

kültür üzerinden kapitalist tahakküme direniş potansiyeli ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle kültürel çalışmalar alt kültür, karşı kültür, giyim kültürü ve müzik kültürü gibi daha sıradan ve günlük hayata dair kültürel deneyim ve pratikler üzerinde çalışır ve bu kültürel tabakanın dönüşüm potansiyeline inanır (Tansel-İlic, 2022, s. 373). Frankfurt Okulu ve kültürel çalışmaların kültür, estetik ve sanat kavramlarına olan yaklaşımları birbirinden farklıdır. Her ikisi de özgürleşme ve bir direniş arayışı içerisindedir ancak bu yolda gözettikleri yaklaşımlar farklıdır (Tansel-İlic, 2022, s. 376). Frankfurt Okulu da kültürel çalışmalar da Batı Marksizmi içerisinde konumlandırılabilir. Frankfurt Okulu, yahudi Marksistler tarafından Almanya’da kurulmuştur. Frankfurt Okulu temsilcilerinin aileleri büyük ölçüde ekonomik olarak sermaye sahibi kimselerden oluşmaktadır. Dolayısıyla kültürel anlamda elitist bir yaklaşım sergilerler. Yüksek kültürel formları öncelerken, gündelik yaşam kültürel öğelerini genellikle değersiz görürler. Toplumsal direniş ve dönüşüme giden yolda, yenilikçi sanat eserlerinin önemine vurgu yaparlar. Öte yandan İngiltere’de kurulan kültürel çalışmalar, daha önce akademik çalışmalar kapsamında değerlendirilmeyen ve alt kültür olarak adlandırılan kültürel sınıfların gündelik yaşam pratiklerine ve popüler kültüre odaklanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak bir kültürel çalışmalar araştırmacısı olan John Fiske, izleyicinin kültürel ürünlerden aldığı hazzı direniş unsuru olarak kullanabildiğini ve böylelikle hegemonyanın anlam tahakkümüne karşı bir direnç noktası oluşturulabileceğini savunmaktadır (Tansel-İlic, 2022, s. 375). Kültürel çalışmalar popüler kültürün halkın önceliklerini yansıttığını düşünerek bu çatı altında direnişin yollarını aramaktadır.

Richard Hoggart, Raymond Williams ve E. P. Thompson’ın öncülüğünü yaptığı erken dönem İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği işçi sınıfına ve işçi sınıfının kültürüne odaklanmıştır. Thompson’ın İngiliz işçi sınıfı ve kurumları üzerine yaptığı analizler, Hoggart ve Williams’ın işçi sınıfının kültürü üzerine düşünceleri İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğinin temellerini atmıştır. Williams ve Hoggart kültürel çalışmaları toplumsal değişimin bir aracı olarak görmüş bu nedenle işçi sınıfına yönelik politikaların belirlenmesinde ve eğitimlerde aktif rol almışlardır (Kellner, 2016, s. 140). Bu yönüyle kültürel çalışmalar politik bir konuma sahiptir. Muhalif alt kültürlerin direniş potansiyellerine dikkat çeker. Özellikle de erken dönem kültürel çalışmalar işçi sınıfı ve kültürü üzerine odaklanmıştır. Takip eden süreçte İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği, 1960-

1970’li yıllarda Avrupa’da yükselişe geçen toplumsal hareketler neticesinde gençlik alt kültürlerinin muhalif potansiyellerine odaklanmıştır. 1968’de Richard Hoggart’ın emekli olmasıyla Stuart Hall 1969 yılında Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin başına geçmiştir. Hall ile beraber kültürel çalışmalar alanında yeni bir dönemin perdeleri aralanmıştır. Hall dönemi ile İngiliz Kültürel Çalışmaları’nın araştırma sahası tematik olarak daha geniş bir çerçeve kazanmıştır. Toplumsal cinsiyet, ırkçılık, etnisite, milliyetçilik gibi konular da kültürel çalışmaların araştırma kapsamına dahil olmuştur. Bu dönemde temsil kavramı önem kazanmıştır (Kellner, 2016, s. 141-142). Kültür, hegemonyanın toplumsal cinsiyet, ırkçılık ve milliyetçilik gibi ideolojik uğraklar üzerinde verdiği simgesel bir mücadele alanı olarak değerlendirilmiştir (Bourse ve Yücel, 2023, s. 61).

Richard Hoggart kitle kültürü ve etkisine yönelik çalışmalar yapmıştır. Hoggart medyaya, medyanın onun çok güçlü varsayılan etkisini sorgulayan bir pencereden bakmıştır. Okuryazarlığın Kullanımları kitabının birinci bölümünde İngiliz işçi sınıfının bir çerçevesini oluşturmuş, kitabın ikinci bölümünde ise kitle iletişim araçlarının işçi sınıfı tarafından nasıl alımlandığını tartışmıştır. Kitle iletişim araçlarını takip eden izleyenlerin mesajları doğrudan verildiği şekliyle alımlamadığını öne sürmüştür. İzleyicilerin verilen mesajlara bir noktaya kadar direndiğini ifade etmiştir. Bu yönüyle Hoggart kültürel çalışmaların kendine has epistemolojik karakterini ortaya koyan öncü isimlerden biri olmuştur. Yaptığı kültür endüstrisi eleştirisi ve kültür endüstrisine direniş ihtimaline olan inancı ile kültürel çalışmaların düşünsel kökenlerine önemli katkıda bulunmuştur (Bourse ve Yücel, 2023, s. 53). O, medyanın etkilerinin ve medya metinlerinin alımlanışının sınıflara göre değişiklik gösterdiğini savunmuştur (Bourse ve Yücel, 2023, s. 58).

Williams ise daha çok kavramsal olarak kültür üzerine düşünmüştür. Kültürü “iş yapış biçimi” olarak tanımlamıştır (Güngör, 2020, s. 520). Hoggart gibi Williams da Frankfurt Okulu tarafından olumsuzlanan kitle iletişim araçlarının bir kültürel gelişim aygıtı olarak dönüştürücü potansiyeline işaret etmiştir (Güngör, 2020, s. 521). O, kültürü hegemonik bir yapı olarak görmüştür. Bu nedenle toplumsal değişim için kültürel gelişimi bir ön koşul kabul etmiştir. Kültürel gelişimin ise ancak kitle iletişim araçları ve eğitim kurumları ile kat edilebileceğine inanmıştır. Bu aşamada medyanın kültürel değişim ve dönüşüm projesindeki görevine işaret etmiştir (Güngör, 2020, s. 522). Williams bir kültürel

materyalisttir. Ekonomi politik veya herhangi bir determinist yaklaşımı reddeder (Bourse ve Yücel, 2023, s. 60). Onun anlayışına göre kültür bir insanın veya grubun yaşam biçimidir. Williams, kültürü ve kültürlülüğü güzel sanatlar ve edebiyat çerçevesi ile sınırlandıran elitist kültürel bakış açısını reddeder. Kültürü; gelenek, görenek ve üretilenlerin bir bütünü olarak tanımlar. Kültürü bir yaşama şekli olarak kabul eder ve daha geniş bir bütün halinde görmeyi önerir. Williams'ın kültüre bakış açısıyla kapılarını araladığı bu yol zamanla tıpkı kendisi gibi işçi bir ailede yetişen Hoggart ve Thompson ile de kesişerek yol arkadaşlığına dönüşmüş ve kültürel çalışmaların düşünsel kökenlerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur (Güngör, 2020, s. 519). Öte yandan Williams'ın öne sürdüğü duygu yapısı kavramı dikkat çekicidir. Williams'a göre her toplum birbiri ile içinde bulunduğu dönemin duygusal yapısı ile etkileşime geçmektedir. Kültürel yapı da bu çerçevede şekillenmektedir. Dolayısıyla her kuşak bir duygu yapısı üretir ve her kuşak dünyayı kendine has bir kültürel evren içerisinde anlamlandırmaktadır (Bourse ve Yücel, 2023, s. 58).

E. P. Thompson tarihsel sürecin; düşünceler, değerler, gelenekler gibi kültürel temsillerden meydana geldiğini ifade eder ve tarihsel olarak bir sınıf bilincine sahibi olabilmek için tarih yazımının önemine vurgu yapar. Buradan hareketle yenilgiye uğrayanların sesi olmayı amaçlayan aşağıdan yukarıya bir tarih yazıcılığı öne sürer. Tarihçilerin aşağı olarak gördükleri işçiler ve etnik azınlıklar gibi öteki konumundakiler Thompson için tarihin gerçek öznelidir ve bu konulara odaklanmanın gerekliliğine işaret eder. Gelecek nesillere yenilgiye uğrayan bu grupların tarihini aktararak kolektif bir bilinç oluşturmaya önerir. Thompson tarafından öne sürülen bu tarih yaklaşımı aşağıdan tarih (*history from below*) ve yeni toplumsal tarih (*new social history*) kavramları ile karakterize edilmektedir. Bu bağlamda Thompson'ın kaleme almış olduğu İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu başlıklı eseri kültürel çalışmalar alanında önemli bir yere sahiptir (Bourse ve Yücel, 2023, s. 58-59).

Hall, Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'ne 1966 yılında Hoggart'ın vekili olarak dahil olmuştur. 1969 yılına gelindiğinde ise, Hoggart'tan müdürlük görevini devralmış ve kültürel çalışmalar alanında yeni bir dönemin perdeleri aralanmıştır (Gökgül, 2023, s. 59). Hall, kültürel çalışmaların disiplinlerarası bir alan olmasına önemli bir katkıda bulunmuştur (Gökgül, 2023, s. 58). Hall, dilbilim ve antropoloji gibi disiplinler ile yakın bir

temas halinde olmuştur. Böylelikle yapısalcı yaklaşımın kültürel çalışmalara kazandırılmasında da önemli katkılarda bulunmuştur. Onun kültür yaklaşımı dil, temsil ve medya üçgeninde değerlendirilebilir. Dil ve temsil alanında Saussure, Levi-Stauss ve Barthes gibi isimlerden etkilenmiş, göstergebilim ile ilgilenmiştir. Dil ve temsilin yapısal olarak neden olduğu anlam boşluklarına işaret etmiştir. Bu anlam boşluklarının ideolojik olarak güç odakları veya hegemonya tarafından nasıl araçsallaştırıldığını ortaya koymuştur. Hall'e göre dil, anlam üretme yetisini bir temsil sistemi olmasına borçludur. Ses, müzik, yazı, görüntü ve hatta nesneler düşüncelerimizin kültür içinde temsil edilmesini sağlayan araçlardan ibarettir (Gökgül, 2023, s. 66). Örneğin beyaz güvercinin barışı temsil etmesi kültürel olarak insanların bir canlıya yüklediği anlamdan fazlası değildir. Beyaz güvercinin doğal benliği ile barış arasında organik bir bağ bulunmamaktadır. Bu anlamlandırma, insanların kültürel olarak kendi arasında temsiller üzerinde kararlaştırdığı bir anlam uzlaşımı sayesinde mümkün olmaktadır. Hall için temsil, üretilen anlamın dili paylaşan diğer üyeler ile değiş tokuş edilmesi sürecinin bir parçasıdır. Hall'ün dil, temsil ve kültür arasında kurduğu ilişki temelinde kültürün “paylaşılan anlamlar” olması üzerinedir (Gökgül, 2023, s. 66).

Dil, “şeylere” bir anlam yükler. Buradaki “şeyler” maddi veya düşünsel deneyimlerimizin tamamına karşılık gelmektedir. “Şeyler” dil aracılığı ile temsillere dönüştürülerek anlamlandırılır. Medya da dili kullanarak temsiller inşa eder ve bunu medya metinleri ile yaygınlaştırır. Anlamlandırmanın üretimi ve yayılımı sürecinde medya gibi inisiyatife sahip olan kurumlar anlamı inşa etme ayrıcalığına sahip olur. Bu yolla anlamın çok boyutlu ve katmanlı yapısı tek tipleştirilerek ideolojik üretimin mutlak bir görünüm kazanması amaçlanır. Bu durum toplumun kültürel olarak medya yolu ile tahakküm altına alınması tehdidini de beraberinde getirmektedir. Böylelikle medya, hegemonyanın yeniden üretim pratiklerine hizmet etme potansiyeli taşıyan bir aygıt dönüşür (Bourse ve Yücel, 2023, s. 62). Hall, yaptığı çalışmalar ile medya ve temsil arasındaki ilişkiye yönelik çeşitli yapısal analizler ortaya koymuştur. Hall, dünyayı anlamlandırmak için üç temsil kuramından bahseder: yansıtıcı, niyetçi ve inşacı yaklaşım. Yansıtıcı yaklaşım, dilin dünyadaki her şeyi tıpkı bir ayna gibi yansıttığını öne sürer. Niyetçi yaklaşım, konuşan kişinin kendi yorumunu dil aracılığı ile karşıya dayattığını savunan yaklaşımdır. İnşacı yaklaşım ise “şeylerin” bir anlamı olmadığını savunur. “Şeyleri” anlamlandıranların o dilin kullanıcıları olduğunu ifade

eder. Hall bu yaklaşımlar arasından inşacı yaklaşımı benimsemiş, kodlama ve kodaçımleme yaklaşımını geliştirmiştir (Gökgül, 2023, s. 66-67). Kodlama ve kodaçımleme yaklaşımına *Encoding/Decoding* (Kodlama/Kodaçımleme) başlıklı makalesinde açıklık kazandırmıştır (Hall, 1980). O, medya metinlerinin her zaman her birey veya kültürel grup için aynı şekilde alınılanmadığını savunmuştur. Farklı kültürel grupların medya metinlerini okurken farklı okuma türleri (egemen, müzakereli ve muhalif okuma) geliştirdiğini savunmuştur. Bu yönüyle bireylerin kültürel olarak özerk yapısına vurgu yapmıştır. Tam bu noktada Hall, Frankfurt Okulu'nun toplumu tek tip ve nitelikten yoksun pasif kitleler olarak ifade etmesine karşı çıkmaktadır. Frankfurt Okulu düşünürlerinin aksine bireylerin medya metinleri karşısında tamamen pasif ve edilgen bir yapıda olmadığını öne sürmektedir. Hall'ün alana yaptığı en önemli katkılardan biri de kültürel çalışmalar alanının çalışma zeminini genişletmek olmuştur. Toplumsal cinsiyet, ırkçılık ve milliyetçilik gibi konuları da kültürel çalışmaların ilgi alanı olarak konumlandırmıştır. Bu konu kimi zaman Hall'ün ve kültürel çalışmaların ekonomik unsurları göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmesine neden olmuştur. Hall klasik Marksist ekonomi politik yaklaşımı ekonomik açıdan determinist bularak bu belirlenimciliği reddetmiştir (Tansel-İlic, 2022, s. 374). Ekonomi politik yaklaşımı kültürün karmaşık yapısını kavramak için yetersiz bulmaktadır. Hall kültürü daha geniş bir zeminde değerlendirerek, toplumu daha parçalı bir biçimde görmektedir. Bu bağlamda Hall'ün özellikle ırkçılık konusuna olan ilgisi özgürlük ve eşitlik arayışı içinde olan etnik azınlıklar ve sömürünün yaygın olduğu toplumlar tarafından kendisine yer bulmuştur (Gökgül, 2023, s. 62). İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğinin kültür üzerine yaptığı araştırmalar zamanla sınırlarının ötesine geçerek dünya üzerinde farklı coğrafyalara da yayılmaya başlamıştır. Geleneğin yayılmasında İngiliz kültürel çalışmacılar etkili olmuştur. Bu bağlamda İngiliz iletişim bilimci John Fiske, kültürel çalışmalar geleneğinin ABD'de tanınırlık kazanmasında öncü rol oynayan isimlerden olmuştur. ABD'deki kültürel çalışmalar çoğunlukla popüler kültür ve feminizm konuları üzerine yapılan çalışmalar ile ön plana çıkmaktadır. Kanada'daki çalışmalar ise genellikle iletişim teknolojileri üzerinedir. Öte yandan Afrika ve Güney Amerika'da da kültürel çalışmalar geleneğinden bahsetmek mümkündür. Bu çalışmalar genellikle az gelişmişlik ve sömürgecilik çevresinde gelişen konular etrafında şekillenmektedir (Güngör, 2020, s. 523-524). Kültürel çalışmalar bugün hâlâ dünyanın dört

bir yanından aralarında Türkiye’den yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren enstitülerin de bulunduğu pek çok üniversitede varlık göstermeye devam etmektedir.

2.5.4.3 Yapısalcı yaklaşım²³

Yapısalcı yaklaşım dilbilim ve antropoloji disiplinleri içinde filizlenmiş ve zamanla pek çok araştırma alanı içinde yeni bir ufuk aralamıştır. Bu alanlardan biri de iletişim ve medya araştırmalarıdır. Yapısalcı yaklaşım sayesinde bir iletişim aracı olarak dilin yapısı derinlikli bir görünüm kazanmıştır. İletişim süreçlerinin yapısal işleyiş mekanizmaları üzerine araştırmalar önem kazanmıştır. Medya metinlerinin yazımında başvuru dilin işlevleri tartışmaya açılmıştır. Yapısal yaklaşımın medya araştırmaları alanına kazandırdığı en önemli katkılardan biri de kültürel araştırmalara kazandırdığı perspektif olmuştur. Yapısalcı yaklaşım, kültürün medya metinleri üzerinden izini sürebilmek için metodolojik ve felsefi bir pencere sunmuştur. Bu pencere İngiliz Kültürel Çalışmalar döneminde ama özellikle de Stuart Hall döneminde belirgin bir görünüm kazanır. Hall, yapısalcı yaklaşım ve post yapısalcı yaklaşım arasında mekik dokuyarak kültürün izini medya metinleri üzerinden sürmeyi denemiştir. Nitekim Hall’ün kültürel çalışmalar alanında izlediği düşünsel güzergâh; Ferdinand de Saussure, Claude Lévi-Strauss, Roland Barthes, Michel Foucault ve Jacques Derrida gibi yapısalcı isimlerden post yapısalcı isimlere kadar uzanan geniş bir aralıkta varlık göstermektedir.

Yapısalcı yaklaşım başta dilbilim ve antropoloji gibi alanlarda etkili olmuş zamanla iletişim, psikoloji ve sosyoloji gibi pek çok disiplin tarafından da benimsenen bir yaklaşım olmuştur. Bu bağlamda Avrupa’da gelişen yapısalcı yaklaşımın erken dönem çalışmalarını

²³ Başlık altında yapısalcı yaklaşımın Avrupa coğrafyasındaki öncüleri olarak kabul edilen isimler Ferdinand de Saussure, Claude Lévi-Strauss ve Roland Barthes’in alana katkılarına yer verilmiştir. Post yapısalcı yaklaşıma bu çalışma ve bu başlık altında ayrıca yer verilmemiştir. Post yapısalcı yaklaşımın iletişim ve medya araştırmaları alanının düşünsel havzasına sağladığı katkı hiç şüphesiz ki yadsınamazdır. Post yapısalcı yaklaşım genel itibarıyla hatlarını ortaya koymak mümkün olsa bile buna rağmen karakterize etmesi oldukça güç bir çerçeveye sahiptir. Kaldı ki post yapısalcı yaklaşımı tanımlama girişimi bile yaklaşımın doğası gereği kendisi ile çelişen bir tutumdan öteye geçmeyecektir. Ancak bundan da önemlisi ve bu çalışma kapsamında post yapısalcı yaklaşıma ayrıca bir başlık altında yer verilmemesinin nedeni, tezin sahip olduğu araştırma sınırlılıklarıdır. Nitekim araştırmanın söylem kavramına olan duyarlılığı, post yapısalcı isimlerin düşüncelerine de başvurmayı gerekli kılmaktadır. Bu başvurum, çalışma kapsamında söylem bağlamı ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenledir ki tezin sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda post yapısalcı yaklaşıma ilişkin isimlerden bir kısmı ve onların söylem ile kesişen düşünceleri yalnızca ilgili başlıklar altında anılmıştır.

ortaya koyan öncü isimler olarak Ferdinand de Saussure, Claude Lévi-Strauss ve Roland Barthes ön plana çıkmaktadır. Yapısalcı yaklaşım dili bir kodlama olarak kabul etmiştir. Kodlama çözümlenerek dilin yapısı açıklığa kavuşturulmalıdır. Böylelikle dil yapısal ölçekte anlaşılabilir olacaktır. Bu yönüyle yapısalcı yaklaşım yapı ve sistemi önceleyen bir yaklaşım olarak genellikle öznelere dikkate almamaktadır (Yaylagül, 2006, s. 106). Yapısalcı yaklaşım, Descartes'tan Sartre'a kadar uzanan bir ölçekte felsefede özneyi merkeze koyan yaklaşımları alt üst ederek, özneyi dilin belirlediği edilgen bir kavram olarak nitelemiş ve merkezden uzaklaştırmıştır. Böylelikle öznenin nedensellik kurabilme ve yaratıcılık gibi yetileri göz ardı edilmiştir çünkü özne de tıpkı diğer nesneler gibi dilin oluşturduğu kavramlardan farklı bir şey değildir. Buradan hareketle yapısalcı yaklaşım simgeler sistemi olarak dilin önemini vurgulayarak yapıyı önelemekte, öznellik ve anlamı türevsel olarak kabul etmektedir. Yapısalcı yaklaşımın nihai amacı simgeler sisteminin ardında yatan yapıyı saptamak ve çözümlemektir (Çevikbaş, 2002, s. 140-141).

Yapısalcı yaklaşımın kurucusu olarak kabul edilen İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'e göre dil bir göstergeler sistemidir. Düşüncelerimizi bu göstergeler sistemine başvurarak ifade ederiz (Yaylagül, 2006, s. 107). Saussure göstergeyi, gösteren ve gösterilenin toplamı olarak tanımlar (Fiske, 1996, s. 67). Bütünü ifade etmek için gösterge ifadesi, kavram yerine gösterilen ifadesi, işitme yerine ise gösterilen ifadesi kullanılmalıdır (Saussure, 1985, s. 72). Gösteren, doğrudan anlaşılan anlamdır. Gösterilen ise göstergenin içeriği ile ilgilidir (Rifat, 2018, s. 135). Saussure (1985, s. 73) gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin bir nedensellik taşımadığını, kavramlar ile bu kavramların dilsel düzeyde ifade edildiği işaretler arasında bir bağ bulunmadığını ifade eder. Saussure dili bir kâğıt metaforu ile açıklar ve dili bir kâğıda benzetir. Kâğıdın bir yüzünü düşünce diğer yüzünü ise ses olarak karakterize eder. Kâğıdın önünü kesince ister istemez arkasını da kesmiş oluruz. Dil de böyledir. Ses ve düşünce birbirinden ayrılmazdır (Saussure, 1985, s. 122). Saussure dili; birey tarafından üretilmeyen, bireyin değiştiremediği, bireyden farklı olarak kendi kuralları olan ve yapısal bütünlüğe sahip bir araştırma alanı olarak görmüştür. Saussure dili, dil (*langue*) ve söz (*parole*) olmak üzere ikiye ayırmıştır (Üşür, 1997, s. 75). Saussure'e göre *langue* toplumsal, *parole* bireyseldir. Anlam *langue* düzeyinde üretilirken, *parole* düzeyi ise bireyler arası etkileşimden ibarettir. *Langue* düzeyi anlamın oluşmasını sağlayan işaretler

sisteminin bütünüdür. Saussure dilbilim araştırmalarının *langue* ile ilgilenmesi gerektiğini ifade eder (Yaylagöl, 2006, s. 107). Saussure dilbilim araştırmalarının *parole* üzerine çalışmalar yürütmesini anlamsız görmüştür çünkü bireyler arası etkileşim sonucunda meydana gelen anlamları çözümlemenin dilbilimin konusu olmadığını düşünmektedir. O, dil ile bütüncül bir yapı olarak ilgilenmiştir. Saussure aynı zamanda dilsel yapıdaki eş süremlilik ve art süremlilik kavramlarını öne sürmüştür. Eş süremlilik, dildeki dizge ve bütünlük içindeki ögeler arasındaki bağın araştırılmasıdır. Art süremlilik ise dilde anlamın zaman içinde geçirdiği değişim ve dönüşümün araştırılmasıdır. Dildeki art süremlilik *parole* düzeyinde meydana gelmektedir. Eş süremlilik *langue* düzeyindedir ve eş süremlilikte bir dayanışma söz konusudur. Bu dayanışmanın bozulması dilsel dizgeyi olumsuz etkiler. Saussure, *langue* ve *parole* ayrımında dilbilim araştırmalarının *langue* üzerinde durması gerektiğini söylediği gibi eş süremlilik ve art süremlilik konusunda ise dilbilim araştırmalarının eş süremlilik ile ilgilenmesi gerektiğini savunmuştur (İnal 1996, s. 47-48). Dilbilim çalışmaları içerisinde doğan ve temelleri Ferdinand de Saussure tarafından atılan yapısalcı yaklaşım, 1940'lı yıllardan itibaren dilbilim dışındaki disiplinler tarafından da benimsenmeye başlanmıştır. Bu anlamda yapısalcı yaklaşımı dilbilim alanının dışına taşıyan öncü isimlerden biri de antropolog Claude Lévi-Strauss olmuştur (Birkiye, 1984, s. 13).

Lévi-Strauss, yapısalcı yaklaşımı antropoloji disiplinine uyarlamış ve kültür üzerinde çalışmalar yapmıştır. O, kültürü özerk bir yapı olarak görmüş ve kültürü önceleyen bir duruş sergilemiştir. Toplumsal sorunlar ve iktidar gibi konulara değinmemiştir. Saussure'den sonra en önemli yapısalcı isimlerden biri olarak kabul edilmektedir. Lévi-Strauss, kültürü toplumsal yapının grameri gibi görerek, toplumların yapısını kültürel ögeler üzerinden çözümlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda “ilkel” toplumların mitlerini ve ritüellerini incelemiştir. Kategorik olarak toplumların “ilkel” ve “uygar” ayrımını reddetmiştir (Yaylagöl, 2006, s. 108). Lévi-Strauss çalışmalarını kapitalizmin hâkim olmadığı toplumlarda yürütmüştür. Endüstri toplumlarının doğallıktan uzak yapısı yerine, temel değerlerini koruyan topluluklar üzerine yoğunlaşmıştır. Lévi-Strauss'un alana kazandırdığı en önemli katkılardan biri, kültürün ikili karşıtlıklar üzerine inşa edildiği düşüncesidir. Lévi-Strauss mitleri ikili karşıtlıklardan oluşan bir öykü halinde karakterize ederek mitlerin üretici ve dönüştürücü yapısına işaret etmiştir. Ona göre mitler toplumdaki çelişkileri gidermek ve

uzlaşmayı sağlamak için araçsal bir işleve sahiptir (Fiske, 1996, s. 60-61). Lévi-Strauss bir yapı oluştururken anlamın, kavramlar arasında kategorik olarak oluşturulan ikili karşıtlıklar üzerine inşa edildiğini ifade etmiştir. Dünyayı anlamlandırmanın ancak doğru-yanlış, iyi-kötü ve güzel-çirkin gibi karşıtlıklar ile mümkün olduğunu savunmuştur (Fiske, 1996, s. 152-153).

Yapısalcı yaklaşıma katkıda bulunan önemli isimlerden biri de Roland Barthes'tır. Barthes, yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşım arasında mutlak bir yere konumlandırması güç bir isimdir. Ancak gerek erken dönem yapısalcı çalışmalardan zengin biçimde beslenmesi gerekse post yapısal düşünce dünyasının ideoloji yaklaşımına sergilediği yakın duruş onu her iki kategori içerisinde de anılmaya değer bir isim kılmaktadır. Lévi-Strauss Amerika'daki yerli halkların mitlerinde yer alan arkaik yapıları incelerken, Roland Barthes günümüz toplumlarının mitlerini incelemiştir. Çağdaş Söylenler kitabında günümüz kapitalist toplumlarında mitlerin mevcut kapitalist düzenin devam etmesi için işlevsel bir rolü olduğunu ifade etmiş; moda, yemek ve eğlence gibi pratiklerin bir söylem yani bir mit olarak araçsallaştırıldığına dikkat çekmiştir. Barthes, Ferdinand de Saussure'ün düşüncelerinden de etkilenmiştir. Saussure, işaret bilimi olan semiyolojiyi veya diğer bir deyişle göstergebilimi dilbilimin çalışma konularından biri olarak kategorize etmiştir. Ancak Barthes göstergebilimi dilbilimi de kapsayan bir temel bilim olarak kabul etmiştir (Yaylagül, 2006, s. 108). Barthes, Saussure tarafından geliştirilen göstergenin gösteren ve gösterilenden oluştuğu tezini bütün simgesel sistemlerin temeli olarak kabul etmektedir. Ancak o Saussure'ün ilgilenmediği *parole* alanına ondan daha çok ilgi duymuştur. Bu bağlamda düzanlam (*denotation*) ve yananlam (*connotation*) kavramlarını geliştirmiştir (Yaylagül, 2006, s. 109). Düzanlam göstergenin birinci anlamıdır. Yananlam ise göstergenin kültürel olarak sahip olduğu anlamdır (Barthes, 2016, s. 86). Düzanlam Saussure'ün *langue* düzeyine karşılık gelirken yananlam ise *parole* düzeyine karşılık gelmektedir. Barthes, ideolojik üretimin yananlam düzeyinde yapıldığına işaret etmiş ve bu alan üzerine eğilmiştir.

Barthes'ın göstergebilim anlayışı göstergelerin arasındaki yapısal işleyişi kavramak ve açıklamak üzerinedir. Buradan hareketle Barthes, göstergebilimi kullanarak metinleri incelemiştir. Ancak bu metinleri yazılı metinler ile sınırlamamıştır. Göstergebilim ile incelenebilecek metinler; medya metinleri, sanat yapıtları veya mimari yapılar da olabilir.

Barthes'a göre günlük hayattaki her şey gösterge düzeyinde değerlendirilerek çözümlenebilir niteliktedir (Karaman, 2017, s. 31). Ancak Barthes'ın çalışmaları hepsinden önce özellikle medya metinleri alanında önemli bir bakış açısı sunmuş, yapısalcı yaklaşım ve medya çalışmaları arasında bir köprü kurulmasına olanak sağlamıştır. Barthes egemen ideolojilerin medya metinleri ile nasıl yeniden üretildiği üzerine çalışmıştır. Bu konuda bilinen en önemli çalışmalarından biri Paris Match dergisinin kapağındaki Fransa bayrağını selamlayan siyah asker fotoğrafı üzerine yaptığı çözümlemedir. Bu çözümleme ile Barthes, medya metinlerinin Fransız sömürgeciliğini meşrulaştırmak için nasıl bir ideolojik yeniden üretim aracı olarak kullanıldığına işaret etmiş ve bu süreci göstergebilimsel olarak analiz etmiştir (Bal, 2013, s. 64-65). Barthes'ın medya metinleri üzerine geliştirdiği bu yaklaşım kültürel çalışmaların popüler kültür çözümlemeleri perspektifine de katkıda bulunmuştur (Yaylagül, 2006, s. 109).

2.6 Dil, Söylem ve Temsil: Analitik Bir Çerçeve

Bu başlık altında iki alt başlık bulunmaktadır. Birinci alt başlıkta Stuart Hall'ün dil, söylem ve temsil anlayışı, ikinci alt başlıkta ise EŞÇ ve Ruth Wodak'ın STY anlayışı açıklanmıştır. Buradan hareketle birinci alt başlıkta Stuart Hall'ün söylem anlayışına, Ferdinand de Saussure'den Foucault'ya uzanan bir düzlemde dil ve temsil kavramları arasında gidip gelen bir yaklaşımla yer verilmiştir. Bu nedenle ilgili alt başlıkta büyük ölçüde Hall'ün temel kaynaklarına başvurulmuştur. Ardından EŞÇ alt başlığı altında EŞÇ ve bu alandaki araştırmacılardan biri olan Ruth Wodak'ın STY anlayışına değinilmiştir. Burada EŞÇ ve STY'nin tarihsel ve düşünsel kökenleri ile sosyopolitik duruşunun bir çerçevesi oluşturulmuştur. STY'nin teknik olarak söylemi nasıl çözümlediğine ilişkin detaylar ise yöntem başlığı altında ele alınmıştır. Hall ve EŞÇ'nin söylem anlayışı büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Hall söylem üzerine yaptığı çözümlemelerde pek çok konuda çalışmış olmakla birlikte ırkçılık, toplumsal cinsiyet ve siyasal söylem gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. EŞÇ'nin Hall'den ayrılan en önemli özellikleri, Hall'ün yoğunlaştığı konuları tematik olarak daha geniş bir tabana genişletmesi, söylemi çözümlemek üzere ortaya koyduğu daha sistematik yaklaşım ve bu yaklaşımların çeşitliliğidir. Böylelikle Hall'ün söylem üzerine yaptığı çalışmalar, EŞÇ çatısı altında tematik olarak daha geniş bir alana yayılmış ve çeşitlilik kazanmıştır. Bunlardan biri de Wodak'ın geliştiricisi olduğu STY'dir. Sonuç olarak bu başlık altında Hall'ün dil ve temsil ile yoğurduğu söylem kavramı, EŞÇ

bağlamındaki söylem kavramıyla beraber analitik bir pencereden ele alınmış, söylem kavramının karmaşık ve disiplinlerarası yapısı açıklayıcı bir yaklaşım gözetilerek yeniden değerlendirilmiştir.

2.6.1 Dil, söylem ve temsil: Stuart Hall'ün yaklaşımı

Bu başlık altında Stuart Hall'ün dil, söylem ve temsil yaklaşımı açıklanmıştır. Bu bağlamda Hall'ün anlayışını karakterize etmek üzere metinlerinde başvurduğu erken dönem çağdaş dilbilim çalışmalarına ve göstergebilime değinilmiştir. Bunun yanı sıra kültür ve iktidar kavramlarına yer verilmiştir. Hall, söylem ve temsili açıklamak üzere oluşturduğu pencereyi yapısalcı yaklaşım, post yapısalcı yaklaşım ve kültür diyalektiği içinde hareket eden dinamik bir unsur olarak karakterize etmiştir. Hall, söylem dilden ayrı düşünülemeyeceği için tıpkı dil gibi söylemin de dinamik ve değişken bir yapıda olduğunu savunmaktadır.

2.6.1.1 Dil, söylem, temsil ve anlam

İletişim, gönderiler ile kurulan bir etkileşim sürecidir (Dağtaş, 2000, s. 249). Gönderiler, ifadelerin kodlandığı gösterge sistemleri ile oluşturulur. Bu gösterge sistemlerinin genel adı “dil”dir. Dil kullanılarak oluşturulan metinler kendini; yazılı, sözlü, görsel, işitsel veya farklı bir gösterge düzeyinde gösterebilir. Örneğin gazete haberi, reklam afişi, heykel ve hatta bir katedral metin olarak kabul edilebilir. Metin oluşturma sürecinde kullanılan diller farklılık gösterebilir. Örneğin yazılı metinlerde alfabe kullanılırken, reklam afişinde görsel tasarım ve görsel hiyerarşi ilkelerine başvurulur. Dil, dünyayı yorumlamak için başvurduğumuz bir araç olarak aynı zamanda ideolojik üretim ve aktarımı da mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda yazılı metinlerin yapı taşlarından biri olan kelimeler, “şeyleri”²⁴ temsil eden işaretlerdir (Talimciler, 2007, s. 486).

Dilin bir iletişim sistemi olarak kullanılmaya başlanması insanların zihin dünyasını dönüştürmüştür. Öyle ki dilin öncülük ettiği bu zihinsel dönüşümün neticesinde dil içinde

²⁴ Buradaki “şey” kavramı, Michel Foucault’nun 1966 yılında yayımlanan “*Les Mots et les Choses*” [Kelimeler ve Şeyler] kitabında başvurmuş olduğu “*les choses*” yani İngilizce dilindeki “things” kavramına referansla kullanılmaktadır. Bu kitap daha sonra Türkçe’ye “Şeylerin Düzeni” olarak çevrilerek yayımlanmıştır. “Şeyler”, dünyada anlam vermeye çalıştığımız maddi ve manevi değerlerin tümüne karşılık gelmektedir. Foucault “şeyleri”, dildeki kelimeler ile temsil etmeye çalıştığımızı ifade eder. Buradan hareketle Foucault “‘şeylerin’ temsili ne kadar kusursuz ve kapsayıcı bir temsildir?” sorusu üzerine tartışmalar yürütmektedir.

yeni iktidar biçimleri oluşmaya başlamıştır. Sonuç olarak insanların oluşturduğu dil sistemleri ve medya zamanla toplumsal yapıyı da değiştirmiştir (Aydoğan, 2013, s. 83). Dil bir anlamlandırma pratiğidir. Dış dünyaya anlam yüklemenin bir yoludur, bir araçtır. Dış dünya dil olmadan anlamlı ve anlaşılabilir değildir. Dil aracılığı ile dış dünyaya anlam yükleme süreci, aynı zamanda onu dönüştürme potansiyeli de taşımaktadır. Dil, dış dünyayı anlayabilmek için kavramlar türetir. Bunu yaparken simgelere başvurur. Simgelerin oluşturduğu kavramlar, dış dünyada karşılık geldiği “şeyleri” temsil ederler. Böylelikle dış dünya insan tarafından olduğu haliyle değil, dil tarafından dolayımlanmış haliyle anlam kazanır. Dilin onun için belirlediği anlam çerçevesi içerisine hapsolür. Bu nedenle dış dünyayı kavramsallaştırırken başvurulanan simgeler önem taşımaktadır (Çoban, 2003, s. 249). Göstergeler hiçbir şeyi bütünüyle temsil etmezler. Bir “şeyi” tamamen ifade edebileceğimize olan inancımız bir yanılsamadır; çünkü dil aracılığı ile oluşturulan göstergeler, temsil ettiğı “şeyin” yalnızca belirli bir parçasına işaret eder, tamamını kapsamaz (Eagleton, 1983, s. 130’dan aktaran Sarup, 2004, s. 54). Dış dünyadaki “şeylerin” dil aracılığı ile anlamlandırılması, “şeylerin” sahip olduğu kimi niteliklerinin “şeyleri” temsil etmek üzere belirlenmesidir. Ancak “şeylerin” hangi niteliklerinin, neden ve hangi amaçla o “şeyi” temsil etmek üzere belirlendiğı ve tercih edildiğı sorusunun tutarlı bir cevabı yoktur. Bu tercih sistematik değil, ideolojiktir. Bu konuda Hall (aktaran Üşür 1997, s. 94) anlamı belirleyen temel niteliklerin, dil içindeki egemenlik mücadelesi sonucunda belirlendiğı düşüncesindedir. Dil, dış dünya ve zihnimiz arasındaki en temel dolayımılama aracıdır. Buradan hareketle dilbilim çalışmaları, dilin dış dünyayı anlamlandırma pratiklerini çözümlemeyi mümkün kılmış ve böylelikle dil içerisindeki ideolojik üretimin analizine önemli katkılarda bulunmuştur (Üşür, 1997, s. 73).

Söylemin etimolojik kökenleri, Latince’de “konuşmak”, “akıl yürütmek” anlamlarına gelen *discursus* ve “ileri geri koşmak”, “acele etmek” anlamlarına gelen *discurrere* kelimelerine dayanmaktadır. Kavramsal olarak söylem Street ve Lefstein (2007, s. 153) tarafından, bir kurumun değer ve inançlarını temsil eden önermeler bütünü olarak tanımlanmıştır. İnceoğlu ve Çoban’a (2014, s. 65) göre söylem dil içinde kodlanan bir ideolojidir. Söylem, anlamın dil içerisinde hareket etmesi ile ortaya çıkan bir olgudur. İdeoloji ise, bu anlamın hangi gruplar veya kişilerin yararına ve nasıl harekete geçirildiğini

inceler. Söylemin dilbilim kullanılarak toplumsal çözümleme yapmak için kullanılması düşüncesi, Saussure'ün *parole* yani “söz” kavramına karşılık gelen, “dilin toplumsal kullanımının” genişletilmesi ile başlamıştır. Böylelikle dilbilimsel çözümler anlamda durağanlık yerine, anlamda değişimin dinamiklerine yoğunlaşmıştır (Üşür, 1997, s. 89). van Dijk'a (2010, s. 12) göre söylem, günlük hayatımız içindeki eylemler ve/veya uygulamalardır. van Dijk (2010, s. 28) söylemi bir zihinsel kontrol aygıtı olarak tanımlar. Ona göre bir toplumun zihinsel modelleri kontrol edilebilirse, tutum ve ideolojileri de kontrol edilebilir. Böylelikle iktidar toplum içinde kendini yeniden üretmeye devam eder. Ona göre söylem her zaman bir bağlam içerisinde varlık gösterir. Söylemi kontrol etmek için en başta bağlam kontrol altına alınmalıdır (van Dijk, 2010, s. 14). Diğer yandan Foucault söylemi epistemolojik bağlamda ele alarak; bilgi, iktidar ve özne üçgeninde değerlendirir. Foucault'da söylem başlı başına bir iktidardır. Söylem iktidarını bilgi üreterek sağlamaktadır. İktidar söylem yoluyla bireyleri öznelere dönüştürmektedir (Üşür, 1997, s. 106). Bu bağlamda Foucault'nun özne kavramsallaştırması Louis Althusser'in özne anlayışı ile yaklaşmaktadır. Özne, özgür bir benlik olarak bireyin ideolojik çitler ile çevrelenmiş halidir. Birey özneleşerek iktidarın özneye yüklediği anlamlara ve tanımlara hapsolür. Böylelikle bireyler kendileri için uygun görülen özne çerçevelerine sıkıştırılır. Bireyler bu çerçevenin dışına çıkmak istese bile çıkamazlar. Özne iktidara tabiidir. Birey özneleştiği andan itibaren özgür benliğini yitirerek, iktidarın çatısı altında edilgen bir nesneye dönüşür. Foucault söylemi de iktidarın bir aparatı olarak kabul ederek, söylem yoluyla bireylerin özneleştirildiğini ifade etmektedir. Özne, Foucault ve Althusser'in Fransızca dilinde karakterize ettiği bir kavramdır. Fransızca dilinde özne, *sujet* kelimesi ile ifade edilmektedir. Foucault ve Althusser tarafından derinlik kazandırılan özne kavramını anlamak için kavramın geliştirildiği dil ve bağlam bilgisine başvurmak gerekmektedir. *Sujet*, Fransızca'dan Türkçe'ye özne olarak çevrilmiştir. Türkçe dilindeki özne, dilde eylemi gerçekleştiren fail anlamına sahiptir. Bu yönüyle baskın bir siyasal veya kültürel bir vurgu barındırmamaktadır. Ancak Fransızca dilindeki *sujet* yani özne, aynı zamanda bir hükümdara veya devlete bağlı olan kimse anlamına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Fransızca dilinde kavramsallaştırılan özne, devlet/iktidar/güç sahiplerinin egemenliği altındaki edilgen kişiler olmak anlamına gelmektedir. Bu, Türkçe'deki “tebaa” anlamına karşılık gelmektedir. Tebaa ise “tabi olan”, “bir devletin egemenliği altında olan” demektir. Bu bağlamda Foucault ve

Althusser'in tartıştığı özne üzerine düşünürken ilgili kavramı, karakterize edildiği ve bağlamsallaştırıldığı Fransızca dilindeki anlamı çerçevesinde değerlendirmek olası yanlış anlaşılmanın önüne geçecektir.

Temsil, kavramların anlamlarının dil aracılığıyla zihnimizde üretilmesidir (Hall, 1997, s. 17). Bir “şey”i temsil ederek tarif veya tasvir etmek, onu hayal gücüyle zihinde canlandırmak demektir. Temsil etmek aynı zamanda sembolize etmek veya onun yerine geçmek anlamına da gelmektedir (Hall, 1997, s. 16). Temsil; nesnelerin, insanların veya olayların gerçek²⁵ dünyasına gönderme yapmamızı sağlayan kavramlar ve dil arasındaki bir bağlantıdır. Örneğin, köpeklerin havlamak gibi bir özelliği vardır. Ancak birisi köpek dediğinde kavramsal olarak zihnimizde beliren köpek havlamaz veya ısırılmaz. Köpeği kavramsal olarak “KÖPEK” olarak biliriz. “KÖPEK” kavramı Türkçe'de bir canlıya işaret etmek için, atıfta bulunmak üzere kullandığımız dilsel bir işarettir (Hall, 1997, s. 17). Öte yandan dil, yalnızca gerçek dünyadaki nesneleri, insanları ve olayları temsil etmek için kullanılmayabilir. Aynı zamanda, soyut fikirlere ve hayali “şeylere” de gönderme yapabilir (Hall, 1997, s. 28). Örneğin haç işareti. Haç işareti, iki tahta parçasının birbirine çivilenmesidir. Ancak hristiyan inancı ve öğretisine göre bu sembol çok daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda haç, hristiyan inancına göre tanrının oğlu olan İsa'nın çarmığa gerilmesini temsil etmektedir (Hall, 1997, s. 16).

Anlam, dil içindeki temsil pratikleri ile üretilir. Bu nedenle dünya, dilin aynasında hiçbir zaman tam olarak yansıtılamaz (Hall, 1997, s. 28). Çünkü zihnimizde taşıdığımız kavramsal haritalar birbirinden tamamen farklı olabilir. Dünyayı tamamen farklı şekillerde yorumlayabilir veya anlamlandırabiliriz. Bu bağlamda aslında her birimiz dünyayı benzersiz ve bireysel bir şekilde anlar ve yorumlarız. Bununla birlikte, toplumsal olarak hemen hemen

²⁵ Hall, gerçeklik (reality) ve doğruluk (truth) arasında mutlak bir ayrım yapmaktadır. Buradan hareketle yazarın “reality” bağlamında yaptığı değerlendirmelere gerçek/gerçeklik, “truth” bağlamında yaptığı değerlendirmelere ise doğru/doğruluk şeklinde yer verilmiştir. Hall, gerçekliği zihinsel süreçten bağımsız ontolojik bir öge olarak ele alır. Gerçeklik ile bir “şeyin” bütününe atıfta bulunur. Doğru ise epistemolojik olarak tarihsel süreç içinde şekillenir. Dönemden döneme değişkenlik gösterebilir. Hall'e (2005, s. 60) göre, gerçeklik üzerine yapılan tanımlar, gerçeğin seçmece özelliklerinin temsil edildiği dilsel uygulamalar ile üretilmiştir. Bu tanımlar gerçekliğin yansımaları değil bir temsildir. Temsil ve yansıma çok farklı kavramlardır. Temsil; seçme ve sunma, yapılandırma ve şekillendirme gibi aktif bir “anlamlandırma pratiği” sürecine işaret eder. Bu anlamlandırma sürecini doğuran simgesel pratik anlayışı, “içerik analizinin” masum bahçesine müdahale etmiştir. Bu anlayışla, mesaj artık “açık bir mesaj” olarak değil, ideolojik açıdan çözümlenmesi gereken bir yapı görünümü kazanmıştır.

aynı kavramsal haritaları paylaştığımız için iletişim kurabiliyoruz. Aynı kültüre ait olduğumuzu ifade ettiğimizde kastettiğimiz de aslında tam olarak budur. Böylelikle dünyayı benzer şekillerde yorumlayabildiğimiz için ortak bir anlam kültürü inşa edilebilmektedir (Hall, 1997, s. 18).

Dil çok geniş ve kapsayıcı bir kavramdır. Örneğin yüz ifadeleri, jestler, moda, müzik ve trafik ışıklarındaki renkler de bir dile işaret etmektedir. Öte yandan fotoğraf, video ve afiş gibi görsel imgeler de bir dile sahiptir. Kavramları; kelime, ses veya görüntü ile ilişkilendirebilmemiz için ortak bir dile ihtiyaç duyarız. Kelime, ses veya görüntü; işaretler (*signs*) ile ifade edilmektedir. Bu işaretler zihnimizde taşıdığımız kavramları temsil eder ve anlam sistemlerini oluştururlar (Hall, 1997, s. 18). Dilde anlam üretiminin merkezinde “şeyler”, kavramlar ve işaretler arasındaki ilişki yatmaktadır. Bu üç unsuru birbirine bağlayan sürece temsil denir (Hall, 1997, s. 19). Temsil sistemleri tekil değildir, çoğuldur. Althusser’in “sistem” yerine “sistemler” demesinin nedeni budur. İdeolojiler tekil fikirler üzerinden işlemez. İdeolojik bir alana girdiğinizde ve herhangi bir temsil düğümünü seçtiğinizde, onun bütün yan anlamsal çağrışımlar zinciri tetiklenir. İdeolojik temsiller birbirini çağrıştırır ve çağırır. Dolayısıyla her toplumsal oluşumda çok çeşitli farklı ideolojik sistemler veya mantıklar mevcuttur (Hall, 1985, s. 104)

Aynı kültüre ait olan insanların genel olarak benzer bir kavramsal haritayı paylaşmaları gerektiği gibi, aynı şekilde bir dilin işaretlerini yorumlama konusunda da aynı yolu paylaşmaları gerekir çünkü insanlar ancak bu şekilde anlamları etkili bir şekilde değiş tokuş edebilir. Görsel işaretler söz konusu olduğunda bu yorumlama basittir. Bir koyunun; çizimi veya kamera görüntüsü, bir tarlada otlayan yünlü kürklü bir hayvana ile benzerlik taşır ve yorumlaması daha basittir (Hall, 1997, s. 19). Ancak “T, R, E, E” harfleri doğadaki ağaçlara benzemez. İngilizce dilinde “TREE” sesi de telaffuz olarak ağaçlara benzememektedir. İşaret, kavram ve nesne arasındaki bu temsil sistemleri tamamen keyfi olarak belirlenmiştir (Hall, 1997, s. 21).

Anlam, temsil sistemi tarafından inşa edilir. Bir ağaç düşündüğümüzde kod bize kültürümüzde ağacın İngilizce dilinde T, R, E, E harfleri ile temsil edildiğini söylemektedir. Kodlar, kavramlar ve dil arasındaki ilişkileri keyfi bir şekilde sabitleyerek insanların anlaşılır bir şekilde konuşmasını ve duymasını mümkün kılmaktadır. Böylelikle kavramlarımız aynı

zamanda diller arasında çevrilebilir olur (Hall, 1997, s. 21-22). Bu çevrilebilirlik doğa tarafından verilmemiştir ve bir toplumsal sözleşmenin sonucudur. Toplumsal ve kültürel olarak sabittir (Hall, 1997, s. 22). Eğer anlam doğada sabit bir şeyin değil toplumsal ve dilsel sözleşmelerimizin sonucuysa o zaman anlam hiçbir zaman nihai olarak sabitlenemez. Elbette dilde belli bir ölçüde anlam sabitliği olması gerekir yoksa birbirimizi anlayamayız. Bir sabah kalkıp birdenbire “TREE” kavramını “VYZX” kelimesiyle temsil etmeye karar verip, insanların söylediklerimizi anlamasını bekleyemeyiz (Hall, 1997, s. 23-24). Anlamın mutlak veya nihai bir son hali yoktur. Toplumsal ve dilsel gelenekler ile birlikte anlam da zaman içinde değişir. Şirketlerin insanları işten çıkarma sürecini temsil etmek için “küçülme” ifadesini kullanması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kelimelerin asıl anlamları sabit kalsa bile çağrışımları zamanla değişebilir veya farklı bir nitelik kazanabilir. Buradan hareketle anlaşılması gereken asıl nokta, “şeylerin” doğasında anlamın bulunmadığıdır. Anlam inşa edilir, üretilir (Hall, 1997, s. 24). Toplumda, insan kültürlerinde, “şeyleri” anlamlı kılan, anlamlandıran toplumu oluşturan insanlardır. Dolayısıyla anlamlar bir kültürden veya dönemden diğerine daima değişecektir. Bir kültürdeki her nesnenin diğer bir kültürde eşdeğer bir anlama sahip olacağının garantisi yoktur çünkü kültürler kodlarında yani dünyayı parçalama, sınıflandırma ve dünyaya anlam yükleme yollarında bazen farklılık gösterir (Hall, 1997, s. 61).

Hall, toplumsal yapılar ve süreçler ile sembolik yapılar arasındaki karşılıklı bağlantının çok önemli olduğunu ifade eder. Bu bağlamda Hall iletişimsel süreçteki kodlama/kod açıklama sorununu temellendirmektedir (Hall, 2008, s. 257). Kodlar anlam ve temsil açısından çok önemlidir. Kodlar doğada mevcut olarak bulunan şeyler değildir. Toplumsal bir sözleşmenin sonucudur. Kodlar kültürümüzün üyesi haline geldikçe öğrendiğimiz ve bilinçsizce içselleştirdiğimiz kültürümüzün, yani ortak anlam haritamızın, önemli bir parçası haline alır (Hall, 1997, s. 29). Anlam üretmek yorumlama pratiğine bağlıdır. Yorumlama, kodun aktif olarak kullanılmasıyla (kodlama) ve karşı uçtaki kişinin kodu çözmesi ve anlamı yorumlamasıyla sürdürülür (Hall, 1980).

Anlamın dil aracılığıyla temsilinin genel düzlemde nasıl çalıştığını açıklamaya yönelik üç kuram vardır. Bunlar; yansıtıcı (*reflective*), niyetçi (*intentional*) ve inşacı (*constructivist*) kuramlardır. Yansıtıcı kuram anlamın gerçek dünyadaki nesne, kişi, fikir

veya olayda yattığını ifade eder. Dilin dünyada zaten var olan anlamı yansıtmak için bir ayna görevi üstlendiğini öne sürer (Hall, 1997, s. 24). Niyetçi kuram konuşmacı ve yazarın dil aracılığıyla dünyaya kendi anlamını empoze ettiğini savunur. Kelimeler yazarın kastetmeyi amaçladığı/niyetlendiği “şeyi” ifade eder. Bu, niyetçi kuramın özünü ifade eder. İnşacı kuram ise dilin toplumsal karakterine işaret eder. Yalnız başına “şeylerin” veya dili bireysel olarak kullananların anlamı belirleyemeyeceğini kabul eder. Bu kuram yapısalcı yaklaşım olarak da adlandırılır. Yapısalcılar maddi dünyanın varlığını inkâr etmezler (Hall, 1997, s. 25). Ancak anlamın göstergenin maddi niteliğine değil simgesel işlevine bağlı olduğunu savunurlar (Hall, 1997, s. 26). Bu yaklaşıma göre dil sistemi anlamı ileterek, kavramlarımızı temsil etmek için kullandığımız bir sistemdir (Hall, 1997, s. 25). İnşacı kurama göre “şeyler” düşünce ve dildeki kavramlarımız arasında karmaşık ve dolayimli bir ilişki önermektedir. Hall’ün temsil anlayışı bu yaklaşıma odaklanmaktadır. Düzeyler arasındaki ilişkiler (madde, kavram ve anlam) dilsel kodlarımız tarafından yönetilir ve anlamı üreten şey bu karşılıklı bağlantılar dizisidir (Hall, 1997, s. 35). Dil ile gerçek dünya arasında yansıma veya taklit gibi basit bir ilişki veya birebir örtüşme yoktur (Hall, 1997, s. 28).

Trafik ışıkları bir temsil sistemi olarak dilin nasıl işlev gördüğünün anlaşılması için basit ve etkili bir örnektir. Trafik ışığı, sırayla farklı renklerde ışıklar üreten bir makinedir. Renkleri tanımlamak için her dilde farklı harfler ve kelimeler kullanırız. Örneğin kırmızı renginin İngilizce “RED”, Fransızca “ROUGE” olması gibi. Bu bir dilsel kodlamadır. Böylelikle renk (kavram) ve kelimeler (işaretler) ilişkilendirilerek renklerin dili oluşur ve renkler hakkında diğer insanlarla iletişim kurabilme yetisine sahip oluruz. Peki renkleri trafiği düzenlemek için nasıl kullanırız? Renklerin “doğru” veya sabit bir anlamı yoktur. Kırmızı, doğada “Dur” anlamına gelmediği gibi yeşil de “Geç” anlamına gelmez. Kırmızının “Dur” ve yeşilin “Geç” olması, dili yöneten kod ve gelenekler tarafından onlara atfedilen, yüklenen anlamlardır. Bu kod geniş bir kültürel alanda yaygın olarak bilinmekte ve kabul edilmektedir. İnsanlar da bu kurallara uymaktadır. Öte yandan trafik dışında kırmızı; kan, tehlike veya Komünizmi de temsil edebilir. Yeşil, kırsal veya çevreci anlamında da kullanılabilir. Hatta bu anlamlar zaman içinde değişiklik de gösterebilir (Hall, 1997, s. 26). Kırmızı ve yeşil trafik ışıkları dilinde ise trafiği düzenleyen işaretler olarak işlev görmektedir.

Böylelikle sürücülerin trafikteki davranışlar düzenlenmekte pek çok trafik kazasının önüne geçilmektedir (Hall, 1997, s. 28).

2.6.1.2 Ferdinand de Saussure ve dil modeli: Dil ve söz

İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure çağdaş dilbilimin kurucusu olarak kabul edilmektedir. İnşacı temsil kuramı temellerini büyük ölçüde Saussure'ün çalışmalarından almıştır (Hall, 1997, s. 30). Saussure'e göre anlamın üretimi dile bağlıdır. Dil bir işaretler sistemidir. Sesler, görüntüler, kelimeler, resimler ve fotoğraflar yalnızca düşünceleri ifade ettikleri takdirde dil içinde bir işaret olarak işlev görebilirler. Tıpkı trafik ışıkları örneğindeki gibi. Maddi nesneler işaret işlevi görebilir ve anlam iletebilir. Ancak bu işaretlerin düşünceleri iletmek için bir sözleşmeler sisteminin parçası olması gerekir (Hall, 1997, s. 31). Biz bu sözleşmeler sistemine dil diyoruz.

Saussure daha önce görülmemiş bir adım atarak işareti/göstergeyi (*sign*) iki öğeye daha ayırmıştır. Saussure, ilk ögeyi gösteren (*signifier*), ikinci ögeyi gösterilen (*signified*) olarak adlandırmıştır. Buradan hareketle Saussure bir forma (kelime, görüntü, fotoğraf vb.) ve zihnimizde bu form ile ilişkilendirilen düşünceler veya kavramlara işaret etmiştir. Örneğin “WALKMAN” sözcüğünü veya görüntüsünü gördüğünüzde bu sözcük veya görüntü Saussure'ün gösteren olarak adlandırdığı ögeye işaret etmektedir. Öte yandan “WALKMAN” sözcüğünü her duyduğumuzda veya görüntüsünü her gördüğümüzde zihnimizde beliren kaset çalar imgesi ise Saussure'ün gösterilen olarak adlandırdığı ögeye karşılık gelmektedir. Saussure bu iki ögenin de birbirine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Gösteren ve gösterilen anlam üretmek için gereklidir ancak temsil, bu iki öge arasındaki ilişki ile alakalıdır (Hall, 1997, s. 31).

Dil, kendi seçtiği gösterenler ile kendi seçtiği gösterilenler arasında keyfi bir ilişki kurar (Hall, 1997, s. 32). İşaretlerin/göstergelerin sabit bir anlamı yoktur. Öte yandan Saussure gösteren ile gösterilen arasında doğal, kendiliğinden bir bağlantı olmadığını ifade ederek göstergenin keyfi doğasına vurgu yapmaktadır. Saussure'e göre göstergeler bir sistemin üyeleridir. Sistemin diğer üyeleriyle ilişkili olarak tanımlanırlar. Örneğin, BABA sözcüğünü, ANNE, KIZ, OĞUL vb. gibi diğer akrabalık terimleriyle arasındaki ilişki dışında tanımlamak zordur (Hall, 1997, s. 31). Bir gösteren ile onun gösterileni arasındaki ilişki, her

topluma ve belirli tarihsel anlara özgü bir toplumsal sözleşmeler sisteminin sonucuysa, o zaman tüm anlamlar tarih ve kültür içinde üretilir. Hiçbir zaman nihai olarak sabitlenemezler ancak hem bir kültürel bağlamdan hem de bir dönemden diğerine her zaman değişime tabidirler. Dolayısıyla değişmeyen tek bir evrensel “doğru” anlam yoktur. Bu durum, anlam ve temsili radikal bir şekilde tarihe ve değişime açmaktadır. Ancak Saussure zaman içindeki dilsel değişime bakmak yerine yalnızca dil sisteminin belirli bir andaki durumuna odaklanmıştır. Hall ise Saussure’ün dile yönelik geliştirdiği bu yaklaşımla gösteren ile gösterilen arasındaki bağı kopararak anlamı çözümlemeyi amaçlamaktadır (Hall, 1997, s. 32). Anlam tarihsel olarak değişiyorsa ve hiçbir zaman nihai olarak sabitlenemiyorsa o halde anlamın aktif bir yorumlama süreci içermesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Anlamın aktif olarak okunması veya yorumlanması gerekir. Sonuç olarak izleyiciler, okuyucular veya izleyiciler olarak anladığımız anlam aslında hiçbir zaman tam olarak konuşmacının verdiği anlam değildir. İzleyicinin bir yorumudur. Böylelikle yorum, anlamın verildiği ve alındığı sürecin önemli bir parçası haline gelir. Dolayısıyla anlam üretiminde yazar kadar okuyucu da önemlidir. Anlam, verilen veya kodlanan her gösterenin alıcı tarafından anlamlı bir şekilde yorumlanması veya diğer bir deyişle kodun çözülmesini gerektirir. Anlaşılır bir şekilde alınmayan ve yorumlanmayan işaretler anlamlı değildir (Hall, 1997, s. 32-33).

Saussure dili iki kısma ayırmıştır: dil (*langue*) ve söz (*parole*). Birinci kısım, yani dil, dil sisteminin genel kuralları ve kodlarından oluşmaktadır. Kurallar, bir dili öğrenirken öğrendiğimiz ilkelere karşılık gelmektedir ve dili istediğimizi söylemek için kullanmamızı sağlar. Örneğin İngilizce dilinde tercih edilen kelime sırası özne-fiil-nesnedir. Saussure dilin biçimlenmiş cümleler üretmemizi sağlayan bu kurallı yapısına *langue* (dil) adını vermiştir. İkinci kısım, dilin yapısını ve kurallarını kullanarak bir konuşmacı veya yazar tarafından üretilen konuşma, yazma veya çizim eylemine karşılık gelmektedir. Saussure bu yapıya *parole* (söz) adını vermiştir. *Langue* dilin sistemidir. Yani bir biçimler sistemidir. *Parole* ise fiilen konuşma veya yazmadır. Dil tarafından mümkün kılınan konuşma edimleridir. Saussure’e kuralların ve kodların temelindeki yapıyı (*langue*) dilin toplumsal kısmı olarak kabul etmiştir. Bu kısmı kapalı ve sınırlı doğası nedeniyle yasa benzeri bir kesinlikle incelenebilecek kısım olarak görmüş ve çalışmalarında bu alan üzerine yoğunlaşmıştır. İnsanların Saussure’ü ve onun dil modelini yapısalcı (*structuralist*) olarak adlandırmasına

neden olan şey temelinde onun dili *langue* düzeyinde incelemeyi tercih etmesidir (Hall, 1997, s. 33).

Saussure dilin ikinci kısmı olan bireysel sözü veya söyleyişi (*parole*), dilin “yüzeyi” olarak görür. Bu nedenle Saussure’e göre, *parole* kaçınılmaz olarak onu “bilimsel” ve sistematik biçimde incelememizi sağlayacak kapalı ve sınırlı yapısal özelliklerden yoksundur (Hall, 1997, s. 33). Bu bağlamda Saussure *parole* kısmını, dilin bireysel kısmı olarak kabul etmiştir. Böylelikle Saussure dilin toplumsal kısmını (*langue*), bireysel iletişim eyleminden (*parole*) ayırmıştır. Saussure’e göre, her ifade ancak yazarın diğer dil kullanıcılarıyla iletişim kurmalarına olanak tanıyan dil sisteminin ortak kurallarını ve kodlarını paylaşması sayesinde mümkün hale gelir. Bu nedenle *langue* Saussure’e göre dilin toplumsal kısmıdır. Bireysel bir konu olamaz çünkü dilin kurallarını kendimiz için bireysel olarak oluşturamayız. Bunların kaynağı toplumda, kültürde, ortak kültürel kodlarımızda, dil sisteminde yatmaktadır. Doğada ya da bireysel özünde değil (Hall, 1997, s. 34).

Saussure’ün dile olan yaklaşımı dilin nasıl çalıştığı ve anlam üretimini nasıl yaptığını anlamamıza yardımcı olmuş ve bizi temsil süreçlerine odaklanmaya davet etmiştir. O, temsilin bir dil pratiği olduğunu göstermiştir. Ancak Saussure çalışmalarında neredeyse hep göstergenin iki yönüne, gösteren ve gösterilene odaklanmıştır. Gösteren ve gösterilenin gerçek dünyadaki ilişkisel bağına neredeyse hiç ilgi duymamıştır. Dilbilimci Charles Sanders Peirce, Saussure’e benzer bir yaklaşım benimsemekle birlikte gösteren ve gösterilen ile birlikte onların göndergelerine (*referent*) de önem vermiştir (Hall, 1997, s. 34). Saussure’ün yapısalcı yaklaşımının arkasında yatan “bilimsel” rüya, her ne kadar bizi dilin nasıl işlediğini belirli bir yere kadar açıklamada etkili olsa da temelinde yanıltıcıdır. Dil, bilimsel yasa benzeri bir kesinlik ile incelenebilecek bir sistem değildir. Kültürel çalışmalar alanında çalışan pek çok araştırmacı Saussure’ün yapısalcılığından ders almıştır ancak onun benimsediği bu “bilimsel” önermeyi terk etmiştir. Dil kurallara bağlıdır. Ancak biçimsel unsurlara indirgenebilecek kapalı bir sistem değildir. Sürekli değiştiği için tanımı gereği açık uçludur. Anlam dil aracılığıyla üretilmeye devam etmekte ve önceden tahmin edilemeyecek biçimde kayması durdurulamamaktadır (Hall, 1997, s. 35).

2.6.1.3 Dilbilim ve göstergebilim: Dilden kültüre geçiş

Saussure dilbilimin dar anlamda incelenmesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Onun geliştirdiği perspektif sayesinde dil ve anlam yaklaşımının temelleri atılmıştır. Saussure’n bu yaklaşımı geniş çapta çeşitli kültürel nesnelere uygulanan temsil modellerinin geliştirilmesine de zemin sağlamıştır. Bunlardan biri de gstergebilimdir. Göstergebilim (*semiotics*) kültürün ve kültürel göstergelerin dilsel olarak incelendiği bir yaklaşımdır. Göstergebilimsel yaklaşımın arkasında yatan temel argüman tüm kültürel objelerin anlam taşıdığı ve tüm kültürel pratiklerin bir anlamı olduğu üzerinedir. Bu kültürel pratikler anlama bağlı olduğu için işaretlerden faydalanmaktadır (Hall, 1997, s. 36).

Roland Barthes göstergebilim alanında çalışan önemli isimlerden biridir. Barthes çalışmalarında popüler kültür okumaları yapmıştır. Nesneleri, işaretler ve anlamın iletildiği bir dil olarak ele alan göstergebilimsel bir yaklaşım üzerinde çalışmıştır. Örneğin çoğumuz güreş karşılaşmasını bir güreşçinin rakibine karşı zafer kazanması için tasarlanmış rekabetçi bir oyun olarak düşünürüz. Ancak Barthes bu karşılaşma için “kim kazandı?” diye sormaz. “Bu olayın anlamı nedir?” sorusunu sorar. Karşılaşmayı okunabilecek bir metin olarak ele alır (Hall, 1997, s. 36). Benzer şekilde Fransız antropolog Claude Lvi-Strauss da, sözde “ilkel” toplumların, yani kendi deyişiyle “tarihsiz toplumların”, kültürel sistemleri ve mitleri üzerinde böyle bir analiz gerçekleştirmiştir. Böylelikle evrensel anlam yasalarının ana hatlarını çizmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım her ne kadar daha kapsamlı tarihsel dönüşüm geçirmiş toplumlar için pek geçerli olmasa da, fikrin genel ölçekte tutarlı olduğu görülmüştür. Ardından bu yaklaşımın potansiyel olarak farklı toplumlara ve kültürel sistemlere de uygulanabileceği ileri sürülmüştür. Bu gelişmeler göstergebilimin çalışma alanının genişlemesine yardımcı olmuştur (Hall, 2005, s. 62). Levi-Strauss’un bu tutumunun ardında Saussure’üç veya diğer bir deyişle yapısalcı yaklaşım yatmaktadır (Hall, 1997, s. 37). Yapısalcı yaklaşım genel olarak anlam sorununa yönelmiştir. Bu yaklaşım, gerçek dünyadaki “şeylerin” ve olayların kendilerine ait, bütünsel, tek ve içsel anlamlar içermediğini ifade eder. Anlam yalnızca dil yoluyla aktarılabilir. Anlam toplumsal bir üretimdir, bir pratiktir. Dil ve simgeleştirme ise anlamın üretildiği bir araçtır. Yapısalcı yaklaşım “bir terimin veya cümlenin anlamının yalnızca neye gönderme yaptığına bakılarak anlaşılabildiğini” ne süren göndergesel dil yaklaşımını tahtından indirmiştir. Yapısalcı yaklaşım dili belirli anlamların

üretildiği bir araç olarak görmektedir. Bu yaklaşım anlamların sistematik ve düzenli olarak nasıl inşa edildiği sorusunu tartışmaya açmaktadır. Aynı olaylara farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Ancak bir anlamın düzenli olarak üretilebilmesi için bir tür inanılabilirlik, meşruiyet ya da kendisi için kabul edilebilirlik kazanması gerekmektedir. Bu durum alternatif yapıların marjinalleştirilmesini, derecelendirilmesini veya meşruiyetini ortadan kaldırmayı içerir. Bunu iki soru takip eder. Birincisi, egemen bir ifade kendisini nasıl garanti altına almaktadır ve alternatif tanımlar üzerinde bir sınırlamayı nasıl sürdürmektedir? İkincisi, dünyadaki olayları tanımlamaktan ve açıklamaktan sorumlu olan kurumlar (modern toplumlarda özellikle kitle iletişim araçları) hâkim iletişim sistemlerinde tercih edilen veya sınırlandırılmış bir anlam aralığını korumayı nasıl başarmıştır? (Hall, 2005, s. 63). İşte tüm bu başlıklar ve sorular yapısalcı yaklaşımın genel bir çerçevesini oluşturmaktadır.

Göstergebilimsel yaklaşımda yalnızca sözcükler değil, nesnelerin kendisi de anlam üretiminde gösteren olarak işlev görebilir. Örneğin giysilerin basit bir fiziksel işlevi vardır. Vücudu örtmek ve hava koşullarından korumak. Ancak öte yandan bir gece elbisesi zarafeti, kravat resmiyeti, kot pantolon ve spor ayakkabı ise gündelik kıyafeti ifade edebilir. Böylelikle bu işaretler giysilerin fiziksel işlevi dışında farklı anlamlar taşımasını ve bir dil (moda dili gibi) işlevi görmesini sağlamaktadır. Giysilerin kendisi gösterendir. Batı kültürlerindeki moda kodu, belirli giyim türlerini veya kombinasyonlarını belirli kavramlarla (zarafet, resmiyet, gündelik, romantizm vb.) ilişkilendirir. Bunlar gösterilenlerdir. Bu kodlama, kıyafetleri daha sonra dil olarak okunabilecek işaretlere dönüştürmektedir (Hall, 1997, s. 37). Gösteren ile gösterilenin birleşimi Saussure'ün gösterge dediği şeydir. Birinci düzeyde kıyafet ve pantolonu önce bir elbise veya kot pantolon olarak tanımlanıp bir işaret üretilir. İkinci düzeyde ise bu işaretler daha geniş kültürel temalara, kavramlara veya anlamlara bağlanır. Bu daha geniş bir düzeydir. Örneğin bir gece elbisesinin zarafete, kot pantolonun ise gündelik kıyafete bağlanması gibi. Barthes birinci anlam düzeyine düz anlam adını vermiştir. Bu düzeyi tanımlayıcı seviye olarak adlandırmıştır. İkinci anlam düzeyi ise yan anlam düzeyidir. Barthes bu düzeyi çağrışım düzeyi olarak nitelendirmiştir (Hall, 1997, s. 38). Düz anlam düzeyindeki bir yanlış anlaşılmayı açıklığa kavuşturmak için öncelikle göstergenin içkin dünyasına ve kodlarına başvurmamız gerekir. Ancak yan anlam düzeyindeki yanlış anlaşılmaları açıklığa kavuşturmak ve çözmek için toplumsal yaşamın,

tarihin, ekonomik ve politik gücün ve son olarak ideolojinin kurallarına başvurmamız gerekir (Hall, 2008, s. 270). Yan anlam kodları düz anlam kodlarına göre daha açık uçlu bir yapıdadır. Yan anlam kodları, toplumsal yaşam alanının anlamlandırılmasını sağlayan dilsel araçlardır. Tıpkı bir ideoloji parçacığı gibidir. Herhangi bir kültürün organize edildiği anlam haritalarına atıfta bulunurlar. Yan anlam; kültür, bilgi ve tarihle yakın bir iletişime sahiptir (Hall, 2008, s. 269).

Barthes, *Myth Today* (Bugünün Mitleri) başlıklı çalışmasında temsilin ikinci düzeyde nasıl çalıştığını görmemize yardımcı bir örnek vermiştir. Bir gün berberi ziyaret eden Barthes, Fransız dergisi *Paris Match*'in bir kopyasını görür. Derginin kapağında Fransız üniforması giymiş, gözlerini yukarı kaldırarak üç renkli kumaşa (Fransa bayrağı) sabitlemiş ve selam veren genç bir siyah Fransız fotoğrafı görür. Bu fotoğrafta ilk başta gösterenler (imgenin öğeleri) ve gösterilenler (asker, bayrak vb.) basit bir mesajla gösterge için birleşmiştir: Siyah asker Fransız bayrağını selamlıyor. İkinci aşamada bu gösterge Fransız sömürgeciliğine ilişkin daha geniş bir ideolojik tema ile ilişkilendirilmiştir. Tamamlanmış anlam, temsil sürecinin ikinci aşamasında işlev görmektedir. Okuyucu tarafından daha geniş bir temayla ideolojik olarak çerçevelenir. Böylelikle daha ayrıntılı bir anlam ortaya çıkar. Barthes ikinci temaya, “Fransız emperyalizmi” ile “askeriliğin kasıtlı bir karışımı” adını vermiştir. Bu, Fransız sömürgeciliği ve onun sadık siyah asker oğulları hakkında bir mesaj taşımaktadır. Barthes bu ikinci anlam düzeyine mit (*myth*) adını verir (Hall, 1997, s. 39).

Roland Barthes, Saussure'ün dilsel modelini çok daha geniş bir gösterge ve temsil alanına (reklam, fotoğraf, popüler kültür, seyahat, moda vb.) taşıyarak uygulamıştır (Hall, 1997, s. 41). Ardından Saussure'ün dilbilimi ele almaya çalıştığı “anlam bilimi” projesi giderek savunulamaz hale gelmeye başlamıştır. Anlam ve temsil konusu pozitivist bir yaklaşıma (yani toplum hakkındaki bilimsel yasaları keşfetmeye çalışan bir yaklaşıma) uygun olmamakla birlikte, yorumlayıcı yönüyle insan ve kültür bilimlerine aittir. Gelişmeler göstermiştir ki kültürün zorunlu olarak yorumlayıcı doğası hiçbir zaman mutlak doğruya dair kesin bir sonuç üretmeye elverişli değildir. Bunun yerine sonsuz bir yorum zincirini başka yorumlar takip etmektedir. Fransız filozof Jacques Derrida'nın da belirttiği gibi yazmak her zaman daha fazla yazmaya yol açmaktadır. Dolayısıyla kesin bir anlam kavramı her zaman sonsuza dek ertelenmiştir (Hall, 1997, s. 42). Marx, ideolojileri “temsil sistemleri” olarak

kabul etmiştir. Bu durum ideolojinin temelde söylemsel ve göstergebilimsel karakterinin de kabul edilmesi anlamına gelir. Temsil sistemleri dünyayı kendimize ve birbirimize karşı temsil ettiğimiz anlam sistemleridir. İdeolojik bilgi, anlamın üretiminde yer alan pratiklerin bir sonucudur. Althusser de düşüncelerin kendi kendine oluşmadığını, onların toplumsal pratiklerde somutlaşarak bilgi verdiğini ifade eder. Buradan hareketle toplumsal olan hiçbir zaman göstergebilimin dışında değildir. Her toplumsal pratik, anlam ve temsilin karşılıklı etkileşimi içinde oluşur (Hall, 1985, s. 103). Göstergebilimsel yaklaşımda temsil, kelimelerin dil içerisinde işaret olarak işlev görmesi temeline dayanmaktadır. Ancak bir kültürde anlam genellikle bir konu hakkındaki yaygın otoritelere, güç sahiplerine bağlıdır. Göstergebilim temsili önce dille sınırlamış ve kapalı bir sistem olarak değerlendirmiştir ancak zamanla temsil, toplumsal bilginin üretimi için bir kaynak halini almıştır (Hall, 1997, s. 42).

2.6.1.4 Söylem, güç/bilgi ve özne: Michel Foucault’nun katkısı

“Çağımızın... tasviri nesneye, kopyayı aslına, temsili gerçekliğe, dış görünüşü öze tercih ettiğinden kuşku yoktur... Çağımız için kutsal olan tek şey yanılsama, kutsal olmayan tek şey ise hakikattir. Dahası, hakikat azaldıkça ve yanılsama çoğaldıkça çağımızın gözünde kutsal olanın değeri artar, öyle ki bu çağ açısından yanılsamanın had safhası, kutsal olanın da had safhasıdır.” (Feuerbach’tan aktaran Debord, 1996, s. 13)

Göstergebilim araştırmacıları özneyi başta dilin merkezinden uzaklaştırsa bile zaman içinde tekrar özne sorununa geri dönmüşlerdir. Her ne kadar dil, yapısalcı yaklaşıma göre “bizi konuşuyor” olsa da bazı tarihi anlarda bazı öznelerin ve insanların (örneğin iktidarlar, burjuvalar, medya sahipleri gibi güç sahipleri) bazı konular hakkında diğerlerinden daha fazla konuşma gücüne sahip olması önemlidir. Bu yaklaşımın neticesinde temsil modellerinin bilgi ve güç konularına odaklanması gerektiği düşüncesi önem kazanmaya başlamıştır (Hall, 1997, s. 42). Bu konuda fikir yürüten en önemli isimlerden biri de Fransız düşünür Michel Foucault’dur. Onu ilgilendiren dilden çok söylem yoluyla bilginin üretilmesi olmuştur (Hall, 1997, s. 42-43). Foucault bilgi ve anlamın söylem yoluyla üretilmesiyle ilgilenmiştir. O; davranışı, anlayışı, uygulamayı, inancı, bedenleri ve tüm popülasyonları düzenleyen insan bilimleri ve sosyal bilimler tarafından sağlanan bilgi üzerinde durmaktadır

(Hall, 1997, s. 51). Foucault amacının ve projesinin, “kültürümüzde insanların kendilerini nasıl anladıklarını” ve “toplumsal, bireysel ve paylaşılan anlamlar” hakkındaki bilgilerimizin farklı dönemlerde nasıl üretildiğini çözümlmek olduğunu ifade etmiştir. Foucault’nun projesini gerçekleştirirken vurguladığı kültürel anlayış ve ortak anlam unsurları bazı yönleriyle Saussure ve Barthes’tan etkilenmiş bazı yönleriyle ise onlardan radikal biçimde ayrılmıştır (Hall, 1997, s. 43).

Foucault'nun yaklaşımı göstergebilimsel yaklaşımdan çok tarihsel olarak temellendirilmiştir ve tarihsel özellikleri ağır basan bir yapıdadır. Onun odak noktası anlam ilişkileri değil güç ilişkileridir. Foucault’nun dikkatini çeken insan bilimleri ve sosyal bilimlerdeki çeşitli bilgi disiplinleridir. O bunlara “özneleştirici sosyal bilimler” demiştir. Foucault temsile yönelik söylem yaklaşımını ve başlıca üç fikrinin ana hatlarını şöyle sıralar: söylem, güç ve bilgi, özne (Hall,1997, s. 43). Foucault’ya göre bilgi üretimi, güç/iktidar ve beden sorunlarıyla kesişmektedir (Hall, 1997, s. 51).

Foucault’nun yaklaşımı, referans noktasını büyük dil ve işaret modellerinden almaz. O, hem Hegelci Marksizmi daha da özelinde diyalektiği hem de göstergebilimi reddetmiştir. Foucault’ya göre ne çelişkilerin mantığı olarak diyalektik ne de iletişimin yapısı olarak göstergebilim çatışmaların içsel anlaşılabilirliğini açıklamakta yeterlidir. Foucault diyalektiği, çatışmanın açık ve tehlikeli gerçekliğini Hegelci bir iskelete indirgeyerek kaçırmanın bir yolu olarak görmektedir. Öte yandan göstergebilimi ise çatışmanın şiddet içeren, kanlı ve öldürücü karakterini sakın Platoncu dil ve diyalog biçimine indirgeyerek engellemenin bir yolu olarak kabul etmektedir (Hall, 1997, s. 43).

Foucault'da odak dilden söyleme kaymıştır. O, dili değil bir temsil sistemi olarak söylemi incelemiştir. Foucault söylemi dilsel bir kavram olarak kullanmıştır ancak buna farklı bir anlam yüklemiştir. Foucault’nun söylemi içerisinde dil, belirli bir tarihsel anda belirli bir konu hakkında konuşmak için bilgiyi temsil etmenin bir yolu olarak karakterize edilmektedir. Bu bağlamda Foucault’nun yaklaşımında bilgi vurgusu önemlidir. Onu ilgilendiren, farklı tarihsel dönemlerde anlamlı ifadeler üreten ve söylemi düzenleyen kural ve uygulamalardır (Hall, 1992, s. 291).

Söylem, bilginin dil aracılığıyla üretilmesiyle ilgilidir. Tüm toplumsal uygulamalar bir anlam içerdiğinden ve anlamlar yaptığımız şeyleri şekillendirip etkilediğinden tüm uygulamaların söylemsel bir yönü vardır (Hall, 1992, s. 291). Söylem kavramı yalnızca dilsel bir kavram değildir. Söylem, dil ve pratikle ilgilidir. Kişinin söylediği (dil) ile yaptığı (pratik) arasındaki geleneksel ayrımın üstesinden gelmeye çalışır. Foucault'ya göre söylem konuyu inşa eder. Bilgimizin nesnelerini tanımlar ve üretir. Bir konunun anlamlı bir şekilde konuşulma ve üzerinde mantık yürütme biçimini yönetir. Aynı zamanda fikirlerin nasıl pratiğe dönüştüğünü etkiler. Söylem tanım gereği diğer konuşma biçimlerini dışlar, sınırlar ve kısıtlar (Hall, 1997, s. 44).

Tıpkı göstergebilimciler gibi Foucault da temsilde inşacı kuramı savunmuştur. Ancak onlardan farklı olarak Foucault bilginin ve anlamın dil yoluyla değil söylem yoluyla üretildiğini ifade etmektedir. Bu nedenle göstergebilimciler ve Foucault arasında benzerliklerin yanı sıra önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Foucault'ya, söylemin dışında hiçbir şeyin varlığını kabul etmediği yönünde eleştiriler de yöneltilmiştir. Ancak Foucault “şeylerin” dünyada maddi bir varlığa sahip olabileceğini inkâr etmemektedir. Onun iddia ettiği, söylem dışında hiçbir şeyin anlamlı olmadığıdır (Foucault, 1972'den aktaran Hall, 1999, s. 44-45). Söylem kavramı “şeylerin” var olup olmadığıyla değil anlamın nereden geldiğiyle ilgilidir (Hall, 1999, s. 45).

Temsil, bilgi ve doğruluk, göstergebilimdeki tarihi dikkate almayan yaklaşımın tersine Foucault tarafından tarihselleştirilmiştir. Foucault olayların bir anlamı olduğunu ve yalnızca belirli bir tarihsel bağlam içinde “doğru” olduğunu ileri sürmüştür. Söylemin her dönemde aralarında zorunlu bir süreklilik olmaksızın dönemden döneme kökten farklılık gösteren konular ve bilgi pratikleri ürettiğini ifade etmiştir (Hall, 1997, s. 46). Foucault başkalarının davranışlarını düzenlemek için bilginin kurumsal ölçekte söylemsel uygulamalar yoluyla nasıl uygulandığıyla ilgilenmiştir. Bilgi ile güç arasındaki ilişkiye ve gücün kurumsal aygıt ve teknolojiler içinde nasıl işlediğine odaklanmıştır (Hall, 1997, s. 47).

Foucault bilgi ve gücü ayrıştırılamaz olarak görüyordu. Foucault'nun söylem, bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu, inşacı temsil yaklaşımında önemli bir gelişmeye işaret etmektedir. Bu vurgu, temsili biçimsel kuramın pençesinden kurtarmış ona tarihsel, pratik ve dünyevi bir işleyiş bağlamı kazandırmıştır. Foucault'nun söylem, bilgi ve iktidara

yönelik ilgisi onun ideoloji kuramlarından ama özellikle de Marksizmden ne ölçüde etkilendiği sorusunu akıllara getirmektedir. Her şeyden önce Foucault klasik Marksist ideoloji sorunsalını reddetmiştir. Marx, her çağda fikirlerin toplumun ekonomik temelini yansıttığını ve dolayısıyla “yönetici fikirlerin”, kapitalist ekonomiyi yöneten yönetici sınıfın fikirlerini ve onların çıkarlarını yansıttığını ifade eder. Foucault sınıfların varlığını kabul etmekle beraber, Marksist ideoloji sorunsalının bilgi ile iktidar arasındaki tüm ilişkiyi ekonomiye ve sınıf çatışmasına indirgemesine karşı çıkmıştır (Hall, 1997, s. 47-48). Bu konuda Foucault’ya yöneltilen en büyük eleştirileri onun da söyleme fazla kapılma eğiliminde olması ve bu durumun maddi, ekonomik ve yapısal faktörlerin etkisini ihmal etmeye teşvik ettiği yönündedir (Hall, 1997, s. 51).

Foucault, Marksizmin burjuvazinin çarpıttığını ifade ettiği bilgiyi kendi doğruluk iddialarıyla karşılaştırma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Foucault söylem dışında herhangi bir düşünce biçiminin mutlak bir doğruluk iddiasında bulunabileceğine inanmamaktadır. Tüm politik ve toplumsal düşünce biçimlerinin kaçınılmaz olarak bilgi ve iktidar arasındaki etkileşime kapıldığına inanıyordu. Dolayısıyla Foucault’nun yaklaşımı “dil, temsil ve iktidar hangi sınıf çıkarına göre işler?” şeklindeki geleneksel Marksist yaklaşımın yönelttiği bu soruyu reddeder. Bu yönüyle Foucault Marx’tan etkilenen ancak onun sınıf indirgemeciliğini reddeden İtalyan Antonio Gramsci’ye oldukça yakın bir ideoloji tanımı geliştirmiştir. Gramsci belirli sosyal grupların diğer grupların rızasını kazanmak, onlar üzerinde hem düşünce hem de pratikte üstünlük sağlamak için ideolojik ve birçok farklı biçimde mücadele ettiğini öne sürmüştür. Gramsci bu iktidar biçimine hegemonya adını vermiştir. Hegemonya hiçbir zaman kalıcı değildir. Ekonomik çıkarlara ya da sınıfa indirgenemez. Gramsci’nin bu duruşu Foucault’nun konumuyla benzerlikler taşımaktadır (Hall, 1997, s. 48). Foucault tamamen yeni bir iktidar anlayışı geliştirmiştir. Gücün her zaman tek bir yönde ve yukarıdan aşağıya yayıldığını ve belirli bir kaynaktan (egemen, devlet, yönetici sınıf vb.) geldiği düşüncesini tartışmaya açmıştır. Foucault’ya göre iktidar bir zincir şeklinde işlememektedir, dolaşıma girmektedir. Hiçbir zaman tek bir merkezin tekeline değildir. Ağ benzeri bir organizasyon aracılığıyla dağılmakta ve uygulanmaktadır (Foucault, 1980, s. 119).

Saussure özneyi temsil sorunundan çıkarma eğilimindedir. O, “dilini bizi konuştuğunu” savunmuştur. Özne Saussure’ün yaklaşımında sözlerin (*parole*) yazarı olarak görülmektedir. Aynı zamanda Saussure söz düzeyinde (*parole*) dilin “bilimsel” analizinin yürütülemeyeceğini düşünmekteydi. Foucault da bilgiyi üretenin özne olmadığını savunarak kısmen de olsa Saussure ile benzer bir görüşü paylaşmaktadır. Foucault’ya göre bilgiyi üreten özne değil söylemdir. Söylem iktidarla iç içedir. Fakat iktidarın/bilginin işlemesi için bir özneye (kral, egemen sınıf, burjuvazi, devlet vb.) ihtiyaç yoktur (Hall, 1997, s. 54).

Foucault özneyi temsili merkezi ve yazarı konumuna yerleştirmese de kuramsallaştırmasına özneyi dahil etmiştir. Ancak Foucault geleneksel özne anlayışı diyebileceğimiz şeyi kesinlikle kabul etmemektedir. Geleneksel anlayış özneyi bilinçle donatılmış bir birey olarak ele almaktadır. Özgün eylem ve anlam kaynağı olarak görmemektedir. Geleneksel anlayışa göre konuşmamızı duyduğumuzda söylenenle aynı olduğumuzu hissederiz. Başkaları bizi yanlış anlasa da biz kendimizi anlarız çünkü anlamın kaynağı kendimizdir. Zaman içinde dil ve temsil konusunda inşacı temsil kuramına geçiş, özneyi bilgi ve anlam açısından ayrıcalıklı bir konum sahibi olmaktan uzaklaştırmıştır. Bu durum Foucault’nun söylemsel yaklaşımı için de geçerlidir (Hall, 1997, s. 55).

Foucault’ya göre özne söylem içinde üretilmektedir. Öte yandan bilgiyi üreten de söylemdir, onu konuşan özne değildir. Özneler belirli metinler üretebilirler ancak bunlar belirli bir dönemin doğruluk rejiminin sınırları içinde faaliyet gösterir. Özne; söylemin dışında olamaz, söyleme tabi olması gerekir. Böylelikle özne söylemin ürettiği bilginin dinleyicisi ve gücün iletildiği nesne haline gelir (Hall, 1997, s. 55). Foucault’nun amacı insanların özne haline nasıl getirildiğinin tarihsel bir iz sürümünü yapmaktır. O, bireyleri özne yapan iktidar biçimlerine odaklanmıştır. Foucault öznenin iki anlamı olduğunu ifade eder. Birincisi başkasına tabi/bağımlı olmak. İkincisi kendini bilmek ve kendine vicdanen bağlı olmak. Her iki anlam da boyun eğdiren iktidar biçimlerini anımsatmaktadır. Bu nedenle kurucu öznenin vazgeçmek, öznenin kendisinden kurtulmak, yani öznenin oluşumunu tarihsel bir çerçeve içinde açıklayabilecek bir analize ulaşmak gerekmektedir (Foucault, 1980, s. 115).

Foucault’nun öznesi söylem yoluyla iki farklı şekilde üretilmektedir. Birincisinde söylemin kendisi özneler üretmektedir. Bu aşamada söylem, ürettiği belirli bilgi biçimleri ile

kişilerden figürler üreterek özneleştirir. Özneler, söylem tarafından tanımlanır ve öznelere nitelikler yüklenir. Örneğin deli adam, histerik kadın ve suçlu gibi. Bu figürler belirli söylemsel rejimlere ve tarihsel dönemlere özgüdür. İkincisinde ise söylem aynı zamanda öznenin özel bilgisinin ve anlamının en çok anlam kazandığı yer olarak karşımıza çıkar. O halde buradan hareketle tüm söylemler yalnızca söylem üzerinden anlam kazanabilecek özne konumları oluşturmaktadır (Hall, 1997, s. 56).

2.6.2 Eleştirel söylem çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesinin temelleri Teun Adrian van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen ve Ruth Wodak gibi çoğu dilbilimci olan akademisyenlerin 1991 yılında Amsterdam'da düzenlenen bir sempozyumda bir araya gelmesi ile atılmıştır. Bu birliktelik ESÇ'nin temel ilkelerinin belirlenmesine imkân sağlamıştır. Zaman içinde her araştırmacının üzerine çalıştığı alanlar farklılık göstermiş ESÇ penceresinden farklı perspektifler geliştirilmiştir (Wodak, 2001a, s. 4). ESÇ'de incelenen konular akademisyenler açısından farklılık göstermektedir. Ancak genel olarak toplumsal cinsiyet, ırkçılık, medya söylemi, temsil ve kimlik araştırmaları gibi temalar ön plana çıkmaktadır (Wodak, 2001a, s. 3). ESÇ ile 1970'lerde ve 1980'lerde Doğu Anglia Üniversitesi'nde geliştirilen Gunther Kress, Roger Fowler ve Tony Trew gibi bir grup akademisyenin öncülüğünü üstlendiği Eleştirel Dilbilim (ED) arasında tarihsel bir devamlılık söz konusudur. Bu devamlılık göstergelerin keyfi olmadığı ve söylemlerin çoğunlukla ideolojik olduğu önermesi üzerinde birleşmektedir. Dilbilimci Michael Alexander Kirkwood Halliday dili toplumsal bir anlam sistemi olarak kabul etmiş dilin hizmet etmesi gereken toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara vurgu yapmıştır. ED alanındaki araştırmacılardan Gunther Kress de Halliday'ın düşüncelerinden etkilenecek göstergelerin yapısına ve söylemin ideolojik yönüne işaret etmiştir. Buradan hareketle Halliday'ın Sistematik İşlevsel Dilbilim (*Systemic Functional Linguistics*) yaklaşımı başta ED ardından yeni bir disiplin olarak doğan ESÇ alanında da önem kazanan bir yaklaşım haline gelmiştir (Wodak, 2001a, s. 3). Böylelikle Kress, Trew, Fowler ve Bob Hodge gibi isimler Halliday'ın Sistematik İşlevsel Dilbilim yaklaşımından etkilenecek ED araştırmalarına öncülük etmiş (van Dijk, 1995, s. 25), ED'nin araladığı bu ufuk 1990'lı yıllarda ESÇ'nin dilbilimsel ayağına düşünsel anlamda bir dayanak oluşturmuştur. Bu iki alan arasındaki yakın ilişkisellik nedeniyle zaman zaman ESÇ

ve ED sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır (Wodak, 2001a, s. 1). 1960'lı yıllarda yürütülen dilbilim çalışmaları genellikle eleştirel bir çizgide seyretnmiştir. Bu alanda çalışan önde gelen isimlerden biri de Fransız dilbilimci Michel Pêcheux'dür. Pêcheux eleştirel dilbilim kökenlerinin izini Rus kuramcılar Bakhtin ve Volosinov'un çalışmalarına kadar sürmüştür. Mihail Bakhtin ve Valentin Voloshinov 1930'larda dilin ve toplumsal süreçlerin birbirini tamamlayan yapısına işaret etmiştir (Wodak, 2001a, s. 13). 1970'lere gelindiğinde ED çalışmaları toplumdaki güç ilişkilerinin yapılandırılmasında dilin rolünü kabul eden bir metin ve söylem çözümleme yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yapılan araştırmalar toplumsal hiyerarşi ve güç konularına sınırlı bir ilgi göstererek, dil çeşitliliğini, dil değişimini ve iletişimsel etkileşim yapılarını tanımlamayı ve açıklamayı amaçlamıştır. Bu dönemde Kress, Hodge, Fowler, van Dijk, Fairclough ve Wodak'ın dil ve toplum üzerine yaptığı çalışmalar eleştirel dilbilim araştırmalarının temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştur (Wodak, 2001a, s. 5).

ESÇ eleştirel kuram ile uyumlu olarak dilin bilgiyi oluşturmada, iletmede, toplumsal kurumları organize etmede ve gücü kullanmada nasıl işlediğine dair bir farkındalık kazandırmak için disiplinlerarası çalışmanın gerekliliğini vurgulamaktadır (Wodak, 2001a, s. 11). Bu nedenle ESÇ sosyal bilimler alanındaki çeşitli disiplinlerden etkilenmiştir. Frankfurt Okulu'nun öncülüğünü yaptığı eleştirel paradigma, Eleştirel Dilbilim ve İngiliz Kültürel Çalışmalar bu disiplinlerden başlıcalarıdır (van Dijk, 1995, s. 25). ESÇ sabit birtakım yöntemler izleyen bir akademik disiplin değildir. ESÇ kuram ve izlencesini belirlerken soruna yönelik disiplinlerarası yaklaşım sergileyen bir akademik disiplindir, bir araştırma hareketidir (Fairclough, Mulderrig ve Wodak, 2011, s. 2.) Bu nedenle ESÇ bir yöntem değil, kendini farklı düzeylerde oluşturan bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır (Meyer, 2001, s. 14).

ESÇ kendini tarafsız ve nesnel bir yaklaşım olarak değil sosyopolitik duruşa sahip ve bu doğrultuda amaçları olan bir akademik disiplin olarak tanımlar (Fairclough, Mulderrig ve Wodak, 2011, s. 2). Nitekim ESÇ'deki eleştirelilik nosyonu da ESÇ alanında çalışan araştırmacıların bu politik tutumundan süregelmektedir. Bu eleştirelilik güç odakları tarafından uygulanan tahakküm ve eşitsizliğin yeniden üretim süreçlerine karşı sergilenen bir eleştirelliktir. Böylelikle güç pratiklerinin doğurduğu eşitsizliklerin açığa çıkarılması ile

toplumsal dönüşüme öncülük edecek bir çıkış noktası oluşturulması hedeflenmektedir. Sonuç itibariyle ESÇ harekete geçirici nedenler ortaya koymaya çalışmaktadır. Herhangi bir disiplin, paradigma veya kurama özellikle katkıda bulunmayı hedeflememektedir. Bu nedenle ESÇ’de başvurulmuş tüm kuram, tanım ve yöntemlere sosyopolitik bir hedefi başarmak üzere başvurulmaktadır (van Dijk, 1993, s. 252-253). ESÇ’nin eleştirelliği Frankfurt Okulu’nun eleştirel duruşundan beslenmektedir. Bu bağlamda Frankfurt Okulu’nun müdürü ve önde gelen düşünürlerinden Max Horkheimer’in 1937 yılında yayımlanmış olduğu Geleneksel ve Eleştirel Kuram başlıklı eseri önemli bir yere sahiptir. Horkheimer bu çalışması ile eleştirel kuramın tek amacının toplumu anlamak ve açıklamaya yönelik kuramlar ortaya koymak değil aynı zamanda toplumu harekete geçirmek ve değişime yöneltmek olduğunu vurgulamıştır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 6). ESÇ, söylemi bir toplumsal pratik olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla söylemi güç odakları ile bir mücadele sahnesi olarak görmektedir. Buradan hareketle ESÇ yaptığı çözümlemelerle söylemin ardındaki ideoloji perdesini aralarken aynı zamanda alternatif söylemler geliştirerek güçlünün söylemi ile mücadele etmenin yollarını aramaktadır. ESÇ’nin benimsediği bu tutum Marksist alanyazınında önemi sıklıkla vurgulanan praksis kavramı ile her zaman dirsek teması içinde bulunduğu da bir göstergesidir. Horkheimer bir araştırmada tek bir araştırma yönteminin mutlak ve güvenilir sonuçlar üretemeyeceğine inanmıştır. Bir soruya yanıt verirken yalnızca tek bir yaklaşımı benimseyerek yanıt aramanın çarpıklıklara yol açacağını savunmuş, araştırma yöntemlerinin çeşitlendirilerek birbirini tamamlaması gerektiğini öne sürmüştür. Horkheimer ampirik bulguların değerini kabul etmekle birlikte bu bulguların kuramsal çözümlemenin yerini alamayacağını da ifade etmiştir (Wodak, 2001a, s. 10).

ESÇ ve ED temel olarak dilin güç ve kontrolün tahakkümünde ortaya çıkardığı hakimiyet ve ayrımcılığı şeffaf biçimde çözümlemeyi ve görünür kılmayı amaçlamaktadır. Nihai amaç aydınlanma ve özgürleşmedir. Bunu, dengesiz güç ilişkileri doğuran ve eşitsizlikleri meşrulaştıran söylemi eleştirel biçimde çözümleyerek yapmayı hedefler. Bu nedenle Habermas’ın dilin aynı zamanda bir tahakküm ve toplumsal bir güç aracı olduğu düşüncesini onaylamaktadırlar (Wodak, 2001a, s. 2). Ancak ESÇ gücün yalnızca dilden kaynaklandığını savunmaz. Dilin gücü pekiştirmede işlevsel olduğunu öne sürer. Dili güce

meydan okumak, onu yıkmak, kısa ve uzun vadede güç dengelerini değiştirmek için kullanmayı önerir. Metinleri egemenlik için mücadele eden farklı söylemlerin ve ideolojilerin izlerini taşıyan bir mücadele alanı olarak görür (Wodak, 2001a, s. 11). ESÇ hermenötik yani yorumsamacı bir süreçtir. Doğa bilimlerinin nedensel yaklaşımı ile karşılaştırıldığında hermenötik, anlam ilişkilerini kavrama ve üretme yöntemi olarak anlaşılabilir. Anlamın ancak metnin bağlamı ekseninde değerlendirilerek anlaşılabileceğini savunur. Parçanın ancak bütün bağlamında anlam kazandığına, bütünün de ancak bu parçalar aracılığı ile anlaşılabilmesine inanır. Bu nedenle hermenötik ayrıntılı bir belgeleme ve yorum gerektirmektedir (Meyer, 2001, s. 16). ESÇ kendini veri toplamanın mutlaka yapılması gereken bir aşama olmadığını öne süren Barney Glaser ve Anselm Strauss tarafından geliştirilen temellendirilmiş/gömülü kuram (*grounded theory*) geleneğinde konumlandırır (Meyer, 2001, s. 18). Wodak (2001b, s. 67) ESÇ'nin özelliklerini şöyle karakterize eder:

- 1- ESÇ disiplinlerarasıdır.
- 2- Disiplinlerarasılık çeşitli seviyelerde olabilir: kuramda, işin kendisinde ve pratikte.
- 3- ESÇ sorun odaklıdır, belirli dilsel öğelere odaklanmaz.
- 4- ESÇ'de kuram ve metodoloji eklektiktir. Yani araştırılan nesnenin anlaşılmasına ve açıklanmasına yardımcı olan kuram ve yöntemler bütünleşik olarak ele alınır.
- 5- ESÇ'de araştırma daha ileri bir çözümleme ve kuram oluşturabilmek adına araştırılan nesneyi keşfetmek için saha çalışması ve etnografiyi birleştirerek içeriden çalışma çabasıdır.
- 6- ESÇ abdüktiftir. Yani araştırmaya konu olan sorulara bulgular ışığında karşılık gelen en iyi açıklamayı kabul eden bir mantıksal yaklaşımı benimser. Bu durum kuram ile ampirik veriler arasında sürekli gidip gelmeyi gerektirir.
- 7- ESÇ'de çoklu türler ve çoklu kamusal alanlar incelenir. Metinlerarası ve söylemlerarası ilişkiler araştırılır. Yeniden bağlamsallaştırma üzerine çalışılır. Yeniden bağlamsallaştırma; türleri, konuları ve argümanları birbirine bağlamada en önemli süreçtir.

8- EŞÇ tarihsel bağlamı her zaman çözümler. Söylemlerin ve metinlerin yorumlanmasında tarihsel bağlama başvurulur.

9- EŞÇ’de başvurulacak araçlar, kategoriler ve araştırma adımları araştırmaya konu olan sorun özelinde karakterize edilir.

10- EŞÇ’de büyük kuramlar (*grand theory*) temel görevi görür. Derinlikli ve özel çözümlemede orta düzey kuramlar analitik amaçlara hizmet etmede daha işlevseldir.

11- EŞÇ’de amaçlanan pratik değişim ve dönüşümdür. Çözümlemede elde edilen sonuçlar farklı alanlardaki uzmanların kullanımına sunulmalıdır. Ardından belirli söylemsel ve toplumsal pratikleri değiştirmek amacıyla uygulamaya konmalıdır.

EŞÇ, gücün kötüye kullanımının söylem boyutlarını inceler. Adaletsizlik ve eşitsizlik de gücün kötüye kullanımından doğar dolayısıyla söylem bu kavramlar ile yakından ilgilenmektedir. Güç sahibi konuşmacılar güçlerini söylem düzeyinde sergileyebilir ve bu söylem izleyiciyi/okuru ikna edebilir, etkileyebilir. Böylesi bir durumda söylemin nasıl yapılandırıldığını çözümlemek gerekliliği doğar. Bu noktada EŞÇ söylemin yapım aşamasında başvuru söylem stratejilerini saptamayı ve tahakkümün yeniden üretim süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır (van Dijk, 1993, s. 259). Söylem, kurum ve toplumsal yapıları şekillendirme gücüne sahiptir. Diğer bir deyişle kurucu bir role sahiptir. Hatta söylem kendini şekillendiren durumları bile değiştirebilir. Söylem, kurucu olduğu kadar aynı zamanda kurulmuştur yani yapılandırılmış bir metindir. Söylemler mevcut düzenin yani statükonun devam etmesine olanak sağlayan bir yapıdadır. Statüko kendi lehine olan mevcut güç dengesizliğini korumak üzere söyleme başvurur. Bu konumda söylem eşitsizliğin sürdürülmesinde kurucu bir rol oynamış olur. Statüko, bazen makro ölçekte devleti yöneten bir hükümet ile yurttaş arasında olabilirken bazen de daha mikro ölçekte işçi ile iş veren arasında da varlık gösterebilir. İktidarlar gücünü pekiştirmek için ideolojiyi kullanır ve ideolojisine somut bir görünüm kazandırmak üzere söyleme başvururlar. İdeolojiyi çıplak gözle görüntülemek zordur çünkü ideoloji toplumsal pratikler ile eklemlenerek ağ şeklinde toplumun tüm kurumlarına adeta bir sinir ağı gibi yayılır. Söylem de bu ağın kollarından biridir. İdeoloji dil aracılığı ile yapılandırılarak bir söylem paketi halini alır ve medya yoluyla yayılıma girer. Buradan hareketle EŞÇ ise dil ile aracılanan

ideolojik söylemin saydam olmayan taraflarını görünür kılmaya çalışmaktadır (Fairclough, Mulderrig ve Wodak, 2011, s. 2). Medya kurumları; kamusal söylem için alan sağladıkları ve olayları “tarafsız” bir şekilde yansıttıkları iddiasındadır. EŞÇ, bu varsayımların yanlışlığını göstermek üzere medyanın aracı olma ve yapıcı olma rolünü yaptığı çözümlemeler ile göstermeyi amaçlar (Wodak, 2001a, s. 6-7).

EŞÇ alanındaki araştırmacıların yaklaşımları, bağlamdan dil ve toplum arasındaki ilişkiye varıncaya dek farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu yönüyle EŞÇ’de tek tip ve indirgemeci bir tutum söz konusu değildir. Nitekim bu bağlamda Norman Fairclough’ın geliştirdiği perspektif daha çok Halliday’in dilbilim kuramı ve Foucault’nun söylem düzeni kavramı çerçevesinde şekillenirken Ruth Wodak ve Teun Adrian van Dijk’in yaklaşımları sosyobilişsel bir çizgide seyretmektedir (Meyer, 2001, s. 15). Söylemde yer alan toplumsal aktörler, yalnızca bireysel deneyimden ibaret değildir. Toplumsal aktörler/temsiller, kolektif algı çerçevelerine dayanmaktadır. Toplumsal olarak paylaşılan bu algılar toplumsal sistem ile bireysel bilişsel sistem arasında bir bağlantı oluşturur. Toplumsal temsiller belirli toplumsal gruplara bağlıdır ve toplumun bütününe kapsamaz. Dinamik yapıdadır ve değişim süreci içinde sürekli bir devinim halindedir. van Dijk doğrudan bu geleneğe değil ancak bir kesişim noktası olarak sosyopsikolojik araştırmalara işaret eder. Bilişsel psikolojiden faydalanan bu tür zihinsel yapıların, epizodik hafızada saklanan bir zihinsel model biçimine sahip olduğunu savunur. Katılımcının söylemsel etkileşimin zihinsel temsilleri olarak anlaşılan bağlam modelleri kavramını öne sürer. van Dijk söylemin anlaşılmasıyla ilgili üç toplumsal temsil biçimini adlandırır: bilgi (kişisel, grup ve kültürel), tutumlar ve ideolojiler. Söylemler toplum içinde gerçekleşir ve yalnızca toplumsal durum, eylem, aktör ve toplumsal yapıların karşılıklı etkileşimi içinde anlaşılabilir. Böylece Jager’dan farklı olarak sosyal yapının etkisini toplumsal temsiller yoluyla kavramsallaştırır (Meyer, 2001, s. 21).

Norman Fairclough ise tam ortada bir pozisyona sahiptir. Nitekim o hem Marksist gelenekteki toplumsal çatışmaya odaklanır hem de söylemlerdeki dilsel görünümleri özellikle de egemenlik, farklılık ve direniş unsurlarını tespit etmeye çalışır. Fairclough’a göre her sosyal uygulamanın bir göstergesel unsuru vardır. Üretme pratiği, üretim araçları, toplumsal ilişkiler, toplumsal kimlikler, kültürel değerler, bilinç ve anlamlandırma toplumsal pratiğin diyalektik olarak ilişkili unsurlarıdır. Fairclough EŞÇ’yi göstergebilim ile toplumsal

uygulamaların diğer unsurları arasındaki diyalektik ilişkilerin çözülmesi olarak değerlendirir. Buradan hareketle toplumsal düzenin semiyotik yönüne söylem düzeni denir. ESÇ yaklaşımı, yapıya odaklanma ile eyleme odaklanma arasında gidip gelmektedir. Temel strateji soruna dayalı olmalıdır. ESÇ özgürleştirici hedefler takip etmeli ve toplumsal yaşamın belirli biçimleri içinde genel hatlarıyla “kaybedenler” olarak adlandırılanların karşılaştığı sorunlara odaklanmalıdır. Fairclough bunu yaparken dili hizmet etmeye başladığı toplumsal işlevler tarafından şekillendirilmiş olarak gören Halliday’ın sistematik işlevsel dilbilim yaklaşımından yararlanmaktadır (Meyer, 2001, s. 30).

Ruth Wodak, van Dijk ve Fairclough arasında EŞÇ araştırmaları alanında dil konusuna en çok odaklanan araştırmacıdır. Diğerklerinden farklı olarak Wodak, Martin Reisgl ile birlikte açıkça bir söylem kuramı oluştırmaya çalışmıştır. Wodak ve Reisgl söylemi toplumsal eylem alanları içinde tematik olarak birbiriyle ilişkili semiyotik, sözlü veya yazılı belirteçler, belirli semiyotik türlere ait “metinler” olarak ortaya koyan, birbiriyle ilişkili dilsel eylemlerin karmaşık bir demeti olarak tanımlamaktadır (Meyer, 2001, s. 21-22). Ruth Wodak’ın geliştiricisi olduğu söylem tarihsel yaklaşım içinde eylem alanları; türler (*genres*), söylemler ve metinler arasındaki bağlantı ile modellenir. Wodak söylem çözümlemesi açısından özel önem atfedilen bağlam unsurunu anlamak için tarihsellik kavramına vurgu yapar. O, söylemin bağlamını tarihsel düzlemde ele alır. Wodak, büyük kuramların labirentlerinde tükenmek ve bu alana yatırım yapmak yerine toplumsal problemlere yönelik kavramsal araçlar geliştirmeyi önermektedir. STY, odak noktasını siyasal söylem için kavramsal çerçeveler geliştirilmeye çalışılan siyaset alanında bulur. Wodak dilbilim ile geliştirmiş olduğu modeli birbirine yakınlılaştırmaya çalışmış ve bir argümantasyon kuramından (*list of topoi*) yararlanmıştır. Bu argümantasyon kuramı tüm araştırma sorularıyla iyi uyum sağlamak zorunda değildir. Buradan hareketle Wodak’ın pragmatik yaklaşıma güçlü şekilde bağlı bir görünüm sergilediği önerilebilir (Meyer, 2001, s. 22).

2.6.2.1 Söylem tarihsel yaklaşım: Ruth Wodak'ın yaklaşımı

Eleştirel Dilbilim; amaçlarını, araştırma alanlarını, seçilen bakış açısını ve analiz yöntemlerini net bir şekilde 1980'lerin sonunda ortaya koyabilmiştir. Ardından Wodak yerleşik hale gelen Eleştirel Dilbilim araştırmaların en önemli özelliklerini ortaya koymuştur. Kurumsal ortamlarda dil kullanımının araştırılmasının önemi yinelemiş ve tarihsel bir

perspektifin gerekliliğine işaret etmiştir. Buradan Wodak'ın STY'si filizlenmiştir. Wodak, dil ve toplum arasındaki ilişkiyi karmaşık bularak çok yönlü bir yaklaşımın gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla güç, ideoloji ve tarih kavramlarının merkezi olarak yer aldığı belirli bir perspektifi ele alırken Halliday'ın dilbilimine, Bernstein'ın toplumdilbilimine öte yandan Pêcheux, Foucault, Habermas, Bakhtin ve Voloshinov gibi isimlerin çalışmalarına atıfta bulunur (Wodak, 2001a, s. 7-8).

Wodak için günümüzdeki en büyük zorluklardan biri ulus devletler ile uluslar üstü varlıklar arasında birçok düzeyde (ekonomi, bilim, teknoloji, iletişim vb.) ortaya çıkan çelişkileri ve gerilimleri açıklamaktır. O, nedensel modelleri bu karmaşıklığı çözmek için uygun görmemektedir. Bu nedenle Wodak daha hermenötik ve yorumlayıcı bir şekilde incelenen çeşitli semptomlar yani belirtiler arasında bağ kurmak ve onları açıklamak üzere semptomatoloji hakkında konuşmayı tercih etmektedir. Wodak, Nikos Mouzelis tarafından geliştirilen daha pragmatik odaklı bir kuramsal yaklaşımı desteklemektedir. Bu pragmatik yaklaşım kuramın ihtiyaç duyduğu kavramlar ile araştırılacak problemleri ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle araştırmacıların çalışmanın henüz başında bir “büyük kurama (*grand theory*) ihtiyacımız var mı?” sorusunu değil, bunun yerine, “bu sorun veya bu bağlam ile hangi kavramsal araçlar alakalıdır?” sorusunu sorması beklenir. İlk soru heyecan verici spekülasyonları davet etse bile problem odaklı bilimden uzak bir görünüm sergilemektedir (Wodak, 2001b, s. 64). Buradan hareketle Wodak STY kapsamında söylem stratejilerini beş başlık altında kategorize ederek çözümler (Wodak, 2001b, s. 73):

1-Adlandırma/atıf (Referential/nomination): İç grup ve dış gruplar inşa etmek.

2-Yüklemleme/etiketleme (Predication): Toplumsal aktörleri az veya çok olumlu veya olumsuz, aşağılayıcı veya takdir edici şekilde etiketlemek.

3-Münazara (Argumentation): Olumlu veya olumsuz atıfların gerekçelendirilmesi süreci.

4- Bakış açısı (Perspectivation/framing/discourse representation): Konuşmacının bakış açısını konumlandırması.

5- Hafifleştirme/yoğunlaştırma (Mitigation/intensification): Bir önermenin epistemik durumunu değiştirmek. Söylemi hafifletmek veya yoğunlaştırmak.

STY, ikisi biliş boyutuyla biri de eylem boyutuyla ilgili olmak üzere üç yönlü karmaşık bir toplumsal eleştiri kavramını takip eder. Bu üç yön şöyledir (Wodak, 2001b, s. 64-65):

1- STY, metin içi veya söylem içi yapılardaki tutarsızlıkları, çelişkileri, paradoksları ve ikilemleri keşfetmeyi amaçlar.

2- STY, söylemsel pratiklerin açık ya da gizli ancak muhtemelen ikna edici ve manipülatif karakterini bir şekilde açığa çıkarmak ile ilgilidir. Sosyotanasal eleştiriyle araştırmacı metinsel veya söylemsel alanı aşar. Geçmişini ve bağlamsal bilgisini kullanarak söylemsel bir olayın etkileşimsel yapılarını daha geniş bir toplumsal ve politik ilişkiler, süreçler ve koşullar çerçevesine yerleştirir. Bu noktada söylemsel olayları yorumlamak için toplumsal kuramlara başvurur.

3- Prognostik eleştiri veya diğer bir deyişle öngöründe bulunan eleştiri ile iletişimin dönüştürülmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunur. Örneğin hastanelerde, okullarda, mahkeme salonlarında, kamu dairelerinde ve medya raporlama kurumlarında dil engellerinin azaltılmasına yönelik öneriler ve yönergeler hazırlayarak kamu kurumlarında cinsiyetçi dil kullanımından kaçınmaya yönelik kılavuzlar hazırlanması gibi.

ESÇ neyin “doğru” veya “yanlış” olduğunu değerlendirmekle ilgilenmez. Wodak’e göre ESÇ araştırmanın her noktasında seçimler yapmalı ve bu seçimleri şeffaf hale getirmelidir. Aynı zamanda söylemsel olayların belirli yorumlarının neden diğerlerinden daha geçerli görüldüğünü kuramsal olarak açıklayarak doğrulamalıdır. Eleştirel söylem çözümlemesi araştırmacılarının ön yargılı olma riskini en aza indirmenin yöntemli yollarından biri üçgenleme ilkesini takip etmektir. Dolayısıyla STY’nin ayırt edici özelliklerinden biri farklı yaklaşımlarla, çok yöntemli olarak ve arka plan bilgilerinin yanı sıra çeşitli ampirik veriler temelinde çalışma çabasıdır. STY; tarihsel, örgütsel ve politik konular üzerine araştırma yapmak üzere metinleri incelerken tarihsel kaynaklar ve söylemsel olayların gömülü olduğu toplumsal ve politik alanların arka planı hakkında mevcut büyük miktardaki bilgiyi bir araya getirmeye çalışır. Ayrıca ESÇ belirli söylem türlerinin art zamanlı değişime maruz kalma yollarını araştırarak söylemsel eylemlerin tarihsel boyutunu da analiz etmektedir (Wodak, 2001b, s. 65).

3. YÖNTEM

Bu başlık altında çalışmanın araştırma modeli, evreni ve örneklemini, araştırma verilerinin toplanma şekli ve son olarak verilerin analiz ve çözümleme süreçlerine ilişkin detaylar açıklanmıştır.

3.1 Araştırma Modeli

Çalışma kapsamında belirlenen veriler haber medyasının X paylaşımlarından oluşmaktadır. Bu veriler öncelikle tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu aşamada parçalı bir görünüm kazanan haber metinleri analiz edilerek yorumlanmıştır. Ardından haberler Ruth Wodak'ın eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı olan STY ile eleştirel dilbilimsel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu aşamada haberler Wodak'ın “adlandırma/atıf”, “yüklemleme/etiketleme”, “münazara”, “bakış açısı” ve “yoğunlaştırma/hafifleştirme” başlıkları altında metinlere uyguladığı söylem stratejileri çerçevesinde eleştirel bir pencereden çözümlenmiştir. Son kerte 2023 genel seçimi boyunca Suriyeli göçmenlere yönelik X platformu üzerinde paylaşılan haberlerde söylemin nasıl yapılandırıldığına yönelik yorumlar tematik içerik analizi ve eleştirel söylem çözümlemesi neticesinde elde edilen bulgular ışığında bütüncül bir pencereden değerlendirilmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırma 2023 Türkiye genel seçimi süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik izlediği söylemi X örnekleminde incelemektedir. Bu kapsamda gazete, haber kanalları ve haber ajanslarının X üzerinden paylaştığı haberler incelenmiştir. Çalışma kapsamına dahil edilen X hesapları, Türk haber medyasının X üzerindeki güncel etki alanını desenlemek üzere yapılandırılmıştır. Bu nedenle yabancı kaynaklı haber kuruluşları örneklem kapsamı dışında bırakılmıştır. Örneklem en geniş etki alanına sahip haber kuruluşlarının X hesaplarını kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Bunlara ek olarak devlet tarafından finanse edilen haber organları olarak TRT Haber ve Anadolu Ajansı'nın X hesapları da örnekleme dahil edilmiştir. Bu doğrultuda en çok takipçi sayısına sahip gazete, haber kanalı ve haber ajansının X hesapları şöyle listelenmiştir (Tablo 3.1):

Tablo 3.1

2023 yılı itibarıyla Türk haber medyasında X platformu üzerinde en çok takipçi sayısına sahip olan haber kuruluşları

1. NTV: 7.8M	8. Anadolu Ajansı: 3.4M	15. Sabah: 2.1M	22. Yeni Şafak: 983B
2. NTV Spor: 6.2M	9. Sözcü: 3.5M	16. A Haber: 1.9M	23. İhlas Haber Ajansı: 983B
3. CNN Türk: 5.3M	10. Cumhuriyet: 3.3M	17. BirGün: 1.9M	24. Haber 7: 930b
4. Habertürk: 4.7M	11. Hürriyet Plus: 3.2M	18. Haber Türk TV: 1.5M	25. Türkiye Gazetesi: 313B
5. Hürriyet: 4.3M	12. FOX HABER (yeni adı ile NOW Haber): 2.8M	19. Tele 1 TV: 1.4M	26. Yeniçağ Gazetesi: 277B
6. BBC News Türkçe: 4.2M	13. Halk TV: 2.6M	20. Demirören Haber Ajansı: 1.2M	27. Takvim: 247B
7. TRT Haber: 4M	14. Milliyet: 2.5M	21. Akşam: 985B	28. Yeni Akit: 209B

Haber kuruluşlarının etki ve temsil kabiliyetini ölçebilmek için takipçi sayısı kadar haber kuruluşlarının sahip olduğu gerçek kullanıcı sayısı da önemlidir. Bu konuda yakın zamanda paylaşılan çalışmalardan biri Kızılkaya ve Ütücü (2021) tarafından yayımlanan Türkiye Dijital Medya Raporu başlıklı çalışmadır. İlgili rapor Türkiye’deki dijital haber medyasının bir portresini çizmektedir. Rapora göre Türkiye’de toplam çevrim içi gerçek kullanıcı sayısı yaklaşık 58 milyon olarak ölçümlenmiştir (Kızılkaya ve Ütücü, 2021, s. 20). Raporda Türkiye’de yayın yapan 20 haber kuruluşu listelenmiştir. Bu haber kuruluşlarının etki gücü; genel dijital erişim, Google erişimleri ve dijital medya platformları üzerinde sahip olduğu gerçek kullanıcı sayıları üzerinden analiz edilmiştir. Raporda paylaşılan bulgulara göre en çok gerçek kullanıcıya sahip 10 haber kuruluşu şöyle olmuştur: Hürriyet (33,4M), Sabah (32,3M), Habertürk (23,4M), Sözcü (22,6M), Haber 7 (17,3M), Yeniçağ (10,1M), NTV (9,8M), Cumhuriyet (7,6M), BirGün (4,3M), Akşam (3,7M).

Ortaya çıkan sonuçta haber kuruluşlarının X platformundaki takipçi sayıları ve sahip oldukları gerçek kullanıcı sayıları arasındaki ilişkinin kendi içinde büyük ölçüde tutarlı bir görünüm sergilediği saptanmıştır. Ardından örneklemin oluşturulmasına geçilmiştir. Buradan hareketle NTV Spor yalnızca spor haberciliği yaptığı için kapsam dışı olarak değerlendirilmiştir. Aynı haberlerin tekrar edilmemesi adına Hürriyet Plus ve Habertürk TV

yerine örnekleme yalnızca Hürriyet ve Habertürk hesapları dahil edilmiştir. CNN Türk²⁶, BBC News Türkçe ve FOX Haber (yeni adı ile NOW Haber) yabancı kökenli haber kuruluşları oldukları için çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Haber 7 ve Akşam gerçek kullanıcı sayısı fazla olsa bile bu haber kuruluşlarının gerek kendi başına kamuoyu oluşturma gücü gerekse X platformu üzerindeki takipçi sayıları da dikkate alındığında sahip oldukları etki alanı diğer haber kuruluşlarına kıyasla zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle örneklemin temsil kabiliyetini arttırmak için Haber 7 ve Akşam yerine dört farklı gazete eklenmiştir. Bu doğrultuda bu haber kuruluşları yerine göç konusundaki benzer tutumları ve X üzerindeki takipçi sayıları göz önünde bulundurularak örnekleme Yeni Şafak, Yeni Akit, A Haber ve Milliyet dahil edilmiştir. Öte yandan Halk TV toplamda sahip oldukları gerçek kullanıcı sayısı ve erişim oranı²⁷, X üzerinde sahip oldukları takipçi sayısı²⁸ ile karşılaştırıldığında dengesiz bir görünüm sergilediği için örnekleme dahil edilmemiştir. Kızılkaya ve Ütücü (2021, s. 21) Halk TV'nin dijital medya paylaşımları açısından daha çok YouTube paylaşımlarına odaklandığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda ilgili haber kuruluşu çalışma örnekleminin dışında bırakılmıştır. Son olarak kamu tarafından finanse edilen ve kamusal habercilik yapma sorumluluğu taşıyan haber kurumları olarak TRT Haber ve Anadolu Ajansı da örnekleme dahil edilmiştir. Geriye 21 haber kuruluşu kalmıştır. Çalışmanın sınırlılıkları gereği bu haber kuruluşlarını temsilen 21 haber kuruluşunun yaklaşık yüzde 70'ine karşılık gelen 14 haber kuruluşu belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışma kapsamında belirlenen örnekleme dahil olan haber kuruluşlarının nihai görünümü şöyle olmuştur: A Haber, Anadolu Ajansı, BirGün, Cumhuriyet, Habertürk²⁹, Hürriyet, Milliyet, NTV, Sabah, Sözcü, TRT Haber, Yeni Akit, Yeni Şafak ve Yeniçağ.

Çalışma kapsamında incelenen haber kuruluşlarını siyasal iktidara yakın ve siyasal iktidar karşıtı haber medyası olarak kategorize etmek mümkündür. Siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen haber kuruluşları: TRT Haber, Anadolu Ajansı, NTV, Habertürk, Hürriyet,

²⁶ CNN Türk'ün yüzde 50'si ABD kökenli TBS Network'e aitken diğer yüzde 50'si 2018 yılı itibarıyla Türk kökenli Demirören Holding'e aittir.

²⁷ Erişim oranı, 58 milyon toplam gerçek kullanıcısı olan Türkiye örneklemini içerisinde sahip olunan gerçek kullanıcı sayısının toplam gerçek kullanıcı sayısına oranıdır. Halk TV 670 bin gerçek kullanıcı sayısı ile 58 milyon içinden yüzde 1,15 erişim oranına sahiptir (Kızılkaya ve Ütücü, 2021, s. 20).

²⁸ X platformu üzerinde Halk TV 2,6 milyon takipçiye sahiptir.

²⁹ Örnekleme yalnızca 4,7 milyon takipçiye sahip olan Habertürk hesabı dahil edilmiştir. Fazla aynı içerik paylaşımı dolayısıyla Haber Türk TV örnekleme dahil edilmemiştir.

Milliyet, Sabah, A Haber, Yeni Şafak ve Yeni Akit olarak sınıflandırılmıştır. Bu haber kuruluşları siyasal iktidara açık veya dolaylı olarak farklı seviyelerde yakın bir tutum sergilemektedir. Öte yandan mevcut siyasal iktidara karşıt duruşu ile bilinen haber kuruluşları Sözcü, Cumhuriyet, BirGün ve Yeniçağ olarak listelenmiştir.

Çalışma verileri YSK tarafından paylaşılan seçim takviminin ilk gününden itibaren toplanmaya başlanmış, seçim takviminin son günü itibarıyla sona ermiştir. YSK'nın açıkladığı takvime göre 2023 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi 18 Mart 2023 tarihinde başlamıştır. YSK takvimine göre 2023 genel seçiminin ilk turu 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 14 Mayıs tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçiminde adaylardan hiçbiri yüzde 50 oy oranına ulaşamamış ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri ikinci tura kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri 28 Mayıs tarihinde en yüksek oy alan iki aday arasında yeniden yapılmıştır. 28 Mayıs tarihinde yapılan oylamanın nihai sonuçları YSK tarafından 1 Haziran 2023 tarihinde ilan edilmiştir. YSK'nın belirlediği takvime göre seçimlerin ikinci tura kalması halinde takvim 1 Haziran tarihinde son bulmaktadır. Bu bağlamda çalışma verilerinin toplanmaya başladığı tarih olarak 18 Mart 2023, bittiği tarih olarak da 1 Haziran 2023 tarihi belirlenmiştir.

Çalışma örneklemini Türk haber medyasını desenlemek üzere belirlenmiştir. Belirlenen örneklem içinde X platformu üzerinden 18 Mart ve 1 Haziran tarihleri arasında atılmış olan tüm gönderiler listelenmiştir. Ardından Suriyeli göçmenlere yönelik haberleri saptamak üzere listelenen haberler “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” anahtar kelimeleri kullanılarak taranmıştır. Yeniden yayınlar (reposts) çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Tarama neticesinde 562 haber saptanmıştır. 562 haberden 165'inin Afgan, Pakistanlı ve diğer milletlere yönelik göçmenleri konu alan haberler ile ekolojik göçe yönelik haberler olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda 165 haber bağlam dışı kabul edilerek çözümleme kapsamına dahil edilmemiştir. Sonuç olarak geriye kalan 397 haber değerlendirilerek analiz edilmiş ve çözümlenmiştir.

3.3 Verilerin Toplanması, Analizi ve Çözümlemesi

Çalışma kapsamında ihtiyaç duyulan veriler, yani X paylaşımları, MAXQDA ve NVivo yazılımları aracılığı ile edinilmiştir. MAXQDA ve NVivo, X gönderilerinin sistematik olarak toplanmasına olanak sağlayan bilgisayar yazılımlarıdır. Bu yazılımlar X gönderileri ve benzeri verilerin nicel, nitel ve karma bilimsel metotlar ile analiz edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmada incelenen veriler haber medyasının dijital medyada paylaşmış olduğu haberlerdir. Araştırmanın konusu ve verilerin niteliği göz önünde bulundurulunca verileri incelemek için ihtiyaç duyulan araştırma yöntemlerinin biri tematik içerik analizi olmuştur. Tematik içerik analizi metin içinde önceden belirlenen tema ve konuların sayılmasını amaçlayan bir tür içerik analizidir. İçerik analizi konusuna ait ilk sistematik çalışma Bernard Berelson ve Paul Lazarsfeld'in 1948 yılında çıkardıkları İletişim Araştırmalarında İçerik Analizi başlıklı çalışmadır (Gökçe, 2006). İçerik çözümlemesi, üzerine çalışılmak istenen içeriğin ölçülebilir ve doğrulanabilir olmasına olanak sağlar (Fiske, 2003, s. 176). Böylelikle çalışma verileri parçalı bir görünüm kazanarak üzerinde çeşitli analizler yapmaya elverişli bir hal kazanmış olur. İçerik analizi özellikle kitle iletişim araştırmaları alanında kabul görmüş bir metin araştırma yöntemidir. İçerik analizinde araştırmacı kategoriler oluşturur. Ardından kategorilere giren örnekleri sayar. İçerik analizinde önemli olan; kategorilerin, aynı araştırma materyali (örneğin gazete manşetleri) incelendiğinde, farklı araştırmacılar için de aynı sonuçlara ulaşmasını sağlayacak kadar "kesin" olmasıdır. İçerik analizi farklı araştırmacıların da bulguları benzer şekilde kullanılmasına, araştırmadaki ölçümlerin güvenilirliğine ve bulguların geçerliliğine özel önem verir (Silverman, 2001, s. 159).

Bu çalışmada tematik içerik analizi için örneklem kapsamında incelenen haberler önceden belirlenen kategorilere göre tasnif edilerek sınıflandırılmıştır. Kategorileri belirlerken daha önce alanda yapılmış olan başta doktora ve yüksek lisans tezleri, uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış olan makaleler ile bireysel ve kurumsal araştırmalar incelenmiştir. Bu kapsamda belirlenen kategoriler haber medyasının göçmenleri nasıl tasvir ettiğinin açıklanmasında kullanılmıştır. Bu kategorizasyon sayesinde haber medyasının Suriyeli göçmenler için kullandığı kelimeler ile Suriyeli göçmenlerin ekonomik ve sosyokültürel problemler karşısında konumlandırılışları sınıflandırılmış ve kodlamalarla

sayısallaştırılmıştır. Böylelikle haber medyasının Suriyeli göçmenler hakkında yaptığı haberlerde tercih ettiği ifadeleri sistematik bir şekilde yorumlamak mümkün olabilmektedir.

Bu çalışma temelinde Suriyeli göçmenleri konu edindiği için araştırma haber, söylem ve göç çalışmalarına duyarlı bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın habercilik pratikleri bağlamında göçün dilsel düzeyde izini sürmemize olanak sağlayan yaklaşımlara duyduğu ihtiyaç bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil; topluma hâkim ideoloji, iktidar ve egemen yapıların sürdürülmesinde işlevseldir ve toplumdaki eşitsizliklere yönelik sorunlara çözüm üretirken önemli bir araç olarak karşımıza çıkar (Küçüksakarya, 2020, s. 47). Eleştirel söylem çözümlemesi ise toplumsal cinsiyet, ırkçılık, ekonomik eşitsizlikler ve göçmenler gibi dezavantajlı gruplara ilgi duyan araştırmacılar için önemli bir yere sahiptir. Bir eleştirel söylem çözümlemesi çalışmacısı olarak van Leeuwen söylem ve toplum arasındaki ilişkiyi iki başlık altında ele alır: “toplumsal pratiğin bir parçası olarak söylem” ve “bir eylem biçimi olarak söylem”. van Leeuwen’e göre söylem, güç ve kontrol aracıdır. Öte yandan söylem gerçekliğin toplumsal inşasında araçsal olarak başvurulmuş bir aygıttır. Eleştirel söylem çözümlemesi söylemin bu iki yönü ile de yakından ilgilenmektedir (van Leeuwen, 1993, s. 193). Fairclough ve Wodak (1997, s. 258-284) eleştirel söylem çözümlemesinin ana ilkelerini şöyle özetler:

1. Eleştirel söylem çözümlemesi toplumsal sorunları ele alır.
2. Güç ilişkileri söylemseldir.
3. Söylem toplumu ve kültürü oluşturur.
4. Söylem ideolojik işler yapar.
5. Söylem tarihseldir.
6. Söylem metin ve toplum arasındaki bağlantıya aracılık eder.
7. Eleştirel söylem çözümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.
8. Söylem bir tür toplumsal eylemdir.

Bu ilkeler ekseninde Suriyeli göçmenler toplumsal bir mesele olarak değerlendirilebilir. Göçmenler; ekonomi, sosyoloji, tarih, hukuk, iletişim vb. pek çok disiplinde farklı başlıklar altında akademik düzeyde sıklıkla çalışılan konu başlıklarından

biridir. Bu bağlamda göç konusunda çalışılan alanlardan biri de haber medyasıdır. Tematik olarak göç ve göçmenler haber medyasındaki metinlerde sıklıkla yer alırlar. İlgili medya metinleri yazılı, sözlü, görsel, işitsel veya farklı bir gösterge düzeyinde kendini gösterebilir. Haber metinleri bu düzeylerden biri veya birden çoğuna başvurulularak oluşturulur ve bu metinler söylemseldir. Söylem, güç sahiplerinin çıkarlarını korumak üzere geliştirdikleri yapılandırılmış metinlerdir. Buradan hareketle söylem aynı zamanda bir güç pratiği olarak karşımıza çıkar. Yapılandırılmış olan söylem zamanla toplumun kültürel kodları ile eklemlenir. Böylelikle zaman içinde toplumun kültürel kodları ile organik bir bağ kurar ve doğal bir form kazanarak normalleşir. Söylem, içinde hayat bulduğu toplumun kültürüne entegre olabilmek için tarihsel referanslara ihtiyaç duyar. Bu sayede başta inşa edilmiş yani yapılandırılmış olan söylem, tarih zincirine bağlanarak toplumsal deneyimler ile arasındaki bağ pekiştirir ve güç kazanır. Tarihsel anlatı ile yoğrulan söylem tartışmaya kapanır ve ideolojik olarak araçsallaşmaya açık olur. Bu durumda söylem sorunlu bir hal alır ve çözümlenmelidir. Böylelikle söylemin ardında yatan güç ilişkisi açığa çıkarılmalıdır. Bu aşamada eleştirel söylem çözümlemesi söylemin ardındaki tarihsel, ideolojik ve dilsel unsurlara duyarlı bir duruş gözeterek söylemi inceler. Buradan hareketle eleştirel söylem çözümlemesi; metinlerin ardındaki ideoloji perdesini aralayarak çözümler ve söylemi ideolojik üretimden arındırarak berrak bir görünüme kavuşturmaya çalışır.

Eleştirel söylem çözümlemesi alanyazınında pek çok eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Ruth Wodak'ın geliştiricisi olduğu STY'dir. STY; tümce ile birlikte göstergeler, ses yapıları ve tümce ötesi anlam kazandırma formlarına başvurarak metni bağlam odaklı bir çizgide incelemektedir (Wodak 1989; 1996; 2001; 2009; 2011; 2013). Bu yaklaşım doğrultusunda STY metin ve söylemi, tarihsel bağlam perspektifinden değerlendirerek çözümlemektedir. STY; bahsi geçen toplumsal meseleler bağlamında meydana gelen söylemleri eleştirel bir pencereden inceleyen, tarihsel bir bakış açısı vaat etmektedir. Çalışmanın ihtiyaç duyduğu kuramsal duyarlılıklar göz önünde bulundurulunca STY'nin bu çalışmanın ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Söylem, dilsel ve toplumsaldır. Bireyler kendi başına söylem yaratamazlar. Yani söylemler ancak toplumsal düzeyde var olurlar. Söylem, anlamı inşa eder. Ardından bu

anlam toplumdaki mevcut semboller ve diğer anlamlara eklenir. Bu durum oldukça karmaşık ve stratejik bir söylem inşası sürecine işaret eder. Bu bağlamda bu çalışma içerik analizine ihtiyaç duyduğu kadar söylemin toplumsal ölçekte nasıl inşa edildiğini anlamaya da ihtiyaç duymaktadır. Bu ise ancak ve ancak toplumsal meselelere karşı duyarlı bir söylem çözümlemesi yaklaşımı ile mümkün olabilir. Wodak'ın eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı olarak STY tam olarak böyle bir yaklaşım önermektedir. Bu çalışma kapsamında STY'ye başvurularak amaçlanan; 2023 Türkiye genel seçimi süresince Türk haber medyasının X platformu üzerinden Suriyeli göçmenlere yönelik izlediği söylemi incelemektir. Bu inceleme sonucunda seçimde Suriyeli göçmen söyleminin haber medyası tarafından nasıl yapılandırıldığının açık edilmesi amaçlanmaktadır. STY çatısı altında başvuru olan söylem stratejileri ile haber medyasının paylaştığı haberler üzerinden cevaplanması amaçlanan sorular şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Toplumsal aktör olarak Suriyeli göçmenlerin söylemsel inşası nasıl yapılandırılmıştır? (Adlandırma/atıf stratejisi)
- 2- Toplumsal aktörler olarak Suriyeli göçmenlere ilişkin süreçler ve/veya eylemler nasıl nitelendirilmiştir? (Yüklemleme/etiketleme stratejisi)
- 3- Suriyeli göçmenlere yönelik argümanlar nasıl gerekçelendirilmiştir? (Münazara stratejisi)
- 4- Suriyeli göçmenler olumlu, olumsuz, dengeli bakış açılarından hangisi ile sunulmuştur? (Bakış açısı stratejisi)
- 5- Suriyeli göçmenlere yönelik söylemde yoğunlaştırma ve/veya hafifletme yapılarak ifadelerin epistemik durumu nasıl yapılandırılmıştır? (Hafifletme/yoğunlaştırma stratejisi)

3.3.1 İçerik analizi ve tematik içerik analizi

İçerik analizi yazılı veya sözlü hemen her içeriğe uygulanabildiği için geniş bir uygulama alanına sahiptir (Bilgin, 2006, s. 11). İçerik analizi sayesinde araştırmacı yazılı, sözlü ve görsel metinlerin içeriklerini yöntem çerçevesinde belirlenen kuralları uygulayarak analiz etme olanağına sahip olabilmektedir. Bernard Berelson'un 1952 yılında yayımlanan *Content Analysis in Communication Research* (İletişim Araştırmalarında İçerik Analizi)

başlıklı araştırması içerik analizine yönelik sistematik ilk eser olarak kabul edilmektedir. Bu eser ile Berelson içerik analizinin kurallarını belirlemiş ve yöntemin şematik çerçevesini oluşturmuştur. İçerik analizi yalnızca medya araştırmaları alanında değil sosyal bilimlerin hemen her alanında sıklıkla başvurulmuş araştırma yöntemlerinden biridir. Ancak yöntemin metodolojik olarak yaygınlaşması kitle iletişim araçları ile üretilen içeriklerin analiz edilmesine yönelik araştırmalar ile olmuştur (Aziz, 2015, s. 131).

İçerik analizi toplumsal olguları sistematik olarak araştırmak için tündengelim dayanan, yöntem çerçevesinde belirlenen kurallar uygulanarak yazılı, sözlü ve/veya görsel metinlerden anlam çıkarmayı hedefleyen metodolojik bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, 21-22). Krippendorff (2013, s. 24) içerik analizini metinlerin bağlamı içerisinde değerlendirilerek tutarlı çıkarımlar yapılmasına olanak sağlayan ve tekrarlanabilir bir araştırma yöntemi olarak tanımlamıştır. Berg ve Lune (2015, s. 380) ise içerik analizini anlamı ortaya çıkarmak için metin veya metinlerin detaylı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması olarak tanımlamaktadır.

Krippendorff (2013, s. 1-7) içerik analizinin üç özelliğine dikkat çekmektedir. Birincisi içerik analizi ampirik bir yöntemdir. Tahmin ve yoruma dayalıdır. Buradaki ampirizm doğa bilimlerinden farklıdır. Amaç; ortaya nihai bir kural koymak değil, geçerli bir çıkarımda bulunmaktır. İkincisi içerik analizi yalnızca metinlerdeki temsiller ve semboller ile ilgilenmemektedir. Güncel anlamdaki içerik analizi sembollerin geleneksel anlamlarını okumaktan öteye geçmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki yenilikler, metni anlamlandırabilmek için yeni boyutları ve anlam örüntülerini de değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu nedenle içerik analizi her geçen gün sürmekte olan gelişmeler ışığında yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Üçüncü ve son olarak içerik analizi yöntemine başvuran araştırmacılar her araştırmada o araştırmaya uygun kendi özel yöntemini geliştirmeli, yönetmeli ve sonunda verileri eleştirel bir gözlük ile değerlendirmelidir.

İçerik analizinde yaygın olarak tercih edilen üç gelenek bulunmaktadır. Hsieh ve Shannon (2005, s. 1286) bu üç geleneği şöyle tanımlamaktadır: geleneksel (*conventional*) içerik analizi, yönlendirilmiş (*directed*) içerik analizi ve özetsel (*summative*) içerik analizi. Geleneksel yöntem gözleme dayalıdır. Kodlama tablosundaki birimler veri analizi sürecinde tanımlanır. Yönlendirilmiş yöntem kuramsal bir zemine yaslanır. Bu nedenle yönlendirilmiş

içerik analizinde kodlama tablosunu oluşturan birimler veri analizinden önce veya analiz süresince tanımlanır. Kodlama tablosunu oluşturan birimlerin referans noktası büyük ölçüde yöntemde başvuru kuramıdır. Özetleyici yöntemde içerik analizi anahtar kelimelerden yola çıkarak yapılandırılır. Araştırmada metin içinde taranacak kavramlar, veri analizinden önce veya analiz süresince tanımlanır. Araştırmacı, içerik analizine uygun anahtar kelimeleri belirlerken geçmişte yapılan benzer araştırmalara başvurur ve buradan hareketle kendi araştırmasına uygun anahtar kelimeleri kararlaştırır.

İçerik analizi kendi içinde nitel içerik analizi ve nicel içerik analizi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Nitel içerik analizinde araştırmacı incelenen metne; nedir, neden, nasıl gibi sorular yönelterek bu sorulara cevap arar. Böylelikle metinde görünür ve örtük iletileri ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Nicel içerik analizinde ise incelenen metin, kategori ve kod gibi birimlere ayrılır. Ardından metin içinde ilgili kategori ve kodlara karşılık gelen kavramlar tespit edilerek sayılır, bunların metin içindeki sıklığına bakılır. Buradan hareketle elde edilen sayısal veriler yorumlanarak değerlendirilir (Metin ve Ünal, 2022, s. 275). İçerik analizinde amaç nitel ve/veya nicel göstergelerin mantıksal bir ilişki çerçevesinde değerlendirilerek, tündengelim yaklaşımıyla yorumlanmasıdır (Gökçe, 2001, s. 19). Gerek nitel gerekse nicel içerik analizinde amaç en başta belirlenen araştırma sorularına bir yanıt bulmaktır. Bu ortak hedefe ulaşmak için nitel ve nicel içerik analizi metni farklı pencerelerden değerlendirir (Gönç-Şavran, 2018, s. 183). Nitel içerik analizi metne başta yönelttiği sorularla örtülü anlamı açığa çıkarmaya yoğunlaşırken nicel içerik analizi metni birimlere ayırarak sayısallaştırmak için işlevsel bir yöntemdir. Nicel içerik analizinde temel amaç metinde belirlenen kavramların tekrar etme sıklığını saptamaktır. Bu işlem elle yapılabilmekle beraber bilgisayar programları aracılığı ile de yapılabilmektedir. Açık kodlamada metinde aranan kavram “vardır” veya “yoktur” şeklinde işaretlenir bu nedenle güvenilirliği yüksek bir kodlamadır (Neuman, 2017, s. 470). Ancak unutulmamalıdır ki taranan kavramın eş anlamlı karşılıklarına da yer verilmiş olabilir. Burada taranan kavramın olası eş anlamlı karşılıklarının da listeye eklenmesi gerekebilir. Ardından bağlam dışı kalanlar elenerek çalışmanın güvenilirliği artırılabilir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak tematik içerik analizine başvurulmuştur. Tematik içerik analizi tanımlayıcı bir nitel yaklaşımdır ve temel olarak

verilerin içindeki tematik kategorileri belirlemek, analiz etmek ve raporlamak olarak tanımlanmaktadır (İris ve Kesgin, 2023, s. 234). Bu yaklaşım veri setinin sahip olduğu eğilimlerin açıklayıcı bir çerçeveden değerlendirilerek incelendiği sistematik bir araştırma yöntemidir (Ecevit vd., 2021, s. 1104). Tematik içerik analizi veya diğer bir deyişle meta-sentez, bir verinin eleştirel bir bakış açısıyla temalar veya şablonlar yoluyla incelenerek yorumlanması olarak da kabul edilebilir (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Araştırmaya konu olan veri tematik içerik analizi ile derinlemesine incelenir ve verinin sahip olduğu eğilimler saptanır. Böylelikle araştırmaya söz konusu verinin sınıflandırılarak okunması kolaylaşmaktadır (Karaoğlu ve Çetinkaya, 2022, s. 2581). Bu çalışma kapsamında Braun ve Clarke (2019, s. 883) tarafından öne sürülen tematik içerik analizi adımları uygulanmıştır. İlgili adımlar şöyledir:

1. Veriyi tanıma: Verinin çözümlenerek tekrar tekrar okunması ve içselleştirilmesi.
2. İlk kodlama: Verilerin okunarak kodların genel çerçevesinin oluşturulması. Kod ile verilerin ilişkilendirilmesi.
3. Temaların saptanması: Okuma sırasında veriler ilişkili olduğu temalar altında toplanması.
4. Temaların yeniden gözden geçirilmesi: Temaların kodlanmış veri ve tüm veri setiyle uyumunun kontrol edilmesi.
5. Temaların tanımlanması ve adlandırılması: Temaya ilişkin tanımlamaların açık, sade ve kapsayıcı biçimde düzenlenmesi ve adlandırılması.
6. Raporun yazılması: Analiz sonucunda elde edilen bulguların araştırmada cevabı aranan sorular ile ilişkilendirilmesi. Öne çıkan, sıra dışı ve pekiştirici örneklerin derlenmesi. Ardından verilerin son defa gözden geçirildikten sonra akademik bir dil ile raporlaştırılması.

Tematik içerik analizi verilerin içinde yer alan tema ve hikâye gibi anlam örüntülerini tanımlar (Braun ve Clarke, 2019, s. 876-877). Tümevarımsal bir yöntem olarak tematik içerik analizi, veri setinde tekrar eden birimleri sayarak anlam örüntülerini açığa çıkarmak için başvurulan bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2019, s. 882). Ancak tematik içerik analizi veri seti içindeki birimlerin hiçbir eleştirel yorum olmaksızın yalnızca sayılarak sayısallaştırıldığı

bir yöntem değildir. Elde edilmiş olan eleştirel bulguları örneklendirici ve destekleyici niteliktedir (Braun ve Clarke, 2019, s. 891).

Nitel araştırma deseni toplumsal olguları içinde bulundukları bağlam çerçevesinde inceleyen bir araştırma modelidir (Yıldırım, 1999, s. 10). Nitel araştırma yöntemleri içinde öğrenilmesi gereken ilk yöntemlerden biri olarak tematik içerik analizi içeriğin temalar halinde kategorize edilmesini sağlar. Bu birçok nitel analiz yönteminin ihtiyaç duyduğu bir özelliktir (Braun ve Clarke, 2019, s. 874). Bu yöntemle veri farklı açılardan incelenir, verinin benzeşen ve ayrışan yönleri eleştirel bir pencereden değerlendirilir ve temalar çerçevesinde yorumlanır. Böylelikle veri bütüncül bir şekilde ele alınabilir (Aydemir ve Erdamar, 2018, s. 1159). Burada veri; metin, görsel veya karmaşık ve büyük bir bilgi seti de olabilir. Bu çalışma kapsamında veri setini oluşturan birimler, 2023 yılında gerçekleşen genel seçimde Türk haber medyasını temsil etmek üzere belirlenmiş olan X hesaplarının yaptığı Suriyeli göçmenlere yönelik haber paylaşımlarıdır.

3.3.1.1 Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği

İçerik analizinde kodlayıcı güvenilirliği bir kodlayıcı tarafından yapılan kodlamanın diğer kodlayıcının kodlaması ile ne kadar aynı olduğu ile ölçümlenir. Yani bir kodlayıcının yaptığı kodlamaların diğerleri ile ne kadar örtüştüğüne bakılır (Bilgin, 2014, s. 16). Çalışma kapsamında kodlayıcı güvenilirliğini hesaplamak için Miles ve Huberman'ın güvenilirlik katsayısı formülüne başvurulmuştur. Miles ve Huberman'ın kodlayıcı güvenilirlik denetimi için belirlediği güvenilirlik kat sayısı şöyle hesaplanmaktadır: Güvenilirlik katsayısı = Görüş birliği sağlanan kodlama sayısı / (görüş birliği sağlanan kodlama sayısı + görüş birliği sağlanamayan kodlama sayısı) x 100. Kodlamanın, içsel tutarlığa sahip bir kodlama olduğunu ifade edebilmek için formül neticesinde çıkacak değerin en az yüzde 80 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994)

Çalışmanın kodlayıcı güvenilirlik analizi denetimi için daha önce içerik analizi deneyimi olan iki kodlayıcı belirlenmiştir. Çalışma kapsamında kodlanacak toplam 397 haber bulunmaktadır. Bu haberlerin yaklaşık yüzde 5'ine karşılık gelen 20 haber rassal olarak belirlenmiştir. Aynı 20 haber kodlama tablosunda yer alan kategoriler ve temalar açıklamalarıyla birlikte her iki kodlayıcıyla da paylaşılmıştır. Ardından kodlama

gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak Miles ve Huberman'ın formülü uygulanarak elde edilen oran neticesinde birinci kodlayıcının yüzde 81, ikinci kodlayıcının yüzde 84 oranında doğru kodlama yaptığı görülmüştür. Yanlış ve eksik kodlanan haberler kodlayıcılar ile birlikte gözden geçirilmiş ve kategorilerin açıklamaları daha detaylı olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Sonuç olarak elde edilen oran neticesinde çalışmanın kodlayıcı güvenilirliği açısından iç tutarlılığa sahip bir kodlama tablosu olduğu saptanmıştır.

3.3.2 Eleştirel söylem çözümlemesi: Söylem tarihsel yaklaşım ve söylem stratejileri

STY kapsamında Ruth Wodak tarafından beş söylem stratejisi belirlenmiştir. İlgili söylem stratejileri ve bu bağlamda başvuru dilbilimsel araçlar (Tablo 3.2) şöyledir (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 95):

Tablo 3.2

Söylem stratejileri ve dilbilimsel araçlar

Söylem stratejisi	Arananlar	Dilbilimsel araçlar
Adlandırma/Atıf (Referential/Nomination)	Toplumsal aktör olarak Suriyeli göçmenlerin söylemsel inşası nasıl yapılandırılmıştır?	1. Üyelik kategorizasyonu, 2. Söz sanatları (Metaforlar, mecazlar) 3. Parça-bütün, bütün-parça ilişkileri 4. Eylem ve süreçleri ifade etmek için kullanılan fiiller ve isimler
Yüklemleme/Etkileme (Predication/Labeling)	Toplumsal aktörler olarak Suriyeli göçmenlere ilişkin süreçler ve/veya eylemler nasıl nitelendirilmiştir?	1. Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler 2. Benzetme 3. Karşılaştırma 4. Retorik yapılar (abartı, küçültme, mecaz kullanımı vb.) 5. Çağırışım, gönderme ve imâlar 6. Ön yargılar
Münazara (Argumentation)	Suriyeli göçmenlere yönelik argümanlar nasıl gerekçelendirilmiştir?	1. Bir argümanı çürütmek üzere öne sürülen karşı olgusal önermeler (sayısal veriler, bilimsel çalışmalar vb.) 2. Yalanlama, yanlışlama 3. Hata öne sürme 4. Ayrımcı tutumlar 5. Safsatalar (fallacies)

Tablo 3.2 (Devam)

Söylem stratejileri ve dilbilimsel araçlar

Bakış açısı (Perspectivization)	Suriyeli göçmenler olumlu, olumsuz, dengeli bakış açılarından hangisi ile sunulmuştur?	1. Bağlam, bilgi, önerme 2. Alıntılar (Doğrudan ve dolaylı ifadeler) 3. Vurgu işaretçileri (büyük harf, büyük punto, kalın harf, farklı renk tercihi vb.)
Hafifleştirme/Yoğunlaştırma (Mitigation/Intensification)	Suriyeli göçmenlere yönelik söylemde yoğunlaştırma ve/veya hafifleştirme yapılarak ifadelerin epistemik durumu nasıl yapılandırılmıştır?	1. Soru cümleleri, dilek kipleri, tereddüt ve belirsizlik içeren ifadeler 2. Abartmalar (büyütme ve küçültme) 3. Dolaylı sorular (İddiada bulunmak yerine soru yöneltmek) 4. Duygu ve düşünce belirten ifadeler

Tabloda paylaşılan söylem stratejileri uygulanırken başvuru dilbilimsel araçlar ve açıklamaları şöyledir:

- **Adlandırma stratejisi kapsamında başvuru dilbilimsel araçlar:**

Üyelik kategorizasyonu: Üyelik kategorizasyonu kişi veya grupların toplumsal olarak nasıl sınıflandırılarak adlandırıldığını açıklar. Bu bağlamda tercih edilen adlandırmalar ile kişi veya grupların nasıl tanımlandığı ve böylelikle bu adlandırmalar ile toplumdaki algının ne yönde şekillendirilmek istendiği belirlenir.

Söz sanatları: Metafor ve benzeri söz sanatları retorik kabiliyetlere sahip dilbilimsel araçlardır. Bu dilbilimsel başvurular anlam ve duygulara etki etme yetisi sayesinde toplum üzerinde çeşitli duyguları harekete geçirmek ve anlam oluşturmak için işlevsel bir role sahiptir.

Parça-bütün ilişkileri: Parça-bütün ilişkisi, birey veya grupların toplumda nasıl genelleştirildiğini ortaya koyar. Böylelikle bireyler ya da gruplar değerlendirilirken, genellendikleri bütünün bir parçası olarak ele alınır. Bu genellemeler toplumsal olarak halihazırda var olan algıları pekiştirmek adına işlevseldir.

Eylem ve süreçler: Eylem ve süreçlerin dilsel düzeyde nasıl adlandırıldığı belirler. Eylem veya süreçleri adlandırırken yapılan tercihlerin toplumda sahip olduğu veya olacağı algıyı yönetmek için etkili bir dilbilimsel başvurumdur. Desteklenen eylem veya süreçlerin olumlu çağrışımlara sahip ifadeler ile yapılandırılırken, karşı olunan bir eylem veya sürecin kötü deneyimlere işaret eden bir yakıştırma ile yapılandırmak gibi.

- **Yüklemleme stratejisi kapsamında başvuru dilbilimsel araçlar**

Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler: Olumlu veya olumsuz düşüncelerin dilsel düzeyde nasıl yapılandırıldığını ortaya koymak için başvuru dilbilimsel araçtır. **Olumlu değerlendirmeler** genel olarak söz konusu durum veya gelişmeleri destekleyen bir tutumu ifade ederken, **olumsuz değerlendirmeler genel olarak yargılayan ve daha eleştirel bir tutumu** ifade etmektedir.

Benzetme: Benzetme veya analogi bir şeyi tarif ederken başka bir şeye benzeterek, benzer yönleri öne çıkararak anlatmaktır. Böylelikle anlatılmak isteneni daha etkili ve anlaşılır bir şekilde ifade etmek amaçlanır.

Karşılaştırma: Karşılaştırma ile çeşitli olgu, duygu veya düşünceler kıyaslanır. Böylelikle amaçlanan, kıyaslama sonucunda benzerlik veya farklılıkları belirgin biçimde ortaya koymaktır. Karşılaştırmanın sonunda benzerlik, farklılık, eşitlik gibi kategorik olarak hiyerarşik gruplar ortaya çıkar. Bu hiyerarşik kategorizasyon söylemde vurguyu güçlendirmek üzere işlev kazanabilir.

Retorik yapılar: Abartı unsurlarının kullanımı (büyütme ve küçültme vb.) ve mecaz gibi retorik başvurular duygusal ve bilişsel olarak etki yaratmak için işlevsel bir role sahiptir. Retorik unsur kullanımı metinde var olan anlamın daha güçlü bir görünüm kazanmasına katkıda bulunur.

Çağırışım, gönderme ve imâlar: Söylemi oluştururken tercih edilen ifadeler bazen tek bir anlama sahip olmayabilir. Kimi ifadeler birinci anlamının yanı sıra tarihsel ve kültürel olarak farklı deneyim ve anlamları çağrıştırabilir. Bu durumda bir ifade birden fazla imâ ve göndermeyi de beraberinde getirir. Böylelikle özellikle kelime tercihleri gibi çeşitli anlam katmanlarında gezinmeyi mümkün kılan tercihler, bir ifade ile birden fazla çağırışım, gönderme veya imâyı dolaylı yoldan paylaşmaya olanak sağlar.

Ön yargılar: Toplumda zaman içinde oluşmuş olan değer yargılarının ve bu yolla kalıplaşmış genellemelerin dilsel formasyon içinde nasıl yapılandırıldığı değerlendirilir.

- **Münazara stratejisi kapsamında başvurulacak dilbilimsel araçlar:**

Bir argümanı çürütmek üzere öne sürülen karşı olgusal önermeler (sayısal veriler, bilimsel çalışmalar vb.): Bu dilbilimsel araç, bir argümanı desteklemek veya çürütmek için çeşitli olgulara başvurulmasıdır. Argümanı desteklemek veya çürütmek için başvurulacak olguların güvenilir ve kabul görmüş önermeler olması gerekir. Bu bağlamda sayısal veriler ve bilimsel araştırmalar gibi güvenilirliği yüksek önermelere sıklıkla başvurulur. Böylelikle argümanın ya daha da güçlendirilmesi ya da geçerliliğinin sorgulanması amaçlanır.

Yalanlama/inkâr etme: Bu dilbilimsel araca bir önermenin doğru olup olmadığını sorgulamak için başvurulur. Yalanlama/inkâr etme ile karşı argümanın geçerliliği reddedilir. Karşı argümanın öne sürdüğü önermelerin eksik veya hatalı olduğunu ispat edilmeye çalışılmaktadır.

Hata öne sürme: Hata öne sürme, karşı argümanın tutarsız olduğunu ve mantıken geçerli olmadığını ortaya koymak üzere başvurulacak bir dilbilimsel araçtır. Bu tutarsızlıklar ve mantık hataları karşı argümanın çelişkilerini ortaya koymayı amaçlar. Söylemdeki mantık dışı yapıyı sorgulanır. Böylelikle argüman sahibinin hatalarından yola çıkılarak argümanın güvenilirliği tartışmaya açılır ve geçerliliği şüpheli bir hal alabilir.

Ayrımcı tutumlar: Ayrıştırmacı, ön yargı içeren çeşitli duygu, düşünce ve tutumları pekiştirmek üzere ayrımcı tutumlar dilsel düzeyde yeniden üretilir. Böylelikle karşı argümanı çürütmek için var olan ön yargılı ve ayrımcı tutumlara başvurulur. Bu kullanım ile genellikle hali hazırda var olan olumsuz kalıp yargıların pekiştirilmesi amaçlanır.

Safsatalar (fallacies): Safsata söylem oluşturulurken yapılan yanlış akıl yürütmeler ve çıkarımlardır. Böylelikle söyleme maruz kalan tarafın yanlış akıl yürütmeler ile yönlendirilmesi hedeflenir. Safsatalar başlı başına farklı bir retorik unsur olarak da değerlendirilebilir. Söylemde başvurulacak pek çok safsata türü vardır. Bu bağlamda en popüler safsatılardan biri ad hominem'dir. Ad hominem veya diğer bir deyişle kişi karalama safsatası, karşı tarafın argümanı yerine argüman sahibinin kendi kişiliğine saldırarak

argümandan galip ayrılan taraf olmayı hedeflemektir. Bir diğer popüler safsata örneği ise straw man adındaki mantık hatasıdır. Straw man veya diğer bir deyişle korkuluk adam mantık hatası ile argüman sahibinin argümanı, karşı argüman sahibi tarafından ona benzer bir başka argüman ile değiştirilir. Ardından değiştirilen argüman karşı argüman sahibi tarafından çürütülür. Böylelikle argüman sahibinin başta savunduğu argüman çürütülmüş gibi görünür. Buna benzer pek çok mantık hatası bulunmaktadır. Bazı haberlerde birden fazla safsataya başvurulmuş olabilir. Bu çalışma kapsamında her haberde yalnızca en belirgin olduğu düşünülen safsataya yer verilmiştir.

- **Bakış açısı stratejisi kapsamında başvurulmuş dilbilimsel araçlar:**

Bakış açısı kapsamında çözümlenen haberler yukarıda Tablo 4.3'te paylaşılan *Olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri* kapsamında sınıflandırılmıştır. Böylelikle bakış açısı stratejisi kapsamında kullanılan dilbilimsel araçlar ise şöyledir:

Bilgi ve bağlam, önerme: Söylemi yapılandırırken Suriyeli göçmenler hakkında paylaşılan genel bilgi, bağlam bilgisi ve öne sürülen önermeler söylemin hangi bakış açısına sahip olduğunu saptamak için önemlidir.

Alıntılar (Doğrudan ve dolaylı ifadeler): Söylemde yer verilen doğrudan veya dolaylı alıntılar metnin hangi bakış açısı ile yapılandırıldığını kavramak için önemli bir role sahiptir. Alıntı yapılan kişinin kim olduğu ve kişinin olaylar karşısındaki yorumu söylemdeki hâkim bakış açısı hakkında önemli bir fikir verir.

Vurgu işaretçileri: Söylemin inşasında belirlenen bir noktaya dikkat çekmek için kimi vurgu işaretçilerine başvurulur. Bu işaretçiler ile okuyucunun dikkatini belirlenen noktaya toplanması hedeflenir. Örneğin bir kelimeyi; tırnak içine almak, büyük punto ve harflerle yazmak, kalın harfle yazmak, farklı bir renk ile yazmak gibi. Ünlem işareti ve ünlem belirteçleri de bir vurgu işaretçisi olarak kullanılabilir. Örneğin. “eyvah!”, “harikasınız!” ve “bravo!” gibi bir duyguyu coşkulu bir şekilde dile getirmeye yarayan ifadeler de vurgu işaretçileri olarak işlev görebilir. Öte yandan nitelik ve nicelik açısından dikkat çeken “sert”, “zorla” “ihnet” ve “sadece” gibi ifadeler de vurgu işaretçileri kategorisinde değerlendirilebilir. Böylelikle vurgu işaretçileri ile söylem içinde dikkatin yönlendirilmesi amaçlanır.

- **Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında başvuru dilbilimsel araçlar:**

Soru cümleleri, dilek kipleri, tereddüt ve belirsizlik içeren ifadeler: Bu dilbilimsel araç ile karşı tarafın öne sürdüğü argümanın mutlakiyetini zayıflatmak ve sorgulatmak amaçlanır. Soru cümleleri ve tereddütlü ifadeler karşı tarafın argümanı üzerinde bir belirsizlik yaratır. Böylelikle argüman tartışmaya açık bir hal alır.

Abartmalar (büyütme ve küçültme): Bu dilbilimsel araca bir şeyi olduğundan daha büyük veya küçük göstermek için başvurulur. Büyüterek bir şeyin değerini olduğundan daha fazla göstermek amaçlanırken, küçültmek bir şeyin değerini olduğundan daha zayıf göstermek amaçlanmaktadır. Bir duygu, düşünce veya tutumu abartmak algıyı yönlendirmek için etkili bir araçtır. Bu yönüyle abartma en çok başvuru yoğunlaştırma/hafifleştirme araçlarından biridir.

Dolaylı sorular (İddiada bulunmak yerine soru yöneltmek): Dolaylı soru yöneltmek bir iddiayı direkt olarak sormak yerine bir başkasının sorusuymuş gibi dolaylı yoldan yöneltmektir. Bu yaklaşım soruyu soran kişinin soru üzerindeki sorumluluğunu azaltır. Böylelikle dolaylı soruyu soran kişinin tartışmadan kaybeden taraf olarak ayrılma şansı ortadan kalkmış olur. Nitekim soru en azından yapısal olarak kendisine ait değildir.

Duygu ve düşünce belirten ifadeler: Duygu belirten ifadeler duyguları harekete geçirerek söylem yoluyla insanları etki altına almayı amaçlar. Düşünce belirten ifadeler ise insanların düşünce dünyasına seslenerek insanları ideolojik olarak etkilemeyi hedefler. Böylelikle duygu ve düşünceler söylemdeki epistemik yapıyı şekillendirmek üzere işlevsel bir rol üstlenebilmektedir.

Çalışma kapsamında örnekleme dahil edilen 397 haber söylem tarihsel yaklaşım bağlamında Ruth Wodak tarafından belirlenen söylem stratejileri çerçevesinde çözümlenmiştir. Ardından çözümlenen tüm haberleri temsilen öne çıkan başlıklar belirlenmiştir. Belirlenen başlıklar adlandırma, yükleme, münazara, bakış açısı ve hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejileri çatısı altında sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda tezde çalışma kapsamında çözümlenen 397 haberin yalnızca yüzde 15'ine yer verilmiştir. Bu oran yaklaşık 60 habere karşılık gelmektedir. Ancak eleştirel söylem çözümlemesi başlığı altında

yer alan başlıklar arasındaki nicel dengenin sağlanabilmesi için 60 habere ek olarak 6 haber daha ilave edilmiştir. Böylelikle çalışmada toplamda 66 haber çözümlemesine yer verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu başlık altında çalışma kapsamında toplanan verilerin analizi ve değerlendirmesine yer verilmiştir. Veriler önce tematik içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen veriler tablolaştırılarak yorumlamıştır. Tematik içerik analizinin ardından veriler eleştirel söylem çözümlemesi araştırmacılarından Ruth Wodak'ın söylem tarihsel yaklaşımı kapsamında çözümlenmiştir. Yaklaşım çerçevesinde haber metinlerinde Wodak'ın belirlediği söylem stratejilerinin izi sürülmüştür. Tematik içerik analizi ve eleştirel söylem çözümlemesinin ardından elde edilen bulgular son kerte bütüncül bir pencereden yeniden değerlendirilmiştir.

4.1 İçerik Analizi

Bu bölümde Suriyeli göçmenler hakkında yapılan haberler tematik içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu analizler ile Türk haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik paylaştığı haberlerin tematik olarak kategorize edilmesi amaçlanmıştır. Belirlenen temalar çeşitli konu başlıkları ile ilişkilendirilmiştir. Ardından örneklem kapsamında yer alan haberler ilgili tema ve konu başlıkları altında sistematik olarak sınıflandırılmıştır. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin Türk haber medyasındaki görünimleri üzerine elde edilen bulgular ışığında birtakım analizler yapılmıştır. Bu analizler dört başlık altında toplanmıştır.

Birinci başlık “Haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik çıkan haberlerin haber kuruluşlarına göre dağılımı” olmuştur. Bu başlık altında medya kuruluşlarının Suriyeli göçmenlere yer verme frekansı veya diğer bir deyişle sıklığı incelenmiştir. Böylelikle haber kuruluşlarının Suriyeli göçmenleri ne sıklıkla gündeme getirdiklerinin saptanması amaçlanmıştır. İkinci başlık “Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik belirlenen anahtar kelimelere yer verme sıklığı” olmuştur. Anahtar kelimeler şöyledir: “Suriyeli”, “Mülteci”, “Sığınmacı” ve “Göçmen”. Bu anahtar kelimeler sayesinde medya kuruluşlarının Suriyeli göçmenleri nasıl karakterize ettiğini anlamak mümkün olabilmektedir. Öte yandan aynı anahtar kelimeler tüm haberler içinden Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerin ayıklanmasında da kullanılmıştır. Üçüncü başlık “Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde olumlu, olumsuz ve dengeli haberlerin dağılımı” olmuştur. Bu kapsamda haberler belirlenen olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri bağlamında değerlendirilerek

sınıflandırılmıştır. Böylelikle paylaşılan haberlerin tonu incelenmiş ve haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik tutumlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Dördüncü ve son başlık “Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde tercih ettiği tema ve konuların dağılımı” olmuştur. Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde hangi tema ve konuların ön plana çıktığı belirlenmiştir. Böylelikle tema ve konuların göçmenlere yönelik söylemi ne yönde şekillendirdiği analiz edilmiştir. Bu analizler sayesinde her haber kuruluşunun Suriyeli göçmenlere yönelik tutumları üzerine analizler yapmak da mümkün olabilmiştir. Dört başlık bir arada değerlendirildiğinde bu başlıklar Türk haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik söylem geliştirirken hangi çerçevelere başvurduğunu kavramak için bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

4.1.1 Haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik çıkan haberlerin haber kuruluşlarına göre dağılımı

Aşağıdaki tablo 2023 genel seçimi süresince Türk haber medyasının X platformu üzerinden Suriyeli göçmenlere yönelik yaptığı haberlerin sayısal dağılımını göstermektedir (Tablo 4.1). Araştırma kapsamında haberler içinde taranan Suriyeli göçmenler; “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” anahtar kelimeleri ile kodlanmıştır. Bu kodlama neticesinde 14 haber kuruluşunun 2023 genel seçimi boyunca Suriyeli göçmenlere yönelik paylaştığı haberler şöyle listelenmiştir (Tablo 4.1):

Tablo 4.1

Haberlerin haber kuruluşlarına göre nicel dağılımı

Haber kuruluşu	Tweet	Haber kuruluşu	Tweet
A Haber	8	NTV	8
Anadolu Ajansı	3	Sabah	23
BirGün	22	Sözcü	54
Cumhuriyet	27	TRT Haber	8
Habertürk	65	Yeni Akit	53
Hürriyet	22	Yeni Şafak	32
Milliyet	10	Yeniçağ	62
Toplam			397

Tarama neticesinde en çok paylaşım yapan haber kuruluşları Habertürk (65), Yeniçağ (62), Sözcü (54) ve Yeni Akit (53) olarak listelenmiştir. Bu dört haber kuruluşunun paylaşımları seçim dönemi boyunca Suriyeli göçmenler hakkında yapılan tüm paylaşımların yaklaşık yüzde 59’una karşılık gelmektedir³⁰. Öte yandan orta sıklıkta paylaşım yapan haber kuruluşları şöyle sıralanmıştır: Yeni Şafak (32), Cumhuriyet (27), Sabah (23), Hürriyet (22) ve BirGün (22). Orta sıklıkta paylaşım yapan haber kuruluşları tarafından yapılan haberlerin tüm paylaşımlara oranı yaklaşık yüzde 32’dir. Son olarak paylaşım sıklığı zayıf olan haber kuruluşları ise şöyle olmuştur: Milliyet (10), TRT Haber (8), NTV (8), A Haber (8) ve Anadolu Ajansı (3). Bu haber kuruluşlarının tüm paylaşımlara oranı yaklaşık yüzde 9 olmuştur. Bu verilerden hareketle TRT Haber ve Anadolu Ajansı gibi devlet tarafından finanse edilen haber kaynakları olarak değerlendirilen haber kuruluşlarının Suriyeli göçmenler konusuna yönelik ilgisiz tutumu dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan siyasal iktidara yakın haber medyası (10) çalışma örneklemin yüzde 71,4’üne, iktidar karşıtı haber medyası (4) ise örneklemin yüzde 28,6’sına karşılık gelmektedir. Buna rağmen iktidar karşıtı haber medyası tüm haberlerin toplam yaklaşık yüzde 42’sine sahip olmuştur.

4.1.2 Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik belirlenen anahtar kelimelere yer verme sıklığı

Bu bölümde Türk haber medyasının Suriyeli göçmenlere yer verdiği haberlerde başvurduğu “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” anahtar kelimelerinin sıklığına yer verilmiştir. Böylelikle ortaya çıkan tablo ile medya kuruluşlarının konuya ilişkin olarak hangi terminolojiyi ne sıklıkla tercih ettiği ortaya konmuştur (Tablo 4.2). Bu analiz kamuoyu yaratmak için terminolojinin haber söylemi üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir role sahiptir. Nitekim Suriyeli göçmenleri nitelemek üzere başvuru bu kavramlar, sosyobilişsel olarak olumlu ve olumsuz çağrışımlar ile yüklüdür. Dolayısıyla bu kelime tercihleri, haber söylemindeki eğilimleri saptamak için önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

³⁰ Bu sıklık, ilgili haber kuruluşlarının Suriyeli göçmenler konusunda kamuoyu oluşturmak adına aktif bir tutum sergilediğini göstermektedir. Bir konu üzerinde sıklıkla haber yapılması ilgili konuda bir kamuoyu oluşturma çabası olarak değerlendirilebilir. Ancak paylaşım sayısı kadar, haberdeki söylemin tonunu ve içeriğini de çözümlemek gerekmektedir. Haber ile oluşturulmak istenen kamuoyunun ne doğrultuda olduğu ancak bu şekilde kavranabilir.

Tablo 4.2*Haber medyasının Suriyeli göçmenleri ifade etmek için kullandığı anahtar kelimeler*

	Suriyeli	Mülteci	Sığınmacı	Göçmen	Toplam
A Haber	5	1	1	1	8
Anadolu Ajansı	3	0	2	0	5
BirGün	11	3	3	6	23
Cumhuriyet	9	3	6	9	27
Habertürk	10	2	5	51	68
Hürriyet	7	2	4	10	23
Milliyet	2	1	1	6	10
NTV	1	1	3	3	8
Sabah	13	0	4	7	24
Sözcü	10	5	8	33	56
TRT Haber	4	0	0	4	8
Yeni Akit	4	6	2	41	53
Yeni Şafak	20	9	3	3	35
Yeniçağ	37	3	17	5	62
Toplam	136	36	59	179	410

Suriyelileri nitelemek üzere en çok başvurulan kavram “Göçmen” (179) olmuştur. Bu kullanıma yüzde 28,5 ile en çok yer veren haber kuruluşu olarak Habertürk (51) ön plana çıkmıştır. Habertürk’ü Yeni Akit (41) takip etmiştir. “Göçmen” kullanımı toplumsal ölçekte “Suriyeli”, “mülteci” ve “sığınmacı” kavramları ile karşılaştırıldığında nispeten en az olumsuz çağrışıma sahip kullanımdır. Dolayısıyla “göçmen” kavramı genel itibarıyla olumlu bir söyleme davet etmek üzere işlevsel bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Ancak her koşulda bu kullanım da aldığı önadlar ile bazen olumlu bazen olumsuz yönde bir anlam kazanabilme potansiyelini her zaman taşımaktadır. Bu duruma aşağıdaki haberler örnek olarak gösterilebilir:

“(…) AK Partili Numan Kurtulmuş: ‘Özdağ’ın sözleri gerçek dışı. Suriyeli göçmenlerin güvenli ve gönüllü geri dönüşleriyle ilgili kapsamlı çalışıyoruz.’” (Yeni Şafak, 24.05.2023)

“Emekli Albay Murat Yıldız’dan kaçak göçmen tepkisi: Vatan işgal ediliyor! Buna müsaade eden vatan hainidir” (Yeniçağ, 03.04.2023)

Öte yandan “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” gibi kavramların kullanımı hakkında bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Bu kavramlar yalnız başına kullanıldığı kadar diğer anahtar kelimeler ile de sıklıkla bir arada kullanılmıştır. Aşağıda “Suriyeli” kavramının kullanımına yönelik çeşitli örnekler paylaşılmıştır:

“Sınırı kaçak geçmeye çalışan Suriyeliler tekbir getirerek Türk askerine saldırmak istedi” (Yeniçağ, 24.04.2023)

“(…) Başkan Erdoğan, 1 milyona yakın Suriyeli mültecinin topraklarına dönmesi için Suriye’de konut yapımıyla ilgili projeler hazırladıklarını belirtti: Mültecilerin ülkelerine dönmelerini sağlayacağız.” (Sabah, 20.05.2023)

“1 milyon Suriyeli sığınmacının geri dönüşü için konut projeleri hazırlandı. (...)” (Anadolu Ajansı, 23.05.2023)

En çok başvurulmuş ikinci kavram “Suriyeli” (136) olmuştur. Bu kavram en çok Yeniçağ (37) tarafından kullanılmıştır. Yalnız Yeniçağ gazetesi “Suriyeli” kullanımının yaklaşık yüzde 27’sini oluşturmaktadır. Yeniçağ gazetesini Yeni Şafak (20) takip etmiştir. “Suriyeli” kullanımı Suriyeli göçmenlerin etnik kimliklerine işaret eder nitelikte bir vurgu içermektedir. Bu kullanım bir kimliği vurgulamak, ayrımcı veya sahiplenici bir söylem inşa etmek için işlevsel bir role sahiptir. Dolayısıyla bu ifadenin tercih edilmesi kadar hangi bağlamda kullanıldığı da önem taşımaktadır. Genellikle kutuplaştırıcı bir söylem inşa etmek üzere etkili bir kullanım olarak dikkat çekmektedir.

“Sığınmacı” kavramına toplamda 59 defa yer verilirken, “mülteci” kavramına 36 kez yer verilmiştir. “Sığınmacı” kullanımı en çok Yeniçağ (17) ve Sözcü (8) tarafından tercih edilmiştir. Öte yandan “mülteci” kullanımına en çok Yeni Şafak (9) ve Yeni Akit (6) tarafından başvurulmuştur. Buradan hareketle “sığınmacı” kavramının daha çok iktidar karşıtı haber medyası tarafından “mülteci” kavramının ise iktidar yanlısı haber medyası tarafından tercih edildiği önerilebilir. “Sığınmacı” ve “mülteci” kavramları Türkiye’ye yönelik göç hareketinin erken dönemlerinde Suriyeli göçmenleri ifade etmek için en sık kullanılan kavramlar olmuştur. Bu kullanımlar her ne kadar alanyazında ve haber medyasında yaygın olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam ediliyor olsa da her iki kavram da Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki statüsünü tam anlamıyla karşılamamaktadır. Nitekim Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin hukuki statüsü geçici korumadır. “Sığınmacı” ve

“mülteci” kullanımları 2023 yılına gelindiğinde geçmişe oranla nispeten daha zayıf bir başvurum şeklinde kendini göstermektedir. Öyle ki çalışma kapsamında toplanan haberler incelendiğinde her iki kullanım da hiçbir haber medyasının tek başına en çok başvurduğu kavramlar olamamıştır. Bu durum iki şekilde yorumlanabilir:

- Türk haber medyası zamanla Suriyelilerin hukuki statüsü hakkında bilinçlenerek söylemsel düzeyde bir dönüşüm geçirmiştir.
- Türk haber medyası “Suriyeli” ve “göçmen” kavramlarını daha çok tercih ederek geçmişe oranla söylem düzeyinde daha da kutuplaşmıştır.

2023 genel seçimi süresince toplanan haberler incelendiğinde ikinci önermenin günümüzdeki söylem eğilimin şekillenmesinde daha güçlü bir etki sahibi olduğu düşünülmektedir. Ancak haber medyasının tutumundaki bu değişimde birinci önermenin etkisi de yadsınamazdır.

4.1.3 Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde olumlu, olumsuz ve dengeli haberlerin dağılımı

Göçmenler ile ilgili haber içeriklerinin olumlu, olumsuz ve dengeli olmak üzere nasıl sunulduğu ve bu haberlere hangi sıklıkla yer verildiğini tespit etmek haber medyasının göçmenlere yönelik tutumlarını kavramak açısından önemlidir. Böylelikle haber kuruluşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik editoryal politikaları üzerine fikir yürütmek mümkün olabilecektir. Bu bağlamda çalışma kapsamında değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu, olumsuz ve dengeli tutumları kategorize etmek için çeşitli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler şöyledir (Tablo 4.3):

Tablo 4.3*Olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri*

Sıra	Olumlu haber kriterleri	Olumsuz haber kriterleri	Dengeli haber kriterleri
1	Göçmenler ile ilgili ortak değerlere işaret eden	Göçmenlerin tanımlarken doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz çağrışımlar yapan kelimeler içeren	Göçmenlerle ilgili konularda yorum yapmadan mevcut durumun aktarıldığı
2	Göçmenlerin Türkiye'ye sağladığı katkıyı ifade eden	Göçmenlerin geri gönderilmesine yönelik yapıcı olmayan nitelikte düşünceler öne süren	Göçmenlere yönelik negatif, ayrıştırıcı ve ırkçı bir dil kullanmayan
3	Göçmenlere karşı olan tutum, görüş ve temsilleri eleştiren	Göçmenlerin varlığını eleştiren düşüncelere yer veren	Göçmenler hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşlere olabildiğince eşit yer veren
4	Göçmen haklarını savunan	Türkiye'nin çeşitli konularda (ekonomi, sağlık, eğitim, kültür vb.) içinde bulunduğu kötü gidişatı göçmenler ile açıklayan	
5	Göçmenlerin yaşadığı zorluklara dikkat çeken		
6	Göçmenlerin görüşlerine doğrudan yer veren		
7	Göçmenlere karşı yapıcı bir yaklaşım sergileyen		

Suriyeli göçmenlerin haber medyasındaki temsili, kamuoyunu şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Medyada yer alan haberlerin yapılandırılmasında izlenen tutum toplumda göçmenlere yönelik bakış açısını doğrudan etkilemektedir. Bu başlık altında çalışma kapsamında Türk haber medyasını örneklemek üzere belirlenmiş olan on dört haber kuruluşunun Suriyeli göçmenlere yönelik haber içeriklerini olumlu, olumsuz veya dengeli olmak üzere nasıl sınıflandırdığı incelenmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan dağılım şöyle olmuştur (Tablo 4.4):

Tablo 4.4*Olumlu, olumsuz ve dengeli haber dağılımı*

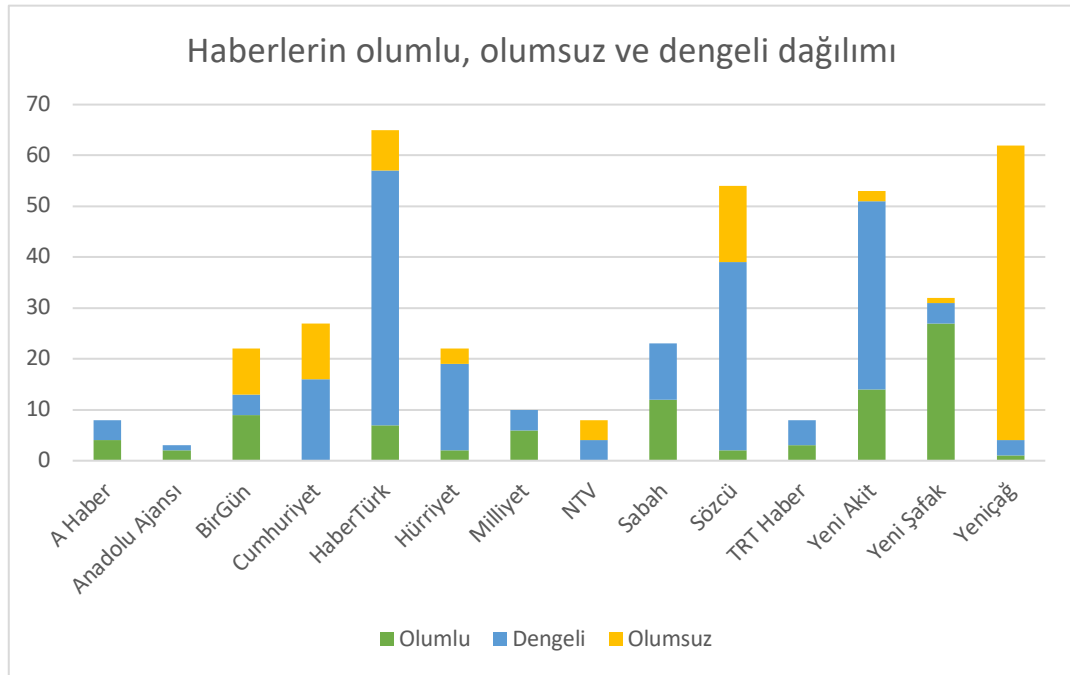
	Olumlu	Dengeli	Olumsuz	Toplam
A Haber	4	4	0	8
Anadolu Ajansı	2	1	0	3
BirGün	9	4	9	22
Cumhuriyet	0	16	11	27
Habertürk	7	50	8	65
Hürriyet	2	17	3	22
Milliyet	6	4	0	10
NTV	0	4	4	8
Sabah	12	11	0	23
Sözcü	2	37	15	54
TRT Haber	3	5	0	8
Yeni Akit	14	37	2	53
Yeni Şafak	27	4	1	32
Yeniçağ	1	3	58	62
Toplam	89	197	111	397

Olumlu haberler sıralamasında Yeni Şafak (27), Yeni Akit (14), Sabah (12), BirGün (9), Habertürk (7) ve Milliyet (6) Suriyeli göçmenlere yönelik daha olumlu içerikler üretme eğiliminde görülmektedir. Bu durum, ilgili haber kuruluşların Suriyeli göçmenlere yönelik destekleyici bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Diğer taraftan olumsuz haberler genellikle göçmenleri eleştiren, göçmen sayılarına vurgu yapan, geri gönderilmelerini savunan veya göçmenlerin varlığını Türkiye'nin çeşitli sorunlarıyla ilişkilendiren haberlerden oluşmuştur. Olumsuz haberler sıralamasında Yeniçağ (58), Sözcü (15) ve

Cumhuriyet (11) ön plana çıkmıştır. Sıralamada Yeniçağ diğer haber kuruluşlarının nicel olarak oldukça önünde görülmektedir. Yeniçağ tarafından paylaşılan haberlerin yaklaşık yüzde 93'ünün olumsuz olması da dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu oran Sözcü'de yaklaşık yüzde 27, Cumhuriyet'te yaklaşık yüzde 40 olarak ölçümlenmiştir. Dengeli haberler Suriyeli göçmenlerle ilgili nispeten daha az yorum içeren, mutlak şekilde olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmeyen haberlerdir. Habertürk (50), Sözcü (37), Yeni Akit (37), Hürriyet (17), Cumhuriyet (16) ve Sabah (11), en fazla dengeli içerik üreten haber kuruluşları olarak ön plana çıkmıştır. Haber sayıları kadar dengeli haberlerin toplam haber sayısına oranı da önemlidir. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi tarafından yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 77'si, Habertürk tarafından yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 76'sı Yeni Akit tarafından yapılan haberlerinse yaklaşık yüzde 69'u dengeli haberlerden oluşmaktadır. İlgili haber kuruluşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik haberleri incelendiğinde olgulara yorum yapmaktan kaçınan bir tutum sergileme eğilimde oldukları görülmüştür. Tüm bu veriler ışığında değerlendirilen haber kuruluşları tarafından yapılan haberlerin olumlu, olumsuz ve dengeli şeklindeki dağılımı şöyle olmuştur (Şekil 4.1):

Şekil 4.1

Haberlerin olumlu, olumsuz ve dengeli dağılımı

TRT Haber, Anadolu Ajansı, Milliyet, Sabah, A Haber gibi bazı haber kaynakları neredeyse hiç olumsuz haber üretmemiştir. Sözcü, Cumhuriyet ve Yeniçağ gibi bazı haber kaynakları ise fazlaca olumsuz haber üretmiştir. Öte yandan Habertürk, Sözcü ve Yeni Akit haber kaynakları dengeli haberler ile ön plana çıkmıştır. Çalışma kapsamında incelenen haber kuruluşlarının genel tutumlarını şu tablo ile özetlemek mümkündür (Tablo 4.5):

Tablo 4.5

Haber kuruluşlarının tutumları

Haber kuruluşu	Tutum
A Haber	Haber sayısı az (8). Olumlu (4) ve dengeli (4) haberler üretmiş, olumsuz haber bulunmuyor.
Anadolu Ajansı	Haber sayısı az (3). Olumlu (2) ve dengeli (1) haberler üretmiş, olumsuz haber bulunmuyor.
BirGün	Olumlu (9), dengeli (4) ve olumsuz (9) haberlerin hepsi mevcut. Olumlu ve olumsuz haber dağılımları nispeten dengeli.
Cumhuriyet	Dengeli (16) ve olumsuz (11) haberler üretmiş, olumlu haber yok.
Habertürk	Dengeli haber ağırlıklı (50), olumlu haber (7) de var, olumsuz haber (8) de mevcut.
Hürriyet	Dengeli haber (17) ağırlıklı, az da olsa bazı olumlu (2) ve olumsuz haberler (3) de bulunuyor.
Milliyet	Haber sayısı (10) az. Olumlu (6) ve dengeli (4) haberler üretmiş, olumsuz haber bulunmuyor.
NTV	Haber sayısı (8) az. Dengeli (4) ve olumsuz (4) haberler üretmiş, olumlu haber yok.
Sabah	Olumlu (12) ve dengeli (11) haberler üretmiş, olumsuz haber bulunmuyor.
Sözcü	Dengeli haber (37) ağırlıklı, ancak olumsuz haberler (15) de fazla. Olumlu haber (2) sayısı az.
TRT Haber	Haber sayısı (8) az. Daha çok dengeli haber (5) üretmiş. Olumlu haber (3) var, olumsuz haber yok.
Yeni Akit	Dengeli (37) ve olumlu haberler (14) üretmiş ve az sayıda olumsuz haber (2) var.

Tablo 4.5 (Devam)

Haber kuruluşlarının tutumları

Yeni Şafak	Olumlu haber (27) ağırlıklı, dengeli haber (4) ve olumsuz haber (1) sayısı daha az.
Yeniçağ	Olumsuz haber (58) ağırlıklı, az da olsa olumlu (1) ve dengeli (3) haberler de bulunuyor.

Sonuç olarak Türk haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik paylaştığı haberler incelendiğinde birbirinden farklı eğilimler gözlemlenmiştir. Bu eğilimler medya kuruluşlarının göçmenlere yönelik haberleri kendi editoryal politikaları doğrultusunda yapılandırıldığını göstermiştir. Bu doğrultuda öne çıkan kimi bulgular şöyle sıralanabilir:

- Anadolu Ajansı ve TRT Haber’in Suriyeli göçmenlere yönelik konulara önemli ölçüde duyarsız kaldığı gözlemlenmiştir³¹. Devlet tarafından finanse edilen haber kuruluşları olarak Anadolu Ajansı ve TRT Haber’in Suriyeli göçmenler konusuna bu düzeyde ilgisiz kalması dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Ne var ki seçimin ikinci tura kaldığı ve seçimin iki aday arasında geçtiği süreç boyunca Suriyeli göçmenler üzerine öngörülen politikalar toplumdaki en önemli konu başlıklarından biri olmuştur. Bu duruma rağmen iki haber kuruluşunun da Suriyeli göçmenler konusundaki haberlere yer vermekten ısrarla kaçınması, bu kurumlarının Suriyeli göçmenlere ilişkin bilinçli bir tutum içinde olduğunu düşündürmüştür. Yalnızca bir değil her iki kuruluşun da benzer bir tutum sergilemesi bu düşünceyi güçlendiren bir unsur olmuştur.
- Dengeli haberler sayısal olarak olumlu, olumsuz ve dengeli olmak üzere tüm haberlerin yaklaşık yüzde 50’sine karşılık gelmektedir. Türk haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan haberlerin yarısının dengeli

³¹ Anadolu Ajansı birinci tur sonuna kadar yalnızca bir paylaşım, ikinci turda iki paylaşım yapmış olup toplamda üç haber paylaşmıştır. TRT Haber ise birinci tura kadar sekiz haber yapmış, ikinci turda konuya ilişkin hiçbir haber paylaşmamıştır.

bir çizgide görünmesine rağmen dengeli haberlerin yüzde 62'si yalnızca üç haber kuruluşu (Habertürk, Sözcü ve Yeni Akit) tarafından yapılmıştır.

- Yeni Şafak, Sabah ve BirGün önemli ölçüde olumlu habere imza atmıştır. Yeni Şafak tarafından yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 85'inin olumlu haberlerden oluşması dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir.
- A Haber, Anadolu Ajansı, Milliyet ve TRT Haber hiç olumsuz haber paylaşmamıştır.
- Yeniçağ, Sözcü ve Cumhuriyet önemli ölçüde olumsuz habere imza atmıştır. Yeniçağ tarafından yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 94'ünün olumsuz haberlerden oluşması dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir.
- NTV ve Cumhuriyet hiç olumlu haber paylaşmamıştır.

Tüm bu bulgular medya metinleri üzerinde değerlendirmede bulunmadan önce haber kaynağının önemini ve haber kaynağının konuya ilişkin genel tutumlarını göz önünde bulundurmanın gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda içerik analizi kapsamında gerek yukarıda maddeler halinde sıralanan değerlendirmeler gerekse çalışmanın devamında yapılan diğer tüm değerlendirmelere ilişkin analizlere eleştirel söylem çözümlemesi ve sonuç bölümlerinde detaylıca yer verilmiştir. Dolayısıyla tematik içerik analizi başlığı altında araştırma kapsamında sayılan veriler arasındaki anlam haritasının açığa çıkarılması ve öne çıkan bulguların saptanarak verilerin bu doğrultuda yorumlanması amaçlanmıştır.

4.1.4 Haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde tercih ettiği tema ve konuların dağılımı

Haber medyasında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde tercih edilen tema ve konular, toplumun düşünüş biçimini etkilemekte ve dolayısıyla kamunun algısını şekillendirmektedir. Bu nedenle haber medyasının olayı haberleştirirken olaya yer vermesi kadar, olayı hangi açıdan yorumladığı da bir o kadar önem taşımaktadır. Buradan hareketle bu başlık altında, çalışma kapsamında değerlendirilen Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan haberlerde hangi tema ve konulara ne düzeyde yer verildiğinin analitik bir pencereden

değerlendirmesi yapılmaktadır. Böylelikle ilgili haberlerde hangi unsurlara vurgu yapıldığını saptamak mümkün olabilecektir. Nitekim bu saptamalar haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik tutumunu parçalı ve bütüncül bir ölçekte değerlendirmek için ihtiyaç duyulan nitel yorumlamaları da desteleyecek niteliktedir. Çalışma kapsamında haberleri değerlendirirken belirlenen tema, tema altında listelenen konular ve konuların kapsamı ekteki tabloda gösterildiği gibidir (EK-1):

Bu tablo Suriyeli göçmenlerin Türk haber medyasındaki görünümünü çok yönlü ve kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Haberler sınır güvenliği, göç politikası, seçim, göçmen sorunları, yardım, siyaset, toplum ve göçmenler temaları altında yedi başlıkta incelenirken konular, Suriyeli göçmenlerin yasadışı yollarla sınır ötesine geçme girişimlerinden topluma entegrasyonlarına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmiştir. Genişçe bir tabana yayılmış olan bu analitik pencere, çalışmadaki haberlerin tamamı incelenerek Suriyeli göçmenlerin haber medyasındaki görünümünü çok boyutlu bir açıdan resmedebilmek için yapılandırılmış olup, buradan hareketle Suriyeli göçmenlerin haber medyasındaki temsillerinin izini sürmeyi hedeflemektedir. Bu başlık sonunda elde edilen çıktılar kamuoyu oluşturulmasında haber medyasının Suriyeli göçmenlere yönelik temsillere yer verirken hangi temalar ve konulara başvurduğunu anlamak için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Buradan hareketle haber kuruluşlarının başvurduğu temalar şöyle olmuştur (Tablo 4.6):

Tablo 4.6

Haber kuruluşlarının başvurduğu temalar

	Sınır güvenliği	Göç politikası	Seçim	Göçmen sorunları	Yardım	Siyaset	Toplum ve göçmenler
A Haber	1	5	0	4	1	2	0
Anadolu Ajansı	0	2	0	3	1	0	0
BirGün	0	10	0	8	0	4	2
Cumhuriyet	3	12	2	10	0	4	1
Habertürk	42	8	0	18	2	7	0
Hürriyet	3	10	0	11	0	8	0
Milliyet	4	1	0	10	1	0	0
NTV	3	5	0	1	1	0	0
Sabah	7	10	0	17	3	7	1
Sözcü	17	9	2	36	0	5	1

Tablo 4.6 (Devam)

Haber kuruluşlarının başvurduğu temalar

TRT Haber	5	2	0	5	0	3	0
Yeni Akit	36	8	0	35	1	7	1
Yeni Şafak	2	17	1	19	5	19	0
Yeniçağ	0	14	4	26	2	19	3
Toplam	123	113	9	203	17	85	9

Konular ve konulara en çok yer veren ilk üç haber kuruluşuna yönelik tablo ise ekte paylaşılmıştır (EK-2). Tablolardan hareketle görülmektedir ki en çok yer verilen konular arasında “göçmen sayıları” ve “Avrupa’ya düzensiz göç” ön plana çıkmaktadır. Bu bulgu Suriyeli göçmenlerin genellikle sayısal veriler ve Avrupa’ya göç etme çabaları üzerinden resmedildiğini göstermektedir. Öte yandan “Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri” ve “Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştiri” konularının seçim atmosferinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Suriyeli göçmenler ile ilgili politikaların mevcut hükümet tarafından belirlenmesine rağmen muhalefetin göç politikalarının hükümetin göç politikalarından daha fazla eleştiri almış olması dikkat çekicidir. Bu durum haber medyasının ekonomi politik formasyonunu yeniden gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır. Diğer taraftan “göç politikalarının düzenlenmesi”, “hükümetin göç politikaları ve dış siyaset”, “göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar” konuları da haber medyasında sıklıkla yer bulmuş ve böylelikle Suriyeli göçmenler politik ve toplumsal pencereden ele alınmıştır. Yukarıda sayılan bu konu başlıkları altında toplam 413 haber işaretlenmiştir. Belirlenen tüm konu başlıkları altında ise toplam 535 haber bulunmaktadır³². Buradan hareketle yukarıda bahsedilen ve tabloda da görülen ilk yedi konu başlığı, değerlendirilen tüm haberlerin yaklaşık yüzde 77’sine karşılık gelmektedir.

4.1.4.1 Göçmen sorunları teması

“Göçmen sorunları” (203) en çok işlenen tema olmuştur. Bu temaya en çok Sözcü (36), Yeni Akit (35), Yeniçağ (26) yer vermiştir. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin haber medyası tarafından büyük ölçüde sorunlar ile anılan bir grup olarak resmedildiği

³² Bir haber birden fazla konu ve tema altında ile kodlanabildiği için tüm tema veya konu altında kodlanan haberlerin toplamı, toplam haber sayısı olan 397’den fazla olmaktadır.

görülmüştür. Göçmenlerin sıklıkla sorunlarla anılması, toplumda hali hazırda var olan göçmen karşıtı stereotiplerin pekişmesine katkıda bulunmaktadır. Haber medyasının göçmen sorunlarını ön plana çıkarması seçim döneminde politik gündemi etkilemek ve kamuoyunu şekillendirebilmek adına anlamlı olarak değerlendirilmiştir.

Bu tema altında en çok işlenen konular “göçmen sayıları” (190), “göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler” (13) ve “2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler” (12) olmuştur. “Göçmen sayıları” konusu aynı zamanda en çok yer verilen konular listesinde de birinci sırada yer almıştır. “Göçmen sayıları” konusunun diğer konu başlıkları ile arasındaki fark dikkat çekicidir. Haber medyasının göçmen sayılarına yönelik sergilediği bu duyarlılığın, toplumda Suriyeli göçmen sayılarının artmasından kaynaklanan bir kaygıdan süregeldiği düşünülmektedir.

“Göçmen sayıları” üzerine yapılan haberlerin 138’i dengeli, 35’i olumlu, 15’i olumsuz haberden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında olumlu, olumsuz ve dengeli haberleri kısaca özetlemek gerekirse; olumlu haberler Suriyeli göçmenleri destekleyen, olumsuz haberler Suriyeli göçmenlere yönelik eleştirel tutum sergileyen, dengeli haberler ise olguları önceleyerek yorum yapmaktan nispeten kaçınan bir bakış açısı ile yapılandırılmış haberlerdir. Bu durumda “göçmen sayıları” konusuna, Suriyeli göçmenlerin kontrol altında olduğunu göstermek için bir sayısal veri referansı olarak başvurulduğu görülmektedir. Öyle ki dengeli haberler her ne kadar en başta olgusal olması yönüyle “tarafsız” gibi görünse bile bu haberler esasen mevcut toplumsal durumun ve statükonun sürdürülmesi için çok önemli bir yeniden üretim penceresidir. Nitekim olumlu haberler ve olumsuz haberler karşıt okuma yapan okurlar tarafından genellikle şüphe ile karşılanır. Bu düzeyde kamuoyu oluşturmak güçtür. Ancak nispeten yorum eklenmeden yapılandırılmış haberler bu şüphelerden daha uzak bir konuma sahiptir. Haber dilinde yorum yapmaktan kaçınmak, tarafsızlık olarak değerlendirilmemelidir. Nitekim buradaki denge unsurunu belirleyen referans noktası, en azından bu çalışma için, nispeten yorum yapılmamış olmasıdır. Öznel yorum olmasa bile haberi yapılandıran muhabir hangi tema ve konudaki habere yer vereceğine, hangi bilgilere ne miktarda ve ne tonda yer vereceğine hâlâ kendisi karar vermektedir. Bu karar hiç şüphesiz ki haber kuruluşunun ekonomi politik duruşundan da bağımsız değildir. Göçmen sayıları konusunda yapılan haberlerden bazıları şöyle olmuştur (Tablo 4.7):

Tablo 4.7*Göçmen sayıları konusunda yapılan bazı haberler*

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	Kılıçdaroğlu, “10 milyon Suriyeli yetmedi, 10-20 milyon dahası mı gelsin?” diyerek sayının 30 milyona çıkacağını iddia etti. Veriler Türkiye’de 3,4 milyon Suriyeli olduğunu gösteriyor.	Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri, Göçmen sayıları	Siyaset, Göçmen sorunları
2	Habertürk	Göçmen - Suriyeli	Yanıt	ATA İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Dr. Sinan Oğan: 20 bin Suriyeli olsa sorun etmezdik. 6-7 milyon Suriyeli var. Suriyeli kadının doğurganlık hızı 5.3’e çıkıyor. Türkiye’deki kadının doğurganlık oranı 1.3. Türkiye’de 13 milyon göçmen var. Önemli kısmı kaçak	Göçmen sayıları	Göçmen sorunları
3	Sözcü	Sığınmacı	Tweet	Özgür Özel: 10 milyon sığınmacı kalsın diyorsanız oylar Recep Bey’e	Göçmen sayıları, Göçmenlerin geri gönderilmesi	Göç sorunları, Göç politikası
4	A Haber	Suriyeli	Tweet	#SONDURUM Başkan Erdoğan’dan Suriyeli mülteci mesajı Başkan Recep Tayyip Erdoğan: 1 Milyon ya da daha fazla Suriyeli gönüllü olarak dönecek	Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmen sayıları	Göç politikası, Göçmen sorunları
5	Anadolu Ajansı	Suriyeli-Sığınmacı	Tweet	1 milyon Suriyeli sığınmacının geri dönüşü için konut projeleri hazırlandı. Çalışmalar İdlib ile Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı Harekatı sahasında sürüyor. Evler Türk, Suriyeli ve yabancı yardım kuruluşları ile hayırseverlerin desteğiyle yapılıyor Suriyelilerin eve dönüşü için ülkenin kuzeyindeki briket ev yapımları hızla devam ediyor.	Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar, Göçmen sayıları	Göç politikası, Yardım, Göçmen sorunları

Göçmen sorunları teması altında en çok işlenen ikinci konu “Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler” konusu olmuştur. Bu bağlamda yapılan 13 haberin 12’si olumsuzdur. Bu konudaki haberlere en fazla Yeniçağ (8) yer vermiştir. Bu konuda yapılan haberlerden bazıları şöyle olmuştur (Tablo 4.8):

Tablo 4.8

Suriyeli göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler konusunda yapılan bazı haberler

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Suriyeliler tekstil çalışanını öldürdü. Bu silahları bunlar nereden buluyor?	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler, Bir öteki olarak göçmenler	Göçmen sorunları, Toplum ve göçmenler
2	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Silahlı paylaşımı yapan Suriyeli gözaltına alındı	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler	Göçmen sorunları
3	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Suriyeli şahıs kendisini reddeden kadını öldürdü!	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler	Göçmen sorunları
4	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Suriyeliden trafikte tabanca ile gözdağı. Bir de Suriyeli mafyamız eksikti. Kim soktu bunları ülkeye	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler, Bir öteki olarak göçmenler	Göçmen sorunları, Toplum ve göçmenler
5	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Arkadaşı tarafından bıçaklanan Suriyeli öldü	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler	Göçmen sorunları

Öte yandan “göçmen sorunları” teması altında en çok yer bulan üçüncü konu başlığı “2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler” olmuştur. Bu konuda yapılan haberlerden bazıları şöyle olmuştur (Tablo 4.9):

Tablo 4.9

2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler konusunda yapılan bazı haberler

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, deprem felaketinin ardından yakınlarını, evini kaybeden 60 bin civarında Suriyelinin gönüllü olarak ülkesine döndüğünü söyledi.	Göçmen sayıları, 2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler, Göçmenlerin geri gönderilmesi	Göçmen sorunları, Göç politikası

Tablo 4.9 (Devam)*2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler konusunda yapılan bazı haberler*

2	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Depremden sonra gitmişlerdi, Suriyeliler boşalan yerler için geri geliyorlar	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler	Göçmen sorunları
3	BirGün	Suriyeli	Tweet	Sadece hayatta kalmaya çalışıyoruz Depremde eşi ve çocuğunu yitiren Suriyeli Abir ve çocukları Hatay'ı terk etmek zorunda kalanlardan. Abir, "Her şeyimizi kaybettik" diyor...	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler, Göçmen çocuklar, Göçmen kadınlar, Göçmenlerin koşulları	
4	Cumhuriyet	Suriyeli	Tweet	'Milletvekilliği' sorusunu yanıtsız bıraktı Bakan Akar deprem sonrası ülkesine dönen Suriyeli sayısını açıkladı	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler, Göçmen sayıları	Göçmen sorunları
5	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Hulusi Akar: Depremden sonra 60 bin Suriyeli döndü	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler, Göçmen sayıları	Göçmen sorunları

Bu konuda hemen her haber kuruluşu en az bir haber yapmıştır. Bu konu başlığının yaygın bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

4.1.4.2 Sınır güvenliği teması

“Sınır güvenliği” (127) en çok işlenen ikinci tema olmuştur. Bu temaya en çok Habertürk (42), Yeni Akit (36) ve Sözcü (21) yer vermiştir. Bu tema altında en çok işlenen konu “Avrupa’ya düzensiz göç” (109) olmuştur. Bu konu aynı zamanda en çok yer verilen konular listesinde ikinci konu olarak listelenmiştir. Onu “Türkiye’ye düzensiz göç” (13) izlemiştir. İki konu arasındaki fark dikkat çekici düzeydedir. Haber medyasının yer verdiği şekliyle bu durum Suriyeli göçmenlerin sürekli Avrupa’ya göç etmeye çalıştıkları yönünde bir anlayışı da beraberinde getirmektedir. Bu tema altında yapılan haberlerden bazıları şöyledir (Tablo 4.10):

Tablo 4.10*Sınır güvenliği teması altında yapılan bazı haberler*

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Habertürk	Göçmen	Tweet	Aydın'ın Kuşadası ilçesinde kıyıda 2 düzensiz göçmen cesedi bulundu	Avrupa'ya düzensiz göç, Göç esnasında hayatını kaybeden göçmenler, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göçmen sorunları
2	Sözcü	Göçmen	Tweet	İzmir açıklarında 113 düzensiz göçmen kurtarıldı	Avrupa'ya düzensiz göç, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göçmen sorunları
3	Hürriyet	Göçmen	Tweet	İzmir açıklarında 59 göçmen kurtarıldı, 1 Türk vatandaşı da yakalandı	Avrupa'ya düzensiz göç, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göçmen sorunları
4	Yeni Akit	Göçmen	Tweet	Kocaeli'de 33 düzensiz göçmen sınır dışı edildi	Türkiye'ye düzensiz göç, Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göç politikası, Göçmen sorunları
5	Habertürk	Göçmen	Tweet	Van'da 'eşya taşıyoruz' diye trafiğe çıkan kamyonu Jandarma ekipleri durdurdu, Kamyonun kasasında 60 düzensiz göçmen yakalandı. Kamyon sürücüsü ekiplerce gözaltına alındı	Türkiye'ye düzensiz göç, Göçmen kaçakçılığı, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göçmen sorunları
6	Habertürk	Göçmen	Tweet	Van'da 13 kaçak göçmen yakalandı, 2 organizatör tutuklandı	Türkiye'ye düzensiz göç, Göçmen kaçakçılığı, Göçmen sayıları	Sınır güvenliği, Göçmen sorunları

“Sınır güvenliği” teması, bağlamsal olarak egemenlik ve milliyetçilik gibi olgular ile yakın bir ilişki içerisindedir. En çok işlenen ikinci temanın “sınır güvenliği” olması özellikle mevcut statüko ve siyasal iktidar açısından stratejik ve politik bir öneme sahiptir. Bu temaya vurgu, siyasal iktidarın aksiyon kanalları ile Suriyeli göçmenlere geçit vermediğini ifade etmenin ve sınır güvenliğini önemseydiğini göstermenin alternatif bir yoludur. Nitekim bu tema altında yapılan haberlerin 107’si dengeli, 13’ü olumlu, 3’ü olumsuz haberlerden oluşmaktadır. Tıpkı “göçmen sorunları” temasında olduğu gibi bu tema altında da dengeli haberler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Haberlerin paylaşım sıklığı ile birlikte

düşünüldüğünde bu temanın, Suriyeli göçmenlerin sürekli Avrupa'ya gitmeye çalıştıkları yönünde bir düşünceyi pekiştirmek için kullanılan bir tema olduğu değerlendirilmiştir. “Türkiye’ye düzensiz göç” konusu altında yapılan haberler ise sınır güvenliğine verilen öneme işaret etmek noktasında işlevsel bir konu başlığı olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu haberlerde sınır emniyetinden sorumlu güvenlik güçlerinin müdahaleleri vurgulanmıştır. “Sınır dışı edildi”, “Jandarma ekipleri”, “göz altına alındı”, “tutuklandı” gibi ifadeler emniyet güçlerinin varlığını göstermektedir ve böylelikle sınır güvenliğine verilen önem ön plana taşınmıştır. Bu bağlamda her iki konu başlığı altında yapılan haberlerin de yapılandırılmasında kullanılan ifadeler anlamlı bir farklılık göstermektedir. Nitekim Avrupa’ya gitmek isteyen Suriyeli göçmenler için genellikle “bulundu” ve “kurtarıldı” gibi ifadeler tercih edilirken Türkiye’ye girmek isteyen Suriyeli göçmenler genellikle “yakalandı”, “göz altına alındı” gibi ifadeler ile haberleştirilmiştir. Öte yandan Türkiye’ye giren “kaçak göçmen” iken Avrupa’ya giden “düzensiz göçmen” olmuştur. Tüm bu bulgular haber medyasının büyük çoğunluğunun siyasal iktidara yakın bir çizgide izlediği düşünüldüğünde anlamlı zemin üzerine oturmaktadır.

4.1.4.3 Göç politikası teması

“Göç politikası” (113) seçim döneminde en çok işlenen temalar sıralamasında üçüncü sırada yer almıştır. “Göç politikası” oldukça geniş bir temadır. Dolayısıyla aynı haberde sıklıkla pek çok diğer tema ile birlikte işaretlenmiştir. Göç politikaları genellikle toplumsal ve siyasal tartışmaların odağında yer alan ve vatandaşların dikkatini çeken temalardan biridir. Bu nedenle “göç politikası” teması, seçim dönemlerinde haber medyası tarafından politika yapıcılarının göç politikalarına yönelik vaatlerini aktardığı en önemli başlıklarından biri olarak dikkat çekmektedir. Böylelikle politikacılar medya aracılığı ile kamuoyunu etkilemeyi hedeflerler. Bu tema altında en çok işlenen konu “Göç politikalarının düzenlenmesi” (21) olmuştur. Onu “Göçmenlerin geri gönderilmesi” (9), “Göçmenlerin kabul edilmesi” (2) konuları takip etmiştir. “Göç politikası” teması altında yapılan haberlerden bazıları şöyledir (Tablo 4.11):

Tablo 4.11*Göç politikası teması altında yapılan bazı haberler*

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Cumhuriyet	Sığınmacı	Tweet	Ümit Özdağ'dan 'sığınmacı' çıkışı: Gerekirse zorla yollayacağız	Göç politikalarının düzenlenmesi	Göç politikası
2	Yeniçağ	Sığınmacı	Tweet	Kılıçdaroğlu: Türkiye'yi sığınmacı deposu olmaktan çıkaracağız	Göç politikalarının düzenlenmesi	Göç politikası
3	Sabah	Suriyeli	Tweet	Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremlerin ardından 60 bin civarında Suriyelinin gönüllü olarak ülkesine döndüğünü belirtti: Hudutlardan kaçak geçişe asla müsaade etmeyiz, böyle bir şey söz konusu olamaz.	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler, Göçmen sayıları, Göçmenlerin geri gönderilmesi	Göç politikası, Göçmen sorunları
4	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Kılıçdaroğlu: “En geç 2 yıl içinde bütün Suriyeli kardeşlerimizi Suriye’ye uğurlayacağız”	Göçmenlerin geri gönderilmesi	Göç politikası
5	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Erdoğan: Almanya, Amerika Suriyeli muhacirleri alıyor. Mültecilere kapımızı açamayacak kadar sıradan bir ülke miyiz ya	Göçmenlerin kabul edilmesi	Göç politikası

Bu konudaki paylaşımların haber medyasındaki dağılımına bakıldığında “Göç politikası” temasının diğer temalara göre en homojen dağılım gösteren başlıklardan biri olduğu görülmektedir. Milliyet (1), TRT Haber (2) ve Anadolu Ajansı (2) dışındaki tüm haber kuruluşları “göç politikası” teması altında dikkate değer ölçüde paylaşım yapmıştır.

4.1.4.4 Siyaset teması

“Siyaset” (85) teması haber medyasında en çok işlenen dördüncü tema olmuştur. “Siyaset temasının” en çok işlenen dördüncü tema olması şaşırtıcı değildir. Nitekim

çalışmanın genel seçim sürecinde yapılan haberleri kapsadığı düşünüldüğünde bu öngörülen bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. “Siyaset” teması altında en çok işlenen konu “Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştirisi” (34) olmuştur. Bu konu aynı zamanda en çok yer verilen konular listesinde üçüncü konu olmuştur. Onu “Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştirisi” (24), “Hükümetin göç politikaları ve dış siyaset” (20), “Avrupa veya diğer ülkelerin göç/göçmen politikasına eleştirisi” (6) ve “Hükümetin göç/göçmen politikasına övgü” (1) ve “Muhalefetin göç/göçmen politikasına övgü” (1) konuları takip etmiştir. Siyaset teması altında yapılmış olan haberlerden bazıları şöyle sıralanmıştır (Tablo 4.12):

Tablo 4.12

Siyaset teması altında yapılan bazı haberler

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Cumhuriyet	Sığınmacı	Tweet	Volkan Konak'tan iktidara sığınmacı tepkisi 'Beyler bu vatana nasıl kıydınız?'	Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştirisi	Siyaset
2	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	Suriyeli kız çocuğu, Kılıçdaroğlu'nun 'Suriyeliler gidecek' vaadinden sonra sokaklarda tehdit edildiklerini ve hakarete maruz kaldıklarını söyledi: “Türkiye devletine çok teşekkür ederiz. Ülkemizde savaş var ondan geldik. Şimdi dönersek ya hapse atılacağız ya da öldürüleceğiz”	Göçmen çocuklar, Göçmen ifadeleri, Hükümetin göç/göçmen politikasına övgü, Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştirisi, Göçmenlerin güvenliği	Göçmen sorunları, Siyaset
3	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	2 dönem AKP'ye oy veren bir vatandaş sokak röportajında isyan etti: “Hatalıyım ben... Bu ülkede Suriyelinin peşinde koşarken, kendi vatandaşımızı unuttuk demeliyiz.”	Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştirisi	Siyaset
4	Habertürk	Sığınmacı	Tweet	Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu (@kilicdarogluk): Türkiye Cumhuriyeti devleti Erdoğan'ın devleti değil. Ben Avrupa'nın sığınmacı deposu değilim. Kusura bakmayın diyeceğiz. Biz bunları göndereceğiz. İnsani koşullarda kendi ülkelerine gitmeleri lazım. Oturup anlaşma yapacağız	Göç politikalarının düzenlenmesi, Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştirisi	Göç politikası, Siyaset

Tablo 4.12 (Devam)*Siyaset teması altında yapılan bazı haberler*

5	Sabah	Suriyeli-Sığınmacı	Tweet	Başkan Erdoğan: Türkiye'de şu anda 4 milyon Suriyeli var diye defalarca açıkladı. Bu adam yalancı, bu adam sirk cambazı. Türkiye'de şu anda 3 milyon 388 bin Suriyeli sığınmacı var.	Göçmen sayıları, Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri	Göçmen sorunları, Siyaset
---	-------	--------------------	-------	--	---	---------------------------

“Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri” konusunun en çok yer verilen konu olması, çalışma kapsamında modellenen örneklem kapsamında değerlendirildiğinde anlamlı görülmüştür. Nitekim çalışma örnekleminde yer alan haber kuruluşları büyük ölçüde siyasal iktidara yakın bir görünüm sergilemektedir. Halbuki Suriyeli göçmenler hakkındaki göç politikalarını düzenleyen ve bu düzenlemeleri yapma tasarrufuna sahip olan otorite, en başından beri siyasal iktidar kanadında yer alan politika yapıcılardan başkası değildir. Ancak buna rağmen muhalefet politikalarının hükümet politikalarından daha fazla eleştirilmesi haber medyasındaki muhalif ve hükümete yakın haber medyası arasındaki dengenin ne denli çarpık bir görünüme sahip olduğunun ispatı niteliğindedir. Hiç şüphesiz muhalefet tarafından öne sürülen göç/göçmen politikaları da bulunmaktadır ve bu politikalar eleştiriden muaf değildir. Ancak haber medyasında mevcut göç politikalarının sorumlusu olarak hükümetin politikalarından çok muhalefetin politikalarının eleştirilmesi, Türk haber medyasının sahiplik yapısı ve ekonomi politik formasyonunu yeniden tartışmaya ve düşünmeye itmektedir. Eleştirel medya ve düşünceden yoksunluk yalnızca Suriyeli göçmenler konusu ile sınırlı değildir ve bu durum haber medyasının geleceği hakkında çeşitli endişelere sebebiyet vermektedir. Nitekim haber medyasında tek sesliliğin artması yalnızca Suriyeli göçmenler konusunda değil hemen her toplumsal meselede uzun vadede olası bir suskunluk sarmalı potansiyelini doğurmaktadır. Öte yandan eleştirel bakış açısından yoksun bir haber medyası aynı zamanda olgular yerine algıların hâkim görüş olması adına uygun bir zemin oluşması anlamına gelmektedir. Buradan hareketle Türk haber medyasının büyük çoğunluğu, ekonomi politik ve siyasal olarak kontrol edildiği erkler tarafından bir yeniden üretim aygıtı olma tehlikesi altındadır. Bu durum özellikle seçim dönemlerinde haber medyasının etkin bir propaganda aracına dönüşme tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

4.1.4.5 Yardım teması

“Yardım” (17) teması haber medyası tarafından en çok işlenen dördüncü tema olmuştur. Bu tema altında yalnızca bir konu başlığı listelenmiştir: “Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar” (17). Bu tema Suriye’den Türkiye’ye yönelen düzensiz göç hareketinin 2011-2015 yılları arasındaki erken dönemlerinde, haber medyasında en çok işlenen temalardan biri olarak dikkat çekmiştir. Öyle ki bu dönemde Suriyeli göçmenlerle ilgili yapılan haberlerde; genellikle kadın ve çocukların içinde bulunduğu koşullar vurgulanmış, kardeşlik söylemi ön plana çıkmıştır. Bu dönemde ensar ve muhacir gibi inanç eğilimli referanslar da dikkat çekmektedir. Nitekim Türkiye’ye düzensiz göçünün erken döneminde Suriyeli göçmenlerin haber medyasındaki temsillerini inceleyen çalışmalar da göstermiştir ki bu dönemde Suriyeli göçmenler medyada en çok “göçmen sorunları”, ardından ikinci olarak “yardım” teması ile haberleştirilmiştir. Böylelikle “yardım” teması altında Suriyeli göçmenlerin içinde bulunduğu zorlu koşullar vurgulanarak onların yardıma ihtiyaç duyan, mağdur kimseler olarak resmedildiği görülmüştür (Pandır, Efe ve Paksoy, 2016, s. 20-21). Bu tez çalışması da göstermiştir ki Suriyeli göçmenler tıpkı erken dönemde de olduğu gibi bugün de en çok göçmen sorunları teması ile anılmaktadır. Ancak ikinci sırada bulunan “yardım” temasının yerini “sınır güvenliği” ve onu takip eden sırada “göç politikaları” almıştır. Ancak bu değerlendirme yapılırken her hâlükârda bu çalışmanın seçim döneminde yapılan bir örnekleme sahip olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca seçim döneminde göçmenlere yapılan yardım haberlerinin seçmenler tarafından tepki toplayabileceği yönündeki değerlendirmeler de dikkate alınmalıdır.

2023 yılına gelindiğinde yardım teması altında yapılan haberlerin niteliği, 2011-2015 yılları arasında yapılan yardım temalı haberlerden farklılaşmıştır. Erken dönem haberlerde “yardım” teması daha çok Suriyeli göçmenlerin içinde bulunduğu zorlu koşulları vurgulamaktadır (Pandır, Efe ve Paksoy (2016, s. 20-21). Ancak 2023 yılı Türkiye genel seçimi söz konusu olduğunda yapılan “yardım” temalı haberlerin bu profilin dışında bir görünüm sergilediği görülmüştür. Öyle ki “yardım” teması altında yapılan haberlerin genellikle Suriyeli göçmenlerin faydalandığı ücretsiz hizmetlerinden ve Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmesi için yapılan alt yapı yatırımlarından meydana geldiği görülmüştür. Bu

konuda en çok etkileşim alan, yani yeniden paylaşılan ve beğeni alan ilk beş haber şöyle olmuştur (Tablo 4.13):

Tablo 4.13

Yardım teması altında en çok etkileşim alan haberler

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	CHP'nin üye katılım töreninde kürsüye çıkardığı kadına partiden başka bir kadının direktif verdiği anlar sosyal medyada tekrar gündem oldu: “Ben ücretini alamıyorum de. Suriyeliler benim yanımda ilacı var benim yok de”	Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar	Yardım
2	Anadolu Ajansı	Suriyeli-Sığınmacı	Tweet	1 milyon Suriyeli sığınmacının geri dönüşü için konut projeleri hazırlandı. Çalışmalar İdlib ile Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı Harekatı sahasında sürüyor. Evler Türk, Suriyeli ve yabancı yardım kuruluşları ile hayırseverlerin desteğiyle yapılıyor Suriyelilerin eve dönüşü için ülkenin kuzeyindeki briket ev yapımları hızla devam ediyor	Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar, Göçmen sayıları	Göç politikası, Yardım, Göçmen sorunları
3	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Akşener canlı yayında açıklıyor: Sen hastaneye parayla gidiyorsun Suriyeliye bedava	Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar	Yardım
4	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	Suriyeli sığınmacıların “gönüllü ve güvenli geri dönüşü” kapsamında 554 bin kişi ülkesine döndü. 1 milyon kişinin daha Suriye’ye dönüşü için yapılacak ilk konutların temeli ise dün Cerablus’ta atıldı.	Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmen sayıları, Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar	Göç politikası, Göçmen sorunları, Yardım
5	Yeni Şafak	Sığınmacı	Tweet	Suriye’nin kuzeyi terör örgütleri PKK ve DEAŞ’tan temizlenip güvenli bölgeler kurulunca 600 bin sığınmacı geri döndü. Türkiye 1 milyon Suriyelinin daha eve dönüşü için on binlerce konut ve işyerleri inşa ediyor, altyapı kuruyor.	Göçmenlerin geri gönderilmesi, Göçmen sayıları, Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar	Göç politikası, Göçmen sorunları, Yardım

Tabloda genellikle Suriyeli göçmenlerin faydalandığı ücretsiz sağlık hizmetlerini ve Suriyeli göçmenlerin geri dönüşlerinin sağlanması için yapılan altyapı yatırımlarını konu alan haberler ön plana çıkmaktadır. Böylelikle söylenebilir ki, erken dönem çalışmalarda yardım temalı haberler Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki varlıklarını meşrulaştırma yönünde bir işleve sahipken, 2023 yılına gelindiğinde “yardım” temalı haberler Suriyeli göçmenlerin yararlandıkları ücretsiz sağlık hizmetleri ve Suriyeli göçmenlerin geri dönmesi için yapılan altyapı yatırımları üzerine temellendirilmektedir. Sonuç olarak “yardım” teması geçmişteki bağlamından uzaklaşarak dönüşmüş, anılma sıklığı zayıflamış, geçmişe kıyasla daha olumsuz çağrışımlar ile yüklü bir tema halini almıştır. Dolayısıyla 2023 yılına gelindiğinde Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan haberlerde “yardım” teması daha olumsuz bir yöne doğru evrilmiştir.

4.1.4.6 Seçim ile toplum ve göçmenler temaları

“Seçim” (9) ile “Toplum ve göçmenler” (9) temaları haber medyası tarafından en az işlenen temalar olmuştur. “Seçim” teması altında yalnızca “Göçmenler ve demokratik katılım” (7) konusu bulunmaktadır. “Toplum ve göçmenler” teması altında ise “Göçmenler: İçimizden biri” (2) ve “Bir öteki olarak göçmenler” (7) konuları yer almaktadır.

“Seçim” teması altında, oy verme hakkına sahip Türk vatandaşı olmuş Suriye’den gelen Suriyeli göçmenlere yönelik haberler ve bu kişilerin oy kullanma davranışları hakkında yapılan haberler taranmıştır. Bu tema daha çok Yeniçağ (4), Cumhuriyet (2) ve Sözcü (2) gibi karşıt haber medyası tarafından haberleştirilmiş olmakla beraber genel itibariyle nicel açıdan zayıf bir başlık olmaktan öteye geçememiştir. Bu tema altında yapılan haberler genel itibariyle Türk vatandaşlığı alarak oy kullanacak olan Suriyeli göçmen sayıları ve bu göçmenlerin oy verme davranışlarının üzerinedir. Bu tema altında yapılmış olan haberlerden bazıları şöyle sıralanmıştır (Tablo 4.14):

Tablo 4.14*Seçim teması altında yapılan bazı haberler*

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Oy kullanacak Suriyelilerle ilgili çarpıcı açıklama. Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş: “Duyduğumu söylüyorum; 25 bin Suriyeli oy kullanacak. Afganistan’dan yeni gelen insanların bile oy kullanacağı konuşuluyor”	Göçmenler ve demokratik katılım, Göçmen sayıları	Seçim, Göçmen sorunları
2	Sözcü	Suriyeli	Tweet	Arap medyası Türk vatandaşı olan Suriyelilerin kime oy vereceğini açıkladı	Göçmenler ve demokratik katılım	Seçim
3	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli cihatçı komutan Erdoğan’a oy verdi.	Göçmenler ve demokratik katılım	Seçim
4	Yeni Şafak	Suriyeli	Tweet	CHP'lilerin 'milyonlarca Suriyeli oy kullandı' yalanına Nevşin Mengü tepki gösterdi: “Gerçekçi değilsiniz kendinizle yüzleşmezseniz kaybetmeye devam edeceksiniz”	Göçmenler ve demokratik katılım, Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştirisi, Göçmen sayıları	Seçim, Siyaset, Göçmen sorunları
5	Cumhuriyet	Suriyeli	Tweet	Suriyeliler seçimlerde oy kullanacaklar mı?	Göçmenler ve demokratik katılım	Seçim

Tıpkı “Seçim” teması gibi “Toplum ve göçmenler” teması altında yapılan haberler de nicel olarak zayıf kalmıştır. Bir öteki olarak göçmenler konusu altında yapılan haberlerde Yeniçağ (3), BirGün (2), Cumhuriyet (1) ve Sözcü (1) tarafından yapılan haberler ön plana çıkarken “Göçmenler: İçimizden biri” konusu altında yapılan haberler yalnızca Yeni Akit (1) ve Sabah (1) tarafından haberleştirilmiştir. Bu konuda yapılmış olan haberlerden bazıları şöyledir (Tablo 4.15):

Tablo 4.15*Toplum ve göçmenler teması altında yapılan bazı haberler*

	Gazete	İfade	Tür	Tweet	Konu	Tema
1	Yeniçağ	Suriyeli	Tweet	Suriyeliden trafikte tabanca ile gözdağı. Bir de Suriyeli mafyamız eksikti. Kim soktu bunları ülkeye	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler, Bir öteki olarak göçmenler	Göçmen sorunları, Toplum ve göçmenler

Tablo 4.15 (Devam)

Toplum ve göçmenler teması altında yapılan bazı haberler

2	BirGün	Suriyeli	Tweet	Erdoğan: Türkiye'nin Suriyelileştirilmesine asla rıza göstermeyeceğiz	Bir öteki olarak göçmenler	Toplum ve göçmenler
3	Yeniçağ	Göçmen	Tweet	Kılıçdaroğlu'ndan büyükelçilere 'göçmen' mesajı: Bu yükü nereye kadar çekeceğiz?	Bir öteki olarak göçmenler	Toplum ve göçmenler
4	Sabah	Suriyeli	Tweet	Ayasofya'da ezan okuyan Suriyeli şarkıcı Muhammed Kendo, sesiyle dinleyenleri mest etti.	Göçmenler: İçimizden biri	Toplum ve göçmenler
5	Yeni Akit	Suriyeli	Tweet	Suriyeli genç, yangın çıkan komşu dairedeki 5 çocuğu tek başına kurtardı	Göçmenler: İçimizden biri	Toplum ve göçmenler

“Seçim” ile “Toplum ve göçmenler” teması altında yapılan paylaşım sayıları tek başına anlamlı bir değerlendirme yapmak için yeterli olmasa da eğilimlerinin diğer bulgularla da benzer bir görünüm sergilediği görülmüştür. Dolayısıyla elde edilen bulguların çalışmanın genelinde elde edilen çıktıları pekiştirici nitelikte olduğu söylenebilir.

4.2 Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerdeki söylem Ruth Wodak'ın Söylem Tarihsel yaklaşımı kapsamında belirlediği söylem stratejileri ile çözümlenmiştir. Böylelikle haberlerde başvuru dilisel yapılar ve bu yapılar ile etkileşime giren siyasal, toplumsal ve ideolojik bağlamlara mercek tutulmuştur. Böylelikle Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerin yapılandırılmasında başvuru söylem pratiklerinin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu başlık altında her söylem stratejisine ait bir alt başlık bulunmaktadır. Alt başlıklar altında ilgili söylem stratejisine yönelik haberler belirlenerek bu kapsamda çözümlenmiştir. Adlandırma başlığı altında Suriyeli göçmenlerin “bizler” ve “onlar” bağlamında nasıl tanımlandığı açıklanmıştır. Yükleme başlığı altında Suriyeli göçmenlerden bahsederken tercih edilen etiketleme ifadeleri incelenmiştir. Böylelikle kullanılan etiketler ile Suriyeli göçmen algısına nasıl bir yön verilmek istendiği üzerine değerlendirmeler yapmak mümkün olabilmektedir. Münazara başlığı altında Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu veya olumsuz değerlendirmelerin nasıl argümanlaştırıldığı

çözümlemişler. Bakış açısı başlığı altında paylaşılan haberlerin olumlu, olumsuz veya dengeli olmak üzere nasıl bir pencereden değerlendirildiği saptanmaya çalışılmıştır. Son olarak yoğunlaştırma/hafifleştirme başlığı ile Suriyeli göçmenleri temsil eden birey ve/veya eylemlerin olduğundan daha güçlü veya zayıf şekilde nasıl sunulduğu incelenmiştir. Sonuç olarak tüm bu söylem çözümlemeleri ile, 2023 yılında Türkiye’de gerçekleşen genel seçim boyunca Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söyleminin bir portesinin oluşturulması hedeflenmiştir.

4.2.1 Adlandırma/atıf

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde adlandırma söylem stratejisinin öne çıktığı çeşitli haberler çözümlenmiştir. Adlandırma stratejisi altında temel olarak dört dilbilimsel araca başvurulmaktadır. Dilbilimsel araçlar adlandırma stratejisinin metinlerde pratik olarak nasıl uygulandığını çözümlmek içindir. Bu dilbilimsel araçlar şöyle sıralanabilir: üyelik kategorizasyonu, söz sanatları, parça-bütün ilişkileri, eylem ve süreçler.

4.2.1.1 Suriyeli göçmenler nereye ait?: “bizler”den mi, “onlar”dan mı?

Adlandırma stratejisi kapsamındaki değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenler “bizler” ve “onlar” kategorileri altında değerlendirilmiştir. Buradan hareketle Suriyeli göçmenler ya iç grup olarak “bizler”den ya da dış grup olarak “onlar”dan şeklinde nitelendirilmiştir. Suriyeli göçmenlerin “Bizler” şeklinde adlandırıldığı bazı haberlerin çözümlendiği tablo şöyledir (Tablo 4.16):

Tablo 4.16

Adlandırma stratejisi kapsamında “Bizler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H1: #SONDAKİKA Dörtlü Suriye toplantısı yarın. Bakan Akar: İster Türkiye’de ister Suriye’de olsun bizim birlikte olduğumuz Suriyeli kardeşlerimiz var. Onları zora sokacak herhangi bir durum veya böyle bir karar almamız asla söz konusu değil. Rahat, müsterih olsunlar. (TRT Haber, 24.04.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi ile Suriyeli göçmenler bir iç grup olarak tanımlanmıştır. Bu adlandırma ile Suriyeli göçmenlerin toplumsal aidiyetleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda empatik ve olumlu bir tutum izlenmiştir. 2. Söz sanatları: “Rahat, müsterih olsunlar” ifadesi deyimsel bir metaforudur. “Rahat” ve “müsterih” gibi teskin edici ifadelerle güven verici bir yaklaşım sergilenmiştir. 3. Parça-bütün ilişkileri: “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi, Suriyeli göçmenler ve toplumu aile gibi kolektif bir yapı olarak resmetmektedir. Böylelikle toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki farklılıklar homojenleştirilmiştir. Bu holistik bir tanımlamadır ve Suriyeli göçmenler ile toplumu bir bütün olarak sunmaktadır. 4. Eylem ve süreçler: Bu haberde bir süreç hakkında güven inşa edilmeye çalışılmıştır. Nitekim “zora sokacak herhangi bir durum veya karar” ifadesi, olası kötü gelişmelere yönelik proaktif bir tutuma işaret etmektedir.

Tablo 4.16 (Devam)

Adlandırma stratejisi kapsamında “Bizler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H2: #SonDakika Kemal Kılıçdaroğlu Kars'ta konuştu: “Suriyeli kardeşlerimizi en geç 2 yıl içinde ırkçılık yapmadan kendi ülkelerine göndereceğiz” (BirGün, 24.04.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi Suriyeli göçmenler bir iç grup olarak tanımlanmıştır. Bu adlandırma ile Suriyeli göçmenlerin toplumsal aidiyetleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda empatik ve olumlu bir tutum izlenmiştir. Ancak öte yandan “kendi ülkelerine” ifadesi de Suriyeli göçmenleri aynı zamanda bir dış grup olarak tanımlamaktadır. Böylelikle söylem daha nötr bir görünüm kazanmıştır. 2. Söz sanatları: “En geç iki yıl içerisinde” ifadesi ile zaman zarfı kullanılmıştır. Böylelikle geri dönüşün kesinliğine vurgu yapılmıştır. Bu retorik bir kullanımdır. Öte yandan “ırkçılık yapmadan” ifadesi etik bir çerçeveye vurgu yapmaktadır. Bu çerçeve de etik normlara işaret ederek ikna edici bir retorik oluşturmaktadır. 3. Parça-bütün ilişkileri: “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi, Suriyeli göçmenler ve toplumu aile gibi kolektif bir yapı olarak resmetmektedir. Böylelikle toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki farklılıklar homojenleştirilmiştir. Bu, holistik bir tanımlamadır ve Suriyeli göçmenler ile toplumu bir bütün olarak sunmaktadır. 4. Eylem ve süreçler: “En geç 2 yıl içinde” ve “göndereceğiz” ifadeleri ile gelecek zamana yönelik bir eylem ve sürece işaret edilmiştir.
H3: İstanbul'daki Büyük Millet Buluşması'nda konuşan Cumhurbaşkanı adayı Kılıçdaroğlu: “En geç iki yıl içerisinde Suriyeli ve Afgan kardeşlerimizi ülkelerine göndereceğim” (Yeniçağ, 06.05.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Suriyeli ve Afgan kardeşlerimizi” ifadesi Suriyeli ve Afgan göçmenleri bir iç grup olarak tanımlanmıştır. Bu adlandırma ile Suriyeli göçmenlerin toplumsal aidiyetleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda empatik ve olumlu bir tutum izlenmiştir. Ancak öte yandan “ülkelerine” ifadesi de Suriyeli göçmenleri aynı zamanda bir dış grup olarak tanımlamaktadır. Böylelikle söylem daha nötr bir görünüm kazanmıştır. 2. Söz sanatları: “En geç iki yıl içerisinde” ifadesi ile zaman zarfı kullanılmıştır. Böylelikle geri dönüşün kesinliğine vurgu yapılmıştır. 3. Parça-bütün ilişkileri: “Suriyeli ve Afgan kardeşlerimizi” ifadesi, Suriyeli ve Afgan göçmenleri ve toplumu aile gibi kolektif bir yapı olarak resmetmektedir. Böylelikle toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki farklılıklar homojenleştirilmiştir. Bu, holistik bir tanımlamadır ve Suriyeli göçmenler ile toplumu bir bütün olarak sunmaktadır. 4. Eylem ve süreçler: “En geç iki yıl içerisinde” ve “göndereceğim” ifadeleri ile gelecek zamana yönelik bir eylem ve sürece işaret edilmiştir.
H4: Türkiye'de bulunan 1 milyon Suriyeli için hazırlanan dönüş projesinin ilk adımı atıldı. Bakan Soylu, Cerablus'daki 5 bin konutun temel atma törenine katıldı: Türkiye'deki Suriyeli kardeşlerimiz burada yapılan güvenli evlere yerleştirilecek. Konutlar yıl sonuna kadar bitecek. (Sabah, 25.05.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Türkiye’deki Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi Suriyeli göçmenler bir iç grup olarak tanımlanmıştır. Bu adlandırma ile Suriyeli göçmenlerin toplumsal aidiyetleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda empatik ve olumlu bir tutum izlenmiştir. 2. Söz sanatları: “Güvenli” sıfatı evin fiziksel niteliğini (örneğin depreme dayanıklılığını) ifade etmek üzere kullanılmış olsaydı, bu doğrudan anlatım olarak kabul edilirdi. Ancak bu haberde “Güvenli evler” ifadesi metaforik bir başvurumdur. Bu metafor inşa edilen evlerin savaş ve çatışmadan uzak ve emniyetli olduğu vurgulamak için kullanılmıştır. 3. Parça-bütün ilişkileri: “Türkiye’deki Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi, Suriyeli göçmenler ve toplumu aile gibi kolektif bir yapı olarak resmetmektedir. Böylelikle toplum ve Suriyeli göçmenler arasındaki farklılıklar homojenleştirilmiştir. Bu, holistik bir tanımlamadır ve Suriyeli göçmenler ile toplumu bir bütün olarak sunmaktadır. 4. Eylem ve süreçler: “Yerleştirilecek” ifadesi ile gelecek zamana yönelik bir eylem ve sürece işaret edilmiştir.

Bu başlık altında adlandırma stratejisi ile Türk haber medyasının Suriyeli göçmenleri nasıl tanımladığı incelenmiştir. Bu bağlamda medya metinlerinde Suriyeli göçmenleri nitelemek için başvurulan adlandırma tercihleri Suriyeli göçmenlerin toplumdaki konumunu

belirlemeye yönelik bir anlam haritası oluşturmaktadır. Buradan hareketle çalışma kapsamında “bizler” ve “onlar” adlandırmalarının Suriyeli göçmen algısının inşasında temel bir referans noktası oluşturduğu görülmüştür.

Adlandırma stratejisi kapsamında “Bizler” kategorisinde değerlendirilen haberlerde “biz” dili inşa edilirken sıklıkla “kardeş” kavramına başvurulduğu görülmektedir (Görsel 4.1) (Görsel 4.2). Böylelikle Suriyeli göçmenler “kardeş” kullanımı ile aileden biri kadar yakın kimseler olarak karakterize edilmiş ve bir iç grup üyesi olarak nitelendirilmiştir. Bu kullanım farklı gruplar arasındaki ayrımları ortadan kaldırarak homojenleştirir. Böylelikle söylem bütüncül ve kapsayıcı bir pencereden yapılandırılmış olur. Bu bağlamda haberlerde adlandırma strateji kullanırken “bizler” kullanımına başvuru haberlerin genellikle olumlu bir bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. İncelenen haberlerde Suriyeli göçmenlerin sıklıkla dönüş sürecine vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Dönüşün emniyetli, onurlu ve insani koşullar gözetilerek yapılacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda “bizler” adlandırmasının Suriyeli göçmenlerin gönderilmesindeki iyi niyet ve korumacı bir yaklaşımın inşasında işlevsel bir rol oynadığı görülmüştür.

Görsel 4.1

H1 kodlu haber paylaşımı

Görsel 4.2

H2 kodlu haber paylaşımı

Medya metinleri aracılığı ile yapılandırılan söylem ve temsiller toplumsal algıyı yönlendirmede belirleyici bir role sahiptir. Çözümlenen haberler incelendiğinde Suriyeli göçmen temsillerinin kültürel benzerlikler ve dayanışma söz konusu olduğunda “biz” çatısı altında yapılandırılırken, aynı Suriyeli göçmen temsillerinin ekonomik kriz ve toplumsal çatışma gibi olumsuz çağrışımlar barındıran temalar söz konusu olduğunda “onlar” çatısı altında şekillendiği görülmüştür. Göçmen temsillerinde sıklıkla başvuru olan bu söylem stratejileri Wodak’ın söylem tarihsel yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde söylemin salt bireysel veya kurumsal tercihlerden ibaret olmadığı, söylemin aynı zamanda tarihsel ve toplumsal bağlamlardan da beslendiği görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de yakın tarihte yaşanan ekonomik çıkmazlar, siyasal seçim atmosferi ve izlenen göç politikaları Suriyeli göçmen söyleminin şekillenmesinde etkili olmuştur. Böylelikle adlandırma stratejileri medya söyleminde yalnızca temsilleri tanımlamakla sınırlı kalmaz aynı zamanda toplumsal algı, politik yönlendirme ve kamuoyu oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Buradan hareketle haber medyasının Suriyeli göçmenleri ifade ederken kullandığı dil yalnızca temsili tercihlerden ibaret değil aynı zamanda toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde de işlevsel bir araçtır.

Diğer taraftan Suriyeli göçmenlerin “Onlar” şeklinde adlandırıldığı bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.17) ise şöyledir:

Tablo 4.17

Adlandırma stratejisi kapsamında “Onlar” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H5: Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: Tamamını yüzde 100 göndereceğiz dersek doğru olmaz. Şu anda Türkiye’de tarım sektörü, sanayide, hallerde istihdama ihtiyaç var. Şu anda iş gücüne ihtiyaç var. Dönmesi gereken çok sayıda Suriyeli var. Onları güvenli şekilde göndereceğiz (Habertürk, 21.05.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Tamamı”, “Dönmesi gereken çok sayıda Suriyeli”, ve “onları” ifadeleri, Suriyeli göçmenleri dış grup kategorisinde “onlar” olarak tanımlamıştır. 2. Parça-bütün ilişkileri: Haberde Suriyeli göçmenler iş gücü olarak gösterilmiş ve Türk ekonomisinin bir parçası şeklinde resmedilmiştir. Böylelikle bir bütün olarak Türk ekonomisi içerisinde varlıklarına önem atfedilmiştir. 3. Eylem ve süreçler: “Göndereceğiz” ifadesi ile gelecek zamana yönelik bir eylem ve sürece işaret edilmiştir.
H6: Suriyeliler tekstil çalışanını öldürdü. Bu silahları bunlar nereden buluyor? (Yeniçağ, 04.04.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: “Suriyeliler” ifadesi, tüm Suriyeli göçmenleri etnik bir grup etiketi ile genelleyen bir adlandırmadır. Suç haberlerinde kullanılan etnik grup etiketi, ön yargı oluşturmak veya mevcut ön yargıları pekiştirmek için işlevsel bir kullanımdır. Böylelikle Suriyeli göçmenler dış grup kategorisinde “onlar” olarak tanımlanmıştır. Öte yandan “bunlar” ifadesi de açık bir dış grup kategorizasyonu örneğidir. 2. Söz sanatları: “Bu silahları bunlar nereden buluyor?” sorusu retorik bir sorudur. Bu soru suç ve göçmenler arasında bir köprü kurar. Böylelikle okuru bu ilişkiyi sorgulamaya zorlayarak toplumda göçmenlerin suç işleme eğilimlerine yönelik kaygılar beslenmesine neden olabilir. 3. Parça-bütün ilişkileri: Bir kişi veya grup tarafından işlenen suçun sorumluluğu tüm Suriyelilere olumsuz bir şekilde genellenmiştir. Böylelikle suça karışan kişi veya kişilerin olumsuz nitelikleri, o kişilerin içinde bulunduğu etnik grubun tüm üyelerine atfedilmiştir. 4. Eylem ve süreçler: Cinayet haberlerinin sunumunda tercih edilen ifadeler önemlidir. Haberde kullanılan “öldürdü” ifadesi işlenen cinayetin en açık haliyle sunulmuş hallerinden biridir. Bu tercih somut eylemin açık olarak anlatılmasını sağlar. Böylelikle okur eylemin ne denli tehdit edici olduğu ile yüz yüze gelir. Bu durum zaman içinde toplumsal algıyı etkiler.
H7: Ekrem İmamoğlu: “Hâlâ İstanbul’da 1 milyon sığınmacı var diyorlar. Yahu biz su veriyoruz bu insanlara. İstanbul’da 2.5 milyonun üzerinde sığınmacı var. Erdoğan kalırsa 10 milyon daha gelir.” (Yeniçağ, 20.05.2023)	1. Üyelik kategorizasyonu: Haberde kullanılan “sığınmacı” ifadesi yasal bir statüye işaret etmektedir. “Sığınmacı” ve “mülteci” kullanımları zaman içinde sosyobilişsel olarak aşınmış kullanımlardır ve bazen olumlu bazen de olumsuz bir adlandırma olarak kullanılmaktadır. Her ikisi de sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır. Dolayısıyla her iki kullanımın da tek başına belirgin bir olumlu veya olumsuz çağrışım ile yüklü olduğunu söylemek güçtür. 2. Parça-bütün ilişkileri: Suriyeli göçmenler nicel anlamda İstanbul’un önemli bir parçası olarak resmedilmiştir. Bu bağlamda İstanbul ve Suriyeli göçmenler arasında bir parça-bütün ilişkisi kurulmuştur. 4. Eylem ve süreçler: “Var” ve “gelecek” ifadeleri ile Suriyeli göçmenlerin mevcut süreçteki durumu ve gelecekteki durumu hakkında yorum yapılmıştır. Bu yorum okurları göçmenlerin ilerleyen zamanlardaki durumu üzerine düşünmeye sevk etmektedir.

Tablo 4.17 (Devam)

Adlandırma stratejisi kapsamında “Onlar” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H8: Suriyeliden trafikte tabanca ile gözdağı. Bir de Suriyeli mafyamız eksikti. Kim soktu bunları ülkeye? (Yeniçağ, 23.05.2023)	1. Üyelik Kategorizasyonu: “Suriyeli mafya” ifadesi, tüm Suriyeli göçmenleri etnik bir grup etiketi ile genelleyerek suç ile ilişkilendiren bir adlandırmadır. Suç haberlerinde kullanılan etnik grup etiketi, ön yargı oluşturmak veya mevcut ön yargıları pekiştirmek için işlevsel bir kullanımdır. Böylelikle Suriyeli göçmenler dış grup kategorisinde “onlar” olarak tanımlanmıştır. Nitekim “bunlar” ifadesi de açık bir dış grup kategorizasyonu örneğidir. 2. Söz sanatları: “Tabanca”, “gözdağı” ve “mafya” retorik olarak güçlü ifadeler olmakla birlikte açık bir şekilde tehdit ve suç unsurlarını çağrıştırmaktadır. Bu kelime tercihleri olayların daha endişe verici bir boyutta algılanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle olumsuz bir algı yaratmak adına işlevsel kullanımlar olarak değerlendirilebilir. Öte yandan “kim soktu bunları ülkeye?” sorusu ise retorik bir sorudur. Gerçek anlamda cevabı beklenen bir soru değildir. Nitekim bu sorunun yanıtı, meydana gelen eylemin sorumluları olarak işaret edilmektedir. Böylelikle suç eylemlerinin gerçek sorumlularının sorgulanması hedeflenmektedir. 3. Parça-bütün ilişkileri: Haberde suç eylemini gerçekleştiren failin Suriyeli olduğu ifade edilerek etnik kökeni paylaşılmıştır. Bu bağlam bilgisi zaman içerisinde Suriyelilerin suç işleme potansiyeli taşıdığı yönünde bir ön yargının gelişmesine neden olabilir. Nitekim ön yargılar böyle oluşur. Üst üste binen benzer çerçevelmelerin zaman içinde birbirini pekiştirmesi ile ön yargılar meydana gelir. Pekiştirmeler süreklilik kazandıkça ön yargılar güçlenir ve son olarak kabul gören yaygın düşüncelere dönüşür. Böylelikle hızlı bir şekilde olmasa bile bireylerin olumsuz nitelikleri zaman içinde daha geniş bir toplumsal gruba atfedilmiş olur. 4. Eylem ve süreçler: “Tabanca ile gözdağı” tehdit etmenin açık ve sert bir ifadesidir. Eylem ve süreçlere ilişkin detaylı bağlam bilgisi paylaşımı haberde oluşturulmak istenen anlam ve algıyı yaratmak için işlevsel bir başvuru durumdur. Nitekim bu haberde tehdit eylemine yönelik detaylı bağlam bilgisi paylaşımı (“trafikte”, “tabanca” ve “gözdağı”) okurlarda güvenlik endişelerine neden olarak toplumdaki göçmen karşıtı düşüncelerin artmasına sebebiyet verebilecek bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla söylemde anlam ve algı inşa etmek için eylemler kadar eylemlerin nasıl olduğu da önem taşımaktadır.
---	--

Adlandırma stratejisi kapsamında “Onlar” kategorisinde değerlendirilen haberlerde “onlar” dili inşa edilirken sıklıkla “tamamı” ve “bunlar” gibi zamirlerin tercih edildiği görülmektedir (Görsel 4.3) (Görsel 4.4). Ad yerine zamir kullanımı bir dış grup etiketleme pratiğidir. Nitekim bir kişi veya grubun adı bilinmesine rağmen “bunlar”, “şunlar”, “onlar”, “sen” “o” gibi zamirler ile adlandırılması sosyobilişsel olarak olumsuz çağrışımları da beraberinde getirmektedir. Öyle ki çözümlemelerde de görülmektedir ki bu adlandırma sıklıkla yasa dışı faaliyetler gibi olumsuz değerlendirmeler ve ön yargı içeren haberlerde tercih edilmiştir. Suriyeli göçmenler iş hayatına katkılarına işaret edilerek genel olarak olumlu nitelendirildiği haberlerde bile “dönmesi gereken” bir “onlar” çerçevesi ile sunulmuştur.

Görsel 4.3

H5 kodlu haber paylaşımı

Görsel 4.4

H6 kodlu haber paylaşımı

4.2.2 Yükleme/etiketleme

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde yükleme söylem stratejisinin öne çıktığı çeşitli haberler çözümlenmiştir. Yükleme stratejisi altında temel olarak altı dilbilimsel araca başvurulmaktadır. Dilbilimsel araçlar yükleme stratejisinin metinlerde pratik olarak nasıl uygulandığını çözümlmek içindir. Bu dilbilimsel araçlar kısaca şöyle sıralanabilir: olumlu ve olumsuz değerlendirmeler, benzetme, karşılaştırma, retorik yapılar, çağrışım, gönderme ve imâlar, ön yargılar.

4.2.2.1 “Kardeşlerimiz” olarak Suriyeli göçmenler

Yüklemleme stratejisi kapsamındaki değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenler “‘Kardeşlerimiz’ olarak Suriyeli göçmenler”, “‘Mülteci’ ve ‘sığınmacı’ olarak Suriyeli göçmenler” ve “‘Kaçak göçmen’ ve ‘düzensiz göçmen’ olarak Suriyeli göçmenler” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Buradan hareketle Suriyeli göçmenler “kardeş”, “mülteci”, “sığınmacı”, “kaçak” ve “düzensiz göçmen” gibi ifadeler ile nitelendirilmiştir. Bu bağlamda “‘Kardeşlerimiz’ olarak Suriyeli göçmenler” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.18) şöyledir:

Tablo 4.18

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Kardeşlerimiz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H9: “Suriyeli kardeşlerimizin gönüllü bir şekilde topraklarına dönmelerini sağlamayı amaçladığımızı kendileriyle paylaştık” Milli Savunma Bakanı Akar’dan Moskova’daki dördümlü görüşmeyle ilgili ilk değerlendirme. (TRT Haber, 26.04.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “Kardeş” ifadesi, önemli ölçüde bir yakınlık belirticidir. Buradan hareketle “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi olumlu ve destekleyici bir ifade olarak kullanılmıştır. 2. Retorik yapılar: “Gönüllü bir şekilde” ifadesi Suriyeli göçmenlerin kendi rızası ile geri döndüklerini vurgulamak üzere başvurulmuş retorik bir kullanımdır. Öte yandan “saygın bir şekilde” ifadesi ise Suriyeli göçmenlerin geri dönüşü esnasında onur ve haysiyetlerine verilen değeri göstermek için başvurulmuş bir kullanımdır. 3. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Topraklarına dönmelerini” ifadesi, Suriyeli göçmenlerin buraya ait olmadığını imâ etmektedir. Öte yandan “gönderme” yerine “dönme” ifadesinin tercih edilmesi de anlamlıdır. Nitekim “dönme” geçmişte gelen bir yer olduğu ön kabulünü beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda bunun bireysel olarak alınmış bir karar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak “göndermek” geçmişe yönelik bir bağlam bilgisi sunmamaktadır. Kararın başkaları tarafından alınmış olduğunu ve kişinin/kişilerin bu eyleme zorlandığını çağrıştıran bir yapıya sahiptir.
H10: Kılıçdaroğlu: “En geç 2 yıl içinde bütün Suriyeli kardeşlerimizi Suriye’ye uğurlayacağız” (Sözcü, 29.04.2023)	1. Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler: “Kardeş” ifadesi, önemli ölçüde bir yakınlık belirticidir. Buradan hareketle “Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi olumlu ve destekleyici bir ifade olarak kullanılmıştır. “Uğurlayacağız” ifadesi, “göndermek” yerine tercih edilmiştir. Bu tercih Suriyeli göçmenlere yönelik nispeten olumlu bir tutuma işaret etmektedir. Buna rağmen öte yandan Suriyeli göçmenlerin hızla gönderileceği ifade edilmektedir. 2. Retorik yapılar: “En geç 2 yıl içinde” ifadesi Suriyeli göçmenlerin hızla geri gönderileceğini vurgulamak üzere başvurulmuş bir zaman belirticidir. Zaman belirteçleri ikna etmek için etkili retorik araçlardır.
H11: Kemal Kılıçdaroğlu: “En geç 2 yıl içinde Suriyeli kardeşlerimizi ırkçılık yapmadan ülkelerine göndereceğiz.” (Yeniçağ, 24.04.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “İrkçılık yapmadan” ifadesi, Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan olumlu bir değerlendirmedir. 2. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Ülkelerine” ifadesi, Suriyeli göçmenlerin dolaylı yoldan buraya ait olmadığını imâ etmektedir. 3. Ön yargılar: “Ülkelerine göndereceğiz” ifadesi, Suriyeli göçmenlerin bir “istenmeyen” olduğunu göstermektedir. Öyle ki iki yıl içinde geri gönderileceklerine yönelik söz verilmiştir. Bu durum Suriyeli göçmenlere yönelik ön yargıların güçlenmesine neden olmaktadır.

Tablo 4.18 (Devam)

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Kardeşlerimiz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H12: Moskova'da gerçekleştirilen Suriye zirvesinin ardından Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar açıklamalarda bulundu: Ülkemizde misafir ettiğimiz Suriyeli kardeşlerimizin gönüllü, güvenli ve saygın bir şekilde evlerine, topraklarına dönmelerini sağlamayı amaçladığımızı paylaştık. (Sabah, 26.04.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “Misafir ettiğimiz Suriyeli kardeşlerimiz” ifadesi ile Suriyeli göçmenler bir “misafir” olarak tanımlanmıştır. Türk kültüründe misafir ve misafir ağırlama geleneksel olarak önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla burada Suriyeli göçmenlere bir değer atfedilmiştir. 2. Retorik yapılar: “Gönüllü, güvenli ve saygın bir şekilde” ifadesi bu haberde olduğu gibi diğer pek çok haber kuruluşu tarafından da sıklıkla kullanılan bir kalıp halini almıştır. Bu ifade ile Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecindeki emniyetlerine verilen önem vurgulanmaktadır. Retorik olarak bu kullanım, Suriyeli göçmenlere verilen değeri göstermenin alternatif bir yoludur. 3. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Evlerine, topraklarına dönmelerini” ifadesi, baştaki “misafir” yakıştırması ile örtüşmektedir. Nitekim Suriyeli göçmenler misafirdir ve kendi evlerine, topraklarına bir gün elbet geri döneceklerdir. Bu ifadelerden hareketle haberden Suriyeli göçmenlerin misafirliğinin kimi endişeler giderilince son bulacağı ima edilmektedir.
---	---

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Kardeşlerimiz” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenler sıklıkla “kardeşimiz” ifadesi ile nitelendirilmiştir. Bu ifade hiç şüphesiz olumlu çağrışımlar ile yüklü bir yüklemleme örneğidir. “Kardeş” ifadesinin, adlandırma stratejisi kapsamında kullanılan “bizler” iç grubunun inşasında da önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. “Kardeşlerimiz” ve “bizler” kategorilerinde yer verilen haberler tematik olarak benzer bir görünüm sergilemektedir. Her iki kategoride de haberlerin genellikle Suriyeli göçmenlerin dönüşü ve dönme şekli ile ilgili olduğu görülmektedir. Ancak buna rağmen haberlerde Suriyeli göçmenler “kardeş” yüklemlemesi ile olumlu bir çerçevede sunulmuştur. Böylelikle “kardeş” ifadesi Suriyeli göçmenlerin dönüşünde sergilenen iyi niyetli tavrı vurgulamak için işlevsel bir rol üstlenmiştir.

“Kardeşlerimiz” nitelemesi kültürel, dini ve tarihsel bağlamlara işaret ederek Suriyeli göçmenlere yönelik yakınlık ve aidiyet duygusunun toplumsal ölçekte inşası hedeflenmiştir. Bu ifade Suriyeli göçmenlerin toplumdaki varlıklarının meşruiyetini güçlendirerek olumsuz tutumları hafifletmeye yönelik olumlu bir çerçeve sunar. “Kardeşlik” tercihi hiç şüphesiz ideolojik bağlamlarla da iç içedir. Nitekim bu ifadenin sıklıkla siyasal iktidara yakın haber medyası tarafından tercih edildiği ve bu haberlerde Suriyeli göçmenlerin toplumdaki varlığının insani değerlere dayalı bir zeminde yorumlandığı görülmektedir. Bu doğrultuda “Kardeşlik” tercihi siyasal iktidar ve ona yakın haber medyası tarafından göç politikalarının meşruiyet kazanması noktasında işlevsel bir kullanım olarak dikkat çekmektedir. Bu tür

söylemler mevcut göç politikalarının neden olduğu sorunları silikleştirerek sorunların nedenlerinin tartışılmasına engel olmakta ve mevcut siyasal düzenin kabul görmesine hizmet etmektedir. “Kardeşlerimiz” söylemi her ne kadar insani bir duyarlılığı yansıtmada iddiasında olsa da bu tercih daha çok medyanın ideolojik çerçevesi ve politik bağlamlar ile şekillenmiştir. Bu bağlamda söylem hem insani hem de politik bir araç olarak işlev kazanmıştır. Böylelikle bu söyleme karşı çıkılması halinde söyleme karşı çıkanlar doğal olarak hem insani değerleri ayaklar altına alan kimseler olarak konumlandırılmış hem de politik çıkarlar korunmuştur.

4.2.2.2 “Mülteci” ve “sığınmacı” olarak Suriyeli göçmenler

Yüklemleme stratejisi kapsamındaki değerlendirilen bir diğer başlık “‘Mülteci’ ve ‘sığınmacı’ olarak Suriyeli göçmenler” şeklindedir. Suriyeli göçmenlerin “mülteci” olarak değerlendirildiği bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.19) şöyledir:

Tablo 4.19

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Mülteci” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H13: Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan mülteci açıklaması: “500 bin mülteciyi gönderdik. 1 milyon mültecinin kalacağı konutların yapımı da sürüyor.” (Hürriyet, 24.05.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “1 milyon mültecinin kalacağı konutların yapımı da sürüyor” ifadesi yapısal olarak olumlu bir değerlendirme görünümündedir. Ancak bu konutların yapılma nedeni daha fazla Suriyeli göçmenin gönderilmek istenmesidir. Fakat bu niyet olumlu bir olgunun ön plana çıkarılması ile arka plana itilmiştir. 2. Nötr değerlendirmeler: “500 bin mülteciyi gönderdik” ifadesi nispeten nötr bir değerlendirmedir. Nötr değerlendirmeler genellikle yorum içermez ve bilgilendiricidir. Tıpkı dengeli haberler gibi. Nötr değerlendirmeler böylelikle söylemde epistemik temelin oluşturulmasında ve mevcut argümanların desteklenmesinde işlevseldir. Öyle ki bu haberde de nötr değerlendirme ardından gelen ifadeye bir dayanak oluşturmuştur. 3. Retorik yapılar: Retorik unsurlar her zaman söz sanatları ile yapılmak zorunda değildir. Veriler de önemli retorik başvuru türleridir. Özellikle sayısal veriler ikna için etkili olgulardır. Bu haberde kullanılan “500 bin mülteciyi gönderdik” ifadesi de retorik bir yapıya işaret etmektedir. Öte yandan gönderme eylemi gerçekleştirenlerin kim olduğunu da vurgulanmıştır. Bu yapı, bir sonraki ifadeye de dayanak oluşturmuştur. Nitekim bir sonraki haberde bir milyon kişinin dönüş hazırlıklarının sürdüğü ifade edilmiştir. Böylelikle geçmişte başarıya ulaşmış bir süreç paylaşılarak geleceğe yönelik bir taahhüt öne sürülmüştür.

Tablo 4.19 (Devam)

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Mülteci” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H14: Ataoğl Behramoğlu yazdı: Mülteci akını bir ABD projesidir (Cumhuriyet, 24.05.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Mülteci akını bir ABD projesidir” ifadesi ile Suriyeli göçmenler ABD tarafından yönlendirilen bir grup olarak resmedilerek olumsuz bir değerlendirme ile ele alınmıştır 2. Ön yargılar: “ABD projesi” ifadesi, Suriyeli göçmenlerin siyasal bir ajanda aracı olduğunu öne süren bir komplo teorisidir. Komplo teorileri çoğu zaman eleştirel yaklaşılın iddialardan öteye geçmese de siyasal ön yargıları harekete geçiren söylem yapılarıdır. Olumsuz gelişmeler meydana geldikçe komplo teorilerine olan ilgi artma eğilimi gösterir. Bu dönemlerde komplo teorileri de artış gösterir. 3. Retorik yapılar: “Mülteci akını” ifadesi düzensiz göç hareketliliğini bir “akın” olarak nitelenmiştir. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin göç hareketliliğinin yoğunluğu vurgulanmıştır.
H15: Mülteciler her daim günah keçisi oluyor. Gezi Direnişi’nde iktidarın hedef tahtası haline getirilen Memet Ali Alabora, BirGün’e konuştu. Alabora, “Mülteciler kapitalizmin ekonomik eşitsizliğini örtmek için günah keçisi olarak kullanılıyor” dedi. (BirGün, 04.04.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “Mülteciler kapitalizmin ekonomik eşitsizliğini örtmek için günah keçisi olarak kullanılıyor” ifadesi, göçmenlerin iktisadi ve toplumsal çıkmazların sorumlusu olarak gösterildiğini belirtmektedir. Bu değerlendirme göçmenlere yönelik olumsuz tutumları eleştiren bir yaklaşımdır. Dolayısıyla yapısal olarak olumlu bir değerlendirmedir. 2. Retorik yapılar: “Günah keçisi” ifadesi, göçmenlere yönelik ön yargıların politik açıdan manipölasyon aracı olarak kullanılmasını eleştiren, eşit olmayan güç ilişkilerini imâ eden retorik bir yapıdır.

Yüklemleme stratejisi kapsamındaki değerlendirilen bir diğer başlık “‘Mülteci’ ve ‘sığınmacı’ olarak Suriyeli göçmenler” şeklindedir. Suriyeli göçmenlerin “sığınmacı” olarak değerlendirildiği bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.20) şöyledir:

Tablo 4.20

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Sığınmacı” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H16: ‘600 bin sığınmacı yurtlarına döndü’ Erdoğan: Suriye ile normalleşme olunca bu durum hızlanacak (Hürriyet, 25.05.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “Yurtlarına döndü” ifadesi, yapısal olarak olumlu bir değerlendirmedir. 2. Karşılaştırma: “Hızlanacak” ifadesi ile Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecinin bugünü ve geleceği ve arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. 3. Retorik yapılar: “Normalleşme” ifadesi, durumun şu an normal olmadığı ön kabulünü beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda “normalleşme” ifadesi, Suriyeli göçmenlerin geri dönüşü için uygun koşulların henüz oluşmadığına yönelik retorik bir kelime tercihi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.20 (Devam)

Yüklemler stratejisi kapsamında “Sığınmacı” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H17: Volkan Konak'tan iktidara sığınmacı tepkisi “Beyler bu vatana nasıl kıydınız?” (Cumhuriyet, 230.05.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Beyler bu vatana nasıl kıydınız” ifadesi siyasal iktidarın göçmen politikasına yöneltilecek bir eleştiridir ve olumsuz bir değerlendirmedir. 2. Retorik yapılar: “Tepki” ifadesi genellikle olumsuz değerlendirmeye işaret eden ve okuru bu değerlendirmeye hazırlayan bir kullanımdır. Öte yandan “Beyler bu vatana nasıl kıydınız?” sorusu retorik bir sorudur. Cevabı gerçekten aranan bir soru olmamakla birlikte soru sorarak okurları bu konuyu sorgulamaya davet etmektedir. Sanatçı gibi kanaat önderlerinin ifadelerine yer vermek retorik olarak etkili bir ikna etme aracı olarak işlev görebilir. Bu etki “vatana kıymak” gibi abartılı bir eleştiri ifadesi ile birleşmiş ve böylelikle göçmen politikalarına yöneltilecek eleştirinin yoğunluğu artırılmıştır.
H18: Erdoğan, Kılıçdaroğlu'nun sığınmacı politikasını hedef aldı: Faşizmin en geri örneği (BirGün, 18.05.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Faşizmin en geri örneği” ifadesi, muhalefetin göç politikasına yönelik olumsuz bir değerlendirmedir. 2. Retorik yapılar: “Faşizmin en geri örneği” ifadesi etkili bir retorik söylemdir. Nitekim faşizm çok güçlü bir nefret besleme halidir. Faşizm gibi yüksek arzu ile beslenen duygu ve düşünceler genellikle irrasyonel ve tehlikeli olarak değerlendirilir. Bu durumda irrasyonel tutumlar dışlanarak önemsizleştirilir. Böylelikle argüman sahibinin iddiaları önemini kaybeder. Haberde faşizm içinde de bir sınıflandırma yapılmış, muhalefetin tutumunu “en geri” şeklinde nitelenerek abartılmış ve olumsuz tutumları pekiştirme yoluna gidilmiştir. 3. Ön yargılar: “Faşizmin en geri örneği” ifadesi, aynı zamanda muhalefetin öne sürdüğü göç politikalarına yönelik ön yargılı bir duruşa işaret etmektedir.

Yüklemler stratejisi kapsamında “Mülteci” ve “Sığınmacı” kategorilerinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenleri nitelemek üzere “mülteci” ve “sığınmacı” ifadelerine sıklıkla yer verildiği görülmüştür. “Mülteci” ve “sığınmacı” kelimeleri çalışma örnekleminde en az yer sayılan anahtar kelimelerden olsa bile buna rağmen iki ifade de azımsanmayacak bir kullanım sıklığına sahiptir. Çözümlenen haberler incelendiğinde iki yüklemleme arasında yapılan tercihlerde anlamlı bir fark görülememiştir. Nitekim “mülteci” ve “sığınmacı” ifadelerinin sıklıkla birbirini yerine kullanılmıştır (Görsel 4.5) (Görsel 4.6). Öyle ki aynı siyasi figürler Suriyeli göçmenler için olumlu, olumsuz ve dengeli haber gözetilmeksizin kimi zaman “mülteci” kimi zaman “sığınmacı” ifadesini kullanmıştır (örnek için bkz. H13 ve H16). Her iki yüklemleme de olumlu, olumsuz ve dengeli haberlerde benzer sıklıklarda taranmıştır. 2023 yılı itibarıyla “mülteci” ve “sığınmacı” kullanımları düzensiz göçün erken dönemlerinde yani 2011 yılı ile 2015 yılları arasında sahip olduğundan farklı bir hal almıştır. Göçün erken döneminde “mülteci” ve “sığınmacı” kelimeleri daha çok olumlu çağırışlar ile yüklü bir anlama sahipken 2023 yılına gelindiğinde bu ifadeler nispeten daha

az olumluluk çağrıştıran bir görünüm kazanmıştır. Kavramların zaman içerisinde yaşamış olduğu bu anlam değişiminde hiç şüphesiz yapılan haberlerin toplumda neden olduğu yargıların da önemli bir etkisi olmuştur.

Görsel 4.5

H13 kodlu haber paylaşımı

Görsel 4.6

H18 kodlu haber paylaşımı

4.2.2.3 “Kaçak göçmen” ve “düzensiz göçmen” olarak Suriyeli göçmenler

Yüklemleme stratejisi kapsamındaki değerlendirilen son başlık “‘Kaçak göçmen’ ve ‘düzensiz göçmen olarak Suriyeli göçmenler’” şeklindedir. Suriyeli göçmenlerin “kaçak” olarak değerlendirildiği bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.21) şöyledir:

Tablo 4.21

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Kaçak göçmen” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H19: Van'da 13 kaçak göçmen yakalandı, 2 organizatör tutuklandı (Habertürk, 16.04.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Kaçak”, “yakalandı” ve “tutuklandı” ifadeleri ile göçmenler olumsuz olarak değerlendirilmiştir. 2. Retorik yapılar: “Kaçak”, “yakalandı” ve “tutuklandı” ifadeleri göçmenleri yasadışı eğilimleri olan ve sorunlu kimseler olarak etiketlemektedir. Bu kelime tercihleri birbirini pekiştiren ve güçlendiren bir yapıdadır. Böylelikle toplumda göçmenlere yönelik ön yargıların harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. 3. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Kaçak”, “yakalandı” ve “tutuklandı” ifadeleri yasadışı faaliyetleri çağrıştırmaktadır. Böylelikle göçmenler yasa dışı faaliyetler ile ilişkilendirilmiştir.
H20: Çanakkale'nin Ezine ilçesinde balıkçı teknesinde 81 kaçak göçmen ile 3 organizatör şüphelisi yakalanırken, Ayvacık ilçesi açıklarında ise Yunan unsurlarınca Türk karasularına itilen 39 kaçak göçmen kurtarıldı (Milliyet, 25.04.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Kaçak” ve “yakalandı” ifadeleri ile göçmenler olumsuz olarak değerlendirilmiştir. 2. Retorik yapılar: “Kaçak” ve “yakalandı” ifadeleri göçmenleri yasadışı eğilimleri olan ve sorunlu kimseler olarak etiketlemektedir. Bu kelime tercihleri birbirini pekiştiren ve güçlendiren bir yapıdadır. Diğer taraftan Yunanistan tarafından Türk karasularına itilen “kaçak göçmenler” “kurtarılmak” ifadesi ile nitelendirilmiştir. Diğer “kaçak göçmenler” ise “yakalanmak” ve “tutuklanmak” ifadeleri ile nitelendirilmiştir. Haberdeki bu kelime tercihleri söylemi yönlendirmek üzere işlevsel kullanımlar olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan “kurtarılan” ve “yakalanan” göçmenlerin sayısının paylaşılması da arama kurtarma ekibinin ne denli kahramanca bir işe imza attığını göstermek üzere retorik bir başvuru olarak değerlendirilmiştir. “Yakalama” kelime tercihi ve sayılar aynı zamanda sınır güvenliği çalışmalarına verilen önemi göstermek adına işlevsel bir retorik başvuru olarak yorumlanmıştır. 3. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Yunan unsurlarınca Türk karasularına itilen 39 kaçak göçmen kurtarıldı” cümlesi ile Yunan unsurlarının göçmenleri ölüme ittiği ifade edilmiştir. Bu ifade Yunanistan’ın göçmenlere zulüm ettiğini imâ eder niteliktedir. Türk arama kurtarma ekipleri bir kahraman olarak sunulmuştur.
H21: Van’da 20 kaçak göçmen yakalandı (Sözcü, 03.04.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Kaçak göçmen” ve “yakalandı” ifadesi ile göçmenler olumsuz olarak değerlendirilmiştir. 2. Ön yargılar: “Kaçak” ve “yakalandı” ifadeleri göçmenleri yasadışı eğilimleri olan ve sorunlu kimseler olarak etiketlemektedir. Bu kelime tercihleri birbirini pekiştiren ve güçlendiren bir yapıdadır. 3. Retorik yapılar: “Yakalama” kelime tercihi ve sayılar sınır güvenliği çalışmalarına verilen önemi göstermek adına işlevsel bir retorik başvuru olarak yorumlanmıştır.
H22: Ayvacık açıklarında 50 kaçak göçmen yakalandı (Yeni Akit, 03.05.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Kaçak göçmen” ve “yakalandı” ifadesi ile göçmenler olumsuz olarak değerlendirilmiştir. 2. Ön yargılar: “Kaçak” ve “yakalandı” ve ifadeleri göçmenleri yasadışı eğilimleri olan ve sorunlu kimseler olarak etiketlemektedir. Bu kelime tercihleri birbirini pekiştiren ve güçlendiren bir yapıdadır. 3. Retorik yapılar: “Yakalama” kelime tercihi ve sayılar sınır güvenliği çalışmalarına verilen önemi göstermek adına işlevsel bir retorik başvuru olarak yorumlanmıştır.

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Kaçak göçmen” kategorisinde değerlendirilen haberler incelendiğinde “kaçak göçmen” ifadesi bazen yasa dışı yollarla Avrupa’ya ama özellikle Türkiye’ye göçmeye çalışan Suriyeli göçmenleri nitelemek için kullanılmıştır (Görsel 4.7). İlgili haberlerin çoğunlukla dengeli bir bakış açısı ile göçmen sayıları ile beraber nispeten yorum yapılmadan verildiği görülmüştür.

Görsel 4.7

H19 kodlu haber paylaşımı

“Kaçak göçmen” ifadesi Suriyeli göçmenlerin yalnızca yasa dışı yollarla sınırı aşma eylemine işaret etmekle kalmaz aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin toplumsal düzen içindeki algılanış biçimlerine yönelik bir anlam da inşa eder. Nitekim “kaçak” ifadesi Suriyeli göçmenleri kriminalize ederek “ötekileştiren” bir kimlikle sunmaktadır. Bu yüklemleme Suriyeli göçmenlerin toplumsal bir güvenlik tehdidi olarak algılanmasına zemin hazırlamaktadır. Böylelikle bu sunum mevcut göç politikalarının neden olduğu çarpık göç hareketini, bireysel göç hikayelerini ve travmalarını görünmez kılarak göçmenleri salt bir sorun kaynağı olarak çerçevelemektedir. Bu yönüyle “kaçak göçmen” tercihi işlevsiz göç politikalarının tartışılması yerine toplumdaki göçmen nefretini pekiştirmeye hizmet etmekte ve Suriyeli göçmenlerin toplumsal bir yük olarak kodlanmasına neden olmaktadır. Bu dilsel tercihler hiç şüphesiz toplumsal dışlama gibi tutumları da beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak Suriyeli göçmenler için kullanılan “kaçak göçmen” ifadesi yalnız başına bir niteleme değil aynı zamanda söylemsel bir stratejidir. Bu strateji ile toplumsal, ekonomik ve siyasal olarak karmaşık bağlamlara sahip bir olgu olarak göç bireysel eylemlere indirgenerek

kriminalize edilmiş ve basitleştirilmiştir. Öte yandan “Düzensiz göçmen” ifadesinin ise daha çok yasa dışı yollarla Avrupa’ya göç etme girişiminde bulunan Suriyeli göçmenler için kullanıldığı görülmüştür. Gerek “Kaçak” gerekse “Düzensiz” göçmen kategorilerinde yer alan haberler göstermektedir ki bu kullanımlar genellikle göçmen sayıları ile birlikte verilmiştir. Suriyeli göçmenlerin “düzensiz” olarak değerlendirildiği bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.22) şöyledir:

Tablo 4.22

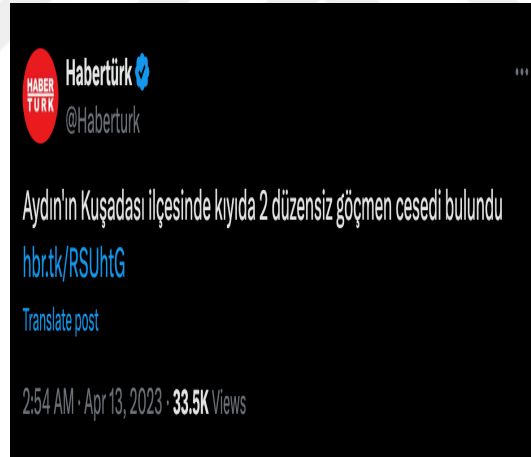
Yüklemleme stratejisi kapsamında “Düzensiz göçmen” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H23: Aydın’ın Kuşadası ilçesinde kıyıda 2 düzensiz göçmen cesedi bulundu (Habertürk, 13.04.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Düzensiz göçmen cesedi” ifadesi ile hayatını kaybeden göçmenlerin ölümü üzerinden trajik ve olumsuz bir olaya işaret edilmiştir. 2. Retorik yapılar: “Düzensiz göçmen” ifadesi mutlak şekilde nötr bir ifade olmamakla beraber bağlama göre olumlu, olumsuz veya nötr bir hal alabilmektedir. Bu haber özelinde değerlendirildiğinde “düzensiz göçmen” ifadesi nispeten nötr bir görünüm sergilemektedir. Ölüm haberlerini aktarırken tercih edilen ifadeler söylemi şekillendirmek için önemlidir. Ölüm haberleri “öldü”, “yaşamını yitirdi”, “hayatını kaybetti” gibi pek çok farklı ifade ile sunulabilir. Haberde düzensiz göçmenler için “cesedi bulundu” ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanım ile ölüm haberi trajik bir şekilde sunulmuştur. Nitekim ceset ifadesi cansız bir bedeni akıllara getirmekte ve bu durum acıma ve hüznün gibi çeşitli duygusal çağrışımları da beraberinde getirmektedir. Bu çağrışımlar Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu düşünceler ile birleşme potansiyeline sahiptir.
H24: Göç İdaresi Başkanlığı: 10-16 Mart’ta 2 bin 227 düzensiz göçmen yakalandı (Habertürk, 18.03.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Düzensiz göçmen yakalandı” ifadesi ile göçmenler nispeten olumsuz olarak nitelenmiştir. Ancak bu, bağlamsal olarak güçlü bir niteleme olarak değerlendirilmemiştir. 2. Nötr değerlendirmeler: “2 bin 227 düzensiz göçmen yakalandı” ifadesi nötr ve bilgilendirici bir ifadedir. 3. Retorik yapılar: Sayısal veri paylaşımı önemli bir retorik araçtır. 4. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Yakalandı” ifadesi yasadışı faaliyetleri çağrıştırmaktadır.
H25: İzmir açıklarında 70 düzensiz göçmen kurtarıldı (Habertürk, 08.05.2023)	1. Olumlu değerlendirmeler: “Düzensiz göçmen kurtarıldı” ifadesi ile göçmenlerin hayatlarının kurtarıldığı belirtilerek olumlu bir değerlendirmeye yer verilmiştir. 2. Retorik yapılar: Sayısal veri paylaşımı önemli bir retorik araçtır. “Kurtarıldı” kullanımı göçmenlerin hayatlarının kurtarılmasını ifade etmektedir. Bu tutum aynı zamanda insani bir yaklaşım olarak retorik bir anlam kazanmaktadır.
H26: Sahil Güvenlik: 602 düzensiz göçmen yakalandı (Sözcü, 28.04.2023)	1. Olumsuz değerlendirmeler: “Düzensiz göçmen yakalandı” ifadesi ile göçmenler nispeten olumsuz olarak nitelenmiştir. Ancak bu, bağlamsal olarak güçlü bir niteleme olarak değerlendirilmemiştir. 2. Nötr değerlendirmeler: “602 düzensiz göçmen yakalandı” ifadesi nötr ve bilgilendirici bir ifadedir. 3. Retorik yapılar: Sayısal veri paylaşımı önemli bir retorik araçtır. “Sahil Güvenlik” ifadesi ve bu birim tarafından paylaşılan verilerin aktarılması, haberin sınır güvenliği bağlamında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu tutum sahil ve sınır güvenliğine verilen önemin vurgulanması adına retorik bir kullanım olarak değerlendirilmiştir. 4. Çağrışım, gönderme ve imâlar: “Yakalandı” ifadesi yasadışı faaliyetleri çağrıştırmaktadır.

Yüklemleme stratejisi kapsamında “Düzensiz göçmen” kategorisinde değerlendirilen haberler incelendiğinde “düzensiz göçmen” ifadesinin genellikle yasa dışı yollarla Avrupa’ya göçmeye çalışan Suriyeli göçmenleri nitelemek için kullanıldığı görülmüştür (Görsel 4.8). Halbuki “kaçak göçmen” ifadesi hem Türkiye hem de Avrupa’ya geçmeye çalışan göçmenler için kullanılmıştır. Buradan hareketle açık bir şekilde görülmektedir ki Türkiye’ye gitmek isteyen göçmenler mutlak suretle “kaçak göçmen”dir (H19, H21). Ancak Avrupa’ya gitmek isteyen göçmenler bazen “kaçak” (H20, H22), bazen “düzensiz” (H23, H25) göçmendir. Hiç şüphesiz “kaçak” ifadesi “düzensiz” ifadesinden daha fazla olumsuz çağrışımla yüklüdür. “Kaçak” olmak daha çok yasa dışı faaliyetleri çağrıştırırken, “düzensiz” olmak göreceli olarak daha az olumsuz anlamlar içermektedir. Nitekim “kaçak göçmen” genellikle “yakalanmakta” iken, “düzensiz göçmen” genellikle “bulunmakta” ve “kurtarılmakta”dır.

Görsel 4.8

H23 kodlu haber paylaşımı

Bu doğrultuda “düzensiz göçmen” tercihi ile Suriyeli göçmenler içinde bulundukları eylemin doğurduğu hukuki statü ile vurgulanarak daha normatif bir çerçevede konumlandırılmıştır. Haber söylemindeki bu tercih Suriyeli göçmenlerin daha olumlu bir şekilde sunulması yönündeki çerçeveleme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Haberlerde yapılan bu terminolojik tercihlerin göçmenlere ev sahipliği yapan toplumlarda göçmen algısını şekillendirerek göçmenlere yönelik tutumları etkilediği açıktır. Bu söylemsel tercihlere özellikle siyasal seçim dönemlerinde sıklıkla başvurulmakta olup böylelikle

göçmenlere yönelik kamuoyunun şekillendirilmesi amaçlanmaktadır. Sonuç olarak “düzensiz göçmen” ifadesinin “kaçak göçmen” ifadesine göre nispeten daha olumlu çağrışımlar ile yüklü olduğu önerilebilir. Buradan hareketle söylem yoluyla ve yüklemleme stratejisi ile bireysel veya kolektif olarak Suriyeli göçmenlerin bağlama göre kimi zaman zor durumda kimseler kimi zaman da kriminal faaliyetler sergileyen kimseler olarak çerçevelendiği görülmüştür.

4.2.3 Münazara

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde münazara söylem stratejisinin öne çıktığı çeşitli haberler çözümlenmiştir. Münazara stratejisi altında temel olarak beş dilbilimsel araca başvurulmaktadır. Dilbilimsel araçlar münazara stratejisinin metinlerde pratik olarak nasıl uygulandığını çözümlemek içindir. Bu dilbilimsel araçlar kısaca şöyle sıralanabilir: bir argümanı çürütmek üzere öne sürülen karşı olgusal önermeler (sayısal veriler, bilimsel çalışmalar vb.), yalanlama/inkâr etme, hata öne sürme, ayrımcı tutumlar, safsatalar (fallacies). Buradan hareketle münazara stratejisi kapsamındaki değerlendirilen Suriyeli göçmenlere yönelik bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.23) şöyledir:

Tablo 4.23

Münazara stratejisi kapsamında değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar
H27: ATA İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Dr. Sinan Oğan: 20 bin Suriyeli olsa sorun etmezdik. 6-7 milyon Suriyeli var. Suriyeli kadının doğurganlık hızı 5.3'e çıkıyor. Türkiye'deki kadının doğurganlık oranı 1.3. Türkiye'de 13 milyon göçmen var. Önemli kısmı kaçak. (Habertürk, 19.04.2023)	1. Karşı tarafın hatalarını öne sürme: Suriyeli göçmenlere yönelik sayısal veriler ileri sürülerek mevcut göç politikalarının hatalı olduğuna işaret edilmektedir. 2. Ayrımcı tutumlar: “Önemli kısmı kaçak” ifadesi Suriyeli göçmenlerin “kaçak” yani yasa dışı yollar ile ülkeye giriş yaptığını ifade etmektedir. Bu, ön yargılı ve ayrımcı bir değerlendirmedir. Nitekim “önemli” ifadesi oldukça belirsiz bir sıfat olarak manipüle etmek için uygun bir kullanımdır. 3. Korkutma taktiği (Scare tactic) safsatası: Suriyeli göçmenlere yönelik sayısal verilerin aktarılması, bu verilerin toplumda korku ve endişe yaratmak için paylaşıldığını akıllara getirmektedir.

Tablo 4.23 (Devam)

Münazara stratejisi kapsamında değerlendirilen haber çözümlemeleri

H28: Cumhurbaşkanı Erdoğan: Sığınmacılara Suriye'de 100 bin konut yaptık. “Gelince gönderirim” anlayışı zulüm olur. Bunlar göçmen diye kapıya koyamayız. (Habertürk, 11.05.2023)	1. Bir argümanı çürütmek üzere öne sürülen karşı olgusal önermeler: “‘Gelince gönderirim’ anlayışı zulüm olur. Bunlar göçmen diye kapıya koyamayız” ifadesinde karşı tarafın tutumu “zulüm” şeklinde etiketlenmiştir. Bu tutuma karşılık daha insani olduğu öne sürülen bir yaklaşım önerilmiştir. 2. Karşı tarafın hatalarını öne sürme: Suriyeli göçmenlerin sınır dışı edilmesinin zalimce ve hatalı bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir. 3. Duygusal çekicilik (Appeal to emotions) safsatası: “‘Gelince gönderirim’ anlayışı zulüm olur” ifadesi bir duygusal manipülasyon safsatası örneğidir. Tırnak içindeki ifade karşı tarafın argümanı olarak öne sürülmüştür. Buradan hareketle karşı tarafın tutumu zalimce şeklinde değerlendirilerek toplum empati kurmaya davet edilmiş ve acıma duygusunun harekete geçirilmesi hedeflenmiştir.
H29: DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan: Yaklaşık 200 bin Suriyeli Sayın Erdoğan'ın tek imzasıyla vatandaş yapıldı. Geri kalan Suriyeliler de şimdi “Belki ben de olurum” diyor. Türkiye'deki kadar kolay vatandaşlık hiçbir yerde yok. (Habertürk, 21.05.2023)	1. Bir argümanı çürütmek üzere öne sürülen karşı olgusal önermeler: Suriyeli göçmenlerin geri dönmeme nedeni, Türkiye’de kolaylıkla vatandaşlık verilmesi ile açıklanmaya çalışılmıştır. 2. Karşı tarafın hatalarını öne sürme: Türkiye’deki vatandaşlık standartlarının hatalı olduğu öne sürülmekte ve bu durumun göç politikasını da olumsuz etkilediği ifade edilmektedir. 3. Ayrımcı Tutumlar: “Geri kalan Suriyeliler” ifadesi Suriyeli göçmenleri değersiz gören bir tutumu çağrıştırmaktadır. Öte yandan “Belki ben de olurum” diyor” şeklinde niyet okuması yapılarak ön yargılı bir tutum geliştirme yoluna gidilmiştir. 4. Korkutma taktiği (Scare tactic) safsatası: Bu cümlede iki konuda korkutma taktiği safsatasına başvurulmuştur. Birinci olarak Türkiye’den vatandaşlık almanın ne kadar kolay olduğu öne sürülerek toplumda bir kaygı oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci olarak “Belki ben de olurum” ifadesi ile Suriyeli göçmenlerin kolay biçimde vatandaş olacağına yönelik bir ihtimale işaret edilmiş ve böylelikle toplumda bir endişe yaratılması hedeflenmiştir.
H30: Özgür Özel: 10 milyon sığınmacı kalsın diyorsanız oylar Recep Bey’e. (Sözcü, 21.05.2023)	1. Korkuluk adam (Straw man) safsatası ve Yanlış ikilem (False dilemma) safsatası: “10 milyon sığınmacı kalsın diyorsanız oylar Recep Bey’e” cümlesi ile karşı tarafa oy vermenin sığınmacıların kalması anlamına geldiği ifade edilmiştir. Bu bir korkuluk adam safsatası örneğidir. Bu safsata türünde karşı tarafın savunduğu argüman çarpıtılarak olduğu farklı ve daha zayıf bir argümana dönüştürülür. Ardından bu argüman çürütülmeye çalışılır. Öte yandan bu cümle aynı zamanda bir yanlış ikilem safsatası örneğidir. Bu safsata ile argüman iki uç tercih arasında kısıtlanır. Haberde karşı tarafın pozisyonu içerisinde yalnızca bir yön öne çıkarılmış onun da karşısına bir başka tercih konumlandırılmıştır. Böylelikle tercihler iki uç seçenek ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 4.23 (Devam)

Münazara stratejisi kapsamında değerlendirilen haber çözümlemeleri

H31: Umut yolcuları Baharla birlikte yollara düşen göçmenlerin sayısı da arttı. Savaştan, açlık ve yoksulluktan, kendilerini Avrupa'ya atmaya çalışan göçmenler büyük trajediler yaşıyor. Bir haftada iki bine yakın göçmen sınır dışı edildi. (BirGün, 10.04.2023)	1. Karşı tarafın hatalarını öne sürme: Göçmenlerin sınır dışı edilmesinin hatalı olduğu ifade ediliyor. 5. Anekdotallı safsata (Anecdotal fallacy) ve Duygusal çekicilik (Appeal to emotions) safsatası: Haberde çeşitli deneyimlerden anekdotlar paylaşılmış ve buradan hareketle büyük çapta genellemeler yapılmıştır. Böylelikle başta öne sürülen anekdota ait olumlu veya olumsuz nitelikler daha geniş bir gruba yorumlanarak yanlış ve çarpık değerlendirmelere neden olabilir. Bu bir anekdotallı safsata örneğidir. Öte yandan “Umut yolcuları”, “savaştan, açlık ve yoksulluktan”, ve “büyük trajediler” ifadelerinin ardından yer verilen “Bir haftada iki bine yakın göçmen sınır dışı edildi” cümlesi göçmenleri daha insani bir pencereden değerlendirerek toplumun duygularını harekete geçirmek üzere işlevsel bir söylem yapısı olarak dikkat çekmektedir. Bu yapı bir duygusal çekicilik safsatası örneği olarak değerlendirilebilir.
H32: Ölüm pahasına umut yolculuğu Akdeniz üzerinden yapılan göçler yüksek ölüm tehlikesine rağmen arttı. Doç. Dr. Danış, “Zenginler servetini 4,4 trilyon dolara çıkarırken yoksulluk ve zulüm, göçmenleri ölümü göze alarak zorlu yolculuğa çıkarıyor” dedi. (BirGün, 16.04.2023)	1. Duygusal çekicilik (Appeal to emotions) safsatası ve Yanlış sebep (False cause) safsatası: Göçmenlerin ölüm tehlikesine rağmen “umut” yolculuğu yaptığının ifade edilmesi toplumda insani duyguları harekete geçirmeyi hedefleyen bir duygusal çekicilik safsatası örneğidir. Diğer taraftan zenginlerin servetini arttırırken göçmenlerin çıktığı zorluğu yolculuk arasında yanlış bir neden sonuç ilişkisi kurulmuştur. Bu yaklaşım bir yanlış sebep safsatası örneği olarak değerlendirilebilir.

Çalışma kapsamında münazara söylem stratejisinde en çok başvurulan dilbilimsel araçlardan birinin “Karşı tarafın hatalarını öne sürme” olduğu görülmüştür. Böylelikle argümanın hataları öne çıkarılarak, dayandığı temeller çürütölmeye çalışılmıştır. Hatalar bazen argüman bazen de argüman sahibini hedef alabilir. Argüman sahibinin hatalarından yola çıkılarak, argümanın güvenilirliği tartışmaya açılabilir. Çözömlenen haberler incelendiğinde öne sürölen hataların genellikle göç politikası üzerine yoğunlaştığı görölmektedir (Görsel 4.9). Bu strateji her iki kutupta da kendini gösterebilir. Nitekim Suriyeli göçmen sayıları sorunlu olarak öne sürölebilirken (H27) öte yandan Suriyeli göçmenlerin gönderilmesine yönelik tutumların zalimce olduğu öne sürölerek (H28) (Görsel 4.10) karşı taraf hatalı olarak işaret edilebilmektedir.

Görsel 4.9

H27 kodlu haber paylaşımı

Görsel 4.10

H28 kodlu haber paylaşımı

“Karşı tarafın hatalarını öne sürme” siyasal söylemlerin şekillendirilmesinde sıklıkla başvurulan bir stratejidir. Bu strateji karşıt düşüncelerin zayıf yönlerini görünür kılmayı ve vurgulamayı hedefleyen etkili bir retorik başvurumdur. Böylelikle söylemde yalnızca karşı tarafın hataları öne çıkarılmakla kalınmaz muhatabın sahip olduğu tüm düşüncelerin, değerlerin ve kimliklerin bir meşruiyet krizine sürüklenmesi hedeflenir. Böylelikle söylemin yapılandırıcısı kendi söylemini doğruluk ve rasyonalite gibi normatif çerçeveler dairesinde sağlamlaştırarak otoritesini korur. Bunu yaparken kullanılan dilde genellikle eleştiriyi

yoğunlaştırmak için belirli kelimeler, metaforlar ve sıfatlara başvurulur. Olumsuz yüklemlemeler ve abartı içeren ifadeler ile söylemin hedef kitle üzerinde etki oluşturma potansiyeli arttırılmaya çalışılır. Münazarada, dilbilimsel olarak olumsuz yüklemlemeler, karşılaştırmalar ve abartılı ifadelere sıklıkla başvurulur. Örneğin “yalan”, “yanlış”, “çelişkili” ve “eksik” gibi sıfatlar karşı tarafın pozisyonunu zayıflatmak için başvurulmuş dilsel tercihlerdir. Aynı şekilde safsatalar da bu strateji çerçevesinde başvurulmuş önemli dilsel başvurulardan biri olarak dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda münazara söylem stratejisi bağlamında çözümlenen haberlerin tümünde safsatalara başvurulduğu görülmüştür. Bu safsatalardan en sık kullanılanları korkutma taktiği safsatası ve duygusal çekicilik safsataları olmuştur. Böylelikle insanların korku, merhamet ve şefkat gibi duyguları harekete geçirilerek söylemde öngörülen argümanların kabul görmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda korkutma taktiği safsatası bağlamında Suriyeli göçmen sayılarına yönelik paylaşılan yüksek sayılar (H27) tasdik edilmeye çalışılmış ve Suriyeli göçmenlerin kalmaya devam edecekleri (H29) yönündeki endişelerin harekete geçirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Duygusal çekicilik safsatasında ise Suriyeli göçmenlerin yaşam koşulları ve başlarından geçen trajediler odak noktası olarak belirlenmiştir (H28, H31, H32). Merhamet ve acıma duyguları harekete geçirilerek doğrudan (H28) ve dolaylı yoldan ifadelerle (H31) eleştirilerin insanlık dışı olduğu yönünde bir söylem bina edilmiştir.

4.2.4 Bakış açısı

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde bakış açısı adlı söylem stratejisinin öne çıktığı bazı haberler çözümlenmiştir. Haberler daha önce yukarıda paylaşılan *Olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri* başlıklı tabloya göre sınıflandırılmıştır. Bakış açısı stratejisi altında temel olarak üç dilbilimsel araca başvurulmaktadır. Dilbilimsel araçlar bakış açısı stratejisinin metinlerde pratik olarak nasıl uygulandığını çözümlemek içindir. Bu dilbilimsel araçlar kısaca şöyle sıralanabilir: bilgi ve bağlam, önerme, alıntılar (doğrudan ve dolaylı ifadeler), vurgu işaretçileri.

4.2.4.1 Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu, olumsuz ve dengeli haberler

Bakış açısı stratejisi kapsamında değerlendirilen haberler öncelikle en başta belirlenen olumlu, olumsuz ve dengeli haber kriterleri doğrultusunda sınıflandırılmıştır.

Sınıflandırmanın ardından her bakış açısından belirlenen çeşitli haberler bakış açısı stratejisi kapsamında uygulanan dilbilimsel araçlar kapsamında çözümlenmiştir. Bu bağlamda sırasıyla önce olumlu, ardından olumsuz son olarak ise dengeli bakış açısına sahip haberler çözümlenmiştir. Buradan hareketle Suriyeli göçmenlere yönelik olumlu bakış açısına yer verilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.24) şöyledir:

Tablo 4.24

Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumlu” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber başlığı	Bilgi ve bağlam, önerme	Alıntı	Vurgu
H33: Erdoğan: Almanya, Amerika Suriyeli muhacirleri alıyor. Mültecilere kapımızı açamayacak kadar sıradan bir ülke miyiz ya. (Yeniçağ, 26.05.2023)	Bilgi ve bağlam, önerme: Kimi gelişmiş ülkelerin göç politikaları hakkında bilgi verilmiştir. Buradan hareketle Türkiye’nin de diğer gelişmiş ülkelerden eksikliği olmadığını ve benzer politikalar izleyebileceği önerilmiştir.	Doğrudan alıntı: “Almanya, Amerika Suriyeli muhacirleri alıyor. Mültecilere kapımızı açamayacak kadar sıradan bir ülke miyiz ya”	Sözcük vurgusu: “kapımızı açamayacak kadar”, “sıradan”
H34: Sadece hayatta kalmaya çalışıyoruz. Depremde eşi ve çocuğunu yitiren Suriyeli Abir ve çocukları Hatay’ı terk etmek zorunda kalanlardan. Abir, “Her şeyimizi kaybettik” diyor... (BirGün, 24.03.2023)	Bilgi ve bağlam: Depremde ailesini kaybetmiş Suriyeli düzensiz bir göçmenin yaşamış olduğu zorluklar ve kayıplar aktarılmıştır.	Doğrudan alıntı: “Her şeyimizi kaybettik”	Duygusal vurgu: “Sadece hayatta kalmaya çalışıyoruz”, “Depremde eşi ve çocuğunu yitiren...”
H35: Ayasofya’da ezan okuyan Suriyeli şarkıcı Muhammed Kendo, sesiyle dinleyenleri mest etti. (Sabah, 18.04.2023)	Bilgi ve bağlam: “Ayasofya’da ezan okuyan Suriyeli şarkıcı...”	-	Sözcük vurgusu: “Suriyeli şarkıcı”, “mest etti”
H36: Suriyeli kız çocuğu, Kılıçdaroğlu’nun ‘Suriyeliler gidecek’ vaadinden sonra sokaklarda tehdit edildiklerini ve hakarete maruz kaldıklarını söyledi: “Türkiye devletine çok teşekkür ederiz. Ülkemizde savaş var ondan geldik. Şimdi dönersek ya hapse atılacağız ya da öldürüleceğiz” (Yeni Şafak, 27.05.2023)	Bilgi ve bağlam: “Suriyeli kız çocuğu, Kılıçdaroğlu’nun ‘Suriyeliler gidecek’ vaadinden sonra sokaklarda tehdit edildiklerini ve hakarete maruz kaldıklarını söyledi”	Doğrudan alıntı: “Suriyeliler gidecek”, “Şimdi dönersek ya hapse atılacağız ya da öldürüleceğiz”	Duygusal vurgu: “Suriyeli kız çocuğu”, “tehdit edildiklerini ve hakarete maruz kaldıklarını söyledi”, “Türkiye devletine çok teşekkür ederiz. Ülkemizde savaş var ondan geldik. Şimdi dönersek ya hapse atılacağız ya da öldürüleceğiz”

Tablo 4.24 (Devam)*Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumlu” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri*

H37: “Umarım babam orucunu cennette açar” Babasını geçtiğimiz günlerde Suriye rejiminin hava saldırısında kaybeden Suriyeli minik Muhammed, babası olmadan ilk bayramını yaşayacak (Yeni Şafak, 19.04.2023)	Bilgi ve bağlam: “Babasını geçtiğimiz günlerde Suriye rejiminin hava saldırısında kaybeden Suriyeli minik Muhammed”	Doğrudan alıntı: “Umarım babam orucunu cennette açar”	Duygusal vurgu: “cennette açar”, “Suriyeli minik Muhammed, “babası olmadan ilk bayramını”
H38: Suriyeli genç, yangın çıkan komşu dairededeki 5 çocuğu tek başına kurtardı (Yeni Akit, 13.04.2023)	Bilgi ve bağlam: “...yangın çıkan komşu dairededeki...”	-	Pozitif vurgu: “Suriyeli genç”, “5 çocuğu tek başına kurtardı”

Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısına yer verilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.25) şöyledir:

Tablo 4.25*Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumsuz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri*

Haber başlığı	Bilgi ve bağlam, önerme	Alıntı	Vurgu
H39: Mithat Baydur’dan İktidarın Sığınmacı Politikasına Sert Tepki! ‘Türk Toplumun Dokusu Bozuldu’ (Sözcü, 27.05.2023)	Bilgi ve bağlam: “Mithat Baydur’dan iktidarın sığınmacı Politikasına sert tepki...”	Doğrudan alıntı: “Türk toplumunun dokusu bozuldu”	Sözcük vurgusu: “sert”, “tepki”, “doku”, “bozuldu”
H40: Ümit Özdağ: Gerekirse tüm sığınmacıları vatanlarına zorla yollayacağız (Sözcü, 12.04.2023)	-	Doğrudan alıntı: “Gerekirse tüm sığınmacıları vatanlarına zorla yollayacağız”	Sözcük vurgusu: “zorla”
H41: Akşener canlı yayında açıklıyor: Sen hastaneye parayla gidiyorsun Suriyeliye bedava (Yeniçağ, 12.05.2023)	Bilgi ve bağlam: Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilmesi	Doğrudan alıntı: “Sen hastaneye parayla gidiyorsun Suriyeliye bedava”	Sözcük vurgusu: “Suriyeliye”, “bedava”

Tablo 4.25 (Devam)

Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumsuz” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H42: Emekli Albay Murat Yıldız’dan kaçak göçmen tepkisi: Vatan işgal ediliyor! Buna müsaade eden vatan hainidir (Yeniçağ, 03.04.2023)	Önerme: “Vatan işgal ediliyor!...”	Doğrudan alıntı: “Vatan işgal ediliyor! Buna müsaade eden vatan hainidir”	Sözcük vurgusu: “Albay”, “işgal”, “hain”
H43: İmamoğlu canlı yayında açıklıyor: “Bence Türkiye bir sığınmacı saldırısı yaşıyor. Ülkeyi kevgire çevirmişler. Türkiye Cumhuriyeti tarihi böyle büyük bir ihanet yaşamadı, böyle büyük kötülük yaşamadı...” (Yeniçağ, 25.05.2023)	Önerme: “Türkiye Cumhuriyeti tarihi böyle büyük bir ihanet yaşamadı...” ifadesi ile mevcut göç politikaları tarihsel olarak karşılaştırılmıştır. Bu önermenin nesnel bir veri mi yoksa siyasal bir söylem mi olup olmadığı bilinmemektedir.	Doğrudan alıntı: “Bence Türkiye bir sığınmacı saldırısı yaşıyor. Ülkeyi kevgire çevirmişler. Türkiye Cumhuriyeti tarihi böyle büyük bir ihanet yaşamadı, böyle büyük kötülük yaşamadı...”	Sözcük vurgusu: “saldırı”, “kevgir”, “ihanet”, “büyük”, “kötülük”
H44: Erdoğan’dan muhalefete: Ülkemizi Suriyelileştirmek için can atan bunlar değil mi? (BirGün, 05.05.2023)	Önerme: Muhalefetin ülkeyi Suriyelileştirmek istediği iddia edilmektedir	Doğrudan alıntı: “Ülkemizi Suriyelileştirmek için can atan bunlar değil mi?”	Sözcük vurgusu: “Suriyelileştirmek”, “can atan”

Suriyeli göçmenlere yönelik dengeli bakış açısına yer verilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.26) şöyledir:

Tablo 4.26

Bakış açısı stratejisi kapsamında “Dengeli” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber başlığı	Bilgi ve bağlam, önerme	Alıntı	Vurgu
H45: Bakan Soylu: Türkiye’de şu anda 3 milyon 381 bin Suriyeli var (Hürriyet, 25.05.2023)	Bilgi ve bağlam: “Türkiye’de şu anda 3 milyon 381 bin Suriyeli var”	Doğrudan alıntı: “Türkiye’de şu anda 3 milyon 381 bin Suriyeli var”	Sözcük vurgusu: “3 milyon 381 bin”, “Suriyeli”

Tablo 4.26 (Devam)

Bakış açısı stratejisi kapsamında “Dengeli” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H46: “Deprem sonrası yakınlarını, evini kaybeden 60 bin civarında Suriyeli, gönüllü olarak ülkesine döndü” Milli Savunma Bakanı Akar, inceleme ve denetlemelerde bulunduğu Kumlu Üs Bölgesi'nde açıklamalarda bulundu (Anadolu Ajansı, 27.03.2023)	Bilgi ve bağlam: “Deprem sonrası yakınlarını, evini kaybeden 60 bin civarında Suriyeli, gönüllü olarak ülkesine döndü”	Doğrudan alıntı: “Deprem sonrası yakınlarını, evini kaybeden 60 bin civarında Suriyeli, gönüllü olarak ülkesine döndü”	Sözcük vurgusu: “deprem sonrası”, “60 bin civarında”, “Suriyeli”, “gönüllü”.
H47: Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan mülteci açıklaması: “500 bin mülteciyi gönderdik. 1 milyon mültecinin kalacağı konutların yapımı da sürüyor.” (Hürriyet, 24.05.2023)	Bilgi ve bağlam: “500 bin mülteciyi gönderdik. 1 milyon mültecinin kalacağı konutların yapımı da sürüyor”	Doğrudan alıntı: “500 bin mülteciyi gönderdik. 1 milyon mültecinin kalacağı konutların yapımı da sürüyor”	Sözcük vurgusu: “500 bin”, “1 milyon”
H48: Mültecileri Yunanistan diye Bodrum'a indirdiler (Hürriyet, 10.04.2023)	Bilgi ve bağlam: “Mültecileri Yunanistan diye Bodrum'a indirdiler”	-	Pejoratif vurgu: “Yunanistan diye Bodrum'a”
H49: İzmir açıklarında 59 göçmen kurtarıldı, 1 Türk vatandaşı da yakalandı (Hürriyet, 24.03.2023)	Bilgi ve bağlam: İzmir açıklarında 59 göçmen kurtarıldı, 1 Türk vatandaşı da yakalandı	-	Sözcük vurgusu: “59 göçmen” “kurtarıldı”, “1 Türk”, yakalandı”
H50: Sahil Güvenlik Komutanlığı: 602 düzensiz göçmen yakalandı (Milliyet, 28.04.2023)	Bilgi ve bağlam: “602 düzensiz göçmen yakalandı”	Doğrudan alıntı: “602 düzensiz göçmen yakalandı”	Sözcük vurgusu: “Sahil Güvenlik Komutanlığı”, “602 düzensiz göçmen”

Bakış açısı stratejisi kapsamında “Olumlu”, “Olumsuz” ve “Dengeli” kategorilerinde çeşitli haberler değerlendirilmiştir. Bu bağlamda “Olumlu” kategorisinde değerlendirilen haberler incelendiğinde duygusal vurguların ön plana çıktığı görülmüştür. Haberler genel olarak kahramanlık (H38), yetenek (H35) (Görsel 4.10) ve yardıma muhtaç olma (H34, H36, H37) üzerinedir. Olumlu haberlerde dikkat çeken unsurlardan biri de Suriyeli göçmenlerden doğrudan alıntılar içermesidir (H34, H36, H37). Alıntılar büyük ölçüde Suriyeli göçmenlerin yaşadığı sorunlar hakkındadır. Olumlu haberlere genellikle siyasal iktidara yakın haber

medyası tarafından yer verilmiş olup bu durum öngörülebilecek bir eğilim olarak değerlendirilmiştir.

Görsel 4.11

H35 kodlu haber paylaşımı

“Olumsuz” kategorisinde değerlendirilen haberler incelendiğinde kötü çağrışımlar yapan sözcük vurgularının ön plana çıktığı görülmüştür. Bu sözcüklerden bazıları şöyledir: işgal, saldırı, ihanet, hain, zorla, sert ve tepki. Olumsuz haberler genel olarak Suriyeli göçmen sayıları, göçmen politikaları ve Suriyeli göçmenlerin ücretsiz faydalandığı hizmetler üzerine olmuştur (Görsel 4.12). Olumsuz haberlere genellikle siyasal iktidara karşıt haber medyası tarafından yer verilmiş olup bu durum olağan bir eğilim olarak değerlendirilmiştir.

Görsel 4.12

H41 kodlu haber paylaşımı

“Dengeli” kategorisinde değerlendirilen haberler incelendiğinde sayısal veri paylaşımının ön plana çıktığı görülmüştür. Dengeli haberler incelendiğinde haberler büyük oranda mevcut göçmen sayıları (H45) (Görsel 4.13), geri dönen ve dönecek olan Suriyeli göçmenler (H46, H47) ile Avrupa ve Türkiye’ye yasa dışı yollarla girmeye çalışan Suriyeli göçmenler (H48, H49, H50) hakkındadır. Dengeli haberlere genellikle siyasal iktidara yakın haber medyası tarafından yer verilmiştir.

Görsel 4.13

H45 kodlu haber paylaşımı

4.2.5 Hafifleştirme/yoğunlaştırma

Bu başlık altında Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde hafifleştirme/yoğunlaştırma söylem stratejisinin öne çıktığı çeşitli haberler çözümlenmiştir. Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi altında temel olarak dört dilbilimsel araca başvurulmaktadır. Dilbilimsel araçlar münazara stratejisinin metinlerde pratik olarak nasıl uygulandığını çözümlmek içindir. Bu dilbilimsel araçlar kısaca şöyle sıralanabilir: soru cümleleri, dilek kipleri, tereddüt ve belirsizlik içeren ifadeler, abartmalar (büyütme ve küçültme), dolaylı sorular (İddiada bulunmak yerine soru yöneltmek), duygu ve düşünce belirten ifadeler.

4.2.5.1 “Döndü, dönüyor, dönecek” üçgeninde Suriyeli göçmenler

Suriyeli göçmenler hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında beş alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bu alt başlıklar şöyledir: “‘Döndü, dönüyor ve dönecek’” üçgeninde Suriyeli göçmenler”, “‘Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş’ bağlamında Suriyeli göçmenler”, “‘Mülteci ve sığınmacı’ deposu olarak Türkiye”, “‘Yük’ olarak Suriyeli göçmenler” ve “‘Önce Türkiye’”. Bu bağlamda “‘Döndü, dönüyor ve dönecek’ üçgeninde Suriyeli göçmenler” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.27) şöyledir:

Tablo 4.27

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Döndü, dönüyor, dönecek” üçgeninde Suriyeli göçmenler kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar	Yorum
H51: Cumhurbaşkanı Erdoğan: 600 bin sığınmacı yurtlarına döndü. Suriye ile normalleşme olunca bu durum hızlanacak. (Milliyet, 25.05.2023)	Abartma: “600 bin sığınmacı yurtlarına döndü.”	Yoğunlaştırma: Paylaşılan yüksek sayısal değerler ile geri dönüşün yüksek olduğu ifade edilmiştir. “Suriye ile normalleşme olunca bu durum hızlanacak.” ifadesi içinde bulunulan sürecin anormal ve sıra dışı olduğu vurgulanmıştır.
H52: 500 BİN MÜLTECİ GERİ DÖNDÜ! Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriye’de 1 milyon mültecinin kalacağı konut yapımı da sürüyor (Milliyet, 24.05.2023)	Abartma: “500 BİN MÜLTECİ GERİ DÖNDÜ!”, “Suriye’de 1 milyon mültecinin kalacağı...”	Yoğunlaştırma: Dönen göçmen sayısının büyük olması, bu ifadenin büyük harflerle yazılarak ünlem işareti ile tamamlanması açık bir yoğunlaştırma stratejisi örneğidir. Öte yandan konut yapımının devam ettiği ve bir milyon gibi çok daha yüksek sayıda Suriyeli göçmenin geri dönüşü için konut yapımının sürdüğü ifade edilmiştir.
H53: AK Parti Genel Başkanvekili Numan Kurtulmuş: Şu anda 550 bin Suriyeli güvenli bölgelere geri döndü. (Sabah, 22.05.2023)	Abartma: “550 bin Suriyeli”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: Dönen göçmen sayısının büyük olması bir yoğunlaştırma stratejisi örneğidir. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin döndüğü bölgelerin “güvenli” olarak nitelendirilmesi bir hafifleştirme stratejisi örneği olarak değerlendirilmiştir. Nitekim yakın dönemde bölgede anormal bir süreç yaşandığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu ifade mevcut durumu söylemsel düzeyde hafifleştirmek üzere bir işlev kazanmaktadır.

Tablo 4.27 (Devam)

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Döndü, dönüyor, dönecek” üçgeninde Suriyeli göçmenler kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H54: Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremlerin ardından 60 bin civarında Suriyelinin gönüllü olarak ülkesine döndüğünü belirtti: Hudutlardan kaçak geçişe asla müsaade etmeyiz, böyle bir şey söz konusu olamaz. (Sabah, 27.03.2023)	Abartma: “60 bin civarında Suriyeli”, “asla”, “böyle bir şey söz konusu olamaz”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: Dönen yüksek sayıda Suriyeli göçmenin sayısal verilerinin paylaşılması ve sınır güvenliğinden taviz verilmeyeceğine yönelik “asla” ve “söz konusu” olamaz gibi mutlak ifadelerin kullanılması yoğunlaştırma stratejisine işaret etmektedir. Öte yandan dönen Suriyeli göçmenlerin “gönüllü” olarak döndüğünün vurgulanması ise hafifleştirme stratejisine işaret etmektedir. Nitekim başta göçmenlerin depremlerden etkilendiğinin ifade edilmesi, bu geri dönüş mecbur kaldıklarını düşündürmektedir. Ancak bu mecburiyet siyasetler tarafından söylem düzeyinde sorumluluk taşımayan “gönüllük” kavramı ile ikame edilmiştir. Haber medyası da bu ifadeye ver vererek bu siyasal yaklaşımın yaygınlık kazanmasına katkıda bulunmaktadır.
--	--	---

Yoğunlaştırma/hafifleştirme stratejisi kapsamında “Döndü, dönüyor ve dönecek üçgeninde Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlerin dönüş süreçlerine yönelik söylemler incelenmiştir. Bu kategorideki haberlerin genellikle siyasal iktidara yakın haber medyası tarafından paylaşıldığı ve söylemin genellikle dengeli bir bakış açısı ile yapılandırıldığı görülmüştür (H51, H53, H54). Daha önce de belirtildiği gibi olumlu ve olumsuz haberler karşıt okurlar tarafından genellikle eleştirel bir süzgeçten geçer. Bu durumda kamuoyu geliştirmek güçleşir. Ancak nispeten daha az yorum içeren daha dengeli haberler bu şüphelerden daha uzaktır. Dengesiz haber tarafsız haber değildir. Yapısal olarak haberdeki denge unsurunu belirleyen referans noktası, en azından bu çalışma için, nispeten daha az yorum yapılmış olmasıdır. Yani muhabir hangi konudaki habere ne şekilde yer vereceğine hâlâ kendisi karar vermektedir. Bu karar haber kuruluşunun ekonomi politik formasyonundan bağımsız düşünülemez. Böylelikle dengeli haberler ideolojik üretim yapmak için verimli bir alan vaat etmektedir. Bu kategoride incelenen haberlerin tamamında sayısal veriler kullanılmıştır. Sayısal veri kullanımı retorik bir unsur olarak söylemde ikna geliştirmek üzere anlamlı bir başvuru olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin dönüşü ile ilgili somut olguların ciddiyeti ortaya konmaya

çalışılmıştır. Öyle ki kimi zaman dönmüş olanların sayıları verilmiş (H51, H53, H54) kimi zaman da ileride dönmekte olan ve dönecek olanların sayıları (H52) verilmiştir.

4.2.5.2 “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş” bağlamında Suriyeli göçmenler

“Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş” bağlamında Suriyeli göçmenler” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.28) ise şöyledir:

Tablo 4.28

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş bağlamında Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar	Yorum
H55: Toplantıda Suriyelilerin anavatanlarına gönüllü, güvenli ve onurlu dönüşlerinin sağlanmasının kolaylaştırılması vurgulandı. (TRT Haber, 10.05.2023)	Duygu ve Düşünce: “Anavatanlarına”, “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş”, “kolaylaştırılması”, “vurgulandı”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: Suriyeli göçmenlerin gönderilmesinde kullanılan “anavatanlarına” vurgusu aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin bu topraklara ait olmadığını ifade etmektedir. Bu vurgu, Suriyeli göçmenleri öteki olarak etiketlemek üzere başvurulmuş bir yoğunlaştırma stratejisi örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “vurgulandı” ifadesi yoğunlaştırma yapmak ve bir noktaya dikkat çekmek için işlevsel bir kullanımdır. Diğer taraftan “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş” ve “kolaylaştırılma” vurguları ise Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecine yönelik söylemsel düzeyde bir hafifleştirme stratejisi olarak değerlendirilmiştir.
H56: Türkiye, Rusya, İran ve Suriye Dışişleri Bakanları toplantısında, Suriyelilerin anavatanlarına gönüllü, güvenli ve onurlu dönüşlerinin sağlanmasının kolaylaştırılması vurgulandı (Habertürk, 10.05.2023)	Duygu ve Düşünce: “Anavatanlarına”, “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş”, “kolaylaştırılması”, “vurgulandı”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: Suriyeli göçmenlerin gönderilmesinde kullanılan “anavatanlarına” vurgusu aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin bu topraklara ait olmadığını ifade etmektedir. Bu vurgu, Suriyeli göçmenleri öteki olarak etiketlemek üzere başvurulmuş bir yoğunlaştırma stratejisi örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “vurgulandı” ifadesi yoğunlaştırma yapmak ve bir noktaya dikkat çekmek için işlevsel bir kullanımdır. Diğer taraftan “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş” ve “kolaylaştırılma” vurguları ise Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecine yönelik söylemsel düzeyde bir hafifleştirme stratejisi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.28 (Devam)

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş bağlamında Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H57: İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: 554 bin Suriyeli ülkesine gönüllü döndü. Onurlu dönüş için çalışıyoruz. Türkiye’de şu anda 3 milyon 381 bin Suriyeli var. Azalıyor, daha da azalacak (Milliyet, 25.05.2023)	Abartma: “554 bin Suriyeli”, “3 milyon 381 bin Suriyeli var” Duygu ve Düşünce: “Onurlu dönüş için çalışıyoruz” “Azalıyor daha da azalacak”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: “554 bin Suriyeli” ifadesi geri dönen Suriyeli göçmenlerin ne kadar çok olduğunu vurgulamak üzere kullanılmış ve yoğunlaştırma stratejisi örneği olarak değerlendirilmiştir. Ancak “Türkiye’de şu anda 3 milyon 381 bin Suriyeli var” ifadesi de oldukça yüksek bir sayı olmasına rağmen bu başvurum bir hafifleştirme stratejisi örneğidir. Bunun nedeni karşı argüman sahipleri olarak muhalefetin öne sürdüğü sayıların 8-12 milyon civarında olmasıdır. Diğer taraftan Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecine yönelik başvuru “onurlu dönüş için çalışıyoruz” ve “azalıyor daha da azalacak” ifadeleri açık bir hafifleştirme stratejisi örneği olarak değerlendirilmiştir.
H58: Suriyeli sığınmacıların “gönüllü ve güvenli geri dönüşü” kapsamında 554 bin kişi ülkesine döndü. 1 milyon kişinin daha Suriye’ye dönüşü için yapılacak ilk konutların temeli ise dün Cerablus’ta atıldı. (Yeni Şafak, 25.05.2023)	Duygu ve Düşünce: “Gönüllü ve güvenli geri dönüş”.	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: “554 bin kişi” geri dönerken “1 milyon kişinin daha” gideceğinin ifade edilmesi dönen ve döneceği öngörülen Suriyeli göçmenlerin sayısını vurgulamak üzere kullanılmış bir yoğunlaştırma stratejisi örneğidir. “Gönüllü ve güvenli geri dönüş” vurgusu ise Suriyeli göçmenlerin geri dönüş sürecine yönelik başvuru bir hafifleştirme stratejisi örneğidir.

Yoğunlaştırma/hafifleştirme stratejisi kapsamında “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş’ bağlamında Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlerin dönüş sürecine yönelik söylemler incelenmiştir. Çözümlenen haberlerde görülmüştür ki, dönen ve dönecek Suriyeli göçmenlerin sayılarına yer verilerek bir yoğunlaştırma, “gönüllü”, “güvenli” ve “onurlu” ifadeleri ile dönüş şekillerine yer verilerek bir hafifleştirme uygulanmıştır (Görsel 4.14). Bir önceki kategoride olduğu gibi bu kategoride de siyasilerden yapılan doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir ve haberler genel olarak siyasal iktidara yakın haber medyası tarafından paylaşılmıştır. Haberlerin hepsi olumludur. Tablodaki haberler ilgili kategoriyi temsil etmek üzere tüm haberler içinden seçilmiştir. Dolayısıyla siyasal iktidara yakın görünüm sergileyen bu tipolojideki haberler tablodaki haberler ile sınırlı değildir. Öte yandan benzer haberlere siyasal iktidar karşıtı haber medyası içinde değerlendirilen gazetelerden yalnızca BirGün gazetesi tarafından 27.03.2023 tarihinde “Hulusi Akar: Depremden sonra 60 bin Suriyeli gönüllü olarak ülkesine döndü”

başlıklı bir haber ile yer verilmiştir. Tek bir haberin genel olarak siyasal iktidara karşıt haber medyası üzerinden değerlendirme yapmak için elverişli olmaması nedeniyle bu habere çözümleme tablosunda yer verilmemiştir ve yalnızca bu paragraf içinde anılmıştır.

Görsel 4.14

H57 kodlu haber paylaşımı

“Döndü, dönüyor ve dönecek üçgeninde Suriyeli göçmenler” kategorisindeki haberler dönüşün somut göstergeleri üzerineyken, bu kategori altında değerlendirilen haberler göçmenlerin dönüş şekline vurgu yapmaktadır. Dönüş şekli üzerinde söylemsel doğruya hakimiyet önemlidir. Öyle ki kamuoyu oluşturmak için yapılandırılan metinlerde söylemsel doğruya hakimiyet kimi zaman olgusal gerçekliklere tercih edilmektedir. Bu durum söylemin doğruluk ve gerçeklik arasındaki konumunu yapısal ve epistemolojik olarak tartışmalı bir konuma itmektedir. Bu konu bugün iletişim bilimleri alanındaki en güncel tartışma konulardan biridir. Ancak bu tartışmalardan bağımsız olarak hem doğruluğun hem de olgusal gerçekliğin bir arada kullanılması hiç şüphesiz metnin daha güçlü bir söylemsel yapıya sahip olmasına katkıda bulunacaktır. Doğruluk normatif referanslara bağlı olarak daha öznel ve değişken bir yapıda iken olgusal gerçeklik kişisel değer yargılarından bağımsızdır. Örneğin herhangi bir maddenin tüketimi bir ülkede yasarken bir başkada ülkede yasa dışı kabul edilebilir. Yasallık ve yasa dışılık, bir ülkenin paydaşlarının geçmişte yaşadıkları ortak sosyokültürel deneyimler neticesinde geliştirdikleri ve sahip oldukları doğruluk normları dairesinde yaptığı hukuki bir değerlendirmedir. Ancak bu maddenin tüketiminin insan sağlığına olan faydaları ve zararları üzerine yapılan tıbbi değerlendirmeler

ise olgusal gerçekliğe işaret eder. Olgusal gerçeklikler kişisel ve kültürel normlardan farklıdır ve değişkenlik gösterme oranı nispeten zayıftır. Dolayısıyla olgusal gerçekliklerin aksi iddia edilmesi ve yanlışlanması genellikle güçtür. Bu nedenle daha çok ispat niteliği taşıyan bir yapıdadırlar. Bu yapılara söylemde retorik unsurlar çatısı altında sıklıkla başvurulur. Doğrular ise nispeten daha yerel normatif değerler ile yoğrulan bir yapıdadır. Doğrular ve olgusal gerçeklikler bir arada kullanıldığında söylem güç kazanır. Nitekim bu bağlamda hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi çatısı altında “Döndü, dönüyor ve dönecek üçgeninde Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haberler daha çok olgusal gerçekliklere işaret etmiştir. Olgusal gerçeklikler sayısal veriler öne sürülerek dile getirilmiştir. Diğer taraftan “Gönüllü, güvenli ve onurlu dönüş bağlamında Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haberler ise daha çok eylemlerin doğruluk yönüne dikkat çekilmiştir. Böylelikle de öne sürülen bir takım normatif değerler (gönüllü, güvenli, onurlu vb.) ile söylem toplumsal geçişkenliği yüksek bir hal kazanmıştır.

İki kategoride de incelenen haberlerin neredeyse tümü siyasilerin doğrudan alıntılarından oluşmaktadır. Dolayısıyla bu söylemlerin siyasi figürlerce yapılandırılarak haber medyası tarafından kamu ile paylaşıldığı unutulmamalıdır. Haber medyası özellikle siyasal söylem içeren haberlerin başlıkları belirlenirken editoryal bir pragmatizm ile sıklıkla tırnak içi ifadelerle yer verme konformizminden vazgeçerek, kamu yararı gözetilen bir eleştirelilik gözetmelidir. Aksi halde haber medyası zaman içinde siyasal söylemin bir uzantısı haline gelerek kamunun *watchdog* yani bekçi köpeği olma rolünü yitirir. Bekçi köpeği gazetecileri (*watchdog journalists*) toplumsal kaynakları toplum adına yöneten siyasileri, bürokratları, kamu kurumlarını hatta özel kurumları gözler. Kamu yararı aksine gelişmeler meydana geldiği takdirde yurttaşların hakkını korumak adına bu kişi ve/veya kurumlara sorular yönelterek denetler. Ardından toplumu bu konuda bilgilendirir (Odyakmaz, 2005, s. 86). Bu yaklaşım kimi kaynaklarda *watchdog journalism* (bekçi köpeği gazeteciliği) gibi ayrı bir gazetecilik dalı olarak sınıflandırılmış olsa bile bu ilkeler temel itibarıyla tüm gazetecilerin ödev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Hiç şüphesiz siyaset ve haber medyası yapısı gereği yakın bir ilişkiye sahiptir. Ancak bu ilişki bir gözleme ve denetleme ilişkisinden öteye geçmemelidir. Siyasi söylemler eleştirel bir süzgeçten

geçirilmeden doğrudan alıntı ile verileceği zaman tekrarla düşünülmelidir. Nitekim gazetecilik ve siyasal iletişim faaliyeti arasındaki en temel fark bu ayırmadan süregelmektedir.

4.2.5.3 “Mülteci ve sığınmacı deposu” olarak Türkiye

“‘Mülteci ve sığınmacı deposu’ olarak Türkiye” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.29) ise şöyledir:

Tablo 4.29

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Mülteci ve sığınmacı deposu olarak Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar	Yorum
H59: Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu (@kilicdarogluk): Türkiye Cumhuriyeti devleti Erdoğan'ın devleti değil. Ben Avrupa'nın sığınmacı deposu değilim. Kusura bakmayın diyeceğiz. Biz bunları göndereceğiz. İnsani koşullarda kendi ülkelerine gitmeleri lazım. Oturup anlaşma yapacağız (Habertürk, 23.05.2023)	Abartma: “Avrupa'nın sığınmacı deposu değilim”, “insani koşullarda” Duygu ve Düşünce: “Kusura bakmayın diyeceğiz. Biz bunları göndereceğiz. İnsani koşullarda kendi ülkelerine gitmeleri lazım. Oturup anlaşma yapacağız”	Yoğunlaştırma ve hafifleştirme: Türkiye'nin göç politikası “Avrupa'nın sığınmacı deposu” olarak nitelendirilerek yoğunlaştırma yapılmıştır. Suriyeli göçmenlerin gitmesi gerektiği keskin bir dille ifade edilmiştir. Bu kararlı duruş da bir yoğunlaştırma stratejisi olarak değerlendirilebilir. Göçmenlere karşı bu denli keskin bir tutum sıklıkla ayrımcı çağrışımları da beraberinde getirir. Buradan hareketle yapılan “insani koşullarda” vurgusu anlamlı görülmüştür. Bu kullanım açık bir hafifleştirme stratejisi örneğidir.
H60: “Türkiye'yi sığınmacı deposu yapmayacağız” Cumhurbaşkanı adayları Kemal Kılıçdaroğlu Hatay'da konuştu (Habertürk, 23.05.2023)	Abartma: “Türkiye'yi sığınmacı deposu yapmayacağız” Duygu ve Düşünce: “Türkiye'yi sığınmacı deposu yapmayacağız”	Yoğunlaştırma: Türkiye'nin göç politikası “sığınmacı deposu” olarak nitelendirilerek yoğunlaştırma yapılmıştır.
H61: Kılıçdaroğlu: Türkiye'yi sığınmacı deposu haline getirdiler. Türkiye'yi asla asla bir sığınmacı deposu yapamayacağız ve Türkiye'yi buradan kesinlikle çıkaracağız (Cumhuriyet, 23.05.2023)	Abartma: “Türkiye'yi sığınmacı deposu haline getirdiler.”, “asla”, “kesinlikle” Duygu ve Düşünce: “Türkiye'yi sığınmacı deposu haline getirdiler. Türkiye'yi asla asla bir sığınmacı deposu yapamayacağız ve Türkiye'yi buradan kesinlikle çıkaracağız”	Yoğunlaştırma: Türkiye'nin göç politikası “sığınmacı deposu” olarak nitelendirilerek yoğunlaştırma yapılmıştır. Bu yoğunlaştırma “asla” ve “kesinlikle” gibi ifadeler kullanılarak daha da pekiştirilmiş, böylelikle süreç ile ilgili olarak bir kararlılık vurgusu yapılmıştır.

Tablo 4.29 (Devam)

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Mülteci ve sığınmacı deposu olarak Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H62: Kemal Kılıçdaroğlu: Türkiye Avrupa’nın sığınmacı deposu mu? Bir sene içinde sığınmacıları göndereceğiz (Yeniçağ, 26.05.2023)	Soru cümlesi: “Türkiye Avrupa’nın sığınmacı deposu mu?” Abartma: “Bir sene içinde” Duygu ve Düşünce: “Türkiye Avrupa’nın sığınmacı deposu mu? Bir sene içinde sığınmacıları göndereceğiz”	Yoğunlaştırma: Soru yöneltilerek dolaylı yoldan Türkiye’nin göç politikası “Avrupa’nın sığınmacı deposu” şeklinde nitelendirilerek yoğunlaştırma yapılmıştır. “Bir sene içinde sığınmacıları göndereceğiz” ifadesi Suriyeli göçmenlerin hızlı bir şekilde geri gönderileceğine yönelik bir vaade işaret etmektedir. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin süratle gönderileceğine vurgu yapılarak yoğunlaştırma stratejisine başvurulmuştur.
--	--	---

Yoğunlaştırma/hafifleştirme stratejisi kapsamında “Mülteci ve sığınmacı deposu” olarak Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik söylemler incelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye bir ardiye gibi nitelendirilerek değersizleştirilmiştir. Bu değersizleştirme “sığınmacı deposu” ve “Avrupa’nın sığınmacı deposu” ifadeleriyle yoğunlaştırılarak yapılandırılmıştır (Görsel 4.15).

Görsel 4.15

H59 kodlu haber paylaşımı

Bu kategori altında paylaşılan haberlerin genel olarak göçmen karşıtı bir tutum sergilediği ifade edilebilir. İlgili söylemler genellikle muhalefet liderinin doğrudan ifadelerinden oluşmaktadır. Bu nedenle bu tutumun iktidar karşıtı haber medyası tarafından daha çok sahiplenileceği öngörülebilir. Ancak bu kategori altında incelenen haberlere bakıldığında haberlere hem siyasal iktidar yakın hem de siyasal iktidar karşıtı haber medyası tarafından yer verildiği görülmüştür. Buradan hareketle göçmen karşıtı tutumun daha çok iktidar karşıtı haber medyasının sahipleneceği yönündeki öngörü ilk bakışta yanlış bir genelleme gibi olarak görülse de öyle değildir. Öyle ki siyasal iktidar yanlısı haber medyası muhaliflerin ifadelerine siyasal iktidar karşıtı haber medyası gibi muhaliflere destek vermek için yer vermemiştir. Haberin hangi *medium* yani ortamda paylaşıldığı önemlidir. Örneğin “Türkiye Avrupa’nın sığınmacı deposu mu? Bir sene içinde sığınmacıları göndereceğiz” başlıklı bir haber iktidar yanlısı haber medyası tarafından paylaşıldığında “göç politikasına yönelik bir çözüm” olarak okunabilirken, karşıt haber medyası tarafından paylaşıldığında “göçmen karşıtı bir söylem” olarak değerlendirilebilmektedir. Burada haberin içeriği kadar haber medyasının siyasal eğilimleri ve ekonomi politik duruşu da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda özellikle Habertürk gazetesinin göçmenlere yönelik olumsuz iki habere yer vermesi anlamlı görülmüştür. Habertürk gazetesi Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan haberler içinde en çok (50) dengeli haber yapan haber kuruluşu olmuştur. Toplamda yalnız 8 olumsuz haber paylaşmıştır. Bu 8 haberin 7’si muhalif siyasilerin demeçlerinden oluşmaktadır. Bu 7 haber şöyledir:

ATA İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Dr. Sinan Oğan: 20 bin Suriyeli olsa sorun etmezdik. 6-7 milyon Suriyeli var. Suriyeli kadının doğurganlık hızı 5.3'e çıkıyor. Türkiye'deki kadının doğurganlık oranı 1.3. Türkiye'de 13 milyon göçmen var. Önemli kısmı kaçak (Habertürk, 19.04.2023)

Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ: “Hiç çobanımız yok, Suriyeli çoban olmazsa hayvanlarımıza kim bakacak?” diyorlar. Türk çobanları astronot mu oldu son on senede? Kötü bir tarım politikası uyguladınız ve köyleri tahrip ettiniz. Doğru düzgün para verersen Türk çoban da bulursun (Habertürk, 25.05.2023)

Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu (@kilicdaroglu): Türkiye Cumhuriyeti devleti Erdoğan'ın devleti değil. Ben Avrupa'nın sığınmacı deposu değilim. Kusura bakmayın diyeceğiz. Biz bunları göndereceğiz. İnsani koşullarda kendi ülkelerine gitmeleri lazım. Oturup anlaşma yapacağız (Habertürk, 23.05.2023)

Millet İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Kılıçdaroğlu, yeni bir “Bay Kemal’in Tahtası” videosu yayınladı: Onuruyla çalışanlar hayat pahalılığı altında eziliyor. Türkiye dünyanın ucuz iş gücü deposu değil. Türkiye batının mülteci kampı da değil. Buna artık izin vermeyeceğiz... (Habertürk, 25.04.2023)

Millet İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu, Avrupa merkezli bir gazetenin, “Muhalefet seçimi kazanırsa Türkiye'nin AB ile mülteci anlaşmasına ne olacak?” başlıklı haberine “Başından beri bu konu hakkında fikrim çok net. Önce Türkiye” şeklinde yanıt verdi (Habertürk, 30.03.2023)

Siyaset iftira atmak, kumpas kurmak değildir. Allah bizi sahtekarlardan korusun. “Türkiye'yi sığınmacı deposu yapmayacağız” “Bölgeyi üretim üssü haline getireceğiz” Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu Hatay'da konuştu (Habertürk, 23.05.2023)

DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan: Yaklaşık 200 bin Suriyeli Sayın Erdoğan'ın tek imzasıyla vatandaş yapıldı. Geri kalan Suriyeliler de şimdi “Belki ben de olurum” diyor. Türkiye'deki kadar kolay vatandaşlık hiçbir yerde yok (Habertürk, 21.05.2023)

Bu bulgular Habertürk’ün Suriyeli göçmenler konusunda siyasal iktidara daha yakın bir görünüm sergilediği yorumunu desteklemektedir. Muhaliplere yönelik paylaşılan haberlerin olumsuz olması değil ama olumsuz haberlerin neredeyse tamamının iktidar karşıtı siyasalere yönelik olması, gazetenin politik olarak en azından Suriyeli göçmenler konusunda siyasal iktidara daha yakın bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle söylenebilir ki, haberin yalnızca içeriği üzerinden yorumlama yapmak kimi zaman yanılgılara sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla haber çözümlemelerinde yalnızca içerik analizi metodu uygulanarak varılan değerlendirmelerin zaman zaman yanılgılara sebebiyet verebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle karma metodoloji olası yanlış ve eksik değerlendirmeleri engellemek için hâlâ etkili yaklaşımlardan biridir.

4.2.5.4 “Yük” olarak Suriyeli göçmenler

“‘Yük’ olarak Suriyeli göçmenler” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.30) ise şöyledir:

Tablo 4.30

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “‘Yük’ olarak Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar	Yorum
H63: Kılıçdaroğlu’ndan büyükelçilere ‘göçmen’ mesajı: Bu yükü nereye kadar çekeceğiz? (Yeniçağ, 20.04.2023)	Soru Cümleleri: “Bu yükü nereye kadar çekeceğiz?” Duygu ve Düşünce: “Bu yükü nereye kadar çekeceğiz?”	Yoğunlaştırma: “Bu yükü nereye kadar çekeceğiz?” ifadesi gerçek bir soru değildir. Suriyeli göçmenlerin varlığını bir yük olarak kabul eden ve toplumu bunun ne kadar daha süreceğini sorgulamaya iten bir sorudur. Böylelikle göç politikası üzerinde bir belirsizlik oluşturularak savunulan argüman üzerinde bir yoğunlaştırma uygulanmıştır. Öte yandan “göçmen” ifadesi tırnak içine alınmıştır. Bu kullanım bir yoğunlaştırma stratejisi örneği olarak değerlendirilebilir. Böylelikle haber kuruluşunun Suriyeli göçmenler için kullanılan “göçmen” kavramına karşı eleştirel bir bakış sergilediği anlaşılmaktadır.
H64: Evren Devrim ZELYUT yazdı “Avrupa rahat bir yaşam sürerken, Türkiye toplum ve ekonomi olarak göçmen yükünü çekti. Şimdi bu maliyete AB'nin de ortak olması gerekecektir. Bu bağlamda 4-5 milyar euroluk bir paket sürpriz olmayacaktır.” (Yeniçağ, 24.05.2023)	Abartma: “Türkiye toplum ve ekonomi olarak göçmen yükünü çekti.”, “Bu bağlamda 4-5 milyar euroluk bir paket sürpriz olmayacaktır.” Duygu ve Düşünce: “Avrupa rahat bir yaşam sürerken, Türkiye toplum ve ekonomi olarak göçmen yükünü çekti. Şimdi bu maliyete AB'nin de ortak olması gerekecektir. Bu bağlamda 4-5 milyar euroluk bir paket sürpriz olmayacaktır.”	Yoğunlaştırma: Türkiye’nin göçmen politikalarında yaşadığı zorluklar “yük” olarak ifade edilerek Avrupa’nın da bu faturaya ortak olması gerektiği öne sürülmüştür. Buradaki “yük” kullanımı bir yoğunlaştırma stratejisidir. Öte yandan Avrupa’nın ortak olması gerektiği düşünülen faturanın “4-5 milyar Euro” olduğu ifade edilmiştir. Bu sayısal ifade de bir yoğunlaştırma stratejisi örneğidir.

Yoğunlaştırma/hafifleştirme stratejisi kapsamında “Yük olarak Suriyeli göçmenler” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik söylemler incelenmiştir. Çözümlenen haberler incelendiğinde paylaşımların genellikle olumsuz olduğu ve karşıt haber medyası tarafından yapıldığı görülmüştür. Haberlerde Suriyeli göçmenler bir yük olarak etiketlenmiştir (Görsel 4.16). Suriyeli göçmenlerin sayısal varlığına ve ekonomiye olan etkilerine yönelik eleştiriler “yük” ifadesi ile yoğunlaştırılarak aktarılmıştır.

Görsel 4.16

H63 kodlu haber paylaşımı

4.2.5.5 “Önce Türkiye”

“Önce Türkiye” başlığı altında değerlendirilen bazı haberlerin çözümlendiği tablo (Tablo 4.31) ise şöyledir:

Tablo 4.31

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Önce Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlmeleri

Haber	Dilbilimsel araçlar	Yorum
H65: Millet İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu, Avrupa merkezli bir gazetenin, “Muhalefet seçimi kazanırsa Türkiye'nin AB ile mülteci anlaşmasına ne olacak?” başlıklı haberine “Başından beri bu konu hakkında fikrim çok net. Önce Türkiye” şeklinde yanıt verdi (Habertürk, 30.03.2023)	Soru Cümlesi: “Muhalefet seçimi kazanırsa Türkiye'nin AB ile mülteci anlaşmasına ne olacak?”, “Başından beri bu konu hakkında fikrim çok net. Önce Türkiye” Duygu ve Düşünce: “Başından beri bu konu hakkında fikrim çok net. Önce Türkiye”	Yoğunlaştırma: Gazetecinin yönelttiği soruya yönelik olarak verilen “Başından beri bu konu hakkında fikrim çok net. Önce Türkiye” yanıtı “başından beri”, “çok” ve “önce” gibi mutlakiyet içeren ve kararlılığı çağrıştıran ifadeler içermektedir. Bu başvurular yoğunlaştırma stratejisine işaret etmektedir.

Tablo 4.31 (Devam)

Hafifleştirme/yoğunlaştırma stratejisi kapsamında “Önce Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haber çözümlemeleri

H66: Kılıçdaroğlu'ndan Euronews'e göçmen anlaşması cevabı ‘Bu konu hakkında çok netim. Önce Türkiye’ (Yeniçağ, 30.03.2023)	Duygu ve Düşünce: “Bu konu hakkında çok netim. Önce Türkiye”	Yoğunlaştırma: “Bu konu hakkında çok netim. Önce Türkiye” yanıtı “çok” ve “önce” gibi mutlakiyet içeren ve kararlılığı çağrıştıran ifadeler içermektedir. Bu başvurular yoğunlaştırma stratejisine işaret etmektedir.
---	---	--

Yoğunlaştırma/hafifleştirme stratejisi kapsamında “Önce Türkiye” kategorisinde değerlendirilen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik söylemler incelenmiştir. Bu söylem 1992 yılında Avusturya’daki Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) tarafından parti programında göçmen karşıtı söylemi vurgulamak için kullanılan ve sonradan Ruth Wodak (2001b, s. 72-94) tarafından da çözümlenen “Önce Avusturya” retoriği ile birebir örtüşmektedir. Wodak tarafından ortaya konulan çözümleme neticesinde bu söylem yapısı, göçmen karşıtlığı ve ırkçılık gibi ayrımcı tutumları meşrulaştırmak üzere milliyetçi hassasiyetlere sıklıkla başvuran bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu çalışma kapsamında çözümlenen haberler de Wodak tarafından öne sürülen bulgular ile uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Çalışma kapsamında çözümlenen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik sorulan bir soruya “Önce Türkiye” şeklinde karşılık verilmesi dolayı olarak göçmenlerin Türkiye iç grubunda bulunmadığına işaret etmektedir (Görsel 4.17).

Görsel 4.17

H65 kodlu haber paylaşımı

Bu yaklaşım ile bir öncelik belirlenerek ülke çıkarları öne sürölmüş ve böylelikle göçmenlere yönelik sergilenecek tutumların daha milliyetçi bir bakış açısı ile değeriendirileceğine yönelik sinyaller verilmiştir. Bu tutum ülke çıkarlarının öne sürölerek göçmen karşıtı duruşun açık bir şekilde ifade etmekten kaçınılması olarak değeriendirilmiştir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma 2023 yılındaki genel seçimler süresince Türk haber medyasının X platformu üzerinden paylaşmış olduğu Suriyeli göçmen haberlerini analiz etmek için tematik içerik analizine başvurmuş ardından Wodak'ın söylem tarihsel yaklaşım modelini temel olarak eleştirel pencereden bir değerlendirme yapmıştır. STY bu değerlendirmeleri yaparken üç yönlü ve iç içe geçen bir eleştiri yaklaşımı gözetir. Bunlar şöyledir (Wodak, 2001b, s. 64-65): (1) STY metin ve söylemdeki tutarsızlıkları ve çelişkileri saptamayı amaçlar. Bu tutarsızlıklar ve çelişkiler ideolojik pınarlar gibidir. İdeolojiler burada doğar. (2) STY söylemin açık veya gizli ama mutlaka ikna edici ve manipülatif yapısını açığa çıkarmaya çalışır. Böylelikle araştırmacı sosyotarihsel bir yaklaşım sergiler. Bu yönüyle STY yalnızca metinleri yapısal olarak çözümlemekle kalmaz bu yapıları toplumsal, tarihsel, politik, ekonomik vb. bağlamlar ile daha geniş bir çerçevede değerlendirir. Bunu yaparken toplumsal kuramlar, iletişim kuramları ve söylem stratejilerinin dönüştürücü potansiyelini analiz ederek ortaya koyar. (3) Prognostik eleştiri veya diğer bir deyiş ile öngöründe bulunan eleştiri yaklaşımı ile iletişimin dönüştürülmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunur. Bu doğrultuda STY yalnızca çözümleme ile sınırlı kalmayarak ileriye dönük projeksiyonlar oluşturmayı, önerilerde bulunmayı ve inisiyatiflere ön ayak olmayı hedefler. Çözümlemeleri her zaman praksis potansiyelini göz önünde bulundurarak yapar. Bu bağlamda sonuç bölümü yukarıda sıralanan STY ilkeleri gözetilerek yorumlanmış olup çalışma kapsamında elde edilen bulgular dört başlık altında toplanmıştır.

• Suriyeli göçmen söyleminin genel bir portresi

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında görülmüştür ki Suriyeli göçmen söyleminin yapılandırılmasında tercih edilen temsiller ideolojik bir pencereden değerlendirilerek araçsallaştırılmıştır. Suriyeli göçmenler olumlu temsiller ile anılmak istendiğinde “kardeş” ve “mağdur” portreleri ile sunulurken, olumsuz temsiller ile karakterize edilmek istendiğinde “yük”, “toplumsal uyumsuzluk” ve “güvenlik tehdidi” gibi temalar ile ilişkilendirilmiştir. Bu temsillerin seçim süreci boyunca sertleştiği ve göçmen karşıtı söylemin ekonomik kriz gibi toplumsal sorunlarla paralel olarak yoğunlaştığı görülmüştür. Bu çelişkili temsiller toplumdaki kutuplaşmanın derinleşmesine neden olmuştur. Öyle ki Suriyeli göçmenler haberlerde kimi zaman “bizler” kimi zamansa “onlar”

grubuna dahil edilmiştir. Bu ikilik Suriyeli göçmenlerin toplum tarafından algılanış biçimlerini etkilemektedir. Böylelikle 2023 genel seçimleri bağlamında yapılan bu çalışmada medyanın işlevinin yalnızca bilgi aktarmak olmadığı, medyanın aynı zamanda ideolojik bir yeniden üretim alanı olduğu bir kez daha görülmüştür. Suriyeli göçmenler seçim süresi boyunca bu ideolojik üretimin temalarından yalnızca biri olmuştur. Bu durumda haber medyası gerek toplumda göçmenlere yönelik algının şekillenmesi gerekse devletin izlediği göç politikalarının başarıma ulaşması konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

Haber dili toplumdaki göçmen algısının yapılandırılmasında önemli bir etmendir. Çalışma kapsamında yapılan araştırmada Suriyeli göçmenlerin haber medyası tarafından genellikle “Suriyeli”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” gibi farklı anlam katmanlarına sahip kavramlar ile ifade edildiği görülmüştür. Bu bağlamda haber medyasının en çok “Göçmen” ifadesine başvurduğu saptanmıştır. “Göçmen” ifadesine en fazla Habertürk ve Yeni Akit yer vermiştir. “Göçmen” kullanımı, yapısı gereği daha eklektik bir ifade olarak dikkat çekmektedir. Öyle ki başına alacağı ön ada bağlı olarak “göçmen” ifadesi olumlu, olumsuz veya dengeli bir bakış açısı ile yapılandırılabilir. Bu ön ad tercihleri yapısal olarak sergilenen yanlı tutumu gözler önüne sermektedir. Nitekim çalışma kapsamında toplanan haberler incelendiğinde Türkiye’ye girmeye çalışan Suriyeli göçmenler “kaçak göçmen” olarak adlandırılırken, Avrupa’ya gitmeye çalışan Suriyeli göçmenler “düzensiz göçmen” gibi ifadelerle adlandırılmıştır. Bu duruma bağlı olarak Avrupa’ya gitmek isteyen Suriyeli göçmenler “bulundu” ve “kurtarıldı” şeklinde insancıl bir yaklaşım ile haberleştirilirken, Türkiye’ye girmek isteyen Suriyeli göçmenler “yakalandı” ve “göz altına alındı” gibi ifadeler ile kriminalize edilerek haberleştirilmiştir. Bu kullanımlar Suriyeli göçmen söylemine ilişkin ideolojik tarafgirliğin dilsel düzeydeki yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Salt “Suriyeli” kullanımı barındırdığı etnik vurgu dolayısıyla haberlerde daha çok ayrımcı tutumları pekiştiren bir ifade olarak işlev kazanmıştır. Öte yandan “mülteci” ve “sığınmacı” kullanımları arasında belirgin bir ayrım gözetilmemiş olup kavramların genellikle birbiri yerine kullanıldığı görülmüştür. Ancak araştırma neticesinde elde edilen bulgular “mülteci” ve “sığınmacı” ifadelerinin geçmişten günümüze farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Nitekim geçmiş dönemde yapılan araştırmalar incelendiğinde 2011-2015

yılları arasında yani göçün erken döneminde “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarının içinde geçtiği Suriyeli göçmen haberlerin daha olumlu bir anlama sahip olduğu görülmüştür. Nitekim bu araştırmalardan biri olarak Paksoy ve Şentöregil (2018, s. 246) tarafından ilk beş yılı modelleyerek yapılan çalışma kapsamında incelenen 2321 haberin yüzde 48,2’sinin olumlu, yüzde 39,4’ünün dengeli ve yüzde 12,4’ünün ise olumsuz bakış açısına sahip olduğu saptanmıştır. Ancak 2023 yılındaki genel seçim süresince yapılan haberlerde “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarının olumlu veya olumsuz anlam fark etmeksizin genel olarak Suriyeli göçmenleri ifade etmek üzere başvuru kavramlara dönüştüğü gözlemlenmiştir. “Sığınmacı” en çok Yeniçağ ve Sözcü gibi karşıt haber medyası tarafından tercih edilirken, “mülteci” en çok Yeni Şafak ve Yeni Akit gibi siyasi iktidarı destekleyen haber kuruluşları tarafından tercih edilmiştir. Ancak buna rağmen bu kavramlara en çok başvuran haber kuruluşları da dahil olmak üzere hiçbir haber kuruluşunun mutlak suretle “sığınmacı” veya “mülteci” kavramlarından birini daha çok vurgulamak yönünde anlamlı bir tasarrufta bulunmadığı görülmüştür. Her iki kavram da birbiri yerine kullanılan ve geçişkenliğe sahip ifadeler halini almıştır. Böylelikle buradan hareketle her iki kavramın da zaman içinde terminolojik bir erozyona uğradığı önerilebilir. “Mülteci” ve “sığınmacı” kavramları birbirinden farklı niteliklere sahip hukuki statülerdir. Ancak haber medyası her iki kavramı da sıklıkla birbiri yerine kullanarak bu kavramların toplum tarafından eş anlamlı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu çalışma Suriyeli göçmen söyleminin siyasal bağlamlarla ilişkili olarak dinamik bir şekilde yapılandırıldığını ortaya koymuştur. Böylelikle dilin ideolojik bağlamlardan bağımsız bir yapı olarak değerlendirilemeyeceği, dolayısıyla kullanılan ön adların yalnızca bir kelime tercihi olmanın ötesinde ideolojik bir duruşa işaret ettiği görülmüştür. Bu doğrultuda göçmenlere yönelik adlandırmaların göçmen politikaları ve göçmen algısını etkileyeceği unutulmamalıdır.

Söylem, düşüncelerin dilsel düzeyde gerekçelendirilerek yapılandırılması olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle söylemin bir düşüncüyü gerekçelendirerek bu düşüncenin meşrulaştırılmasına hizmet ettiği önerilebilir. Söylem, söylem sahibinin çıkarları doğrultusunda çeşitli stratejilere başvurularak dilsel düzeyde yapılandırılır. Böylece her söylem doğrudan veya dolaylı yoldan bir niyet içermektedir. Söylem sahibinin en nihai niyeti söylemin muhatabının rızasını kazanmaya çalışmaktır. Buradan hareketle söylemin iki temel

bileşenden meydana geldiği ifade edilebilir: dil ve ideoloji. Söylem ideoloji ile hayat bulur, dil ile görünürlük kazanır ve paylaşıma elverişli bir forma kavuşur. Geniş anlamda dil, kullanıcılarının üzerinde çeşitli düzeylerde ortak anlayışlar geliştirdiği göstergeler sayesinde etkileşime girmeyi mümkün kılan bir iletişim aracıdır. Bu yönüyle dil söylemin omurgasıdır. Dil; yazı, tiyatro, müzik, fotoğraf, heykel, moda, jest ve mimikler gibi anlatıyı mümkün kılabilen herhangi bir ifade sistemi olabilir. İdeoloji ise basit bir şekilde tanımlamak gerekirse herhangi konu hakkında öne sürülen görüşlerden ve/veya ilkelerden oluşan bir düşün sistemi olarak kabul edilebilir. Söylem, ideolojilerin gerekçelendirilmesi adına işlev gören bir yeniden üretim mekanizmasıdır. Dolayısıyla söylem aynı zamanda ideolojilerin argümanlar düzeyinde birbiriyle çarpıştığı bir mücadele alanıdır. Bu nedenle söylemin dil ve ideolojiden bağımsız olarak düşünülmesi ve çözümlenmesi mümkün değildir.

Söylemin düşünsel olarak hangi tema ve konular ekseninde gerekçelendirildiği söylemin meşrulaştırmaya çalıştığı ideolojiyi açığa çıkarmak için önemlidir. Böylelikle söylem ile inşa edilmeye çalışılan ideolojinin temellerine ışık tutulabilir. Buradan hareketle çalışma kapsamında Suriyeli göçmen söylemi yapılandırılırken hangi tema ve konulara yer verildiği incelenmiştir. 2023 genel seçimleri süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemine yönelik en çok işlediği tema “göçmen sorunları” olmuştur. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin haber medyası tarafından büyük oranda sorunlar ile anılan bir grup olarak resmedildiği görülmüştür. Haber medyasının en çok haberleştirdiği temanın “göçmen sorunları” olması hiç şüphesiz göçmen karşıtı görüşlerin güç kazanmasına katkıda bulunmaktadır. “Göçmen sorunları” temasının ön plana çıkarılması seçim ekseninde şekillenen politik gündemi etkilemek ve kamuoyu oluşturabilmek adına anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan haberler incelendiğinde “göçmen sorunları” teması altında yapılan haberler ile kamuoyu oluşturma çabasının kimi zaman göçmenler hakkındaki olumsuz algıyı ortadan kaldırmak kimi zamanda pekiştirmek üzerine olduğu görülmüştür. En çok işlenen ikinci tema ise “yardım” olmuştur. Alanyazındaki geçmiş araştırmalar incelendiğinde “yardım” temasının Suriyeli göçünün erken dönemleri olan 2011-2015 yılları arasında da Türk haber medyasında en çok işlenen temalardan biri olduğu görülmektedir. Bu haberlerde genel olarak Suriyeli göçmenlerin yaşam koşulları ileri sürülmüş olup haberler çoğunlukla kardeşlik söylemi ekseninde yapılandırılmıştır. Bu

Çalışma neticesinde elde edilen bulgular ışığında gör÷lmektedir ki Suriyeli göçmenler 2023 yılında da “yardım” teması altında sıklıkla anılmaya devam etmektedir. Ancak 2023 yılına gelindiğinde “yardım” teması altında yapılan haberler geçmişe oranla daha olumsuz bir çizgiye doğru evrilmiştir. Bu olumsuz görünüm etkisini seçim döneminde çok daha belirgin bir şekilde göstermiştir. Öyle ki araştırma kapsamında “yardım” teması altında incelenen haberlerde seçim döneminde Suriyeli göçmenlerin ücretsiz olarak faydalandığı hizmetler ve bu bağlamda yapılan harcamalar ön plana çıkmıştır. Nitekim “yardım” tematik olarak hâlâ en çok işlenen başlıklardan biri olmaya devam etse bile nitelik yönüyle dönüşüm geçirmiştir. Bu durum kamu tarafından haksızlığa uğramış olma duygusunu tetiklemekte ve göçmen karşıtı tutumların pekişmesine katkıda bulunmaktadır. Seçim gibi ikna edici iletişim kampanyalarının ön plana çıktığı dönemlerde söylemdeki radikal tutum ve görüşlerin seçim dışı döneme kıyasla artış göstermesi öngörülebilir bir durumdur. Ancak bu artışın aynı zamanda toplumdaki kutuplaşma iklimini de beraberinde getirdiğı unutmamalı, kutuplaşma ikliminin doğurduğu nefret dili ve derinleşen toplumsal ayrışmaların seçim dönemi sona erdiğinde sürmeye devam edeceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu bağlamda haber medyası yalnızca bir enformasyon kaynağı olmadığını anımsamalı, yapmış olduğu haberler ile taşımakla yükümlü olduğu kamuoyu oluşturma salahiyetinin her daim bilincinde olmalıdır.

2023 genel seçimleri süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemine yönelik en çok yer verdiği konu “göçmen sayıları” olmuştur. Söylemde sayısal veri kullanımı retorik bir başvuru olarak önemli bir söylem stratejisidir. Sayısal veri kullanımı söylemin dayandığı argümanların pekiştirilerek inandırıcılık kat sayısının artmasına katkıda bulunur. Araştırma kapsamında incelenen haberlere bakıldığında bu sayılara genellikle göçmenleri; demografik tehdit, ekonomik yük ve yasadışı yollarla göce girişen kimseler olarak sunmak üzere başvurulduğu gör÷lmüştür. Suriyeli göçmen nüfusuna dair sayısal veriler göçmenler için sıklıkla kullanılan “akın” gibi olumsuz çağrışımlarla yüklü metaforlarla verilmiştir. Bu dil demografik gerekçeler ile pekişerek milliyetçi tutumları harekete geçirmektedir. Böylelikle Suriyeli göçmenlerin büyük kentlerin ve ulusun geleceğı adına önemli bir tehdit olduğu yönündeki görüşler güç kazanmaktadır. Yapılan araştırma neticesinde gör÷lmüştür ki göçmen sayıları haber medyasında seçim süresi boyunca siyasal tartışmalara en çok sahne olan konu başlığı olmuştur. Böylelikle göçmenlere yönelik algı göçmen sayıları üzerinden

şekillendirilerek kamuoyu oluşturma yolları aranmıştır. Siyasal iktidar karşıtı haber medyası genellikle geçici koruma altındaki Suriyeli göçmen sayılarının gerçekte resmî rakamların üç ile dört katı kadar daha üzerinde olduğunu öne süren demeçlere yer vermiştir. Öte yandan siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen haber kuruluşları ise resmî verileri öne sürerek Suriyeli göçmen sayılarının o kadar fazla olmadığını ifade eden demeçleri haberleştirme eğiliminde olmuştur. Sayısal veriler üzerine girilen bu düellonun aktörleri doğrudan haber medyası olmasa bile hangi tarafın demecine yer verileceğine karar vermek en nihayetinde haber kuruluşunun inisiyatifindedir. Dolayısıyla hangi demecin haberleştirileceği konusundaki tasarruf haber medyasının ekonomi politik duruşu ile doğrudan ilişkili olduğu için bu yöndeki tercihler haber medyasının ideolojik tutumu ile birlikte okunmalıdır. Bu bağlamda araştırma kapsamında elde edilen bulgular ışığında görülmektedir ki seçim süresi boyunca, “Suriyeli göçmenler” başlığı siyasal bir malzeme olarak araçsallaşmış, ideolojik bir aparat işlevi görmüştür. Suriyeli göçmenlerin topluma verdiği düşünülen katkı veya zarar büyük oranda siyasal bir pencereden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler siyasal yakınlık beslenen ideolojik tutumlar ile eklemlenmiş, sığ ve derinliksiz önermeler olmaktan öteye geçememiştir.

“Göçmen sayıları” konusunun ardından en çok yer verilen konu başlığı “Avrupa’ya düzensiz göç” olmuştur. Bu başlık altında Suriyeli göçmenler sıklıkla Avrupa’ya gitme çabası içinde resmedilmiştir. Yapılan haberler genellikle deniz yolu ile Türkiye kıyılarından Avrupa’ya göç etme girişiminde bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik arama kurtarma faaliyetlerini konu almış ve genellikle kahramanca bir tutumla haberleştirilmiştir. Bu haberlerde Suriyeli göçmenler genellikle haberlerde yer verildiği şekliyle yetkililer tarafından “kurtarılmış” ve emniyetleri sağlanmıştır. Böylelikle Türkiye’nin Suriyeli göçmenler için gösterdiği özveri ve insani yaklaşım ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Hiç şüphesiz bu yaklaşım da politik düzlemde kamuoyu oluşturmak üzere işlevsel bir niteliktedir. Bu tutum aynı zamanda Türkiye’nin uluslararası kamu nezdinde göçmenlere karşı izlediği insani tutumların vurgulanması adına da önem taşımaktadır. “Avrupa’ya düzensiz göç” konusunun ardından en çok işlenen konular sırasıyla “Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri” ve “Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştiri” olmuştur. Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikalarının mevcut siyasal iktidar tarafından belirlenmiş olmasına rağmen

muhafeletin göç politikalarının, hükümetin göç politikalarından daha fazla eleştirilmiş olması tartışmaya değer bir bulgu olarak dikkat çekmiştir. Bu bulgu siyasal iktidara yakın haber medyasının Suriyeli göçmenler konusunu siyasal bir algı malzemesi olarak kullandığını göstermektedir. Seçim süresince siyasal iktidara yakın haber medyasının muhafeletin göç politikaları üzerinden yürütmeye çalıştığı eleştiriler siyasal iktidarın göç politikaları üzerindeki sorumluluklarını görünmez kılarak gölgelemeye yönelik bir söylem stratejisi olarak değerlendirilmiştir. Bu bulgu aynı zamanda 2023 yılı itibarıyla Türk haber medyasının ekonomi politik yapısının tartışılması ve yeniden değerlendirilmesinin gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

- **Statükonun devamı için işlevsel bir “habercilik”: Dengeli haber**

Araştırma kapsamında yapılan haberler olumlu, olumsuz ve dengeli olmak üzere üç bakış açısı altında sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda olumlu haberlerde Suriyeli göçmenler genellikle yardıma muhtaç kimi zaman da kahraman kimseler olarak sunulmuş ve duygusal vurgular ön plana taşınmıştır. Olumsuz haberlerde göçmen politikaları, Suriyeli göçmenlerin faydalandığı ücretsiz hizmetler ve göçmen sayıları hakkında yapılan haberler dikkat çekmiştir. Bu haberlerde Suriyeli göçmenler sıklıkla işgalci, saldırgan, ihanet eden ve hain olarak sunulmuştur. Dengeli haberlerde sayısal veri paylaşımı ön plana çıkmıştır. Çalışmada en çok yer verilen konu olan göçmen sayıları hakkında yapılan haberlerin 138’i dengeli, 35’i olumlu, 15’i olumsuz haberdan oluşmuştur. Dengeli haberler genel olarak şu konu başlıkları altında listelenmiştir: geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin güncel sayıları, geri dönen Suriyeli göçmenler, geri dönmesi öngörülen Suriyeli göçmenler ile Avrupa ve Türkiye’ye yasa dışı yollarla girmeye çalışan Suriyeli göçmenler.

Araştırma kapsamında yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 50’si dengeli haberlerden oluşmaktadır. Bu durum Suriyeli göçmenler konusunda üzerine yoğunlaşıldığı görülen dengeli bakış açısını ve bu yoğunlaşmanın nedenlerini tartışmayı gerekli kılmaktadır. Medyanın sıklıkla topluma tarafsız olduğunu ispatlamak yönünde bir algı inşa etmeye çalıştığı görülür. Bu algıya hizmet eden en önemli habercilik pratiklerinden biri de dengeli haberlerdir. Dengeliliğin “tarafsızlık” olmak ile aynı şey olduğu yönündeki anlayış çoğu zaman haber kuruluşlarının ticari ve ideolojik ajandalarını şekillendirmek üzere başvurdukları stratejik bir illüzyondur. Kaldı ki habercinin tarafsız olma iddiası haberin

kamusal bir misyona sahip olması dolayısıyla haberin doğası ile baştan çelişkili bir tutuma işaret etmektedir. Bunun da ötesinde haberin dilsel yapısı gereği tarafsız olabilmesi mümkün müdür bu da bir başka önemli tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haber kuruluşlarının dengeli olmak ve böylelikle tarafsız görünmek yönündeki tutumları bir takım çelişkili görünümlere sahne olmaktadır. Nitekim haber kuruluşlarının finansal olarak serbest piyasa dinamiklerine göbekten bağlı oluşu ve iktidarlar (siyasal, finansal, toplumsal vb.) ile kurduğu zımni ittifaklar haber kuruluşlarının “tarafsızlığını” tartışmaya açmaktadır. Haber medyasının içinde bulunduğu bu karmaşık ilişkiler bağı haber medyasının mevcut düzenin yeniden üretim süreçlerine nasıl hizmet ettiğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle haber medyası üzerinde yapılacak olan değerlendirmeler çok daha geniş bir düzlemde yürütülmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda ekonomi politik yaklaşım iletişim araştırmacılarına önemli bir düşünsel pencere sunmaktadır. Öyle ki ekonomi politik yaklaşım medyanın sahiplik yapısı, sermaye ve iktidarlar arasındaki bağa mercek tutarak medya metinlerini eleştirel bir perspektiften değerlendirir. Böylece ekonomi politik yaklaşım bu çalışma kapsamında dengeli haberlerin işlevi ve onu doğuran gerekçeleri analiz etmek için derin bir ufuk vaat etmektedir.

Habercilik her ne kadar kamusal bir misyona sahip olsa bile haber kurumları aynı zamanda kâr elde etmek zorunda olan ticari kuruluşlardır. Dengeli haberler bu yapısal çelişkiden doğan bir “habercilik” anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dengeli bir bakış açısı ile yayıncılık yapmaya çalışan haber kuruluşları, tarafsızlık ve nesnellik iddiasıyla kıymeti kendinden menkul “objektif habercilik” ilkelerini benimseme eğiliminde görülmektedir. Ancak bu eğilimin finansal açıdan anlaşılabilir bir gerekçesi vardır. Haber kuruluşları dengeli haberler ile hitap ettiği tabanı genişletmeyi hedefler. Haber kuruluşunun hitap ettiği kitlenin genişlemesi finansal olarak o haber kuruluşunun reklam verenler için bir cazibe merkezi olmaya başladığı anlamına gelir. Dengeli haberler ile hitap ettiği kitleyi genişletmeyi hedefleyen haber kuruluşları bir yandan reklam veren pastasından daha büyük bir parçaya talip olma yönünde bir arzu beslerken öte yandan mevcut statükolar ile çıkarlarını örtük olarak korumayı hedefler. Dengeli haber ve genel olarak denge hali mevcut durumun sürdürülebilirliğine ve statükonun yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle denge durumu pozitivist yaklaşım içinde yer alan bilimsel araştırmalara da konu olmaktadır.

Pozitivist yaklaşım çerçevesinde geliştirilen denge kuramları bireyler arası ve toplumsal dengenin korunmasına odaklanır. Theodore M. Newcomb'un geliştirdiği ABX denge modeli ile Fritz Heider'in geliştirdiği denge kuramı bu çalışmalara örnek verilebilir. Bu çalışmalar öncelikle bireyler arası iletişimin sürdürülebilmesi için dengenin nasıl sağlanabileceği üzerine yapılmış olan çalışmalar olmakla birlikte uzun vadede toplumun geneline de uyarlanmaya çalışılmıştır. Denge kuramları kitle iletişim araştırmaları alanında özellikle siyasal iletişim ve ikna edici iletişim pratikleri bağlamında önemli bir yere sahiptir. Buradan hareketle dengeli haberler de toplumsal dengenin sürmesi adına başvurulacak dengelilik aparatlarından yalnızca birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dengeli habercilik yaklaşımı her ne kadar taraflara eşit miktarda yer verdiğini ve hem olumlu hem de olumsuz temsillere değindiğini iddia etse bile haberdeki taraf ve temsillerin hangi oranda eşit olduğu ve temsilleri kimin sunduğu gibi sorular çok kritik bir öneme sahiptir. Buradan hareketle araştırma kapsamında incelenen haberlerde Türk haber medyasının yaklaşık yüzde 50'sinin (197) dengeli haberlerden oluşması daha anlamlı bir zemine oturmaktadır. En çok dengeli haber yapan haber kuruluşları incelendiğinde Habertürk (50) Sözcü (37), Yeni Akit (37), Hürriyet (17) en çok dengeli içerik üreten haber kuruluşları olmuştur. Bu dört haber kuruluşunun yaptığı dengeli haberler, dengeli haberlerin toplamının yaklaşık yüzde 71'ine karşılık gelmektedir. Buradan hareketle görülmektedir ki Habertürk, Yeni Akit ve Hürriyet gibi siyasal iktidara yakın haber kuruluşları Suriyeli göçmenler hakkında dengeli haberlere açık ara en çok yer veren haber kuruluşları olmuştur. Bu haber kuruluşlarının dengeli haberlerle ön plana çıkması gerek piyasa şartlarına uyum sağlamak gerekse siyasal statüko ile ters düşmemek adına izlenen stratejik editoryal politikanın yansıması olarak yorumlanmıştır. Böylelikle bu haber kuruluşlarının genel olarak izledikleri yayın politikaları göz önünde bulundurulduğunda özellikle Habertürk ve Hürriyet gazetelerinin dengeli bakış açısına izleyici tabanını genişletmek ve farklı siyasal düşüncelere seslenebilmek üzere başvurduğu görülmüştür. Yeni Akit gazetesi Habertürk ve Hürriyet'ten farklı olarak siyasal iktidara yakınlığı çok daha açık bir şekilde bilinen bir haber kuruluşudur. Bu yönüyle Yeni Akit gazetesi dengeli haberler ile okur tabanını genişletmekten çok mevcut Suriyeli göçmen algısını korumaya yönelik bir strateji izlemiştir. Siyasal iktidarın Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikalarını desteklemesine rağmen bu konudaki haberleri

yoğunlukla olumlu bir bakış açısı ile sunmak güncel gelişmeler ekseninde hayatın olağan akışına aykırı bir görünüme sebebiyet vereceği ve antipati ile karşılanabileceği için gazete daha çok dengeli haberlere başvurmuştur. Nitekim Yeni Akit gazetesinin Suriyeli göçmenlere yönelik toplamda 53 habere yer verdiği ve bu haberlerin yaklaşık yüzde 70'inin (37) dengeli haberlerden oluştuğu görülmüştür. Buradan hareketle üç gazetenin de sergilediği dengelilik yaklaşımın salt bir “dengelilik” ve “tarafsızlık” kaygısından çok ticari ve politik zorunluluklardan süregeldiği anlaşılmaktadır.

En çok dengeli habere yer veren haber kuruluşları listesinde Sözcü gazetesi ikinci sırada yer almıştır. Bu bağlamda siyasal iktidar karşıtı olarak bilinen Sözcü gazetesinin Suriyeli göçmenler konusunda ağırlıklı olarak izlediği dengeli habercilik anlayışı eleştirel bir gözle değerlendirilmeyi gerekli kılmıştır. Nitekim Sözcü gazetesi Suriyeli göçmenler hakkında 54 habere yer vermiş olup bu haberlerden 37'si yani yaklaşık yüzde 70'i dengeli bir bakış açısıyla yapılandırılmıştır. Buradan hareketle Sözcü gazetesinin toplumda düşünsel olarak siyasal iktidar karşıtı bir duruşa sahip olduğu kabul görmesine rağmen Suriyeli göçmenler konusunda izlediği bu denli yoğun dengeli habercilik yaklaşımı dikkat çekmiştir. Gazete tarafından paylaşılan haberler incelendiğinde gazetenin sıklıkla ajans haberlerini doğrudan bir şekilde paylaştığı görülmüştür. Özellikle de dengeli haberlerin neredeyse tümü ajans haberi olarak listelenmiştir. Haber ajansları hizmet sağladığı ve abonesi olan haber kuruluşlarına genellikle dengeli ve “olabildiğince” kurumsal yorum içermeyen haberler servis etmeye çalışır. Bu haberler daha sonra ajansa abone haber kuruluşları tarafından yeniden yapılandırılarak paylaşılır. Ancak Sözcü gazetesinin bu aşamada ajanstan çektiği haber başlıklarını genellikle değiştirmeden doğrudan paylaştığı görülmüştür. Bu durum gazetenin daha fazla haber paylaşmak ve dolayısıyla sayfa trafiğini arttırmak üzere böyle bir yola başvurduğunu düşündürmüştür. Hiç şüphesiz bu tutum ekonomi politik bir tercihten süregelmektedir. Böylelikle gazete sayfa trafiğini arttırarak reklam veren pastasından daha büyük bir pay almayı hedeflemiştir. Herman ve Chomsky (2006b, s. 84)'e göre reklam verenler medyanın ruhsat verenleri gibidir dolayısıyla reklam veren olmadığı takdirde medyanın finansmanı mümkün olmamaktadır. Reklam faaliyetleri hiç şüphesiz haber medyasının en önemli gelir kalemlerinden biridir. Ancak gazetenin izlemiş olduğu reklamı ve sayfa trafiğini önceleyen stratejik tercihlerinin gazetenin muhalif görünen kimliğiyle uzun

vadede ne denli örtüştüğü ve bu durumun gazetenin okuyucuları tarafından nasıl karşılandığı tartışmaya açık sorular olarak belirmektedir. Sonuç olarak gerek Habertürk, Yeni Akit ve Hürriyet gerekse Sözcü tarafından yapılan haberlerde dengeli bakış açısının ideolojik yeniden üretim için ne denli verimli bir mera olduğu ortaya konmuştur. Son kertede haberde dengeli bakış açısı, kimi zaman haber kuruluşunun reklam alabilmek üzere başvurduğu “tarafsızlık” illüzyonu için bir sahne olurken kimi zamansa siyasal statükoyu yeniden üretmek üzere başvurulmuş ideolojik bir aparat olmaktan öteye gidememiştir.

Herhangi bir toplumsal mesele hakkında çözüm yolları ancak o konudaki olumlu ve olumsuz kanaatlerin diyalektik olarak tartışılması ile açıklığa kavuşturulabilir. Böylelikle öne sürülen tezlerin tartışılması neticesinde doğacak olan sentezler toplumsal uzlaşının ve dolayısıyla ilerlemenin önünü açacaktır. Bu iklim elbette ki ancak medyadaki ideolojik asimetrinin belirleyici oranda dengesizliğe sebebiyet vermediği bir medya atmosferinde mümkün olabilir. Ancak Türk haber medyasının ve siyasal ikliminin içinde bulunduğu durumda Suriyeli göçmenler konusundaki olumsuz haberlerin ırkçı ve yabancı karşıtı, olumlu haberlerin ise siyasal iktidar yanlısı olmakla etiketlenmesi haber medyasını bir konfor alanı olarak dengeli bakış açısı ile haber yapmaya zorlamaktadır. Öte yandan Türk haber medyasındaki ideolojik asimetrinin siyasal statüko lehine olması, karşıt kanaatlerin daha baş gösterdiği aşamada sindirilmesi ile sonuçlanmaktadır. Halbuki mevcut durumda Türk haber medyası Korkusuz Korkak filminde Kemal Sunal’ın canlandığı Mülayim Sert karakterinin hasta olduğunu öğrendiği ve yakında öleceğini anladığı andan farklı bir konumda değildir. Türk haber medyası da tıpkı Mülayim gibi artık kaybedecek bir şeyi kalmadığının ne zaman farkına varacaktır bu bir tartışma konusudur. Ancak açık olan bir şey varsa o da mevcut Türk haber medyasının adaletsizliklere karşı sesini tıpkı korkusuz korkak Mülayim gibi daha gür bir şekilde haykırabilecek cesarete sahip bir bakış açısına ihtiyaç duyduğudur.

- **Türk haber medyasındaki ideolojik asimetri ve Suriyeli göçmen söylemi**

Araştırmada 2023 genel seçimleri süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemi incelenmiştir. Bu durum araştırma sonunda Türk haber medyası üzerine yapılacak yorumların anlamlı olabilmesi için Türk haber medyasını örneklemeyi gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla örneklem için en başta Türk haber medyasında etki alanı en geniş ve en çok takip edilen haber kuruluşları belirlenmiş olup bu kuruluşlardan 14’ü örneklem kapsamına dahil

edilmiştir. Belirlenen haber kuruluşlarının etki alanı farklı araştırmalar ile de karşılaştırılarak örneklemin geçerliliği test edilmiş ardından veri toplama aşamasına geçilmiştir.

Örnekleme dahil edilen haber kuruluşları incelendiğinde kuruluşların ideolojik olarak 10'u siyasal iktidara yakın, 4'ü de siyasal iktidar karşıtı şeklinde bir dağılım sergilemiştir. Mevcut tablo siyasal iktidara yakın haber medyasının siyasal konu ve temalar söz konusu olduğunda açık bir nicel üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir. Haber medyasındaki bu ideolojik asimetri özellikle de seçim gibi kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme pratiklerinin belirleyici olduğu dönemlerde işlevsel bir rol üstlenmektedir. Bu ideolojik asimetrinin ardında yatan en önemli sebeplerin başında hiç şüphesiz ekonomi politik gerekçeler gelmektedir.

Türk haber medyasındaki ideolojik asimetri ekonomi politik çarpıklığın bir sonucudur. Bu çalışma haber kuruluşlarının önemli çoğunluğunun ekonomi politik olarak siyasal statükoya yakın bir konumda olduğunu ve bu durumun haber söylemini doğrudan etkilediğini savunmaktadır. Nitekim göç politikaları konusunda yapılan haberler incelendiğinde göç politikalarının belirleyicisi mevcut siyasal erk olmasına rağmen muhalefetin göç politikalarının (34) siyasal iktidarın göç politikalarından (24) daha çok eleştirilmesi haber medyasının siyasal iktidarın politikaları ile ne denli uyumlu bir iş birliği içerisinde olduğunu gözler önüne sermektedir. Haber medyasının bu örnekteki gibi hayatın doğal akışına aykırı tutumlar benimsemesi göç gibi önemli toplumsal konularda kamusal tartışma alanının daralmasına neden olmaktadır. Böylelikle bu durum haber medyasının gündem belirlerken kamu gündemi yerine siyasal statükonun gündemini öncelemesine sebebiyet vermektedir. Ekonomi politik açıdan tahakküm altındaki haber medyası kamuoyunun doğal yollardan belirlenmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırma sonuçları göstermiştir ki seçim süresi boyunca Suriyeli göçmen söylemi Türk haber medyasında ideolojik bir mücadele alanına dönüşmüştür ve böylece bu konu hakkında yapılan haberlerde kamusal habercilik duyarlılıkları büyük ölçüde rafa kaldırılarak göz ardı edilmiştir.

Haber medyasındaki ideolojik asimetri zaman içinde medya içeriklerinin ideolojik bir propaganda metnine dönüşmesine yol açmıştır. Haber medyasındaki bu ideolojik asimetri uzun vadede kamuoyu oluşumu süreçlerinde suskunluk sarmalı olarak bilinen toplumsal bir

iletişim engelinin inşasına yol açma riski taşımaktadır. Suskunluk sarmalı kamu nezdinde güçlü veya hâkim bir kanının var olduğu durumlarda bu kanıya karşı görüşe sahip birey veya grupların hâkim kanıya karşı görüş belirtmekten çeşitli nedenlerle (etekileştirilme, etiketlenme vb.) ekindiği ve sessiz kalmayı tercih ettiği bir tutumdur. Türk haber medyasındaki mevcut görünüm görüş çeşitliliklerinin azaldığını göstermiştir ve bu durum mevcut statüko lehine bir suskunluk sarmalı riski barındırmaktadır. Suskunluk sarmalının hâkim olduğu bir haber medyasında kamuoyunun özgürce belirlenmesi hiç şüphesiz ki mümkün değildir. Bu durum medya metinleri üzerinde değerlendirme yapılırken haber kaynağını ve haber kaynağının konuya ilişkin genel tutumlarını göz önünde bulundurmanın gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla habere yer vermek kadar, haberin kim tarafından yayımlandığı sorusu da önem taşımaktadır.

- **Sessizliğin ekonomi politiği: TRT Haber ve Anadolu Ajansı'nın Suriyeli göçmen söylemi**

Söylemde tercih edilen ifadeler kadar ifadesizlik yani sessizlik de bir söylem stratejisi olarak değerlendirilebilir. Devlet tarafından finanse edilen haber kuruluşları olan TRT Haber ve Anadolu Ajansı seçim süresi boyunca Suriyeli göçmenler konusunda neredeyse hiç haber yapmayarak bu konuda sessiz kalmayı tercih etmiştir. TRT Haber ve AA'nın seçim boyunca önemli konu başlıklarından biri olan Suriyeli göçmenler hakkında yapmış olduğu haberlerin azlığı, haber medyasının toplumsal meselelere duyarlı olma yönündeki iğds ile çelişkili bir görünüm sergilemiştir. Dolayısıyla bu sessizlik iki haber kuruluşunun da yapısal ve ideolojik lkte çok boyutlu bir analizini gerekli kılmaktadır. Söz konusu devlet tarafından finanse edilen ve kamusal habercilik yapma iddiasında olan haber kuruluşları olduğunda TRT Haber ve AA'nın sergilediği sessizliğin ardında yatan gerekçelerin başında bu haber kuruluşlarının finansmanı gelmektedir. Buradan hareketle bu başlık altında TRT Haber ve AA'nın Suriyeli göçmenler konusunda sessizliği tercih etmesinin ardında yatan dinamikler ekonomi politik bir pencereden tartışılmıştır.

Çalışma kapsamında TRT Haber ve AA'nın Suriyeli göçmen söylemi ele alındığında her iki kurumun da bu konuda neredeyse hiç haber yapmayarak konuya karşı ısrarla sessiz kalmayı tercih etmesi iki haber kuruluşunun da bir "stratejik sessizlik" uyguladığını göstermiştir. Yalnızca bir değil her iki kamu kuruluşunun da benzer bir tutum sergilemesi

her iki kuruluşun da sessizlik stratejisine bilinçli olarak başvurduğu yönündeki düşünceleri güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmiştir. TRT Haber ve AA kamu kaynaklarıyla desteklenen haber kuruluşlarıdır. Ancak TRT Haber ve AA, Suriyeli göçmenler gibi önemli bir toplumsal konuyu arka plana atmış hatta ısrarla gündemine almamıştır. Bu durum mevcut göç politikalarını eleştirilerden koruma çabası olarak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda kamusal yayımcılık sorumluluğuna sahip TRT Haber ve AA'nın habercilik anlayışı tartışmalı bir hal almaktadır. Öyle ki bu tartışmada akıllara gelen sorulardan biri de TRT Haber ve AA'nın izlemiş olduğu habercilik anlayışının hangi amaca hizmet ediyor olduğudur. Bu soru aynı zamanda her iki haber kuruluşunun da siyasal bir ajandaya sahip olup olmadığı sorusunu tartışmaya açmaktadır. Bu sorular tartışılmaya ve açıklığa kavuşturulmaya muhtaçtır ancak açık olan bir şey varsa o da izlenen bu sessizlik stratejisine Suriyeli göçmenlerin toplumda sıcak bir tartışma konusu olmasının önüne geçmek ve Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz düşüncelerin derinleşmesine engel olmak üzere başvurulduğudur. Bu strateji ancak mevcut göç politikalarını korumaya ve meşrulaştırmaya hizmet etmektedir. Bu tutumun kamusal yayımcılık ilkeleri ile ne denli örtüştüğü ise tartışmalıdır. Ekonomi politik bir pencereden değerlendirildiğinde TRT Haber ve AA'nın izlediği sessizlik ancak finansal bağımlılıklar ile açıklanabilir. Buradan hareketle yurttaşlar tarafından finanse edilen haber organlarının kamusal olma misyonundan uzaklaşarak devlet ve siyasal iktidar sarmalındaki bir çıkmazda kaybolmuş bir manzara sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda eleştirel medya okuryazarlığının önemi bir kez daha ortaya çıkmış olup, Türk haber medyasında yapılacak olan eleştirel söylem çözümlemelerinin ekonomi politik bağlam gözetilmeksizin yapılmasının mümkün olmadığı bir kez daha görülmüştür.

Sonuç olarak TRT Haber ve AA tarafından yapılandırılan Suriyeli göçmen söyleminde izlenen stratejik sessizlik finansal ve yapısal bağımlılıklar neticesinde şekillenen bilinçli bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Nitekim her iki haber kuruluşunun da seçimin en önemli konu başlıklarından birine ısrarla sessiz kalmasının ardında habercilik pratikleri ve refleksleriyle bağdaşan herhangi bir gerekçe görülememiştir. Bu çalışma özellikle kamu kaynakları tarafından finanse edilen ve kamusal habercilik yapma iddiasında olan medya kurumlarının toplumsal meselelere karşı sessiz kalmasını eleştirerek finanse edildikleri kamuya karşı her zaman hesap verebilir şeffaflıkta olması gerektiğini savunmaktadır. Bu

doğrultuda kamusal yayımcılık yapma iddiasında olan haber organlarının bu amacı yerine getirebilmek adına özerk kalabilmesi için yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Öte yandan Türk haber medyasında toplumsal meselelerin çözümüne görüş çeşitliliğiyle katkı sağlayabilecek cesaret ve inisiyatife sahip haber kuruluşlarının sayısının artması gerektiğine işaret etmektedir. Tüm bunlara ek olarak Türk haber medyası üzerine yapılacak olan akademik çalışmalarda ve özellikle eleştirel söylem çözümlemesi çalışmalarında ekonomi politik bağlamların gözetilmesinin gelecekte yapılacak araştırmalar için mutlak suretle kritik bir önem taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır. Bunun yanı sıra Suriyeli göçmen veya genel olarak göçmen söylemi üzerine hayata geçirilmesi gerektiği düşünülen bir dizi somut öneriler şöyle sıralanabilir:

- Göç/göçmenler konusunda uzmanlaşmış medya profesyonellerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda medya çalışanları meslek odaları ve/veya diğer kanallar yoluyla haber dili ve söylem konusunda mecburi eğitim programlarına yönlendirilmeli böylelikle asgari etik standartların belirlenmesi ve benimsenmesi sağlanmalıdır.
- Gerek kamu tarafından finanse edilen haber kuruluşları gerekse özel mahiyetteki tecimsel haber kuruluşlarının siyasal erklerin tahakkümünden uzak ve özerk bir yapıda kalabilmesi için editoryal bağımsızlıklarının hukuken güvence altında alınması haber medyasının kamuya karşı sorumluluklarını yerine getirilebilmesi adına çok önemli bir yere sahiptir.
- Medyayı takip eden yurttaşlar medya içeriklerine yönelik bilinçlendirilmelidir. Buradan hareketle ilköğretim düzeyinden başlamak üzere eleştirel medya okuryazarlığı derslerinin mecburi eğitim izlencesine dahil edilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan düzenlenecek çeşitli kampanyalar ve eğitim programları ile gençler dışında kalan diğer yurttaşların da bu konudaki farkındalığının artırılması sağlanmalıdır.

Bu çalışma 2023 yılında gerçekleştirilen genel seçim süresince Türk haber medyasının Suriyeli göçmen söylemini X platformu üzerinde paylaşılan haberler bağlamında incelemiştir. Bu doğrultuda incelenen haberler dil, söylem ve ekonomi politik üçgeninde ve bölümün başında da ifade edildiği üzere STY ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırma neticesinde elde edilen bulgular göstermektedir ki, seçim süresi boyunca Suriyeli göçmen haberlerinde en çok Suriyeli göçmen sayısını konu alan haberlere yer verilmiştir. Haberlerde göçmen sayılarının genellikle; mevcut olarak var olan, dönen, dönmekte olan ve dönecek olan Suriyeli göçmenleri ifade etmek için kullanıldığı görülmüştür. Bu durum seçim boyunca Suriyeli göçmenlerin büyük ölçüde sayıdan ibaret bir gruh olarak çerçevelenmesiyle sonuçlanmıştır. Suriyeli göçmenlerin; toplum, ekonomi, güvenlik, eğitim vb. açılarından derinlemesine ele alınarak analiz edildiği haberlerin sayısı oldukça kısıtlı kalmıştır. Çalışma kapsamında öne çıkan bir diğer bulgu ise Suriyeli göçmen söyleminin seçim dönemi boyunca uçlarda bir görünüm sergilemesi olmuştur. Bu söylemler gerek olumlu gerekse olumsuz olmak üzere her iki uçta da varlık göstermiştir. Öyle ki Suriyeli göçmenler kimi zaman içimizden biriyken kimi zamansa demografik bir tehlike olarak işaret edilmiştir. Göçmen sayılarına siyasiler tarafından hem yoğunlaştırma hem de hafifleştirme stratejisi bağlamında sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. Dikkat çeken bulgulardan birisi de çalışma kapsamında incelenen Suriyeli göçmen haberlerinin neredeyse yüzde 50'sinin dengeli bir bakış açısı ile yapılandırılmış olması olmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan dengeli bakış açısı özetle yorum yapmaktan kaçınılan haberler olarak kategorize edilmiştir. Bu doğrultuda kamusal bir görev üstlenerek toplumu bilgilendirmenin yanı sıra aynı zamanda toplumu yorumlarıyla yönlendirme görevi olan haber medyasının yönlendirme aşamasında yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu durum toplumsal ilerlemenin bir şartı olarak diyalektik çerçevede tez, antitez ve sentez döngüsünün sekteye uğramasına neden olmaktadır. Dengeli haberler mevcut toplumsal ve siyasal sistemin sürdürülmesine katkı sağlayan bir “habercilik” yaklaşımı olduğundan aynı zamanda politik olarak da işlevsel bir bakış açısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dengeli bakış açısına sahip haberlerin nicel olarak bu denli fazla olmasının ardında yatan gerekçeler ekonomi politik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu durum anlam kazanmaktadır. Seçim süresince Türk haber medyasını oluşturan haber kuruluşlarının çoğunluğunun çeşitli düzeylerde mevcut siyasal iktidara yakın bir çizgide olduğu görülmüştür. Türk haber medyasının içinde bulunduğu bu ekonomi politik ve ideolojik asimetri Suriyeli göçmen haberlerinin büyük ölçüde dengeli bir bakış açısı ile yapılandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Öte yandan TRT Haber ve AA'nın Suriyeli göçmenler konusunda sergilediği anlamlı sessizlik bu kurumların kamusal yayımcılık iddiasını tartışmaya açmıştır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (1976). Sociological and empirical research [Sosyolojik ve ampirik araştırma]. P. Connerton (Ed.), *Critical Sociology: Selected Readings* içinde. Penguin Books.
- Adorno, T. W. (2011). *Kültür Endüstrisi: Kültür Yönetimi* (Çev: N. Ülner ve M. Tüzel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akkaraca-Köse, M. (2015). Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3(2), 195-220.
- Alpsoy, İ. ve Yıldırım, B. (2023). Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeliler'in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 114-132.
- Altun, S. (2007). *Haber söylemi, değişkeleri: Cumhuriyet mitingleri ya da gelincik devrimi örnekleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. İstanbul: Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arango, J. (2000). Explaining migration: A critical view [Göçü açıklamak: Eleştirel bir bakış açısı]. *International Social Science Journal*, 52(165), 283-296.
- Aslantürk, O. ve Tunç, Y. E. (2018). Türkiye'de yabancıların çalışma izinleri ve Suriyeliler. *Ombudsman Akademik*, 5(9), 141-180.
- Atabek, N. ve Dağtaş, E. (1998). *Kamuoyu ve İletişim*. Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Avcıoğlu, Ş. G. (2020). Türkiye'de akademik göç çalışmaları: Göç literatürü taraması. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 4, 76-82.
- Aydemir, S. ve Erdamar, G. (2018). Medya okuryazarlığı eğitimi alanında yapılan çalışmaların tematik, metodolojik ve istatistiksel yönelimleri. *Kastamonu Education Journal*, 26(4), 1155-1166. doi:10.24106/kefdergi.409585
- Aydoğan, D. (2013). İletişim ve Tarih. Y. Aktaş (Ed.), *Bir Bakışta İletişim* içinde (s. 83-124). Edirne: Paradigma Akademi Yayınları.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Balkız, B. (2004). Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori: Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, 12-13, 135-158.
- Bal, H. (2013). *İletişim Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Barthes, R. (2016). *Göstergebilimsel Serüven* (Çev: M. Rifat ve S. Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Başol, K. (1995). *Demografi*. İzmir: Anadolu Matbaası Yayınları.

- Batır, K. (2017). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 585-604.
- Bel, A. (2022). *Türkiye'de yazılı basında Suriyeli sığınmacılara yönelik haber ve köşe yazılarının çerçeveleme ve öne çıkarma yaklaşımı bağlamında analizi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bennett, T. (1982). Media, 'reality,' signification [Medya, 'gerçeklik', anlamlandırma]. T. Bennett, J. Curran, M. Gurevitch, ve J. Woollacott (Editörler), *Culture, Society and the Media* içinde (s. 287-308). London: Methuen.
- Benoit, W.L. ve Benoit, P.J. (2008). *Persuasive Messages, The Process of Influence* [İkna Edici Mesajlar, Etkileme Süreci]. Oxford: Blackwell Publishing.
- Berg, L. B. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Çev: H. Aydın). Konya: Eğitim Kitapevi.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Birkiye, A. (1984). *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Bourse, M. ve Yücel, H. (2023). Kültürel Çalışmalar ve Eleştirel Kuram. 4. Boyut *Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 22, 49–64. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2023.1213121>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. (Çev: Nihat Şad, Niyazi Özer ve Abdullah Atlı) *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.
- Brecht, B. (1995). Verhör Des Guten [İyiliğin Sorgulanması]. In *Werke* (Vol. 18, p. 502). Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Brettell, C. B. ve Hollifield, J. F. (2014). Introduction: Migration Theory [Giriş: Göç Teorisi]. C. Brettell ve J. Hollifield (Editörler), *Migration theory: Talking across disciplines* içinde (1-43). Routledge.
- Büyükkantarcıoğlu, S. Nalan (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi. Ö. Özer (Ed.), *Haberi Eleştirmek* içinde. Konya: Literatürk Yay.
- Canbey-Özgüler, V. (2018). Kitleli Göçlerin Emek Piyasalarına Etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler. *Journal of Social Policy Conferences*, (74), 77-102.
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2021). Handbook of culture and migration: an introduction [Kültür ve göç el kitabı: bir giriş]. J. H. Cohen ve İ. Sirkeci (Editörler), *Handbook of Culture and Migration* içinde (s. 1-4). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Curran, J., M. Gurevitch ve J. Woollacott (1982). The study of media: Theoretical approaches [Medya Çalışması: Teorik Yaklaşımlar]. M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran ve J. Woollacott (Editörler), *Culture, Society and the Media* içinde (s. 11-29). London and New York: Methuen.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174).
- Çambay, S. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Dijital Gazetelerdeki Temsil Sorunu. *Electronic Turkish Studies*, 14(1), 157-180.
- Çevikbaş, S. (2002). Yapısalcılık Üzerine. *Felsefe Dünyası*, 35, 137-151.
- Çoban, B. (2003). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi. B. Çoban ve Z. Özarslan (Editörler), *Söylem ve İdeoloji* içinde. İstanbul: Su Yayınları.
- Çoban, S. (2011). *Hegemonya aracı ve ideolojik aygıt olarak medya* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, B. (2018). Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 193-216. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ct/issue/71799/1155284>
- Croteau, D., Hoynes, W. ve Milan, S. (2012). *Media/Society: Industries, Images, and Audiences*. London: SAGE.
- Dalgaldere, S. (2011). Eleştirel Ekonomi Politğe Bakış. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 70-85.
- Dağtaş, E. (2000). İletişim kavramının gelişimi üzerine normatif bir bakış açısı: Liberal ve eleştirel paradigmanın düşünsel açımları. *Kurgu Dergisi*, 249-264.
- Dağtaş, E. (2006). *Türkiye’de magazin basını magazin eklerinin sektör ve metin analizi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Debord, G. (1996). *Gösteri toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K., ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Brookings Institute.
- Dora, Z. K. (2020). International migrants as a matter of security: Open door policy and Syrians in Turkey [Güvenlik meselesi olarak uluslararası göçmenler: Açık kapı politikası ve Türkiye'deki Suriyeliler]. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(2), 501-524.
- Doğan, F. ve Ünal, S. (2021). Suriyeli göçmenlere yönelik ayrımcı, dışlayıcı söylem ve eylemlerin meşrulaştırıcı kaynakları: Mardin ili örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 14-40. doi:10.52108/2757-5942.2.3.2
- Doğanay Ü. ve Çoban-Keneş H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 143-184.

- Duncan, G. (1987). Understanding ideology [İdeolojiyi anlamak]. *Political Studies*, 35(4), 649-659. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1987.tb00211.x>
- Duran, H. ve Özdemir, Ç. (2012). Türk dış politikasına yansımalarıyla Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 181-198.
- Dursun, Ç. (2005). *Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek, Habercinin el kitabı gazetecilik ve habercilik*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Dursun, Ç. (2008). *Kadına yönelik aile içi şiddet ve haber medyası: Alternatif bir habercilik*. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Dursun, Ç. (2013). *TV haberlerinde ideoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji* (Çev: M. Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ecevit, T., Balcı, N., Yıldız, M. ve Sayan, B. S. (2021). İlkokul düzeyindeki araştırma-sorgulama, argümantasyon ve STEM temelli uygulamalarının tematik içerik analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1100-1129. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.957395>
- Efe, İ. (2015). *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*. İstanbul: SETA Yayınları. https://file.setav.org/Files/Pdf/20151225180911_turk-basininda-suriyeli-siginmacilar-pdf.pdf (Erişim tarihi: 22.11.2021)
- Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2013). Türkiye’de iletişim araştırmaları. E. Yüksel (Ed.), *İletişim Kuramları içinde* (s. 185-219). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (1990). *İletişim ve Toplum*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi* (2. baskı). Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi. <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPORTurkiyedekiSuriyeliler.pdf>, (Erişim tarihi: 03.10.2021)
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2017). *Suriyeliler barometresi 2017: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi-Yönetici özeti, değerlendirme, politika önerileri*. <https://igamder.org/uploads/belgeler/SB-2107-YONETICI-OZETI-06122017.pdf> (Erişim tarihi: 16.05.2023)
- Erdoğan, M. M. (2019). *Syrian Refugees in Turkey* [Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler]. Konrad Adenauer Stiftung. <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/Syrian+Refugees+in+Turkey.pdf/5d3d4091-e56d-3c42-2a9c-4e7f5d98706f?version=1.0&t=1571303379232>. (Erişim tarihi: 10.07.2023).

- Erdoğan, M. M. (2022). *Suriyeliler Barometresi SB-2021 "Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi"*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Erdoğan, M.M. ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
- Ersoy Quadir, S. ve Kabaklı Çimen, L. (2018). Türk vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla ilgili görüşleri (Konya ili örneği). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(2), 327-345. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.05.906
- Ertan, K. A. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin göç politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-39.
- Fairclough, N. ve Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis [Eleştirel söylem çözümlemesi]. T. A. van Dijk (Ed.), *A Multidisciplinary Introduction* içinde (s. 258-284). London: SAGE Publications.
- Fairclough, N., Mulderrig, J. ve Wodak, R. (2011). Critical Discourse Analysis [Eleştirel Söylem Çözümlemesi]. T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* içinde (s. 357-378). Sage.
- Fansa, M. (2021). *Türkiye'deki Bir Geçici Barınma Merkezinde Suriyeli Çocukların Yaşamı: İlkokul Eğitimi Üzerine Etnografik Bir Çalışma* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fiske, J. ve Hartley, J. (1978). *Reading television* [Televizyonu okumak]. London: Methuen.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (Çev: S. İrvan). Ankara: Ark Yayınları.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (Çev: S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Foucault, M. (1966). *Les mots et les choses* [Kelimeler ve Şeyler]. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge* [Güç/Bilgi]. Brighton: Harvester Press.
- Franklin, B., Hamer, M., Hanna, M., Kinsey, M., ve Richardson, J. E. (2005). *Key concepts in journalism studies* [Gazetecilik çalışmalarında temel kavramlar]. London: Sage.
- FRONTEX. (2016). *Risk Analysis for 2016* [2016 Yılı Risk Analizi]. Erişim adresi: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- FRONTEX. (2017). *Risk Analysis for 2017* [2017 Yılı Risk Analizi]. Erişim adresi: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2017.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- FRONTEX. (2018). *Risk Analysis for 2018* [2018 Yılı Risk Analizi]. Erişim adresi: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- Galtung, J. ve Ruge, M. H. (1965). The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers [Dış haberlerin yapısı: Kongo, Küba ve Kıbrıs krizlerinin dört Norveç gazetesinde sunumu]. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-90. <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>

- Garnham, N. (2000). *Emancipation, the media, and modernity: Arguments about the media and social theory* [Özgürleşme, medya ve modernite: Medya ve sosyal teori hakkında tartışmalar]. Oxford: OUP Oxford.
- Gautam, T. R. (2006). Causes and impact of migration: A sociological study of emigration from Kandebash, Baglung, Nepal [Göçün nedenleri ve etkileri: Nepal'in Baglung kentindeki Kandebash'tan göçün sosyolojik bir çalışması]. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 1, 146-163. <https://doi.org/10.3126/dsaj.v1i0.285>
- Gelir-Atabey, A. (2021). *Öteki Bağlamında Suriyeli Mülteciler ve Yeni Medya: Çevrimiçi Gazeteler Üzerine Bir İnceleme* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gezik, Z. (2022). Suriyeli Göçmenlerin Anaakım Medyada Temsili. *İletişim Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 135-153.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2017). *Sosyoloji* (2. Baskı) (Çev: M. Şenol). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Golding, P. ve Murdock, G. (1997). Kültür, iletişim ve ekonomi politik. S. İrvan (Ed.), *Medya Kültür Siyaset* içinde (s. 49-77). Ankara: Ark Yayınevi.
- Gurevitch, M., Bennett, T., Curran, J., ve Woollacott, J. (1982). Class, ideology and the media: Introduction [Sınıf, ideoloji ve medya: Giriş]. M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran ve J. Woollacott (Editörler), *Culture, Society and Media* içinde (s. 7-10). London and New York: Methuen.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 1-20.
- Güner, C. (2007). İltica konusunda Türkiye'nin yol haritası: Ulusal eylem planı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56(4), 81-109.
- Güngör, N. (2016). *İletişime giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güngör, N. (2020). Kültürel Çalışmalar ve Türkiye Serüveni. *TRT Akademi*, 5(10), 514-535.
- Gökarp-Aras, N. E. ve Şahin Mencütek, Z. (2015). The international migration and foreign policy nexus: The case of Syrian refugees crisis and Turkey [Uluslararası göç ve dış politika bağlantısı: Suriyeli mülteci krizi ve Türkiye örneği]. *Migration Letters*, 12(3), 193-208. DOI: 10.33182/ml.v12i3.274
- Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2015(41), 229-256. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikad/issue/76500/990339>
- Gökgül, A. N. (2023). Stuart Hall'un Kültür Kuramına Katkıları. 4. *Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 21, 55-70. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2022.1224733>

- Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). Haber söyleminde 'öteki'yi aramak: Suriyeli mülteciler örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 11-38. DOI: 10.31123/akil.437410
- Gönç-Şavran, T. (2018). Sosyolojik Araştırmalarda Veri Çözümlemesi ve Bulguların Yorumlanması. *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını.
- Hackett, R. A. (1984). Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies [Bir paradigmanın düşüşü mü? Haber medyası çalışmalarında önyargı ve nesnellik]. *Critical Studies in Mass Communication*, 1(3), 229-259. <https://doi.org/10.1080/15295038409360036>
- Hall, S. (1973). The determinations of news photographs [Haber fotoğraflarının belirlenmesi]. S. Cohen ve J. Young (Editörler), *The Manufacture of News: Deviance, Social Problems and the Mass Media* içinde (s. 75-90). London: Constable.
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding [Kodlama/kod çözme]. S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, ve P. Willis (Editörler), *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies* içinde (s. 63-87). London: Hutchinson.
- Hall, S. (1982). The rediscovery of 'ideology': Return of the repressed in media studies [İdeoloji'nin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında bastırılmışların dönüşü]. M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran, ve J. Wollacott (Editörler), *Culture, Society and the Media* içinde (s. 56-90). London: Methuen.
- Hall, S. (1985). Signification, representation, ideology: Althusser and the post-structuralist debates [Anlamlandırma, temsil, ideoloji: Althusser ve post-yapısalcı tartışmalar]. *Critical Studies in Mass Communication*, 2(2), 91-114.
- Hall, S. (1992). The West and The Rest: Discourse and Power [Batı ve Gerisi: Söylem ve Güç]. S. Hall ve B. Gieben (Editörler), *Formations of modernity* içinde (s. 275-332). Polity Press
- Hall, S. (1996). Critical Dialogues in Cultural Studies [Kültürel Çalışmalarda Eleştirel Diyaloglar]. D. Morley ve K.-H. Chen (Editörler), *Critical Dialogues in Cultural Studies* içinde. London: Routledge.
- Hall, S. (1997). The work of representation [Temsil çalışması]. S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices* içinde (s. 13-58). London: Sage.
- Hall, S. (1999). İdeolojinin yeniden keşfi: Baskı altına alınanın geri dönüşü. (Çev: M. Küçük), M. Küçük (Ed.), *Medya iktidar ve ideoloji* içinde (s. 77-126). Ankara: Bilim ve Sanat/Ark Yayınevi.
- Hall, S. (2005). The rediscovery of 'ideology'; return of the repressed in media studies [İdeolojinin yeniden keşfi; medya çalışmalarında bastırılmışların geri dönüşü]. *Culture, Society and the Media* içinde (s. 52-86). Routledge.
- Hall, S. (2014). *İdeoloji ve İletişim Kuramı* (Çev: A. Gürata). İstanbul: Medya Kültür Siyaset.
- Hall, S. (2018). Encoding and decoding in the television discourse [Televizyon söyleminde kodlama ve kod çözme]. D. Morley (Ed.), *Essential Essays, Volume 1: Foundations*

- of *Cultural Studies* içinde (s. 257-276). New York, USA: Duke University Press.
<https://doi.org/10.1515/9781478002413-014>
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., ve Roberts, B. (1978). *Policing the crisis: Mugging, the state, and law and order* [Krizin polis tarafından yönetilmesi: Gasp, devlet ve kanun ve düzen]. London: Macmillan.
- Hamilton, P. (1974). *Knowledge and Social Structure* [Bilgi ve Sosyal Yapı]. London: Routledge and Kegan Paul.
- Hardt, H. (1999). Eleştirelin geri dönüşü ve radikal muhalefetin meydan okuyuşu. (Çev: M. Küçük), M. Küçük (Ed.), *Medya iktidar ve ideoloji* içinde (s. 15-76). Ankara: Bilim ve Sanat/Ark Yayınevi.
- Hartley, J. (1982). *Understanding News* [Haberleri Anlamak]. London: Methuen.
- Herman, E. ve Chomsky, N. (2006a). A propaganda model [Bir propaganda modeli]. D. Heldman, D. McChesney ve C. S. Karr (Editörler), *Media and Cultural Studies: Keywords* içinde (s. 257-294). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Herman, E. ve Chomsky, N. (2006b). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası* (2. Baskı) (Çev: E. Abadoğlu). İstanbul: BGST Yayınları.
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis [Nitel içerik analizine üç yaklaşım]. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288.
- İçduygu, A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar: "Siyasallaşan" bir sürecin analizi. *Toplum ve Bilim*, 140, 27-41.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. O. Baydar (Ed.), *75 Yılda Köylerden Kentlere* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2009). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023 Ulus-devlet oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. A. İçduygu, S. Erder ve Ö.F. Gençkaya (Editörler). İstanbul: MireKoç.
- İçduygu, A., ve Millet, E. (2016). *Syrian Refugees in Turkey: Insecure Lives in an Environment of Pseudo-Integration* [Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Sözde Entegrasyon Ortamında Güvencesiz Yaşamlar]. Rome: Istituto affari internazionali.
- İlgazi, A. (2019). Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına etkileri: Gaziantep ve Şanlıurfa örneği. *Econharran*, 3(4), 93-123. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/econharran/issue/49062/583644>
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2014). "Öteki"leştirme Sürecinde Medyanın Yeri. Y. İnceoğlu ve S. Çoban (Editörler), *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İris, Y. ve Kesgin, Y. (2023). Nefret söylemi ve yanlış bilgi: Suriyeli sığınmacılar hakkında yapılan paylaşımların betimsel içerik analizi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 14(54), 223-248.

- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisGocPolitikas%C4%B1OzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 11.07.2023).
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel söylem çözümlemesinin eleştirel haber araştırmalarına katkısı ve sunduğu perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 31-46.
- Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 25-36.
- Karaoğlu, R. ve Çetinkaya, S. (2022). İlkokul öğrencilerinin yazma becerilerine ilişkin makalelerin incelenmesi: Tematik içerik analizi. *ODÜSOBİAD*, 12(3), 2579-2602. doi: 10.48146/odusobiad.1099199
- Karasu, M. A. (2018). Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 332-347. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mana/issue/42538/460287>
- Karasu, M. A. ve Aksungur, A. B. (2022). Göçmenlerin Konut Sorunu: Suriyeli Göçmenler Özelinde Bir Değerlendirme. *İDEALKENT*, 13(37), 2027-2050. DOI: 10.31198/idealkent.1108543
- Kardeş, S., Banko, Ç. ve Akman, B. (2017). Sosyal Medyada Suriye'li Sığınmacılara Yönelik Algı: Bir Sözlük Değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200.
- Karpat, K.H. ve Sönmez, A. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm: kırsal göç, gecekondu ve kentleşme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O., ve Bilgiç, E. Ç. (2019). *İstanbul'da Suriyeliler ve savaş sonrası Suriye gettoları*. İstanbul: TEPAV Yayınları.
- Kazaz, M. ve Çoban, M. (2013). Televizyon haberleri ve egemen söylemin yeniden üretimi sürecinde ideoloji inşa stratejilerinin kullanımı. *Selçuk İletişim*, 6(2), 191-206. <https://doi.org/10.18094/si.54640>
- Kellner, D. (2016). Kültürel Marksizm ve Kültürel Çalışmalar, Çev. F. Tezcan. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9(2), 132-151.
- Kılınç, B. (2017). *Medyada eleştirel yaklaşımlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kızılkaya, E. ve Ütücü, B. (2021). *Türkiye'de 'Yeni Ana Akım' Yükseliyor (Ve Desteğe İhtiyacı Var): Türkiye'de Bağımsız Gazeteciliğin Dijital Kapasitesi, Etkisi ve İhtiyaçları*. Viyana: International Press Institute (IPI)
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 392-431. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/bitlissos/issue/41200/459034>
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality* [Suriyeli Mülteciler ve Türkiye'nin Zorlukları: Misafirperverliğin Ötesine Geçmek]. Washington, DC: Brookings Institute.

- Klapper, J.T. (1949). *The Effects of Mass Media* [Kitle İletişim Araçlarının Etkileri]. New York: Columbia University Press.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An introduction to Its Methodology* [İçerik Analizi: Metodolojisine Giriş] (3. baskı). Londra: Sage.
- Kuş, O. (2016). Dijital Nefret Söylemini Anlamak: Suriyeli Mülteci Krizi Örnek Olayı Bağlamında BBC World Service Facebook Sayfasına Gelen Yorumların Metin Madenciliği Tekniği İle Analizi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (51), 97-121.
- Küçüksakarya, E. (2020). Habertürk ve Yeni Akit gazetelerinde yüklemleme stratejileri: Söylem-tarihsel yöntem temelli bir inceleme. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 45-54.
- Lindberg, J. S. (1930). *The Background of Swedish Emigration to the United States: An Economic and Sociological Study in the Dynamics of Migration* [İsveçlilerin Amerika Birleşik Devletleri'ne Göçünün Arka Planı: Göç Dinamiklerine İlişkin Ekonomik ve Sosyolojik Bir Çalışma] (NED-New edition). Minneapolis: University of Minnesota Press. <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttf88>
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2016). En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum*, 2(49), 789-808. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ct/issue/71828/1155485>
- MacBride, S. (1980). *Many Voices, One World: Communication and Society, Today and Tomorrow* [Birçok Ses, Tek Dünya: İletişim ve Toplum, Bugün ve Yarın]. New York: Oxford University Press.
- MacLean, E. (1981). *Between the Lines* [Satır Araları]. Montreal: Black Rose Books.
- Marancı, D. (2021). Türkiye-Avrupa Birliği ve 16 Aralık 2013 Tarihli Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 288-329. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/62621/882909>
- Marcuse, H. (1994). *Tek Boyutlu İnsan: İleri Endüstriyel Toplumun İdeolojisi Üzerine İnceleme* (Çev: E. Çağan). İstanbul: May Yayınları.
- Mattelart, A.-M. (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- McAuliffe, M. ve Triandafyllidou, A. (2022). *Report Overview: Technological, Geopolitical and Environmental Transformations Shaping Our Migration and Mobility Futures* [Rapor Özeti: Göç ve Hareketlilik Geleceğimizi Şekillendiren Teknolojik, Jeopolitik ve Çevresel Dönüşümler]. World Migration Report, 2022(1).
- McNair, B. (1998). *The Sociology of Journalism* [Gazeteciliğin Sosyolojisi]. London: Arnold.

- McNair, B. (2017). After objectivity? Schudson's sociology of journalism in the era of post-factuality [Nesnellikten sonra? Schudson'un post-gerçeklik çağında gazetecilik sosyolojisi]. *Journalism Studies*, 18(10), 1318-1333.
- McQuail, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı (Giriş)* (Çev: A. H. Yüksel). Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi.
- Memiş, H. (2015). İç savaş nedeniyle Kilis'te yaşayan Suriyelilerin oluşturduğu sosyoekonomik algılar üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 100-114.
- Meriç, C. (1970). İdeoloji. *İstanbul University Journal of Sociology*, 2(21-22), 119-142.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Meyer, P. (1989). *The New Precision Journalism* [Yeni Hassas Gazetecilik]. Bloomington: Indiana University Press.
- Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA [Teori, yöntem ve politika arasında: ESÇ yaklaşımlarının konumlandırılması]. *Methods of Critical Discourse Analysis içinde* (s. 14-31). London: Sage Publications.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* [Nitel veri analizi: Genişletilmiş bir kaynak kitabı]. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mindich, D. (1998). *Just the Facts: How "Objectivity" Came to Define American Journalism* [Sadece Gerçekler: "Objektiflik" Amerikan Gazeteciliğini Nasıl Tanımladı?]. New York: New York University Press.
- Morgül, K., Savaşkan, O. ve Mutlu, B. (2021). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas*. Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı. <https://tr.boell.org/sites/default/files/2021-06/Istanbulda%20Suriyeliler%20Raporu%20BASIM.pdf> (Erişim tarihi: 06.05.2022)
- Morley, D. (1976). Industrial conflict and the mass media [Endüstriyel çatışma ve kitle iletişim araçları]. *Sociological Review*, 24, 245-268.
- Mosco, V. (1996). *The Political Economy of Communication: Rethinking and Renewal* [İletişimin Politik Ekonomisi: Yeniden Düşünme ve Yenileme]. London: Sage Publications.
- Neuman, L. W. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası.
- Odyakmaz, N. (2005). Watchdog gazetecilik. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* | *Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (22).
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. O. Orhan ve S. S. Gündoğar (Editörler). Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve yansımaları. *Ortadoğu Analiz*, 3(36), 8-16.
- Özbey, K. (2022). Açık Kapı Politikasından Sınır Duvarı Projesine: Türkiye'nin Sınır Politikasının Dönüşümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(43), 709-741. DOI: 10.21550/sosbilder.1060160
- Paksoy, A. F. ve Şentöregil, M. (2018). Türk basınında Suriyeli sığınmacılar: İlk beş yılın analizi (2011-2015). *Selçuk İletişim*, 11(1), 237-256.
- Pandır, M. (2021). Mülteci temsillerinde kültürel farklılık inşası ve toplumsal kabule etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 348-364.
- Pandır, M., Efe, İ. ve Paksoy, A. F. (2016). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 1-26.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration [Göçün genel tipolojisi]. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Reisigl, M. ve Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA) [Söylem-tarihsel yaklaşım (ESC)]. R. Wodak ve M. Meyer (Editörler), *Methods for Critical Discourse Analysis* içinde (s. 87-121). London: Sage.
- Rifat, M. (2018). *Açıklamalı göstergebilim sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sancaktar, C. (2016). Arap baharının dış faktörleri. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Editörler), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (s. 119-135). İstanbul: Beta Basım.
- Sandal, E. K., Hançerkıran, M. ve Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 429-446.
- Sarup, M. (2004). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm* (Çev: A. Güçlü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Saussure, F. D. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev: B. Vardar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Schiller, H. (1993). *Zihin Yönlendirenler* (Çev: C. Cerit). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki* (Çev: A. Sönmezay). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schudson, M. (1978). *Discovering the News* [Haberi Keşfetmek]. New York: Basic.
- Sert, D. Ş. ve Danış, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State control and no crisis discourse [Türkiye'deki Suriyelileri Çerçevelemek: Devlet kontrolü ve kriz söyleminin olmayışı]. *International Migration*, 59(1), 197-214.
- Sever, N. (1998). Kitle iletişim araştırmalarında iki yaklaşım: Liberal ve eleştirel kuramlar farklılıklar ve yaklaşımlar. *Kurgu Dergisi*, 15, 44-53.
- Sever, H. ve Sever, M. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye ekseninde yasadışı göç ve iltica paradoksu: Domino etkisi sonrası yaşananlar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 15(2), 85-108.

- Shoemaker, P. ve Reese, S. (1991). İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi. S. İrvan (Ed.), *Medya Kültür Siyaset* içinde. Ankara: Alp Yayınevi.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction* [Nitel Verilerin Yorumlanması: Konuşma, Metin ve Etkileşimi Analiz Etme Yöntemleri]. London: SAGE Publication.
- Silverstone, R. (2002). Complicity and Collusion in the Mediation of Everyday Life [Günlük Yaşamın Arabuluculuğunda Suç Ortaklığı ve İşbirliği]. *New Literary History*, 33(4), 761–780. <http://www.jstor.org/stable/20057755>
- Sirkeci, İ. ve Erdoğan, M. M. (2012). Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Soderlund, G. (2005). Rethinking a curricular icon: The institutional and ideological foundations of Walter Lippmann [Bir müfredat ikonunu yeniden düşünmek: Walter Lippmann'ın kurumsal ve ideolojik temelleri]. *The Communication Review*, 8(3), 307-327.
- Streckenfuss, R. (1990). Objectivity in journalism: A search and a reassessment [Gazetecilikte nesnellik: Bir arayış ve yeniden değerlendirme]. *Journalism Quarterly*, 67(4), 973-983.
- Street, B.V. ve Lefstein, A. (2007). *Literacy: An advanced resource book* [Okuryazarlık: İleri düzey bir kaynak kitabı]. London: Routledge.
- Sumner, C. (1979). *Reading ideology* [İdeolojiyi okumak]. London: Academic Press.
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli sığınmacıların Gaziantep şehrindeki mekânsal dağılışı ve geleceği. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, s. 13-14.
- Sönmez, M. E. ve Ayık, U. (2020). Sınır illerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli sığınmacıların sosyal, ekonomik ve nüfus yapıları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 64-75. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gunaad/issue/59445/838156>
- Şahal-Çelik, D. ve Şemşit, S. (2020). Türkiye – Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanmasında Suriyelilerin Etkisi ve Rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, TBMM 100. Yıl Özel Sayısı, 66-84. DOI: 10.18026/cbayarsos.522869
- Şen, Y. F. ve Özkorul, G. (2016). Türkiye–Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni bir eşik: Sığınmacı krizi bağlamında bir değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4), 86-119.
- Talimciler, A. (2007). Türkiye’de medya ve ideoloji ilişkisinin görün(mey)en yüzü: Futbol-magazin-reklamlar ve diziler. *Medya ve Siyaset Sempozyumu*, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Tansel-İlic, D. (2022). Frankfurt Okulu ve İngiliz Kültürel Çalışmalar Yaklaşımı Çerçevesinde Kültürü Yeniden Okumak. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 14, 368-378. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1142848>
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.

- TBMM (2018). *Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu*. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf (Erişim tarihi: 04.07.2023).
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. İstanbul: Dost Kitabevi.
- Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tolay, J. (2016). Mass Migration and Images of State Power: Turkey's Claim to the Status of a Responsible Power [Kitleli Göç ve Devlet Gücü Görüntüleri: Türkiye'nin Sorumlu Bir Güç Statüsüne İlişkin İddiası]. *Rising Powers Quarterly*, 1(2), 135-149.
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 5-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/imuhfd/issue/54306/736960>
- Tuncay, D. (2022). *Ana Akım ve Alternatif Medya Temsillerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkoğlu, E. ve Elmastaş, N. (2023). Suriyeli Sığınmacıların Mekânı Dönüştürücü Etkisi: Gaziantep Kenti Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 1(65-81).
- Uluslararası Göç Örgütü (2013). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: IOM, Yayın No: 31.
- United Nations (1949). *Universal declaration of human rights* [İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi]. United States of America.
- Uzunoğlu-Erten, M. (2017). Metinlerarasılık kavramı ve metinlerarası bağlamda Albert Camus'nün Sisifos Söyleni. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 162-178.
- Uğurlu, F. ve Öztürk, Ş. (2006). *Türkiye'de Televizyon Haberciliği*. Konya: Tablet Yayınları.
- Üşür, S.S. (1997). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis [Eleştirel Söylem Çözümlemesinin İlkeleri]. *Discourse and Society*, 4(2), 249-283.
- van Dijk, T. A. (1995). Power and the News Media [Güç ve Haber Medyası]. D. Paletz (Ed.), *Political Communication and Action* içinde (s. 9-36). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve İktidar. (Çev: P. Uygun), Çavdar, A. ve A. B. Yıldırım. *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (s. 9-41). İstanbul: Uluslararası Frank Dink Vakfı
- van Dijk, T. A. (2012). Structures of discourse and structures of power [Söylem yapıları ve iktidar yapıları]. *Communication yearbook 12* içinde (s. 18-59). London: Routledge.

- van Dijk, T. A. (2013). Ideology and Discourse [İdeoloji ve Söylem]. M. Freeden, L. T. Sargent, ve M. Steaars (Editörler), *The Oxford Handbook of Political Ideologies* içinde (s. 175-196). Oxford: Oxford University Press.
- van Dijk, A. Teun (2015). Critical Discourse Analysis [Eleştirel Söylem Çözümlemesi]. D. Tannen, H. E. Hamilton, ve D. Schiffrin (Editörler), *The Handbook of Discourse Analysis, Second Edition* içinde. John Wiley ve Sons, Inc.
- van Leeuwen, T. (1993). Genre and field in critical discourse analysis: a synopsis [Eleştirel söylem çözümlemesinde tür ve alan: bir özet]. *Discourse and Society*, 4(2), 193-223.
- Yalçınkaya, N. ve Yalçınkaya, H. M. (2017). Arap Baharının Türkiye-Suriye üzerine sosyo-ekonomik yansımaları. *Asos Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(43), 79-94.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları. Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yaylagül, L. (2018). Dallas W. Smythe'nin İletişimin Ekonomi Politği Alanına Katkısı. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 3(2), 63-74.
- Yazan, Y. (2014). *İnsan hakları bağlamında Avrupa Birliği'nin yasadışı göç politikası: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-126.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, Z. (2016). Suriye siyasi tarihi. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Editörler), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (s. 3-29). İstanbul: Beta Basım.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1705.
- Yüce, Y. (2003). *The challenge of becoming an immigration country. The case of Germany in the light of the new legal draft on immigration* [Göç ülkesi olmanın zorluğu. Göçle ilgili yeni yasal taslak ışığında Almanya örneği] [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, E. (2018). Haberin anatomisi. H. İ. Gürçan (Ed.), *Haberciliğin Temel Kavramları* içinde (s. 82-112). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Wien, C. (2017). Defining objectivity within journalism [Gazetecilikte nesnelliğin tanımı]. *Nordicom Review*, 26(2), 3-15. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0255>
- Williams, R. (1977). *Marxism and Literature* [Marksizm ve Edebiyat]. New York: Oxford University Press.
- Williams, R. (1990). *Marksizm ve Edebiyat* (Çev: E. Tarım). İstanbul: Adam Yayınları.

- Wittel, A. (2014). Sayısal Marx: Dağıtık medyanın ekonomi politığına doğru. F. Başaran (Ed.), *Marx Geri Döndü* içinde (s. 389-433). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Wodak, R. (1989). *Language, power and ideology: Studies in political discourse* [Dil, güç ve ideoloji: Siyasi söylem üzerine çalışmalar] (Yedinci baskı). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Wodak, R. (1996). Critical linguistics and critical discourse analysis [Eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi]. J. Verschueren (Ed.), *Handbook of Pragmatics* içinde (s. 207-210). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Wodak, R. (2001a). What CDA is about—A summary of its history, important concepts and its developments [ESÇ nedir? Tarihçesi, önemli kavramları ve gelişmeleri hakkında bir özet]. R. Wodak ve M. Meyer (Editörler), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (s. 1-13). London: Sage Publications.
- Wodak, R. (2001b). The discourse-historical approach [Söylem-tarihsel yaklaşım]. R. Wodak ve M. Meyer (Editörler), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (s. 63-94). London: Sage Publications.
- Wodak, R. (2009). *Discursive construction of national identity* [Ulusal kimliğin söylemsel inşası]. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wodak, R. (2011). *The discourse of politics in action: Politics as usual* [Eylemdeki siyaset söylemi: Siyaset her zamanki gibi] (İkinci baskı). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wodak, R. (2013). *Critical Discourse Analysis* [Eleştirel Söylem Çözümlemesi]. London: SAGE Publication.
- Wodak, R. ve Meyer, M. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology [Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tarih, Gündem, Teori ve Metodoloji]. R. Wodak ve M. Meyer (Editörler), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde (s. 1-33). London: Sage.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim tarihi: 13.04.2024)
- <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 12.11.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (Erişim tarihi: 12.11.2023)
- https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160703_erdogan_suriyeliler (Erişim tarihi: 12.07.2023)
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-ye-gelenler-100-bini-gecti-1612399> (Erişim tarihi: 10.07.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/multeci> (Erişim tarihi: 22.11.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf> (Erişim tarihi: 22.11.2023)
- https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2023)
- <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/118084/turkiye-inovasyon-haftasi-inovalig-odul-toreni-nde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 19.07.2023)
- <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/turkey-syria-border-crossings-status-1-november-2017-enartr> (Erişim tarihi: 15.07.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> (Erişim tarihi: 22.11.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 22.11.2023)
- <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1407/turkiye-kendisine-yonelik-her-turlu-tehdide-karsi-hazirlikli-ve-donanimlidir> (Erişim tarihi: 17.07.2023)
- <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/a-g-k-r-kitap.pdf> (Erişim tarihi: 16.07.2023)
- <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45574/suriyeli-kardeslerimize-vatandaslik-imkni-verecegiz.html> (Erişim tarihi: 16.07.2023)
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ulkesine-gonullu-donen-suriyelilerin-sayisi-554-bini-asti/2907051> (Erişim tarihi: 17.07.2023)
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

https://www.ntv.com.tr/turkiye/kac-yabanciya-vatandaslik-verildi-icisleri-bakani-suleyman-soylu-acikladi,aHo7eEl_xEmS9OgBdmKWSw (Erişim tarihi: 16.07.2023)

EKLER

EK-1.

Tema, konular ve kapsamı

Tema	Sınır güvenliği	Konu kapsamı
Konu	Avrupa'ya düzensiz göç	Yasadışı yollarla Türkiye ege kıyılarından veya kara yoluyla Avrupa'ya geçmeye çalışan Suriyeli göçmenleri konu alan haberler.
Konu	Türkiye'ye düzensiz göç	Yasadışı yollarla Türkiye'ye geçmeye çalışan Suriyeli göçmenleri konu alan haberler.
Konu	Sürmekte olan çatışmalar ve olası göç	Türkiye çevresinde sürmekte olan çatışmalar neticesinde Türkiye'ye yönelme ihtimali olan göçleri konu alan haberler.
Tema	Göç politikası	Konu kapsamı
Konu	Göçmenlerin geri gönderilmesi	1. Suriyeli göçmenlerin geri gönderileceğine yönelik vaatler, 2. Suriyeli göçmenlerin sınırışı edilmesini konu alan haberler, 3. Kahramanmaraş depreminden etkilenen Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönmesini konu alan haberler.
Konu	Göç politikalarının düzenlenmesi	Göç politikalarının hakkında yapılan veya yapılacak düzenlenmeleri konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin kabul edilmesi	Türkiye'nin göçmenleri kabul etmesini konu alan haberler.
Tema	Seçim	Konu kapsamı
Konu	Göçmenler ve demokratik katılım	Vatandaşlık alan Suriyeli göçmenlerin seçme ve seçilme davranışlarını konu alan haberler.
Tema	Yardım	Konu kapsamı
Konu	Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar	Suriyeli göçmenlere tanınan eğitim, sağlık, barınma vb. sosyal ve maddi yardımları konu alan haberler.
Tema	Siyaset	Konu kapsamı
Konu	Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştiri	Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştiriye yer veren haberler.
Konu	Hükümetin göç/göçmen politikasına övgü	Hükümetin göç/göçmen politikasına övgüye yer veren haberler.
Konu	Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri	Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiriye yer veren haberler.
Konu	Muhalefetin göç/göçmen politikasına övgü	Muhalefetin göç/göçmen politikasına övgüye yer veren haberler.
Konu	Avrupa veya diğer ülkelerin göç/göçmen politikasına eleştiri	Avrupa veya diğer ülkelerin göç/göçmen politikasına eleştiriye yer veren haberler.
Konu	Hükümetin göç politikaları ve dış siyaset	Hükümetin dış politika ile eş güdümlü olarak yürüttüğü göç politikalarına yer veren haberler
Tema	Toplum ve göçmenler	Konu kapsamı
Konu	Göçmenler: İkimizden biri	Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumlu bir görünüm sergilediğini öne süren, düşündüren haberler
Konu	Bir öteki olarak göçmenler	Suriyeli göçmenlerin Türk toplumunun bir parçası olmadığını savunan ve/veya Suriyeli göçmenlere yönelik ötekileştirici ifadelerle yer veren haberler

EK-1. (Devam)

Tema, konular ve kapsamı

Tema	Göçmen sorunları	Konu kapsamı
Konu	Göçmenlerin barınması	1. Suriyeli göçmenlerin barınma sorunlarını konu alan haberler, 2. Suriyeli göçmenlerin yaşadığı şok evlerini konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin eğitimi	1. Suriyeli göçmenlerin eğitim alamaması, 2. Suriyeli göçmenlerin aldığı eğitimin niteliği konusunda yaşadıkları sorunları konu alan haberler
Konu	Göçmen kadınlar	Suriyeli göçmen kadınların sorunlarını konu alan haberler
Konu	Göçmen çocuklar	1. Suriyeli göçmen çocukların sorunlarını konu alan haberler, 2. Göç esnasında kurtarılan/hayatını kaybeden Suriyeli göçmen çocukları konu alan haberler, 3. Aile fertlerini kaybeden Suriyeli göçmen çocukları konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler	Suriyeli göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetleri konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin güvenliği	Suriyeli göçmenlerin yaşadığı veya yaşayabileceği güvenlik sorunlarını konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin topluma entegrasyonu	Suriyeli göçmenlerin topluma entegrasyonu hakkında yaşadığı sorunları konu alan haberler.
Konu	Göçmen sayıları	1. Yakalanan, kendi isteğiyle geri dönen veya hali hazırda var olan Suriyeli göçmen sayılarına yönelik devlet kurumlarının/yetkililerinin paylaştığı sayısal verileri konu alan haberler, 2. Yasadışı yollarla Türkiye veya Avrupa'ya geçmeye çalışan Suriyeli göçmenlere yönelik sayısal verilere yer veren haberler, 3. Vatandaşlık verilen, vatandaş olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olan Suriyeli göçmenlere yönelik sayısal verileri konu alan haberler.
Konu	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler	2023 Kahramanmaraş depremlerinden olumsuz yönde etkilenen Suriyeli göçmenleri konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin neden olduğu/olabileceği ulusal güvenlik endişeleri	Suriyeli göçmenlerin neden olduğu veya olabileceği ulusal güvenlik endişelerini konu alan haberler.
Konu	Göçmen ifadeleri	Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlara yönelik kendi ifadelerini konu alan haberler.
Konu	Göçmenlerin koşulları	Suriyeli göçmenlerin zorlu yaşam koşullarını konu alan haberler.
Konu	öç esnasında hayatını kaybeden göçmenler	Suriyeli göçmenlerin sınır ötesine geçmeye çalışırken hayatını kaybetmesini konu alan haberler.

EK-2

Konular ve konulara en çok yer veren ilk üç haber kuruluşu

Sıra	Konu	Haber kuruluşu	Sıra	Konu	Haber kuruluşu
1	Göçmen sayıları (190)	1-Habertürk (45) 2- Yeni Akit (35) 3- Sözcü (30)	16	Göç esnasında hayatını kaybeden göçmenler (7)	1- Sözcü (2) 2- Yeni Akit (1), TRT Haber (1), BirGün (1), Habertürk (1), Milliyet (1)
2	Avrupa'ya düzensiz göç (109)	1- Habertürk (36) 2- Yeni Akit (35) 3- Sözcü (17)	17	Bir öteki olarak göçmenler (7)	1- Yeniçağ (3) 2- BirGün (2) 3-Cumhuriyet (1), Sözcü (1)
3	Muhalefetin göç/göçmen politikasına eleştiri (34)	1- Yeni Şafak (13) 2- Yeni Akit (7) 3- Sabah (4)	18	Avrupa veya diğer ülkelerin göç/göçmen politikasına eleştiri (6)	1- Yeniçağ (3) 2- Habertürk (2) 3- Cumhuriyet (1)
4	Hükümetin göç/göçmen politikasına eleştiri (24)	1- Yeniçağ (13) 2- Sözcü (3), Cumhuriyet (3) 3- BirGün (2), Habertürk (2)	19	Göçmenlerin güvenliği (5)	1- Yeni Şafak (4) 2- Sabah (1)
5	Göç politikalarının düzenlenmesi (21)	1- Habertürk (5) 2- Cumhuriyet (4) 3- Sözcü (3)	20	Göçmenlerin koşulları (5)	1-BirGün (4) 2- Yeniçağ (1)
6	Hükümetin göç politikaları ve dış siyaset (20)	1-Yeni Şafak (7) 2- Hürriyet (4) 3- Sabah (3), TRT Haber (3)	21	Göçmenlerin topluma entegrasyonu (3)	1- Yeniçağ (2) 2- Sözcü (1)
7	Göçmenlere yapılan sosyal ve maddi yardımlar (17)	1- Yeni Şafak (5) 2- Yeniçağ (2), Sabah (2), Habertürk (2) 3- Anadolu Ajansı (1), NTV (1), Hürriyet (1), Milliyet (1), A Haber (1), Yeni Akit (1)	22	Göçmenlerin eğitimi (2)	1- Yeniçağ (1), Cumhuriyet (1)
8	Göçmenlerin karıştığı yasadışı faaliyetler (13)	1- Yeniçağ (8) 2- Sözcü (3) 3- Hürriyet (2)	23	Göçmen kadınlar (2)	1- BirGün (2)
9	Türkiye'ye düzensiz göç (13)	1- Habertürk (5) 2- TRT Haber (3) 3- Yeni Şafak (2)	24	Göçmen ifadeleri (2)	1- Yeni Şafak (2)
10	2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen göçmenler (12)	1-BirGün (3) 2- TRT Haber (1), Milliyet (1), Sözcü (1), Cumhuriyet (1), Yeniçağ (1), Sabah (1), A Haber (1), Yeni Şafak (1), Habertürk (1)	25	Göçmenler: İçimizden biri (2)	1- Yeni Akit (1), Sabah (1)
11	Göçmenlerin neden olduğu/olabileceği ulusal güvenlik endişeleri (10)	1- Yeniçağ (7) 2- Cumhuriyet (2) 3- Sözcü (1)	26	Göçmenlerin kabul edilmesi (2)	1- Yeniçağ (2)

EK-2 (Devam)*Konular ve konulara en çok yer veren ilk üç haber kuruluşu*

12	Göçmen çocuklar (9)	1- Yeni Şafak (2), BirGün (2) 2- Sabah (1), A Haber (1), Yeniçağ (1), Milliyet (1), Sözcü (1)	27	Sürmekte olan çatışmalar ve olası göç (1)	1- Habertürk (1)
13	Göçmenlerin geri gönderilmesi (9)	1- Yeniçağ (4) 2- Cumhuriyet (2), Sözcü (2) 3- Yeni Şafak (1)	28	Hükümetin göç/göçmen politikasına övgü (1)	1- Yeni Şafak (1)
14	Göçmenlerin barınması (8)	1- Sözcü (3) 2- Cumhuriyet (1), Yeniçağ (1), Yeni Akit (1), Hürriyet (1), Habertürk (1)	29	Muhalefetin göç/göçmen politikasına övgü (1)	1- Sözcü (1)
15	Göçmenler ve demokratik katılım (7)	1- Yeniçağ (4) 2- Cumhuriyet (2) 3- Yeni Şafak (1)			

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Tamer ATAÇ
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri / Yılı :
E-Posta :
ORCID Numarası :

Eğitim Bilgileri:

2013-2018, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü (Lisans)
2018-2020, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı (Tezli Yüksek Lisans)
2020-2025, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı (Doktora)

Mesleki Deneyimi:

2016 - 2018, Muhabir, Anadolu Üniversitesi, Medya Merkezi
2021 - 2025, Öğretim Görevlisi, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Fotoğrafçılık ve Kameramanlık
2025 - Devam ediyor, Öğretim Görevlisi, Marmara Üniversitesi, Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü

Yayınları:

Ataç, T. ve Meriç-Afacan. N. (2022). Ukrayna'nın Twitter Diplomasisi Faaliyetlerine Yönelik Göstergibilimsel Bir Analiz: Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali Örneği. E. Yüksel, A. F. Paksoy, C. C. Cingi ve S. S. Durul (Editörler). *İletişim Bilimlerinde Güncel Araştırmalar 2* içinde (s. 286-326). Konya: Literatürk Academia Yayınevi

- Ataç, T. ve zer, . (2023). Eleştirel Söylem zmlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(1), 407-436.
- Ataç, T. ve Dineli, D. (2024). Nuri Bilge Ceylan ve Taşra: Film Afişleri zerinden Göstergebilimsel Bir Analiz. *Yedi*, (31), 157-173.

Bilimsel Faaliyetleri:

- Ataç, T. (2022). Covid-19 Haberlerini İnfografikler zerinden Okumak: Anadolu Ajansı rneği [Sözlü bildiri]. *19th International Symposium Communication in the Millennium*, Anadolu Üniversitesi
- Ataç, T. ve Meriç-Afacan. N. (2022). Ukrayna'nın Twitter Diplomasisi Faaliyetlerine Yönelik Göstergebilimsel Bir Analiz: Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali rneği [Sözlü bildiri]. *19th International Symposium Communication in the Millennium*, Anadolu niversitesi (zet bildiri/Sözlü sunum)
- Ataç, T. (2023). Sarı Yelekliler Hareketini Haber Fotoğrafları zerinden Okumak: Cumhuriyet ve Yeni şafak Gazeteleri rneği [Sözlü bildiri]. *IMCCS I. Uluslararası Multidisipliner İletişim Bilimleri Kongresi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- Meriç-Afacan. N. ve Ataç, T. (2023). Posta Pulu Tasarımı: Balkan lkeleri Balkanfila Posta Pulları Sergisi rneği [Sözlü bildiri]. *II. Uluslararası Sanat Sempozyumu ve Sergisi*, Kocaeli niversitesi